

BUNGE LA TANZANIA

MAJADILIANO YA BUNGE

MKUTANO WA KUMI NA TISA

Kikao cha Kumi na Tatu – Tarehe 31 Machi, 2015

(Mkutano Ulianza Saa Tatu Asubuhi)

D U A

Naibu Spika (Mhe. Job Y. Ndugai) Alisoma Dua

HATI ZILIZOWASILISHWA MEZANI

Hati ifuatayo iliwasilishwa Mezani na:-

NAIBU WAZIRI WA MAJI:

Taarifa ya Nane ya Mwaka ya EWURA kwa mwaka 2014 (*The 8th EWURA Annual Report for the year 2014*).

MASWALI NA MAJIBU

Na. 130

Hitaji la Maji

MHE. RIZIKI S. LULIDA aliuliza:-

Vijiji vya Mvuleni, Mloo, Mnang'ole, Kilolambwani na Minambwe vina shida kubwa ya maji na wananchi wanapata shida kutembea umbali mrefu kwenda kutafuta maji:-

Je, Serikali ina mpango gani wa kutatua tatizo hilo?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA (TAMISEMI) alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri Mkuu, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Riziki Said Lulida, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali inatambua ukubwa wa tatizo la maji na adha inayowakabili wananchi wa vijiji vya Mvuleni, Mlolo, Mnang'ole, Kilolambwani na Minambwe. Halmshauri ya Wilaya ya Lindi ikishirikiana na Bonde la Mto Ruvuma na Pwani ya Kusini tayari imefanya utafiti wa maji chini ya ardhi katika vijiji vya Mvuleni na Kilolambwani. Hata hivyo, sampuli za maji zilizochukuliwa kutoka kijiji cha Kilolambwani zilionyesha kuwa maji hayo hayafai kwa matumizi ya binadamu kwani yana chumvi nyingi.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Naibu Spika, Halmashauri imepanga kufanya utafiti mwingine katika chanzo kingine cha maji katika kijiji cha Kilolambwani. Vijiji vya Mvuleni na Kilolambwani ni miongoni mwa vijiji 10 vilivyopo katika Mpango wa Utekelezaji wa Programu ya Maendeleo ya Sekta ya Maji kwa mwaka wa fedha 2015/2016. Bajeti iliyotengwa katika Halmashauri kwa ajili ya miradi ya maji kwa mwaka 2015/2016 ni shilingi milioni 565.6 ambapo kati ya hizo shilingi milioni 357.5 zitatumika kwa ajili ya miradi ya vijiji vya Mvuleni, Mlolo, Kilolambwani na Minambwe.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika kijiji cha Mnang'ole utafiti wa maji chini ya ardhi umefanyika. Ujenzi wa mradi wa maji umepangwa kutekelezwa katika bajeti ya mwaka 2015/2016 ambapo zimetengwa shilingi milioni 27.5 kupitia fedha za ruzuku ya maendeleo (CDG).

Mheshimiwa Naibu Spika, Minambwe ni kitongoji katika kijiji cha Kilangala 'A' ambapo kuna mradi wa maji uliojengwa na Shirika la Maendeleo la Japan (JICA). Halmashauri ikishirikiana na jamii imekuwa ikiufanyia ukarabati ili kuongeza huduma ya maji katika maeneo ya kijiji. Mpaka sasa kupitia Mpango wa Matokeo ya Haraka (*quick wins*), Halmashauri imekwishanunua jenereta kwa ajili ya mradi huu.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, nakushukuru.

MHE. RIZIKI S. LULIDA: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nitoe shukrani za dhati kwa Waziri mwenye dhamana ya Maji wakati nilipompelekea tatizo hili alinipatia maafisa kutoka Bonde la Mto Ruvuma, Ndugu Msengi na Ndugu Amadeus tukaenda katika maeneo hayo na kuona matatizo yalipofikia. Hayo maeneo ni mapito ya wanyama na wananchi wanatembea kwa kilomita nyingi zaidi ya 20 kutafuta maji usiku na hivyo kuwa ni kero kubwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, hivyo basi, kwa vile imeshindikana na hali inaonekana ni tete kutokana usemi wako kuwa maji ni mabaya hayafai kwa matumizi ya binadamu. Je, Serikali ina mpango gani wa kuvuna maji ya mvua ili wananchi wapate maji? Wananchi wa kule wanasema wanataka maji kwa sababu imeshakuwa kero, akina mama wanakwenda kujifungua hospitalini na hawana maji. Kwa nini wasitumie njia ya kuvuna maji ya mvua ili kupunguza kero? Hilo la kwanza.

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, tukishirikiana mimi na Mama Jane Goodall alipeleka fedha kwa ajili ya kuchimba kisima katika kijiji cha Mnyangara na alipeleka kila kitu lakini mpaka leo wananchi hawajapata huduma hiyo kwani kumetokea upungufu mkubwa. Je, Serikali itakuwa tayari kutumia fedha angalau shilingi milioni 10 ili kumaliza tatizo hilo ili na wale wananchi wa Mnyangara waweze kusaidiwa? Ahsante!

NAIBU SPIKA: Majibu ya swali hilo, Naibu Waziri wa Maji, Mheshimiwa Amos Makalla.

NAIBU WAZIRI WA MAJI: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nimshukuru Mheshimiwa Naibu Waziri kwa majibu mazuri ambayo kwa kiasi kikubwa yametosheliza katika swali lile la msingi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza, nimhakikishie kwamba wiki mbili zilizopita nimefanya ziara katika Mkoa wa Lindi na nilikuwa katika Jimbo la Mchinga ambapo vijiji hivi anavyovitaja nimepata taarifa zake. Nilikuwa na Mbunge, Mheshimiwa Mtanda lakini nimshukuru kwa kazi kubwa hiyo aliyofanya lakini nataka nimhakikishie tu kwamba vijiji alivyovitaja ikiwemo Kilolambwani ambako yalipatikana maji yaliyokuwa na chumvi, walipima tena na huu mradi umewekwa katika WSDP, Awamu ya II.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu ushauri aliutoa wa kuvuna maji ya mvua, ni mzuri. Naomba Waheshimiwa Wabunge muendeleo kuhamasisha huko tunakoishi katika Majimbo yetu kwani itatusaidia katika maeneo ambayo ni vigumu zaidi kupata maji ardhini au sehemu nyingine zozote zile.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu Kijiji cha Mnyangara, hili tumelipokea, tutakaa na Mheshimiwa Lulida na Mheshimiwa Mbunge wa Jimbo pia na wataalam ili tuone ni namna gani tunaweza tukalikabili tatizo hili pamoja na jitihada kubwa ambazo zimeshafanywa na huyo mfadhili ambaye umemtaja.

Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana.

NAIBU SPIKA: Tunaendelea, Mheshimiwa Waziri wa Maji, Profesa Maghembe, majibu ya nyongeza!

WAZIRI WA MAJI: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana kwa kunipa fursa. Niendeleo kuwashukuru Naibu Mawaziri kwa majibu mazuri sana waliyotoa.

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi nitaongezea kidogo kwenye jibu la swali la nyongeza la pili lililotolewa na Mheshimiwa Amos Makalla. Mheshimiwa Lulida ameuliza kama Serikali iko tayari kutoa shilingi milioni 10 ili kumaliza hilo tatizo dogo ambalo lipo katika Kijiji alichokitaja. Napenda nimhakikishie kwamba Serikali itatoa fedha hizo ili kutatua tatizo hilo. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Nakushukuru sana. Tunaendelea na swali linalofuata la Mheshimiwa Mendrad Lutengano Kigola.

Na. 131

Tatizo la Maji Safi na Salama Kata za Igowole na Nyololo

MHE. MENDRAD L. KIGOLA aliuliza:-

Kata ya Igowole na Nyololo zinakabiliwa na tatizo la maji safi na salama:-

Je, Serikali ina mkakati gani wa kutatua tatizo la maji katika Kata hizi za Igowole na Nyololo?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA (TAMISEMI) alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri Mkuu, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Mendrad Lutengano Kigola Mbunge wa Mufindi Kusini kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali inatambua ukubwa wa tatizo na hali ya upatikanaji wa huduma ya maji katika Jimbo la Mufindi Kusini zikiwemo Kata za Igowole na Nyololo. Kwa kuzingatia hali hiyo, Serikali imekuwa ikitenga bajeti kila mwaka kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maji kwa kuzingatia vipaumbele vilivyowekwa. Katika mwaka wa fedha wa 2014/2015 Halmashauri ya Wilaya ya Mufindi iliidhinishwa shilingi 940,998,278/= kwa ajili ya kukamilisha utekelezaji wa miradi katika vijiji kumi. Fedha zilizopokelewa hadi sasa ni shilingi 292,258,930/=.

Mheshimiwa Naibu Spika, ili kutatua tatizo la maji katika Kata ya Nyololo, Serikali inatekeleza mradi wa maji wa mtiririko katika kijiji cha Maduma ambapo katika bajeti ya mwaka 2013/2014 zilitengwa shilingi 74,434,248/= kupitia Mpango wa Matokeo Makubwa Sasa *(BRN)* na

Nakala ya Mtandao (Online Document)

fedha zote zimeshapokelewa. Mradi huu unategemewa kukamilika Mei, 2015. Mradi mwingine ambao unatekelezwa na Serikali katika Kata ya Nyololo ni mradi wa pamoja unaojumuisha vijiji vitatu (3) vya Nyololo, Shuleni, Njojo na Lwing'ulo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa upande wa Kata ya Igowole, Serikali imepanga kutekeleza miradi ya maji katika vijiji vya Sawala, Mtwango, Lufuna, Kibao, Luhunga na Igoda katika mwaka 2015/2016. Jumla ya shilingi 949,827,800/= zimetengwa kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maji katika vijiji hivyo. Serikali itaendelea kuweka kipaumbele na kutenga bajeti kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maji kadri upatikanaji wa rasilimali fedha utakavyoruhusu.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Kigola, swali la nyongeza.

MHE. MENDRAD L. KIGOLA: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza niishukuru Serikali kwa kutekeleza miradi ya maji katika kijiji cha Ikiliminzoo ambapo niliomba shilingi 750,000,000/= na Serikali ilishaleta na mradi ule umekamilika na namuomba Waziri wa Maji atembelee na kufungua mradi ule mkubwa sana. Kwa hiyo, sasa hivi Ikiliminzoo wanaendelea kupata maji.

Mheshimiwa Naibu Spika, vilevile huu mradi wa Maduma, naishukuru Serikali kwa kutusikiliza sisi Wabunge tukiomba msaada na mmeshafanya kazi nzuri na kweli fedha zilishakwenda mradi unafanyiwa kazi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba niulize maswali madogo mawili. Swali la kwanza, nimeuliza kuhusu Kata ya Mtwango na Igowole ni tofauti. Kwanza, namshukuru kwamba Kata ya Sawala tatizo la maji litatatuliwa na sasa hivi kuna shilingi 200,000,000/= niliambiwa zimeshatayarishwa. Nimeuliza kuhusu Kata ya Mtwango Mjini hakuna maji kabisa. Mimi Mbunge nimechimba kisima kirefu ambacho kimegharimu karibu shilingi 17,000,000/=.

Je, Serikali inaweza ikaniongezea hata shilingi 50,000,000/= ili niweze kufunga *motor* kwa ajili ya kupeleka maji kwenye tenki la maji? Kwa sababu pale mjini hakuna maji kabisa, wananchi wananunua ndoo moja ya maji kwa shilingi 50/=. Je, Serikali inaweza ikanisaidia na mimi niongezee pale ili wananchi wa Kata ya Igowole waweze kupata maji?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili linataka lilingane na hili la Igowole, Nyololo Mjini hakuna maji kabisa. Mimi Mbunge nilichimba kisima kirefu chenye thamani ya shilingi 17,000,000/=. Je, kwa Nyololo Mjini, Serikali inaweza ikanisaidia shilingi ngapi ili nipeleke maji kwenye tenki?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mbunge ili hilo swali lako lijibiwe vizuri, hicho kisima pamoja na kuchimba wewe, ni cha *public* au *private*?

MHE. MENDRAD L. KIGOLA: Mheshimiwa Naibu Spika, bahati nzuri na mimi ni mtaalam sana wa maji, ile fedha niliyotumia kuchimbua kisima si ya Mfuko wa Jimbo wala ya Serikali niliomba wafadhili kutoka nje.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Maji.

NAIBU WAZIRI WA MAJI: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza, nimshukuru kwa pongezi alizozitoa katika miradi hii ambayo inatekelezwa katika Jimbo lake. Nikubaliane naye na tumeshapanga kwamba tarehe 22 nitakuwa Mufindi. Kwa hiyo, haya anayoyasema yote ikiwemo uzinduzi wa mradi huo mkubwa wa Ikiliminzoo tutakuwa wote, hayo mengine ambayo ameyasema nitapokea taarifa na tutaifanyia kazi kwa pamoja tukishirikiana na Halmashauri

Nakala ya Mtandao (Online Document)

yake na Mheshimiwa Waziri akiridhia basi tutaona ni namna gani tutaweza kusaidia hayo ambayo ameyaomba hapa.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Sanga, swali la nyongeza.

MHE. DEO K. SANGA: Mheshimiwa Naibu Spika, swali langu linafanana na la Mheshimiwa Kigola kuhusu matatizo ya wananchi wa Wilaya ya Njombe. Nataka kujua, Serikali imejipangaje kutatua tatizo kubwa la maji la Mji mkubwa wa Makambako ikiwemo Wilaya ya Njombe Mjini? Tuna tatizo kubwa la maji ambalo kwa muda mrefu tumekuwa tukipata taabu sana na tumefikisha jambo hili kwa Wizara husika lakini mpaka sasa hatujapata majibu. Tunaishukuru Serikali kwani baadhi ya maeneo yakiwemo Kifumbe na mengineyo Naibu Waziri alikuja kule. Tunaomba majibu juu ya miji hii miwili namna Serikali ilivyojipanga.

NAIBU SPIKA: Ahsante. Majibu ya swali hilo la nyongeza, Mheshimiwa Profesa Maghembe, Waziri wa Maji.

WAZIRI WA MAJI: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi ya kujibu swali hili.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mji wa Njombe umeshafanyiwa usanifu wa miundombinu ya maji na Serikali inaendelea kutafuta fedha kwa ajili ya utekelezaji wa mradi huo. Katika hatua ya kwanza, fedha za kujenga mradi huo zimepatikana kwa kuunganisha pamoja na Mji wa Muheza, Mji wa Kayanga wa Karagwe na Mji wa Makambako kwa pamoja. Nategemea kwamba katika kipindi ambacho siyo kirefu, fedha hizo zitakuwa zimepatikana na miundombinu ya maji kujengwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika swali la Mji wa Njombe, ujenzi wa miundombinu unaendelea na nategemea kwamba kazi ambayo inaendelea sasa ikikamilika, sehemu kuwa ya Mji wa Njombe itakuwa imepata maji.

NAIBU SPIKA: Nakushukuru sana. Tuhamie sasa Ofisi ya Rais, Mahusiano na Uratibu kwa swali la Mheshimiwa Rebecca Mngodo, kwa niaba yake Mheshimiwa Susan.

Na. 132

Mradi wa TASAF Nchini

MHE. SUSAN L. A. KIWANGA (K.n.y. MHE. REBECCA M. MNGODO) aliuliza:-

Je, Mradi wa TASAF wa kuhawilisha fedha kwa kaya maskini unaotekelezwa nchi nzima utagharimu kasi gani cha fedha?

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS (MAHUSIANO NA URATIBU) alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Rebecca Michael Mngodo, Mbunge wa Viti Maalum kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Mpango wa Kunusuru Kaya Maskini unaotekelezwa chini ya Mfuko wa Maendeleo ya Jamii (TASAF) ulizinduliwa na Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete, mwezi Agosti, 2012. Utekelezaji wake ulianza rasmi mwaka 2013. Mpango huu ni wa miaka kumi na utatekelezwa kwa vipindi viwili vya miaka mitano mitano kuanzia 2012 – 2022. Madhumuni ya mpango huu ni kuziwezesha kaya maskini kuongeza kipato na fursa na kuinua kiwango cha matumizi yao.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Naibu Spika, awali, Mpango huu ulipangwa kuzifikia kaya maskini 275,000 lakini idadi hii ilikuwa ni ndogo kulingana na idadi ya wananchi wanaoishi katika hali ya umaskini.

Hivyo, Serikali iliridhia kuongezwa kwa idadi ya walengwa wa Mpango huu kufikia kaya maskini 1,000,000 zilizomo katika Halmashauri 159 za Tanzania Bara pamoja na Wilaya zote za Zanzibar. Kaya hizo zina idadi ya watu wapatao 7,000,000. Hii ni karibu 15% ya Watanzania wote.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mfuko wa Maendeleo ya Jamii (TASAF), unatekelezwa kwa bajeti ya dola milioni 300 kila mwaka ambazo zinachangiwa na wadau mbalimbali ambao ni kama ifuatavyo:-

(1) Serikali ya Jamhuri ya Muungao wa Tanzania kupitia mchango wa Serikali, shilingi bilioni 160 kila mwaka na mwaka wa kwanza shilingi bilioni 18.4;

(2) Benki ya Dunia, dola za Kimarekani milioni 220 kwa miaka mitano ya mwanzo;

(3) Shirika la Maendeleo la Sweden (SIDA), dola milioni 60 kwa miaka minne, unaanzia mwaka 2016;

(4) Shirika la Maendeleo la Uingereza (DFID), paundi milioni 60 kwa miaka minne kuanzia mwaka 2016;

(5) Shirika la Misaada la Marekani, dola milioni 2.5; na

(6) Shirika la Maendeleo la Umoja wa Mataifa (UNDP), dola milioni 1.5.

Mheshimiwa Naibu Spika, fedha hizi zimepangwa kutolewa na wadau kwa kila mwaka wa fedha kulingana na bajeti ya utekelezaji. Kwa upande wa Serikali, imetenga bajeti ya shilingi bilioni 18.4 kwa mwaka huu wa fedha ili kufanikisha utekelezaji wa Mpango huu. Wadau wengine pia wanatoa fedha kulingana na bajeti zao. Hata hivyo, kwa kuwa mpango huu ni wa Kitaifa, Serikali itaendelea kutenga fedha zaidi katika bajeti yake ili kufanikisha utekelezaji wa Mpango huu na kupunguza kutegemea mchango wa wadau kwa siku zijazo.

NAIBU SPIKA: Ahsante Mheshimiwa Waziri. Mheshimiwa Susan Kiwanga, swali la nyongeza.

MHE. SUSAN L. A. KIWANGA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Pamoja na Serikali kuwa na nia njema ya kusaidia kaya maskini lakini maeneo mengi katika vijiji ambavyo mpango huu unatekelezwa, pamoja na kuwa taratibu zinasema walengwa hao wanapatikana kwenye

Nakala ya Mtandao (Online Document)

mikutano ya vijiji au vitongoji lakini hali halisi kutokana na mikutano hiyo ambayo mara nyingi uhamasishaji unakuwa katika kuchangisha, kwa hiyo, wananchi wengi hawajitokezi kwenye mikutano hiyo, matokeo yake baadhi ya kaya zilizotambuliwa ni za watu wanaojiweza. Kwa mfano, katika Wilaya ya Kilombero, kitongoji cha Upogoroni, Mwenyekiti aliyegombea kwa tiketi ya CCM-Kitongoji, yeye pia ameorodheshwa katika mpango wa kusaidiwa kama kaya maskini. Kibaya zaidi, kule kuna mashine za kukoboa mpunga, kuna mama anauza mchele ametambuliwa kama kaya maskini, lakini mpeta pumba hajatambuliwa kama kaya maskini. Je, Serikali iko tayari sasa kwenda kuangalia upya hilo zoezi la kutambua hizo kaya maskini ili walengwa wawe wameingia kwenye mpango huo badala ya sasa wengi kuwa siyo walengwa?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, katika mpango huu inasemekana kwamba mtu wa kaya maskini anaweza kupewa mpaka shilingi 30,000/=. Je, kwa mpango huu, mtu maskini atajikwamua vipi katika maisha haya ya sasa ambapo kwa siku ataishi kwa chini ya dola moja, atakuwa amekwamuliwa kiumaskini au mmemzidishia umaskini? Ahsante.

NAIBU SPIKA: Majibu ya swali hilo, Mheshimiwa Waziri.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS (MAHUSIANO NA URATIBU): Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu swali lake la kwanza, nashukuru sana yeye ameona nia ya Serikali ni njema sana ya kuwaondoa Watanzania kutokana na umaskini. Napenda nichukue mambo aliyoyasema kwamba maeneo yanayopatikana hao walengwa, ni maeneo ambayo watu wanachangia kwa hiyo watu wanaogopa kwenda kwenye mikutano. Tutatenganisha mambo mawili ya kuchangia na yale ya kuwatambua walengwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, nataka nimwambie kwamba mimi mwenyewe natembelea maeneo yote na nimeanza na Singida na sasa niko Dodoma na nitakuja Morogoro, nitakuja huko kwako kuona kama ni kweli kwamba kuna matajiri ambao wamehusishwa kwenye mpango huu tutawaondoa lakini ni yeye ndiye atanisaidia kudhirisha, kwa sababu yeye ndiye anahusika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kama kuna Mwenyekiti wa Kitongoji na yeye ameunganishwa hiyo haina shida kama ikitokea yeye ni mmoja wa maskini. Kwa hiyo, siyo cheo ambacho kinazuia bali ni hali yake ya maisha. Kama ni maskini sioni kwa nini na yeye asiwe mmoja wa wale wanaohusika. Napenda kumwambia kwamba niko tayari nitakwenda Morogoro na kwa Mheshimiwa Mbunge kwenda kuona hayo ambayo anayasema kama ni kweli kwa sababu najua sana kwamba wale wanaohusika na TASAF ni waangalifu sana na wanahusisha maeneo yanayohusika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, kupewa shilingi 30,000/= inategemea mtu anavyojipanga. Kama mtu alikuwa na sifuri leo ana shilingi 30,000/=: hivi haoni kwamba kweli tumemuondoa kutoka sifuri kwenda shilingi 30,000/= ? Kwa hiyo, sisi tunafuatilia sana na nimeona kwamba kuna watu ambao maisha yao yameshabadilika.

Kwa hiyo, shilingi 30,000 siyo haba kwa watu ambao hawana kabisa. Hii shilingi 30,000/= ni kwa ajili ya lishe pale nyumbani, kuna hela ya kumpeleka mtoto shuleni, kuna nyingine ya kumpeleka mama kliniki na watoto na kuna nyingine ya kufanya kazi ya kumpa mtu ujira na ukiweka pamoja hizo fedha siyo haba. Namshukuru sana kwa maswali yake.

NAIBU SPIKA: Ahsante sana Mheshimiwa Waziri. Nakuona Mheshimiwa Pauline Gekul unataka kumuuliza Dada swali?

Nakala ya Mtandao (Online Document)

MHE. PAULINE P. GEKUL: Ndiyo!

NAIBU SPIKA: Haya swali la nyongeza.

MHE. PAULINE P. GEKUL: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana. Fedha hizi za TASAF za kuhaulisha kaya maskini mpaka sasa hazijatolewa na inaonekana fedha hizi zinataka kutumika kisiasa wakati wa uchaguzi. Naomba nimuulize Mheshimiwa Waziri, ni kwa nini fedha hizi hazigawiwi wakati michakato hiyo katika mitaa na vijiji imeshakwisha? *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Majibu ya swali hilo, Mheshimiwa Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu (Uwekezaji na Uwezeshaji), Mheshimiwa Dkt. Mary Nagu.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS (MAHUSIANO NA URATIBU): Mheshimiwa Naibu Spika, hivi sasa mimi ni Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais (Mahusiano na Uratibu) kule kwenye Uwekezaji na Uwezeshaji nimetoka. Kwa hiyo, kama wengine hawajaona napenda niwakumbushe pamoja na wewe.

Mheshimiwa Naibu Spika, fedha hizi hazitolewi kisiasa labda kama yeye anataka zitolewe kwake azitumie kisiasa jambo ambalo sitaliruhusu hata kidogo. Naomba fedha hizi zielekezwe kwa watu maskini ili Tanzania itoke kwenye umaskini na iwe kama nchi nyingine ambazo watu wake wanajiweza. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu kwamba hazijatolewa, nataka kumwambia kwamba kuna maeneo ambako fedha zimetolewa na zinatolewa kwa awamu. Mkoa wa Manyara nafikiri bado lakini leo nitakwenda kutembelea kule Msalato na watu wameshapewa, mdogo wangu Pauline anaweza kwenda na mimi kudhihirisha. Mkoa wa Manyara ikiwemo Wilaya na Jimbo langu la Hanang bado hawajapewa na ninawahakikishia kuwa muda utakapofika watapewa, ahsanteni sana.

NAIBU SPIKA: Tunaendelea na Wizara ya Habari, Utamaduni na Michezo swali la Mheshimiwa Cynthia Hilda Ngoye.

Na. 133

Kuweka Vidhibiti Sauti Maeneo ya Starehe

MHE. CYNTHIA H. NGOYE aliuliza:-

(a) Je, Serikali ina mkakati gani wa kuhakikisha muziki unaopigwa katika maeneo ya kumbi za starehe, mabaa na majumbani unadhibitiwa bila ya kuleta usumbufu kwa watu wengine?

(b) Je, ni lini Serikali itachukua hatua dhidi ya wenye kumbi za starehe, mabaa na maeneo mengine yanayopiga muziki mkali mchana na usiku bila kudhibiti sauti *(sound proof)* hasa baadhi ya kumbi za Dodoma, *Leaders Club Kinondoni* na kadhalika ambao huleta usumbufu mkubwa kwa wakazi jirani hasa watoto na wagonjwa?

NAIBU WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, nami nikukaribishe tena Bungeni na *mbukweni sana*.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Habari, Vijana, Utamaduni na Michezo, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Cynthia Hilda Ngoye, Mbunge wa Viti Maalum, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Naibu Spika, Wizara kupitia Baraza la Sanaa la Taifa (BASATA) kwa kushirikiana na TAMISEMI kupitia Halmashauri za Miji na Wilaya imekuwa ikufuatilia na kusimamia kumbi zote za burudani Tanzania ili ziweze kufuata taratibu zilizowekwa kwa mujibu wa sheria za nchi. Mojawapo ya taratibu hizo ni pamoja na kumbi mbalimbali za starehe kuendesha shughuli zake ndani ya muda uliopangwa kisheria kulingana na madaraja yanayostahili na kuzingatia vigezo vya miundombinu ikiwemo viziua sauti.

Mheshimiwa Naibu Spika, wito wangu kwa wamiliki wa kumbi za starehe, baa na nyumba binafsi, ni kuwakumbusha wafuate taratibu na sheria zilizowekwa kwa mujibu wa vibali na leseni walizopewa na mamlaka husika. Aidha, ni jukumu la kila mwananchi kuchukua hatua kwa kutoa taarifa katika vyombo husika kuanzia ngazi ya Serikali za Mitaa, Kata, Polisi, Halmashauri za Wilaya, BASATA pamoja na Ofisi ya Mkuu wa Wilaya husika pale sheria hizi zinapokikwa.

(b) Mheshimiwa Naibu Spika, Wizara kupitia Baraza la Sanaa la Taifa (BASATA) kwa kushirikiana na TAMISEMI kupitia Halmashauri za Miji na Wilaya, imekuwa ikichukua hatua za kuzifungia na kutoa onyo kwa kumbi za burudani, baa na maeneo yanayopiga muziki kwa kukiuka taratibu na sheria zilizowekwa za uendeshaji kumbi za burudani na baa ikiwa ni pamoja na nyumba za ibada katika makazi ya watu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wizara inahimiza wananchi kutoa taarifa kwenye mamlaka husika iwapo kuna ukiukwaji wa upigaji muziki holela wakati wa mchana na usiku, utumiaji wa sauti za juu wa vyombo vya mawasiliano na vipaza sauti kwa baadhi ya maeneo ili kuondoa usumbufu unajitokeza kwa wananchi wanaohitaji kupumzika, kujisomea, wagonjwa, wazee na wanaohitaji kutafakari masuala mbalimbali ya kimaendeleo.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Hilda, swali la nyongeza.

MHE. CYNTHIA H. NGOYE: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana. Naomba nimshukuru sana Mheshimiwa Naibu Waziri kwa majibu yake lakini nina maswali mawili madogo ya nyongeza. La kwanza, *Leaders Club* iliyoko Wilaya ya Kinondoni, Mkoa wa Dar es Salaam iko katikati ya makazi ya watu na vilevile ni *club* ambayo inasimamiwa na Wizara ya Utumishi. Hivyo basi, ningetazamia kwamba *club* hiyo iwe mfano wa kufuata taratibu na kanuni zilizowekwa. Je, ni kwa nini *club* hiyo inaruhusiwa kuendesha mabonanza saa za mchana mpaka saa kumi na mbili na kuendelea na inaendesha matamasha usiku kucha bila kufuata taratibu kwa sauti kubwa na kuathiri maisha ya watoto wadogo, wazee na wakazi kwa ujumla?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, kuna tabia ambayo imezoeleka kwamba matangazo mbalimbali hapa nchini yanayohusu labda mikutano ya vyama vya siasa, mikutano ya dini na kadhalika hutolewa mchana wakati wa saa za kazi na kuathiri sana utendaji wa kazi katika maofisi, hospitalini na kuleta usumbufu mkubwa sana. Je, Serikali inatoa tamko gani ili kuelekeza wahusika watoe matangazo yao baada ya saa za kazi?

NAIBU SPIKA: Majibu ya maswali hayo, Mheshimiwa Naibu Waziri.

NAIBU WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli kabisa kwamba *Leaders Club* iliyoko Kinondoni Jijini Dar es Salaam imekuwa ikiendesha

Nakala ya Mtandao (Online Document)

matamasha mbalimbali lakini inaendesha matamasha haya kwa kupewa vibali na mamlaka zinazosimamia eneo la Kinondoni ambayo ni Manispaa ya Kinondoni.

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi nimekuwa mshiriki mkubwa sana wa kwenda *Leaders Club* wakati wa matamasha, ninavyofahamu ni kwamba *Leaders Club* ni maalum kwa ajili ya michezo na mazoezi pamoja na burudani lakini kumekuwa na ukiukwaji kwamba baadhi ya muziki umekuwa ukipigwa hadi usiku. Nichukue nafasi hii kumpongeza sana Mbunge wa Kinondoni, Mheshimiwa Iddi Azzan amekuwa mstari wa mbele sana kufuatilia jambo hili ili ukumbi huu ufuate taratibu. Sisi tutawasiliana na wahusika ili hatua zaidi ziweze kuchukuliwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, ni kweli kwamba mikutano ya vyama vya siasa, nyimbo za injili na burudani mbalimbali na hata matangazo ya biashara, magari yanazunguka mitaani yanapiga kelele kiasi kwamba yanaharibu hata usikivu wa watu ambao wametulia wakifanya shughuli zao. Tutachukua hatua kali sana dhidi ya watu hawa.

Mheshimiwa Naibu Spika, mfano mzuri ni hapa Dodoma. Kuna kumbi ambazo zinapiga muziki hazijaruhusiwa kwa mfano pale kwa Matei, tulishachukua hatua lakini baadhi ya watu ambao siyo waaminifu kwenye mamlaka za miji wamekuwa wakitoa vibali kuruhusu upigwaji wa muziki kwenye kumbi kama hizi. Nichukue nafasi hii kwa niaba ya Serikali kusema kwamba tutachukua hatua kali kwa watu ambao wanatoa vibali kwa kumbi za wazi kupiga muziki, siyo Matei tu hata kule Dar es Salaam ziko kumbi nyingi kwa mfano pale Mawenzi kuna ukumbi ambao unapiga muziki hadi asubuhi na ni wa wazi. Nitumie fursa hii kusema kwamba tutakuwa wakali na tutachukua hatua haraka iwezekavyo.

NAIBU SPIKA: Tunaendelea, Mheshimiwa Waziri majibu ya nyongeza.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA MAKAMU WA RAIS (MAZINGIRA): Mheshimiwa Naibu Spika, ili kuongezea majibu haya, naomba kutumia fursa hii kutoa taarifa kwa Bunge lako Tukufu na kwa umma kwamba Ofisi ya Makamu wa Rais imeandaa kanuni ya kusimamia kelele na mitetemo au *noise and vibration pollutions*. Kanuni hii inaweka viwango vya kelele zinazoruhusiwa kwenye maeneo ya sherehe mchana na usiku, viwandani, kwenye makanisa na kwenye maeneo ya shughuli mbalimbali.

Mheshimiwa Naibu Spika, kanuni hii tayari imekwishachapishwa na Mpiga Chapa wa Serikali na imepewa GN. No. 32 ya mwaka 2015. Naomba kutoa taarifa kuwa tutaizindua tarehe 13/4. Kwa hiyo, nashauri wahusika wote waanze mapema kufuata taratibu zilizowekwa na tutawakabidhi NEMC ili waanze kusimamia. Kwenye kanuni ile kuna faini na kuna kupelekwa mahakamani au vyote kwa pamoja na kuna kufungiwa shughuli zako unazozifanya pale. Ahsante sana. (*Makofi*)

NAIBU SPIKA: Jamani, wale mliozoea kufunga maspika mnapiga kelele hovyoy mmesikia kuna kanuni huko! (*Kicheko*)

Tunaendelea na Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Ufundi, swali la Mheshimiwa Diana Chilolo.

Na. 134

Idara ya Ukaguzi wa Elimu

MHE. DIANA M. CHILOLO aliuliza:-

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Katika mwaka wa fedha 2011/2012, Waziri wa Elimu na Mafunzo ya Ufundi aliliambia Bunge kuwa Idara ya Ukaguzi wa Elimu ingekuwa Wakala wa Serikali:-
Je, Serikali imefikia hatua gani ya kutekeleza azma hiyo?

WAZIRI WA ELIMU NA MAFUNZO YA UFUNDI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Diana Mkumbo Chilolo, Mbunge wa Viti Maalum kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Idara ya Ukaguzi wa Shule iliundwa kwa mujibu wa Sheria ya Elimu, Sura ya 353 ya sheria za nchi ikiwa na jukumu la kufuatilia ubora wa elimu ya msingi na sekondari kwa kuzingatia mitaala na viwango vya elimu vilivyowekwa. Kutokana na kukua kwa sekta ya elimu nchini, Serikali imeona umuhimu wa kufanya maboresho ya Idara hii kulingana na hali ya sekta ya elimu tuliyonayo sasa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuwa Idara ya Ukaguzi wa Shule ilianzishwa kwa mujibu wa Sheria ya Elimu na kwa kuwa Wizara inafanya mapitio ya Sheria ya Elimu ili iendane na Sera Mpya ya Elimu na Mafunzo ya mwaka 2014, imependekezwa kuanzishwa kwa Mamlaka ya Uthibiti na Ithibati ya Elimu Msingi na Sekondari ambapo moja ya majukumu yake ni kuimarisha ukaguzi wa elimu nchini. Mamlaka hiyo inatarajiwa kuwa na ofisi katika ngazi zote za kiutawala ambazo ni Kata, Wilaya, Mkoa na ngazi ya Taifa.

Mheshimiwa Naibu Spika, mpaka sasa Wizara imeandaa Rasimu ya Sheria ya Elimu Msingi na Sekondari ambayo itaanzisha Mamlaka ya Uthibiti na Ithibati ya Elimu Msingi na Sekondari. Rasimu ya sheria hiyo ipo katika hatua ya kupitiwa na wadau ili kupata maoni kwa ajili ya kuiboresha kabla ya kupelekwa kwenye vyombo vya maamuzi na hatimaye Bungeni.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Diana Chilolo, swali la nyongeza.

MHE. DIANA M. CHILOLO: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana. Pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Waziri, nina maswali madogo mawili ya nyongeza.

Mheshimiwa Naibu Spika, la kwanza, kwa kuwa Serikali sasa ina mkakati mzuri wa kuandaa mamlaka hii na kufikisha huduma mpaka ngazi ya Kata, je, maandalizi hayo yataenda sambamba na kuandaa vyombo vya usafiri kwa sababu Idara hii ya Elimu inakabiliwa na tatizo kubwa sana la usafiri hata ngazi ya Wilaya haina magari?

Mheshimiwa Naibu Spika, la pili, kwa kuwa ndani ya Wizara ya Elimu kuna Idara ya Elimu ya Watu Wazima, Idara hii imesahaulika kabisa hata fedha haitengewi kiasi kwamba utoaji wa huduma ya elimu ya watu wazima imefifia kwa kiwango kikubwa na maeneo mengine imesitishwa kabisa. Je, Serikali itakuwa tayari kuongeza pesa katika Idara hii ya Elimu ya Watu Wazima ili ifufuliwe na iendelee kutoa huduma kama ilivyokuwa zamani wakati mimi nikiwa mwalimu?

NAIBU SPIKA: Majibu ya swali hilo, Mheshimiwa Dkt. Kawambwa.

WAZIRI WA ELIMU NA MAFUNZO YA UFUNDI: Mheshimiwa Naibu Spika, moja kuhusu vyombo vya usafiri, nilitaarifu tu Bunge lako Tukufu kwamba Serikali kupitia Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Ufundi imelishughulikia suala hili na uboreshaji wa ukaguzi nchi nzima kupitia mpango wa kutafuta rasilimali fedha na rasilimali vifaa kutoka wahisani mbalimbali. Kwa bahati,

Nakala ya Mtandao (Online Document)

tumefanya kazi na *Global Partnership for Education* ambayo katika mwaka huu wa fedha wametupatia jumla ya dola za Kimarekani milioni 94.4 ambazo zimetuwezesha kufanya mambo mengi. Hivi sasa tunanunua magari 45 kwa ajili ya Wakaguzi na magari haya yataenda katika Wilaya zote zile ambazo hazina magari kwa ajili ya kufanya ukaguzi. Pia Kata 2,838 kwa maana ya Waratibu Elimu Kata 2,838 wote kila mmoja atapata pikipiki kwa ajili ya kusaidia ukaguzi katika Kata zao. Vilevile tutafanya mafunzo na kuongeza idadi ya Wakaguzi katika Taifa letu. Mpaka hivi sasa tuna jumla ya Wakaguzi 1,517 na tutapeleka Wakaguzi 309 mwaka huu, katika ikama ile tutakuwa na upungufu wa Wakaguzi 211 tu. Sera ina matamko katika Sura ya Tatu, kuhusu ukaguzi bora na hilo ndiyo jambo ambalo tunalifanya na tutahakikisha kwamba hili linafanikiwa siyo muda mrefu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Idara ya Watu Wazima hali kadhalika katika mpango huu ambao tumeuomba pesa kutoka GPE nao madarasa yao yatafufuliwa, walimu watalipwa posho, vifaa na vitabu vitaenda katika vituo hivyo ili kuhakikisha kwamba tunatokomeza adui ujinga katika nchi yetu.

NAIBU SPIKA: Nilikuona Mheshimiwa Ally Keissy swali fupi la nyongeza.

MHE. ALLY K. MOHAMED: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana. Kabla ya kuuliza swali la nyongeza, naomba saa saba baada ya kuahirisha Bunge ueleze umma ulikuwa wapi maana sisi saa zote tunaulizwa Naibu Spika yupo wapi. *(Kicheko)*

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa swali la nyongeza, kubadilisha mfumo kila mara haisaidii kitu, Wakaguzi wako kila Wilaya na Waratibu Kata wapo kila Kata tatizo ni pesa. Waziri anatumia nini kuhusu kubadilisha mfumo kuja huo mfumo mpya utasaidia vipi kutatua tatizo la ukaguzi wakati Wakaguzi wapo, tatizo hawapati pesa zinazotakiwa, kila mwaka wanakagua shule tatu badala ya shule mia moja. Je, huo mfumo mpya watakata pesa za kusaidia ili ukaguzi ufanyike kila shule?

NAIBU SPIKA: Majibu ya swali hilo fupi, Mheshimiwa Waziri.

WAZIRI WA ELIMU NA MAFUNZO YA UFUNDI: Mheshimiwa Naibu Spika, taarifa niliyoitoa ni ya kuboresha na kuhakikisha kwamba ukaguzi unafanywa kiufanisi nchi nzima kwa kupeleka rasilmali watu kwa maana ya nyongeza ya Wakaguzi nchi nzima, kupeleka vifaa, ununuzi wa magari ambao tutafanya mwaka huu wa fedha na order tayari imeshatolewa, ununuzi wa pikipiki na kuwatengea pesa nyingi zaidi Ukaguzi ili waweze kufanya kazi hii kiukamilifu. Kwa hiyo, kwa ujumla hakuna mabadiliko ya mfumo zaidi ya kuimarisha ukaguzi uwe ukaguzi ule ambao unakidhi haja na mahitaji ya elimu katika nchi yetu. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Ahsante sana. Tuendeleo na Wizara ya Viwanda na Biashara, swali linaulizwa na Mheshimiwa Aliko Nikusuma Kibona, Mbunge wa Ileje.

Na. 135

Ufufuaji wa Viwanda Vilivyobadilisha Matumizi

MHE. ALIKO N. KIBONA aliuliza:-

Serikali imekuwa ikiwanyang'anya mashamba wawekezaji walioshindwa kutumia mashamba yao kama walivyoelekezwa kwenye mikataba yao:-

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Je, kwa nini wawekezaji wa viwanda vilivyobadilishwa matumizi kama vile *Mbeya Textile Mill* kuwa ghala la tumbaku, Kiwanda cha ZZK kuwa ghala la makreti ya bia wasinyang'anywe wakapewa wengine ili wazalishe bidhaa zilizokuwa zimekusudiwa?

NAIBU WAZIRI WA VIWANDA NA BIASHARA alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Viwanda na Biashara, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Aliko Nikusuma Kibona, Mbunge wa Ileje kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali tayari imebainisha kuwepo kwa viwanda ambavyo havikufikia malengo yake ya ubinafsishaji kama ilivyotarajiwa. Ili kutwaa mashirika na viwanda kama hivyo, Serikali hufuata hatua zote kulingana na masharti ya mikataba ikiwa ni pamoja na kuwapa nafasi ya kusikilizwa wawekezaji husika juu ya sababu ya kushindwa kutekeleza majukumu yao. Hivyo, Wizara yangu kwa kushirikiana na Ofisi ya Msajili wa Hazina, imechukua hatua ya kukutana na wamiliki wa viwanda hivi kujua sababu ya kutokufikia malengo.

Aidha, Wizara imewasiliana na Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali ili itoe maoni kwa mikataba yote ya viwanda hivyo ambavyo aidha vimefungwa au kubadilishwa matumizi. Nia ni kupata ushauri wa namna bora ya kuvitwaa na kuvirejesha Serikalini pale ambapo itaonekana ndiyo njia sahihi ili Serikali itafute mwendelezaji mwingine.

Mheshimiwa Naibu Spika, viwanda hivi vya Zana za Kilimo Mbeya (ZZK) na *Mbeya Textile Mill* ni kati ya viwanda ambavyo mikataba yake inaangaliwa ili kupata ushauri wa kisheria. Rasimu ya Waraka wa Baraza la Mawaziri kuhusu suala hili tayari imekwishaandaliwa na kusubiri kuwasilishwa Serikalini kwa maamuzi kamili na hatimaye utekelezaji. Ahsante.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Aliko Kibona, swali la nyongeza.

MHE. ALIKO N. KIBONA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi ili niweze kuuliza maswali mawili ya nyongeza:

Mheshimiwa Naibu Spika na Waheshimiwa Wabunge, naomba msikilize. Kituko kilichofanyika kwenye viwanda vilivyopo kule Mbeya nikianza na Kiwanda cha Nguo cha Mbeya (*Mbeya Textile Mill*), kiwanda hiki kilibinafsishwa akapewa mwekezaji. Mwekezaji huyu, Serikali yangu ya Chama cha Mapinduzi ikimwagalila ameng'oa mitambo yote iliyonunuliwa kwa kodi ya Watanzania enzi ya Baba wa Taifa, Mwalimu Julius Kambarage Nyerere. Mitambo ile imeng'olewa haijulikani ilikokwenda badala yake mwekezaji amefanya kiwanda kile na majengo yale kuwa ghala la kuweka tumbaku. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, swali langu, naomba Serikali itueleze ile mitambo ipo wapi na Serikali inatoa kauli gani ni lini kiwanda kile kitaanza kuzalisha kama kilivyokusudiwa ili ajira iweze kupatikana kwa vijana waliopo Mbeya na maeneo mengine hapa nchini?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, kiwanda cha ZZK, Serikali yetu inaendelea kuimba wimbo wa Kilimo Kwanza. Pale tulikuwa na kiwanda kinachozalisha zana mbalimbali za kilimo lakini sasa hivi mwekezaji ameng'oa zile mashine amefanya kiwanda kile au majengo yale kuwa ghala la kutunzia makreti ya bia na Serikali ikiwa inamwagalila. Je, Serikali inatuambia nini kuhusu kuchukua hatua za haraka ili na sisi tuweze kuwa na viwanda katika Mji wa Mbeya na Vitongoji vyake? Ahsante sana.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

NAIBU SPIKA: Ahsante sana. Majibu ya maswali hayo Naibu Waziri wa Viwanda na Biashara, Mheshimiwa Janet Mbene. Waheshimiwa Wabunge, maswali na majibu ya eneo hili wanaulizana wana lileje wote. Endelea Mheshimiwa Janet. *(Kicheko)*

NAIBU WAZIRI WA VIWANDA NA BIASHARA: Mheshimiwa Naibu Spika, swali la kwanza kuhusiana na *Mbeya Textile Mills*. Katika jibu langu la msingi nilizungumzia kuwa *Mbeya Textile Mills* iliuzwa kwa mwekezaji huyu na kwa maana hiyo mitambo na kila kitu ambacho kilikuwa kwenye kiwanda kile ilikuwa ni mali yake baada ya kuuziwa. Kwa hali hiyo, yeye mwenyewe mazingira yale aliyokuwa ametegemea kuwa itapatikana pamba kutoka Chunya ambayo ndiyo itatumika kama malighafi katika kiwanda kile, pamba ile haikupatikana kwa sababu Chunya ilikuwa *declared* ni eneo ambalo lina ugonjwa wa pamba kwa hiyo pamba ikakatazwa kulimwa. Kwa hiyo, ikawa kwake ni ghali kuchukua pamba kutoka Mwanza kuja kutengeneza nguo Mbeya ili aziuze. Kwa hiyo, alishindwa gharama za uzalishaji.

Mheshimiwa Naibu Spika, zaidi ya hapo aliomba kibali kwa Serikali akaruhusiwa kubadilisha matumizi na anakitumia kiwanda kile sasa kuweka malighafi ya tumbaku ambapo sasa ataingia ubia na mwekezaji mwingine kutengeneza tumbaku na ajira zitaendelea kupatikana kama ambavyo ilikuwa imetegemewa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusiana na ZZK, mwekezaji CMG ambaye ndiyo alikuwa amebinafsishiwa kiwanda hiki, alishindwa ushindani baada ya malighafi ya chuma kuwa ngumu kwake kupatikana kwa urahisi lakini zaidi ya yote ilikuwa ni ushindani kwamba zana za kilimo kutoka nje zilitokea kuwa rahisi kwa wananchi kuliko zile anazozalisha pale kiwandani. Kwa hiyo, kama ilivyokuwa Kiwanda cha Zana za Kilimo Ubungo na hiki pia kilishindwa kujiendesha na hiyo ndiyo ilikuwa sababu kubwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali sasa hivi inafanya mikakati kama ambavyo nimejibu katika jibu langu la msingi kuangalia uwezekano wa kuvitwaa viwanda hivi na kuweka wawekezaji wengine. Ahsante.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea na Wizara ya Mambo ya Ndani ya Nchi, swali linaulizwa na Mheshimiwa Rachel Mashishanga Robert.

Na. 136

Mauaji ya Watu Maeneo yanayozunguka Mgodi wa Mwadui

MHE. RACHEL M. ROBERT aliuliza:-

Kumekuwa na mauaji mengi katika maeneo yanayozunguka migodi hasa wa Mwadui na maeneo jirani ambapo wananchi wengi wanauana na kujeruhiwa vibaya kwa kupigwa risasi miguuni:-

(a) Je, Serikali inayo taarifa ya mauaji ya aina hiyo?

(b) Kama inayo taarifa, je, imechukua hatua gani hadi sasa dhidi ya watu wanaofanya mauaji hayo?

Nakala ya Mtandao (Online Document)

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Rachel Mashishanga Robert, Mbunge wa Viti Maalum, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali haiko tayari kuona wananchi wake wanauwawa au kujeruhiwa katika maeneo mbalimbali ya migodi hapa nchini ukiwamo mgodi wa Mwadui, Shinyanga. Serikali imeweka utaratibu wa kulinda maeneo hayo kwa kutumia Jeshi la Polisi na Askari wa makampuni binafsi ya ulinzi.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wizara yangu haina taarifa ya tukio mahsusi la mauaji au kujeruhiwa kwa mwananchi yeyote katika mgodi alioutaja Mheshimiwa Mbunge. Naomba nitumie fursa hii kupitia Bunge lako Tukufu kuwaomba Waheshimiwa Wabunge kwa ujumla kutoa taarifa kwa Jeshi la Polisi juu ya vitendo vya unyanyasaji katika maeneo ya migodi yetu hapa nchini. Aidha, niwaombe wananchi kwa ujumla kuzingatia sheria na kutojihusisha na vitendo vya uhalifu ndani ya migodi.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mashishanga, swali la nyongeza.

MHE. RACHEL M. ROBERT: Mheshimiwa Naibu Spika, ninakushukuru. Kwanza kabisa, naomba nitoe masikitiko yangu makubwa sana kwa majibu ya Serikali ambayo yanaonekana ni majibu ya mezani. Ni kwamba hafahamu kitu kinachoendelea kule mgodini labda kwa sababu amesema tutoe taarifa naomba nimpe taarifa hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, mpaka sasa hivi ni vijana 10 waliopoteza maisha, lakini kuna vijana wawili maiti zao hazijaonekana lakini kuna vijana mpaka mwezi uliopita walikuwa kwenye mahabusu ya Shinyanga hawajaenda kutibiwa na kesi zao bado hazijasikilizwa. Ni lini Serikali italeta taarifa zake rasmi kuhusu mauaji hayo yanayofanyika katika mgodi huo? *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Majibu ya swali hilo, Mheshimiwa Naibu Waziri.

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI: Mheshimiwa Naibu Spika, mimi baada ya kutafuta taarifa zinazohusu Mgodi wa Mwadui, nimezikosa na nimeambiwa kwamba hakuna taarifa mahsusi kule.

WABUNGE FULANI: Aaaah!

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI: Ninachosema ni kwamba kama Mheshimiwa Mbunge, awe mmoja au wote mnazo taarifa tuleteeni tuzifanyie kazi.

WABUNGE FULANI: Aaaah!

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Esther Matiko, swali la nyongeza.

MHE. ESTHER N. MATIKO: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru. Kwa kweli inasikitisha sana na ni Serikali ya Tanzania ambayo inaweza kuja ikajibu majibu ambayo hayastahiki huku wananchi wake wakiuwawa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, niongelee mgodi wa Nyamongo ambao sasa hivi unaendeshwa na ACACIA, haipiti wiki hajafariki binadamu Tarime. Kwa mwaka tunapoteza nguvukazi nyingi sana siyo chini ya wananchi mia moja na Serikali inajua. *(Makofi)*

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Naibu Spika, niliwahi kuuliza swali kwa Mheshimiwa Waziri Mkuu, nikamuuliza tumekuwa tukishuhudia mauaji ya Watanzania yanaendelea bila kufuata sheria. Waziri Mkuu akasema ataweka Tume kuchunguza maaskari wanaoua Watanzania, mpaka leo ni zaidi ya miaka mitatu. Leo Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi bila woga anakuja anawaambia Watanzania kwamba hana taarifa kwamba kuna mauaji ya Watanzania yanatokea kwenye migodi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, ni lini tena siyo kwa Migodi wa Mwadui, ni migodi yote watakuja watupe takwimu za Watanzania waliouwawa, Watanzania waliojeruhiwa, kuna watu wamepigwa risasi za tumbo, watupe takwimu na watuambie polisi waliofanya mauaji hayo wamechukuliwa hatua gani? *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Majibu Mheshimiwa Naibu Waziri.

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI: Mheshimiwa Naibu Spika, nafikiri kuna taarifa hawakuzipata vizuri. Nimesema Mwadui hatuna taarifa ya mtu kuuwawa sijasema migodi yote. Tuna taarifa ya watu 17 kuuwawa, wanane Nyamongo, Buzwagi wanane na mmoja Geita. Takwimu ninazo hapa na hatua zote ambazo zimechukuliwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, narudia Mwadui ambalo ndiyo swali mama, taarifa hatuna kama zipo ziletwe. Hiyo migodi mingine, narudia, Buzwagi, Nyamongo na Geita alikosema Mheshimiwa taarifa ya hatua zilizochukuliwa *including inquest* ambayo Mheshimiwa Mbunge ameulizia zipo.

NAIBU SPIKA: Tunaendelea na Wizara ya Uchukuzi, swali linaulizwa na Mheshimiwa Abuu Hamoud Jumaa, Mbunge wa Kibaha Vijijini.

Na. 137

Hitaji la Bandari ya Nchi Kavu Eneo la Mlandizi

MHE. ABUU H. JUMAA aliuliza:-

Katika bajeti ya mwaka wa fedha 2012/2013 nilizungumzia suala la uwekezaji wa bandari ya nchi kavu katika eneo la Mlandizi:-

Je, mpango huo umefikia wapi?

NAIBU WAZIRI WA UCHUKUZI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Uchukuzi, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Abuu Hamoud Jumaa, Mbunge wa Kibaha Vijijini, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali inaendelea na mpango wake wa kuboresha Bandari ya Dar es Salaam kwa kushirikisha sekta binafsi katika uwekezaji kwenye bandari kavu.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika eneo la Mlandizi, Serikali iliingia makubaliano ya awali (MoU) na Kampuni ya *Coast Intermodal Terminal Limited (CITL)* mwezi Agosti, 2014 kwa ajili ya kujenga bandari kavu (*Inland Container Depot - ICD*) katika eneo hilo na ambayo pia itaunganishwa na Reli ya Kati na TAZARA ili zitumike kubeba baadhi ya mizigo kutoka katika ICD hiyo.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa sasa rasimu ya mkataba utakaozihusisha Mamlaka ya Usimamizi wa Bandari (TPA), Kampuni Hodhi ya Rasilmali za Reli- RAHCO, Kampuni ya Reli Tanzania na Zambia-TAZARA, Kampuni ya Reli Tanzania - TRL na Mamlaka ya Mapato Tanzania – TRA ulishapelekwa kwa Mwanasheria wa Serikali kwa maoni yake na maoni yamepokelewa. Maoni hayo yanafanyiwa kazi kwa matarajio kuwa mkataba wa kuanza uendeshaji utakuwa umesainiwa kabla ya mwisho wa mwezi Aprili, 2015.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali itaendelea kushirikiana kwa karibu na wawekezaji wote wenye nia ya kusaidia kuongeza ufanisi katika Bandari ya Dar es Salaam hasa kwa kujenga ICD's nje ya Jiji ili kupunguza malori kuingia katikati ya Jiji la Dar es Salaam.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Abuu Jumaa, swali la nyongeza.

MHE. ABUU H. JUMAA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru. Kwanza kabisa, nichukue fursa hii kumpongeza Mheshimiwa Waziri kwa majibu mazuri yenye kutoa matumaini makubwa ambayo yanapelekea sasa kujengwa bandari kavu katika Jimbo la Kibaha Vijijini kwa maana ya Mlandizi. Hata hivyo, nina swali lingine la nyongeza, nilitaka kufahamu, katika Jimbo la Kibaha Vijijini tuna Kata 11, bandari hii inajengwa lini na eneo gani la Mlandizi? Ahsante sana.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, majibu.

NAIBU WAZIRI WA UCHUKUZI: Mheshimiwa Naibu Spika, eneo ambalo Bandari hii itajengwa ni katikati ya Pugu na Stesheni moja ya treni, nimeisahau, lakini ni kabla ya kufika Stesheni ya Treni ya Pugu kurudi nyuma kidogo, ndipo bandari hii kavu itakapojengwa.

NAIBU SPIKA: Ahsante sana kwa jibu fupi. Mpanda Mjini swali la uchukuzi ni muhimu ukauuliza swali la nyongeza, karibu sana Mheshimiwa Arfi.

MHE. SAID A. ARFI: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana. Kumekuwepo na wimbi la utitiri wa bandari kavu. Dhamira ya mizigo ni kufika mahali inakokusudiwa kufika. Kuwepo kwa hizi bandari kavu kunadhihirisha kabisa kwamba mfumo wetu wa usafirishaji umekufa. Ni nini sasa mpango wa Serikali wa kuhakikisha kwamba mizigo inafika kule inakokusudiwa kwa kuimarishwa kwa njia ya reli?

NAIBU SPIKA: Majibu ya swali hilo, Mheshimiwa Naibu Waziri wa Uchukuzi.

NAIBU WAZIRI WA UCHUKUZI: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza kuongezeka kwa bandari kavu, kinyume na anavyosema yeye, kunaonesha kwamba usafiri nchini umeimarika zaidi na ndiyo maana haja ya kuwa na nafasi kubwa zaidi kwa ajili ya kupokea mizigo imeongezeka na hivyo tunahitaji sasa kuwa na *extension* za bandari maeneo mengi zaidi.

Kwa hiyo, hizi bandari kavu zimekuja sasa wakati mzigo unaopita nchini umeongezeka na mzigo unapoongezeka kupitia nchini kwetu maana yake ni kwamba usafirishaji umeimarika.

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo la reli nadhani Mheshimiwa Waziri wa Uchukuzi kabla ya jana alitoa mwelekeo na mpango wa Serikali wa kuanza ujenzi wa reli ya kiwango cha kimataifa hivi karibuni, miezi miwili ijayo kwamba tutaweka jiwe la msingi na ujenzi huo utaanza ili kuimarisha sambamba na uimarishaji mkubwa wa Reli ya Kati ambao unaendelea sasa hivi. Kwa hiyo, yote mawili yanakwenda sambamba na tunatumaini kwamba uchukuzi utazidi kuimarika nchi kwetu.

NAIBU SPIKA: Tuendelee na swali linalofuata la Mheshimiwa Zabein Mhita.

Na. 138

Kukikarabati Kiwanja Kidogo cha Ndege cha Kondoa

MHE. ZABEIN M. MHITA aliuliza:-

Kiwanja kidogo cha (*air stripe*) kilichopo Kondoa ni cha miaka mingi na kutokana na ukweli huu ni kwamba kimechakaa sana kwani hakijafanyiwa ukarabati wa aina yoyote:-

Je, Serikali ina mpango gani sasa wa makusudi wa kukarabati kiwanja hicho ili kiendeleo kutoa huduma zilizokusudiwa?

NAIBU WAZIRI WA UCHUKUZI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Uchukuzi, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Zabein Muhaji Mhita, Mbunge wa Kondoa Kaskazini, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli kwamba kiwanja cha ndege cha Kondoa ni cha miaka mingi. Kiwanja hiki cha nyasi chenye urefu wa mita 732 hutumika kwa ndege ndogo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kutokana na uhaba wa fedha, Serikali kupitia Mamlaka ya Viwanja vya Ndege imekuwa ikitenga fedha kidogo kwa ajili ya matangenezo yanayoweza baadhi ya viwanja vya ndege vya changarawe na nyasi kuendelea kutoa huduma kwa usalama. Katika kuondokana na mzigo wa gharama za matangenezo ya viwanja vya changarawe na nyasi, Wizara yangu kupitia Mamlaka ya Viwanja vya Ndege itaendelea na juhudi za kuboresha miundombinu ya viwanja vya ndege kwa kutegemea upatikanaji wa fedha pamoja na kuzingatia vipaumbele.

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kumuahidi Mheshimiwa Mbunge kuwa Wizara yangu kupitia Mamlaka ya Viwanja vya Ndege itaendelea kufanya matangenezo kwenye kiwanja cha ndege cha Kondoa ili kiendeleo kutoa huduma zilizokusudiwa kwa usalama.

NAIBU SPIKA: Swali la nyongeza Mheshimiwa Zabein.

MHE. ZABEIN M. MHITA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Nashukuru kwa majibu ya Mheshimiwa Naibu Waziri, hata hivyo, majibu haya yanatofautiana na majibu ya Mamlaka ya Viwanja vya Ndege ambayo ilituma barua na kueleza kuwa Mamlaka haina uwezo wa kuweka viwanja vidogo katika hali nzuri. Hivyo, kwa kuwa kiwanja hiki kina manufaa sana kwa Halmashauri ya Kondoa, basi gharama zichangiwe na wote.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nieleze manufaa ya kiwanja hiki. Kiwanja cha Ndege cha Kondoa kinahudumia ndege zinazokuja kuchukua wagonjwa kuwapeleka katika Hospitali za Rufaa pia, ndege zinazonyunyizia dawa kuwa ndege waharibifu wa mazao hususan kweleakwelea, pia ndege zinaleta viongozi mbalimbali, ndege hizo pia zinaleta watalii kuja kuona vivutio. Mfano, kivutio kimoja ni ile michoro ya mapangoni ambayo tayari imeshawekwa katika hifadhi ya dunia na tunalo daraja la mneso.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa naomba kuuliza maswali mawili ya nyongeza. La kwanza, je, Waziri anatoa kauli gani sasa kuhusiana na kiwanja hiki cha ndege cha Kondoa ambacho hakijafanyiwa ukarabati kwa miaka mingi sana? (*Makofi*)

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Naibu Spika, pili, Waziri anatoa kauli gani kuhusu ukarabati wa majengo mawili ambayo sasa ni magofu yaliyopo katika kiwanja hiki? Nilimuonesha Mheshimiwa Naibu Waziri picha ya hayo magofu mawili ambayo hayatumiki sasa. Mheshimiwa Naibu Waziri anatoa kauli gani ili watu wa Kondo na waridhike kuhusu kiwanja chao hicho kidogo cha ndege. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Ahsante sana Mheshimiwa Zabein Mhita. Majibu ya maswali hayo, Mheshimiwa Naibu Waziri wa Uchukuzi.

NAIBU WAZIRI WA UCHUKUZI: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nimpongeze sana Mheshimiwa Mhita kwa ufuatiliaji anaoufanya kuhusu suala hili la uwanja wa ndege wa Kondo. Pamoja na kwamba safari hii ameleta swali kwa maandishi lakini amekuwa akinihoji sana kuhusu uwanja wa ndege wa Kondo, uwanja wa ndege wa Msalato na majibu ambayo nimempa ndiyo yamesababisha miezi kama minne iliyopita Mamlaka ya Viwanja vya Ndege kuanza kuchukua hatua za kufanya matengenezo ya kuuwezesha uwanja ule kutumika. Ni kweli, matengenezo yaliyofanyika siyo makubwa kiasi hicho lakini yalifanyika matengenezo madogomadogo ya kuuwezesha uwanja ule kutumika kwa usalama kama nilivyosema kwenye jibu langu la msingi.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa kauli ya nini kitafanyika kuhusu ukarabati wa muda mrefu, nimekwishawasiliana na Mamlaka ya Viwanja vya Ndege na niseme kwamba aliyeandika hiyo barua ya kusema Halmashauri ianze na yenyewe kuchangia hakuwa sahihi na majibu sahihi ni haya ambayo nimeyasema hapa kwamba kiwanja hiki kiko chini ya Mamlaka ya Viwanja vya Ndege na kwa hivyo, Mamlaka ya Viwanja vya Ndege wanao wajibu wa kuendelea kukifanyia matengenezo ili kiweze kutumika kama inavyotarajiwa. Hivyo basi, labda nielekeze tena kwamba katika bajeti yao ya mwaka huu, wahakikishe kwamba wanatenga fedha za kutosha ili pamoja na matengenezo ya uwanja wenyewe lakini pia waweze kukarabati hayo majengo mawili ambayo yako pale Kondo.

NAIBU SPIKA: Nilikuona Kiongozi wa Kambi ya Upinzani kwa siku ya leo, Mheshimiwa Nassari. *(Kicheko)*

MHE. JOSHUA S. NASSARI: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru sana kwa kuniona. Kabla ya kuuliza swali la nyongeza, nitoe pole sana kwa wananchi wangu wa Jimbo la Arumeru Mashariki, hususan wa Kata za Nkoanrua, Nkoarisambu, Singisi na Ambureni ambao wamepatwa na maafa ya mvua na niombe Serikali kupitia Ofisi ya Waziri Mkuu iingilie kati kujaribu kusaidia.

Mheshimiwa Naibu Spika, swali langu la nyongeza, hivi majuzi kumetokea sintofahamu ambapo magari yanayobeba watalii kutoka Tanzania yenye namba za usajili za Tanzania yalinyimwa kuingia kwenye Uwanja wa Kimataifa wa Jomo Kenyatta Nairobi. Kama majibu, Serikali yetu nayo ikaamua kupunguza safari za ndege za Kenya – KQ zinazotua Tanzania.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini sababu kubwa, kwa faida ya Waheshimiwa Wabunge na Watanzania ya hii sintofahamu iliyotokea ni mpaka wa Gologonja ambao wenzetu wa Kenya wanataka ufunguliwe, ili wanapokuja watalii kutoka Masai Mara waingie moja kwa moja Serengeti na baada ya hapo warudi kwao; kitu ambacho kitauwa sana utalii kwetu kama Tanzania, tutashindwa ku-*run hotel* na Watanzania wengi ambao wako kwenye *industry* ya utalii watakosa ajira.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa namna pekee ya kung'oa mzizi wa fitina ni kuhakikisha kwamba viwanja vyetu vya ndege vingi ambavyo vina *runway* fupi vinakuwa na *runway* ndefu.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Vilevile kupunguza *landing fees* na kuongeza viwanja vingi vya Kimataifa ambapo kwa leo tunavyo viwili tu Tanzania Bara.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa napenda kujua tu, nini mkakati wa Serikali kupitia Wizara ya Uchukuzi kuhakikisha kwamba inaongeza *runway* ya viwanja vyetu tulivyonavyo lakini kupunguza gharama kubwa ambayo inafanya makampuni mengi ya ndege yasije Tanzania na vilevile kwa nini isitengeneze uwanja mwingine kama wa Serengeti ili tuweze ku-*monopolise* soko zima la utalii? Nashukuru sana.

NAIBU SPIKA: Majibu ya swali hilo, Mheshimiwa Waziri.

NAIBU WAZIRI WA UCHUKUZI: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza naomba niweke *record* vizuri. Suala la magari kwenda kiwanja cha ndege cha Jomo Kenyatta, Nairobi, halina uhusiano wowote na suala la safari za ndege za Shirika la Ndege la Kenya kwenye uwanja wa ndege wa Dar es Salaam au viwanja vingine hapa nchini. Suala la kiasi gani cha safari mashirika yetu yanaweza kufanya kwenda Kenya na kiasi gani cha safari mashirika ya Kenya yanaweza kuja Tanzania ni jambo ambalo limekuwa likijadiliwa muda mrefu katika kinachoitwa *Bilateral Air Service Agreements*.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, hili ni jambo ambalo limekuwa linajadiliwa na nchi zetu hizi mbili kwa muda mrefu, zinaongezwa, zinapunguzwa. Kwa hiyo, niombe sana watu wasichanganye haya mambo mawili kwamba ni hatua za kulipiza na kadhalika.

Naomba sana Waheshimiwa tupate kwanza taarifa sahihi kutoka kwa mamlaka husika kabla ya kutangaza mambo ambayo yanaweza yakachochea mgawanyiko au mahusiano mabaya kati ya nchi zetu mbili. Hili suala la magari kwenda *Nairobi Airport* ni jambo la mambo ya utalii na hili suala ni suala la usafiri wa anga, hayana uhusiano.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini ushauri aliutoa Mheshimiwa Nassari, *partly* pia hauko sahihi sana kwa maana taarifa aliyonayo haiko kama alivyoisema. Ukiangalia leo *landing fees* zinazotowazwa katika viwanja vyetu Tanzania ziko chini ya *landing fees* kulinganisha na viwanja vyote katika Afrika ya Mashariki. Kwa hiyo, *in terms of landing fees* sisi tuko chini kuliko Kenya, kuliko Uganda, kuliko Burundi na kuliko Rwanda. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, pia hata urefu wa viwanja vya ndege, urefu wa viwanja vya ndege sio *function* ya ukubwa wa ndege tu, urefu wa viwanja vya ndege ni *function* pia ya *attitude* kwamba jinsi unavyokuwa chini kabisa ujazo wa hewa ni tofauti na unavyokuwa milimani. Kwa hivyo, uwanja wa ndege utategemea urefu wake na sehemu ulipo. Kwa hiyo, viwanja vyetu vina urefu unaokidhi; kiwanja cha ndege cha Dar es Salaam ndege yoyote inaweza kutua kwenye uwanja huo. Kiwanja cha ndege cha Mwanza sasa hivi kinafikia urefu mkubwa kuliko viwanja vyote Afrika ya Mashariki. Kwa hiyo, niseme tu siyo kwamba sisi tuko nyuma katika miundombinu hii ya viwanja vya ndege, viwanja vyetu vya ndege ni vizuri, vinaweza kutua ndege za aina yoyote na kwa hivyo, mambo haya aliyoyasema ya Gologonja hayana uhusiano kabisa na usafiri wa anga.

NAIBU SPIKA: Ahsante sana tunaendelea na Wizara ya Afya na Ustawi wa Jamii, swali la Mheshimiwa Khalifa.

MHE. KHALIFA SULEIMAN KHALIFA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru. Nami ni miongoni mwa waliofurahi leo kukuona upo kwenye Kiti. Karibu sana. (*Makofi*)

Ugonjwa wa UKIMWI

MHE. KHALIFA SULEIMAN KHALIFA aliuliza:-

UKIMWI ni ugonjwa ambao umeathiri sana mataifa yanayoendelea:-

(a) Je, kwa hapa Tanzania wapo wagonjwa wangapi wa UKIMWI hadi kufikia mwaka 2013?

(b) Je, ni dawa gani zinazotumika kwa sasa hapa nchini za kuwasaidia watu walioathirika na tatizo hilo?

NAIBU WAZIRI WA AFYA NA USTAWI WA JAMII alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Afya na Ustawi wa Jamii, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Khalifa Suleiman Khalifa, Mbunge wa wa Gando, lenye sehemu (a) na (b), kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Naibu Spika, mpaka kufikia Disemba 2013, jumla ya wagonjwa walioandikishwa na ambao wanapata huduma ya matunzo na dawa ya kupunguza makali ya virusi vya UKIMWI (VVU) nchini walikuwa 512,555.

(b) Mheshimiwa Naibu Spika, dawa zinazotumika hapa nchini za kuwasaidia watu wanaoishi na virusi vya UKIMWI ni dawa mchanganyiko (*Fixed Dose Combination*) zinazogawanyika katika makundi makuu mawili, ambazo ni dawa za kundi la mstari wa kwanza (*first line*) na dawa za kundi la mstari wa pili (*second line*). Aidha, kuna dawa zinazotumika kwa watu wazima na zile zinazotumika kwa watoto.

Mheshimiwa Naibu Spika, dawa za watu za kundi la mstari wa kwanza (*first line medicines*) ni kama ifuatavyo:-

(i) *Tenefovir/Lamivudine/Efavirenz*, hii ni dawa ya chaguo la kwanza katika kundi la dawa za mstari wa kwanza. Dawa hii kwa sasa inatumika kuanzishia wagonjwa wote wapya wanaopata dawa hizo.

(ii) *Zivovudine/Lamivudine* pamoja na *Efavirenz*, *Zidovudine/Lamivudine/Nevirapine*.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

(iii) Ratinofavir/Emtricitabine/Efavirenz.

Mheshimiwa Naibu Spika, dawa za kundi la mstari wa pili ambazo hutumiwa baada ya kundi la kwanza kushindwa kufanya kazi ni kama ifuatavyo:-

(i) Ratinofavir/Emtricitabine + Atanazavir/Ritonavir, zidovudine na Lamivudine pamoja na Atanazavir/Ritonavir.

(ii) Tenofovir/Emtricitabine + Lopinavir/Ritonavir na Zidovudine.

(iii) Lamivudine + Lopinavir/Ritonavir na Abacavir.

(iv) Lamivudine na Atanazavir na Ritonavir. (Makofi/Kicheko)

Mheshimiwa Naibu Spika, dawa za watoto kundi la mstari wa kwanza kuna:-

(i) Abacavir/Lamivudine na Efavirenz.

(ii) Zidovudine na Lamivudine + Efavirenz, Zidovudine/Lamivudine na Nevirapine.

(iii) Abacavir na Lamivudine + Lopinavir/Ritonavir... (Makofi)

NAIBU SPIKA: Haya majina Mheshimiwa Naibu Waziri, sijui kama watani zangu Wasukuma wanayaelewa haya. Endelea Mheshimiwa. *(Kicheko)*

NAIBU WAZIRI WA AFYA NA USTAWI WA JAMII: Mheshimiwa Naibu Spika, mchanganyiko wa dawa hizi unatumika kwa watoto ambao walitumia dawa ya *Nevirapine* wakati wa kuzaliwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, dawa za kundi la mstari wa pili, kuna:-

(i) Zidovudine na Lamivudine ambayo imechanganywa na Lopinavir na Ritonavir; na

(ii) Abacavir/Lamivudine iliyochanganywa na Lopinavir na Ritonavir.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Khalifa, swali la nyongeza.

MHE. KHALIFA SULEIMAN KHALIFA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Unajua hii ndiyo raha ya kuwa na Mawaziri ambao ni Madaktari *by themselves*. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na majibu yake mazuri sana ambayo yana ufafanuzi ambao nina imani wagonjwa wenyewe wanahitaji angalau semina ya wiki mbili kutamka tu hayo majina.

Mheshimiwa Naibu Spika, wenyewe wanapokuja hapa wanasema kuwa moja katika dawa inayotumika hapa nchini ni *Trimon30* ambayo katika nchi nyingi leo hasa nchi kubwa hawatumii tena dawa hii lakini hapa kwetu bado inatumiwa.

Mheshimiwa ameeleza maelezo mengi lakini hiyo dawa jina lake wanasema ni *Trimon30*, wanalalamika sana wagonjwa wanaopewa hizi dawa. Sijui Serikali inatoa kauli gani juu ya jambo hili, ni kweli hiyo dawa hapa kwetu inatumika na kwingine haitumiki na kwa nini wao wanaitumia? Hilo la kwanza.

Mheshimiwa Naibu Spika, la pili, ni wazi kuwa idadi ya watumiaji wa dawa hizi wanaongezeka na bajeti ya Wizara ya Afya inazidi kupungua. Je, Serikali inatoa kauli gani katika suala zima la kukabiliana na wingi wa dawa unaohitajika wakati hali ya kifedha ni ndogo?

NAIBU SPIKA: Naibu Waziri wa Afya na Ustawi wa Jamii, majibu.

NAIBU WAZIRI WA AFYA NA USTAWI WA JAMII: Mheshimiwa Naibu Spika, swali la kwanza kuhusu *Trimon30*, kutokana na utaratibu wa matumizi ya dawa chini ya mwongozo wa Shirika la Afya Ulimwenguni, dawa zote ni lazima zipitie katika utaratibu wa hatua nne kabla hazijathibitishwa kutumika yaani *clinical trial*.

Kwa hiyo, dawa hizi zimetumika kwa utaratibu wa kupewa kibali na Shirika la Afya Ulimwenguni ambayo ndiyo mamlaka husika. Kwa hiyo, dawa zote hizi ambazo nimezitaja katika orodha hii zimethibitishwa na Shirika la Afya Ulimwenguni.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini swali la pili kuhusiana na bajeti inavyopungua, ni kweli kadri tunavyokwenda dawa hizi zinazidi kuhitajika kwa sababu ya uelewa na hali ya unyanyapaa imeendelea kushuka nchini.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, namshukuru Mheshimiwa Mbunge kwa jinsi anavyofuatilia suala hili na tunakupongeza sana kwa kazi hii nzuri kwa sababu hali ya UKIMWI ni tatizo kubwa katika dunia si kwa nchi yetu peke yake.

Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli tunatarajia kuwa na upungufu katika bajeti ya mwakani kwa shilingi zipatazo bilioni 277 baada ya wenzetu wa Mfuko wa Dunia yaani *Global Fund* kuwa wameweka vigezo na ukomo katika nchi zote duniani.

Kwa hiyo, pengo hili tunatarajia Bunge hili baada ya kuwa limeidhinisha kuwepo na Mfuko wa UKIMWI yaani *Tanzania Aids Fund*, ni sehemu moja ambapo nchi imejipanga kuweka utaratibu wa matumizi wa fedha hizi na pia kuwashawishi wataalam wetu walio katika maeneo mbalimbali kwamba wagonjwa wote wale ambao wanastahili wawe katika mfumo

Nakala ya Mtandao (Online Document)

unaoeleweka ili tuweze kuwa na takwimu nzuri hasa katika upangaji wa maoteo wakati wana-order dawa hizi yaani *forecasting* katika *procurement*.

NAIBU SPIKA: Ahsante sana. Kwa sababu ya muda, tuendelee na Wizara ya Katiba na Sheria, swali la Mheshimiwa Dkt. Dalaly Kafumu.

Na. 140

Viwango vya Faini ya Wahalifu Kupitwa na Wakati

MHE. DKT. DALALY P. KAFUMU aliuliza:-

Wahalifu wengi wanaoitwa hatiani na Mahakama na kupewa adhabu ama ya faini au kufungwa huendelea kufanya uhalifu pindi wanapomaliza kutumikia adhabu kutokana na kiwango kidogo cha faini wanachopaswa kulipa ama kutumika miezi michache jela. Viwango hivyo vya faini vilivyowekwa miaka ya 1970 hadi 1990 vimepitwa na wakati:-

Je, ni lini Serikali itarekebisha sheria husika ili viwango vya faini kwa wanaoitwa hatiani viendane na thamani ya shilingi na hatimaye kukomesha tabia ya uhalifu kujirudia?

NAIBU SPIKA: Majibu ya swali hilo la Mheshimiwa Kafumu la Wizara ya Katiba na Sheria, Naibu Waziri, Mheshimiwa Ummu Mwalimu.

NAIBU WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Katiba na Sheria, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Dkt. Dalaly Peter Kafumu, Mbunge wa Igunga, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli viwango vidogo vya faini na adhabu zinazotolewa na baadhi ya sheria vimepitwa na wakati. Katika kukabiliana na hilo, Serikali imekuwa ikiwasilisha Bungeni mapendekezo ya kurekebisha sheria mbalimbali zinazoainisha makosa ya jinai ili adhabu ziendane na wakati. Mfano Sheria ya Marekebisha ya Sheria Mbalimbali Na. 3 ya mwaka 2013 ambayo ilifanya marekebisha katika Sheria ya Filamu na Michezo ya Kuigiza ambapo adhabu ya faini iliongezwa kutoka shilingi 5,000/= hadi kiasi cha fedha kisichozidi shilingi milioni tano.

Aidha, Bunge lako Tukufu limepitisha katika Mkutano huu unaoendelea Muswada wa Sheria ya Udhidhi wa Dawa za Kulevya wa mwaka 2014 ambao uliongeza adhabu kwa mtu atakayemilika, kununua na kutengeneza madawa ya kulevya kuhukumiwa kifungo cha maisha peke badala ya kulipa faini ya shilingi milioni kumi au kifungo cha maisha kama ilivyokuwa awali.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Kafumu.

MHE. DKT. DALALY P. KAFUMU: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Namshukuru Mheshimiwa Naibu Waziri kwa majibu yake mazuri lakini naomba nimuulize maswali mawili ya nyongeza.

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la kwanza, kwa kuwa viwango vya adhabu kama anavyosema Mheshimiwa Naibu Waziri vimepitwa na wakati na kwa kuwa Serikali inachukua hatua kidogo kidogo kama kinyonga kuleta sheria humu ndani tukarebisha, Serikali haioni kwamba sasa hivi ni wakati muafaka wa kutengeneza mkakati maalum wa kuzipitia sheria zote hizo zilizopitwa na wakati kwa mpango wa BRN ili kuboresha sheria hizo na kupunguza uhalifu?

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, pamoja na kupitwa na wakati kwa viwango vya adhabu kwa sheria nyingi lakini bado Mheshimiwa Waziri atakubaliana nami kuwa kuna sheria nyingi kandamizi. Kwa mfano, Sheria ya Mirathi ya Kimila, mama anapofiwa na mume wake, ndugu wa marehemu wanaweza kugawana mali, wanaweza kugawana watoto na wakati mwingine kugawana hata huyo mama na anapokataa wanamnyima mali na wanachukua mali pamoja na watoto na yeye anabaki bila urithi. Ahsante.

NAIBU SPIKA: Hayo mambo ya kugawana akina mama Unyamwezini tu, siyo watu wote. (Kicheko)

Majibu ya maswali hayo Naibu Waziri Katiba na Sheria, Mheshimiwa Ummu Mwalimu. (Kicheko)

NAIBU WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA: Mheshimiwa Naibu Spika, niseme kwamba msingi wa kutoa adhabu ni kuhakikisha kwamba yule mhalifu aliyetenda hilo kosa ajutie kitendo alichofanya na mtu mwingine asirudie kosa hilo. Kwa hiyo, nakubaliana na Mheshimiwa Dkt. Dalaly Peter Kafumu kwamba kuna haja ya kuwepo mkakati wa kuhakikisha tunafanyia marekebisho sheria mbalimbali.

Napenda kumtaarifu Mheshimiwa Mbunge kwamba tayari Mahakama na Wizara ya Katiba na Sheria tumeshaandaa kupitia Mpango wa Matokeo Makubwa Sasa kuhakikisha kwamba tunapitia sheria zote ambazo zimeweka adhabu ndogo na mojawapo ya sheria ambayo tumeshaainisha ni Sheria ya Kuzuia na Kupamba na Rushwa, Sheria ya Mbolea kwa ajili ya kutoa adhabu kali kwa watu ambao wanachakachua mbolea na tunapendekeza faini mpaka ya shilingi milioni 800 papo kwa papo.

Kwa hiyo, Mheshimiwa Mbunge tayari mpango huo tunao na tunawaomba Waheshimiwa Wabunge tutakapoleta sasa mapendekezo ya marekebisho ya sheria mbalimbali mtuunge mkono ili kuhakikisha kwamba tunaweka sheria ambazo zinaadhibu watu ili watu wasirudie makosa. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, nakubaliana na Mheshimiwa Mbunge kwamba zipo sheria kandamizi ikiwemo Sheria ya Mirathi ambayo imetangazwa katika Tangazo la Serikali la mwaka 1964 lakini tuko pia katika mkakati wa kuhakikisha tunaifanyia marekebisho. Niseme iwapo Katiba Inayopendekezwa itapita maana yake hata sheria ile *automatically* itakuwa haitumika katika nchi yetu.

NAIBU SPIKA: Bado tuko Wizara hiyo hiyo, swali la Mheshimiwa Moza Abedi.

MHE. MOZA A. SAIDY: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru. Kabla sijauliza swali langu, napenda kutoa taarifa fupi ya mauaji ya mtoto Fadhi Juma, umri wa miaka 13 yaliyotokea huko Kondo, aliyechinjwa na kichwa chake hakijapatikana mpaka sasa hivi. Maiti hii imekutwa nyuma kidogo ya godown alipokuwa akichunga. Inasikitisha sana, ni karibu ya maeneo ya kichaka kidogo na nyumba za watu. Kiwiliwili cha mtoto huyu kilipatikana jana saa nane za mchana.

Mheshimiwa Naibu Spika, natoa masikitiko makubwa sana na naungana na wana Kondo kwa suala hili na Jeshi la Polisi la Wilaya ya Kondo likishirikiana na wananchi kuendelea kutafuta kichwa cha mtoto huyo.

Na. 141

Utekelezaji wa Maamuzi ya Tume ya Usuluhishi na Uamuzi (CMA)

MHE. MOZA A. SAIDY aliuliza:-

Watumishi au wafanyakazi wanaoshinda kesi zao katika Tume ya Usuluhishi na Uamuzi (CMA) hutakiwa kupewa haki zao na waajiri ndani ya siku kumi na nne (14) baada ya uamuzi, na ili kupata haki kwa wakati Msajili wa Mahakama hutakiwa kukazia hukumu hiyo:-

(a) Kwa kuwa Mikoa mingi hakuna Wasajili wa Mahakama ili kukazia hukumu hizo, je, Serikali ina mpango gani wa kuongeza idadi ya Wasajili?

(b) Je, Serikali ina mpango gani kuhakikisha kesi ziliorundikana Mahakamani kusubiri kukaziwa hukumu zinamalizwa mapema iwezekanavyo ili wananchi wapate haki zao kwa wakati ikizingatiwa kuwa thamani ya shilingi inabadilika kila mara?

NAIBU WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Katiba na Sheria, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Moza Abedi Saidy, Mbunge wa Viti Maalum, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Naibu Spika, Sheria ya Ajira na Mahusiano Kazini Na. 6 ya mwaka 2004, kifungu cha 87(4) na 89(2) kinabainisha kuwa ni lazima tuzo yaani awards zitokanazo na Tume ya Usuluhishi na Uamuzi kukaziwa na Mahakama Kuu Divisheni ya Kazi. Aidha, Kanuni za Mahakama Kuu - Divisheni ya Kazi za mwaka 2010 zimeainisha kanda 21 ambazo zimepewa mamlaka ya kukazia amri zinazotoka katika Tume ya Usuluhishi na Uamuzi. Hivyo, nawaomba Waheshimiwa Wabunge watoe elimu kwa wananchi kuhusu utaratibu uliopo ili kuhakikisha wanapata haki zao kwa wakati.

(b) Mheshimiwa Naibu Spika, Mahakama Kuu - Divisheni ya Kazi, imeanzisha mpango mkakati wa vikao maalum kwa ajili ya kusikiliza mashauri ya migogoro ya kazi katika Mikoa yote Tanzania. Kwa upande wa Dar es Salaam, Mahakama Kuu imekuwa na vikao vya kuharakisha usikilizaji na umalizaji wa mashauri. Kwa upande wa mashauri yaliyopo Mikoani, Mahakama Kuu imejiwekea mkakati wa kuendesha vikao vya usikilizaji na umalizaji wa mashauri katika Mikoa ya Morogoro, Dodoma, Tabora, Shinyanga, Mwanza, Kigoma, Musoma pamoja na Bukoba na zoezi hili limeanza mwezi Januari, 2015 na hivi sasa linaendelea.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Moza swali la nyongeza.

MHE. MOZA A. SAIDY: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru kwa kunipa nafasi ya kuweza kuuliza swali la nyongeza kwa Mheshimiwa Naibu Waziri. Nina maswali mawili yafuatayo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la kwanza, changamoto kubwa iliyopo katika Tume ya Usuluhishi na Uamuzi ni kupatikana pesa kwa wakati kwa ajili ya kutekeleza majukumu yake. Je, ni lini Serikali itakabiliana na tatizo hili la fedha?

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, kwa kuwa suala hili aliloeleza limeanza Januari, 2015, ni miezi miwili tu sasa hivi, hivyo kesi nyingi bado hazijashughulikiwa. Je, nini mkakati wa Serikali kuhakikisha kesi zilizobaki zinamalizika kwa haraka?

NAIBU SPIKA: Majibu ya maswali hayo, Mheshimiwa Naibu Waziri wa Katiba na Sheria.

NAIBU WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA: Mheshimiwa Naibu Spika, sitamtendea haki Mheshimiwa Moza kama sitampongeza kwa kazi yake nzuri ya kufuatilia mara kwa mara masuala ya upatikanaji haki, amekuwa mpaka anatembelea katika magereza mbalimbali hapa Dodoma. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nikijibu sasa maswali yake mawili, suala la ufinyu wa bajeti, ni kweli ipo changamoto ya upatikanaji wa fedha katika mhimili huu wa dola lakini napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kwamba kupitia Mfuko wa Mahakama, Serikali imeongeza bajeti ya Mahakama kwa miaka mitatu iliyopita unaona inazidi zaidi ya asilimia 40 ya ile ambayo tumepitisha. Kwa hiyo, Wizara ya Katiba na Sheria tutaendelea kushirikiana na wenzetu wa Hazina kuhakikisha kwamba fedha hizi zinatoka ili Mahakama zetu ikiwemo Divisheni ya Kazi iweze kufanya kazi yake kikamilifu.

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, tuna mkakati gani wa kuharakisha mashauri haya yanayotoka Tume ya Usuluhishi na Uamuzi kwenda katika Mahakama. Kama nilivyosema mwaka 2010, Serikali imetoa kanuni na tumesema watu hawana haja ya kwenda kwenye Mahakama Kuu - Divisheni ya Kazi, tume-identify kanda 21 hizi hapa. Kwa hiyo, tunaomba muwaambie wananchi kwamba hawana haja ya kwenda Dar es Salaam, unaenda katika Mahakama Kuu kwenye ile Kanda kwa ajili ya kusajili hukumu au maamuzi ambayo umeyapata katika Tume ya Usulushi.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika eneo ambalo hakuna Mahakama Kuu ya Kanda, sheria hii pia imetoa mamlaka kwa Mahakama za Mahakimu Wakazi *(RMs Court)* ili kuweza na wenyewe kusajili maamuzi yanayotoka katika hii Tume ya Usuluhishi ili yaweze kukaziwa kwa ajili ya utekelezaji. Kwa hiyo, ni suala tu la kuwaelimisha wananchi kwamba hawana haja ya kusafiri mpaka Dar es Salaam, suala hili linamalizika pale ambapo mgogoro wa kazi umetokea.

Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana.

NAIBU SPIKA: Swali la mwisho kwa siku ya leo ni Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi na litaulizwa na Mheshimiwa Omari Nundu, Mbunge wa Tanga Mjini.

Na. 142

Kukamilika kwa Mpango Kabambe (Master Plan) wa Jiji la Tanga

MHE. OMARI R. NUNDU aliuliza:-

Wilaya ya Tanga imekuwa Jiji kuanzia mwaka 2008 na kuanzia mwaka 2014 vijiji na vitongoji vyote vimefutwa na kujumuishwa kuwa mitaa ambayo inawajibika kufuata sheria, kanuni na taratibu zote za Jiji:-

Nakala ya Mtandao (Online Document)

(a) Je, ni lini Serikali itakamilisha mpango kabambe (*master plan*) wa Jiji la Tanga ili kutenga maeneo kwa ajili ya makazi, viwanda, mashamba ya wastani, mifugo na matumizi ya jumla pamoja na ya burudani?

(b) Je, Serikali imechukua hatua gani kurekebisha tatizo la utoaji hati za umiliki wa nyumba ambalo limesababisha Jiji liwe na nyumba zilizojengwa bila mpangilio?

NAIBU WAZIRI WA ARDHI, NYUMBA NA MAENDELEO YA MAKAZI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Omari Rashid Nundu, Mbunge wa Tanga Mjini, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Naibu Spika, Halmashauri ya Jiji la Tanga ilianza mchakato wa maandalizi ya mpango kabambe wa Jiji la Tanga wa mwaka 2010. Rasimu ya mpango kabambe iliandaliwa na kuwasilishwa katika kikao cha pamoja kati ya Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi na Wataalam wa Mipango Miji wa Halmashauri ya Jiji la Tanga, kilichofanyika tarehe 19 Februari, 2014.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya hapo, rasimu ya mpango huo iliwasilishwa katika kikao cha menejimenti ya Halmashauri ya Jiji la Tanga, tarehe 20 Februari, 2014 ambapo wataalam walipata fursa ya kuelewa rasimu hiyo pamoja na kutoa maoni na mapendekezo yao.

Mheshimiwa Naibu Spika, wataalam hao walibaini kuwepo kwa upungufu wa kitaalam katika rasimu hiyo na kushauri atafutwe Mtaalam Mshauri kwa ajili ya kuhisha takwimu na taarifa mbalimbali za mpango huo ili ziweze kukidhi mahitaji ya miaka 20 ijayo na kukamilisha maandalizi ya ramani. Baada ya Mtaalam Mshauri kukamilisha kazi hizo, rasimu ya mpango itawasilishwa katika mkutano wa wadau au *public hearing* na mpango huu unatarajiwa kukamilika ifikapo mwezi Desemba, 2015.

(b) Mheshimiwa Naibu Spika, kimsingi Tanga ni Jiji lenye asilimia ndogo sana ya makazi holela, ikilinganishwa na majiji mengine kama Dar es Salaam, Arusha, Mwanza na Mbeya. Hata hivyo, Serikali imeweka mikakati mbalimbali itakayosaidia kurasimisha makazi holela na kupima na kumilikisha maeneo mapya. Mikakati hiyo ya Serikali ni pamoja na:-

(i) Kuandaa michoro ya mipango miji na kupima maeneo yaliyojengwa kiholela;

(ii) Kuandaa mpango kabambe na mipango ya kina itakayotoa mwongozo na uendelezaji wa Jiji;

(iii) Kupima na kumilikisha viwanja katika maeneo ya pembezoni mwa Jiji; na

(iv) Kuongeza watumishi wa sekta ya ardhi kwa ajili ya kusimamia ukuaji wa Jiji kwa kuzingatia sheria zilizopo.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kuchukua fursa hii kuzihimiza Halmashauri zote nchini kutenga fedha katika bajeti zao kwa ajili ya kutoa maeneo yatakayopimwa viwanja ili wahitaji waweze kupata viwanja vilivyopimwa, vilivyo salama na hivyo kuzuia tatizo la ukuaji la miji isiyopangwa.

NAIBU SPIKA: Swali la nyongeza Mheshimiwa Omari Nundu.

MHE. OMARI R. NUNDU: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nimpongeze Naibu Waziri kwa majibu yake ambayo yanaonyesha kuwa Serikali inatilia maanani sana maendeleo ya Jiji la Tanga na wanaweza wakalifanya Jiji hili likawa ni Jiji la mfano.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini nina maswali mawili ya nyongeza. Kwanza, katika majibu Mheshimiwa Naibu Waziri amesema kuwa mpango kabambe wa Jiji la Tanga unatayarishwa lakini umeanza tangu 2010, ni mwaka wa tano sasa lakini mpango kabambe huu unaangalia miaka 20. Mimi nina ushauri hapa, nadhani miaka 20 kwa maendeleo ya Jiji kama la Tanga ambalo lina hekari 132,448 yakiwemo na mashamba makubwa ya mkonge ni muda mchache sana. Nategemea kwamba mpango huo utaangalia angalau miaka 50 ijayo.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini katika Jiji hili, kama nilivyosema kuna mashamba makubwa ya mkonge ambayo nategemea sehemu hiyo yenye mashamba ya mkonge halikadhalika na ardhi nyingine ambazo zimeshikwa na watu binafsi zitaingia katika mpango huo kabambe ili Jiji la Tanga na ukamilifu wake liwe limeangalia sehemu zote.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa swali, ni lini Serikali itatwaa mashamba ya mkonge ambayo yametelekezwa kwa muda mrefu sana? Ujanja unaotumika sasa hivi ni kubadilisha umiliki ili mtu mmoja mmoja aanze kupanga miji yake ndani ya Jiji la Tanga ambalo litachafua mpango mzima wa mpango wa Tanga?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, alipokuwa anajibu Naibu Waziri amesema kuwa kuna uboreshaji wa zile *squatters* lakini kitu ambacho tunakiongelea ni kuwa huu uboreshwaji ambao unafanywa hakuna kitu kingine kinachofanyika ila ni ku-*authorize* zile *squatters*. Sasa swali, ni lini Serikali itasitisha zoezi la kutoa hati kwa visehemu ambavyo watu wameishi kimoja kimoja ili waweze kufanya mpango kamili na wale ambao hawatapa sehemu za makazi waweze kupangiwa sehemu nyingine na kufidiwa gharama ambazo tayari wameingia kwa kujenga katika sehemu hizo? Ahsante.

NAIBU SPIKA: Ahsante sana Mheshimiwa Nundu, majibu ya maswali hayo, Mheshimiwa Naibu Waziri.

NAIBU WAZIRI WA ARDHI, NYUMBA NA MAENDELEO YA MAKAZI: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza kabisa alitaka kufahamu ni lini Serikali itatwaa mashamba ya mkonge yaliyotelekezwa, lakini katika utangulizi wake alitaka kujua ni kwa nini tunaandaa mpango kabambe wa miaka 20.

Napenda tu kutoa elimu hii kwa Mheshimiwa Mbunge lakini na wengine wanaonisikiliza. Mpango kabambe unaandaliwa kwa mujibu wa kifungu cha 9 mpaka cha 14 cha Sheria ya Mpango Mji, Sheria Namba 8, 2007 na ndiyo ambayo inaainisha kwamba mpango kabambe ni wa miaka 20.

Mheshimiwa Naibu Spika, hili ni kuzingatia kwamba matumizi ya ardhi ukiweka ya miaka 50, lakini vilevile ukiangalia katika *best practice* ya nchi zingine katika masuala mazima ya usimamizi wa sekta ya ardhi, huwa mipango kambambe ni ya miaka ishirini ishirini. Lakini bado

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Halmashauri haizuiwi kuwa na *concept plan* ambayo ndiyo kama dira yao sasa muda mrefu ya kuangalia katika eneo moja moja limepanga kutumia vipi ardhi yake.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusiana sasa na utoaji wa mashamba ya mkonge yaliyotekelezwa kwa muda mrefu. Nimpongeze Mheshimiwa Mbunge amekuwa akifuatilia sana mashamba haya na tumekuwa tukijibu mara kadhaa kupitia Wizara ya Ardhi hatua mbalimbali ambazo zimefikwa katika suala zima la ufutwaji wa miliki za mashamba haya ambayo yametetelezwa.

Mheshimiwa Mbunge tuvute subira yapo ambayo tayari katika Mkoa wa Tanga yamesharudishwa na hivi sasa Halmashauri zimeelekezwa na Mheshimiwa Rais, waandae mpango mzima wa mgawanyo wa ardhi hii namna itakavyotumika. Tumekuwa tukiona Mheshimiwa Rais wakati mwingine amekuwa akifuta miliki, lakini zinavyorudi katika Halmashauri, wajanja wachache wengine hata si wakazi wa maeneo yale wamekuwa wakijigawia maeneo hayo kwa ujanja ujanja. Kwa hiyo, tunaomba mwendelee kufuatilia kwa karibu ili hili liweze kufanikiwa na liweze kuwa na ufanisi zaidi.

Mheshimiwa Naibu Spika, la pili, alitaka kufahamu sasa endapo lini tutasitisha zoezi la utoaji wa hati katika nyumba moja moja katika maeneo ya makazi holela. Kwanza kabisa nimwambie tu Mheshimiwa Mbunge, ukiangalia kwa ujumla au kwa wastani, Tanzania ina makazi holela takribani asilimia 75. Ukiangalia kwa Tanga pekee ni asilimia 15, ukiangalia kwa Jiji lingine kama la Dar es Salaam ni asilimia 75, Mwanza ni asilimia 75, Mbeya ni asilimia 80.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, tuombe sana watumishi wote walioko katika Sekta ya Ardhi na Waheshimiwa Wabunge na wananchi mtusaidie mtakapoona kuna watu ambao wanakiuka Sheria mbalimbali za Ujenzi na Mipango Miji, waweze kutoa taarifa ili mapema kabisa hatua stahiki ziweze kuchukuliwa, lakini kusimamisha itakuwa ni ngumu kidogo, unajikuta kuna kuondoa kwa mpango na tumetoa rai kupitia programu ya kuzuia na kuboresha makazi holela ambayo tunayo hivi sasa katika Wizara.

Vilevile kwa kutumia mpango wa *BRN* tumepanga kutoa viwanja takribani milioni moja laki mbili na yote hii lengo lake ni kuhakikisha kwamba tunazuia makazi holela. Kwa hiyo, napenda tu kumwambia Mheshimiwa Mbunge, kwa upande wa Tanga tumejitahidi sana kuboresha makazi yaliyo holela, takribani asilimia 50 mpaka 60 yameweza kuboreshwa itakuwa ni ngumu kusimamisha. Tunaomba sana wao kama wananchi kupitia Halmashauri yao waweze kutenga viwanja watakavyovigawa kwa wananchi ambavyo ni salama ili waweze kuendelea maeneo hayo.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, muda hauko upande wetu, naomba tuendelee na matangazo. Wageni wa Waheshimiwa Wabunge, tunaanza na wageni wa Mheshimiwa Dkt. Seif Rashid, Waziri wa Afya na Ustawi wa Jamii ambao ni Ndugu Costa Ulomi, Mwenyekiti wa CCM Igunga, pale ulipo usimame, karibu sana. Ndugu Hamadi Hamdani, Reverent Paul Mayego, Egidi Samson, Charles Chitobolo na Dkt. Yohana Msonda. Karibuni sana popote pale mlipo. *(Makofi)*

Wageni kumi na mbili wa Mheshimiwa January Makamba, Naibu Waziri wa Mawasiliano, Sayansi na Teknolojia ambao ni wataalam wa Wizara wakiongozwa na Ndugu John Mgondo, Naibu Katibu Mkuu. Wageni wetu kutoka Wizara ya Sayansi na Teknolojia msimame pale mlipo. Karibuni sana na ahsanteni sana.

Mgeni mwingine wa Mheshimiwa January Makamba ni Ndugu Sebastian Malondo, ni mwakilishi wa Kampuni inayojishughulisha na usalama wa mitandao ya *Norway Registered Development East Africa*. Karibu sana Ndugu Malondo. *(Makofi)*

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Wageni wanaoifuata ni wageni wa Mheshimiwa Hawa Ghasia, Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu, TAMISEMI pamoja na Waheshimiwa Wabunge wa Mtwara, Lindi na Tunduru ambao ni wanafunzi 30 kutoka Vyuo Vikuu vya Mkwawa na Ruaha. Karibuni sana wanafunzi wa Mkwawa na Ruaha hapa Dodoma.

Wageni wa Mheshimiwa Kebwe Stephen Kebwe, Naibu Waziri wa Afya na Ustawi wa Jamii, wanafunzi 29 kutoka Chuo Kikuu cha Dodoma wakiongozwa na Mwalimu Mwita. Karibuni sana wanafunzi kutoka UDOM pamoja na Mwalimu Mwita.

Wageni wa Mheshimiwa Selemani Jafo ambao ni Ndugu Shabani Mgarusi na Ibrahimu Muwadi, karibuni sana pale mlipo.

Wageni wa Mheshimiwa Ismail Aden Rage, ambao ni wanafunzi 50 kutoka Chuo cha Utumishi wa Umma Tabora, karibuni sana sana wageni kutoka Tabora na naona jezi mliyoweka hiyo kwa Mheshimiwa Aden Rage hapo ndiyo penyewe. Karibuni sana wageni kutoka Tabora. *(Makofi)*

Wageni wa Mheshimiwa Dunstan Mkapa, Ndugu Salum Adam Chuma, Katibu wake Mbunge na Ndugu yake Ndugu Edga Mkapa, dereva wake. Karibuni sana Katibu na dereva wa Mheshimiwa.

Wageni wa Mheshimiwa Mkiwa Kimwanga, Ndugu Nasra Joshua Mwanri na Ndugu Naamani Gideon Ilakize. Karibuni sana pale mlipo.

Wageni kwa ajili ya mafunzo ni wanafunzi 100 kutoka Chuo cha Elimu ya Biashara (CBE) Dodoma. Wanafunzi wa CBE karibuni sana sana, ninyi ni majirani zetu, tuko hapa ni vizuri mkatembelea Bunge kila wakati mnapopata nafasi. Pia tuna wanafunzi 70 kutoka Chuo cha Biashara kinachoitwa ASEKI Dodoma. Karibuni sana sana wanafunzi wa ASEKI hapa Bungeni.

Waheshimiwa Wabunge, matangazo mengine ni tangazo la kazi kutoka kwa Mwenyekiti wa Kamati ya Bunge ya Sheria na Utawala, Mheshimiwa Jasson Rweikiza, anawaomba Wajumbe wa Kamati ya Katiba, Sheria na Utawala mkutane saa saba Ukumbi 231.

Mwenyekiti wa Kamati ya Bunge ya Uchumi, Viwanda na Biashara, Mheshimiwa Luhaga Mpina anawaomba Wajumbe wa Kamati yake ya Viwanda na Biashara, mkutane saa saba mchana, Ukumbi wa Pius Msekwa.

Mwenyekiti wa Kamati ya Bunge ya Kilimo, Mifugo na Maji, Mheshimiwa Prof. Peter Msolla, anawaomba Wajumbe wa Kamati ya Kilimo, Mifugo na Maji mkutane Ukumbi 227, Ghorofa ya Pili, Jengo la Utawala, saa saba mchana kuna Kikao pale.

Ofisi ya Katibu wa Bunge, kuna tangazo la jumla, mnaombwa Wabunge na watumishi wa madhehebu ya Kiprotestanti leo tarehe 31 Machi, 2015 kutakuwa na ibada Ukumbi wa Msekwa, Ghorofa ya Pili, Kanisani saa saba mchana.

Mheshimiwa Esther Matiko anawatangazia Waheshimiwa Wabunge wote waliosoma Msalato Sekondari, mnaombwa mkutane saa saba mchana Ukumbi wa Msekwa. Mheshimiwa Esther Matiko ambaye ni Katibu wa muda wa kundi hilo, anawaomba wale *Msalato Girls* wakutane saa saba mchana kuna mazungumzo muhimu kwa ajili yao.

Katibu!

KAULI ZA MAWAZIRI

MWONGOZO WA SPIKA

NAIBU SPIKA: Haya Katibu nitajie majina ya Miongozo, Mheshimiwa Selasini, Mheshimiwa Gekul, Mheshimiwa Halima Mdee, Mheshimiwa Nassari, Mheshimiwa Rage, Mheshimiwa Sanga, Mheshimiwa Mpina. Mheshimiwa Deo Sanga tuanze!

MHE. DEO K. SANGA: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru kwa kunipa nafasi nizungumzie juu ya suala linalohusu, kwanza kabla sijasema suala la Mwongozo, tumefarijika kukuona Mheshimiwa Naibu Spika tuliku-miss sana. Tunashukuru sana kuwa nasi kwa siku hii ya leo. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba Mwongozo, Mheshimiwa Waziri wa Fedha, siku ya Jumamosi wakati anazungumzia au anajibu hoja za Wabunge zilizokuwa zinahusu Muswada aliowasilisha hapa Bungeni alijibu vitu ambavyo kabla sijasema niseme hivi.

Mheshimiwa Naibu Spika, siku ya Ijumaa Mheshimiwa Jafo alizungumzia tatizo linalogusa wafanyabiashara nchini Tanzania kwamba tuna tatizo kubwa sana linalohusu upandaji wa kodi kwa asilimia 100 na mengineyo. Majibu ya Mwongozo wa Mheshimiwa Jafo hayakutolewa kwa sababu mimi binafsi nilidhani kwa sababu siku hiyo ya Ijumaa kulikuwa na kikao cha Jumuiya ya Wafanyabishara Nchini Tanzania na Mwenyekiti wa Kamati ya Viwanda na Biashara, Mheshimiwa Mpina ndiye aliyeongoza pamoja na mimi na wafanyabishara kwenda kwa Mheshimiwa Waziri Mkuu. Sasa majibu yaliyotolewa na Mheshimiwa Waziri wa Fedha hapa ni tofauti na kikao kilichofanyika pale. Kwa hiyo, naomba Mwongozo wako kwa sababu sasa hivi jambo hili ni tete, ni tatizo kubwa, watu wanaishi bila amani. Ni nini sasa?

Mheshimiwa Naibu Spika, suala ambalo siku ile lilizungumzwa pale kwenye kikao, kwenye Kamati ambayo tulikaa pale, Mheshimiwa Waziri Mkuu aliagiza yafuatayo:- Kwamba akaongezwe Mjumbe mwingine ambaye ni Mheshimiwa Waziri Jenista Mhagama, awepo kwenye ile Kamati na aliwapa mwezi mmoja suala hili liwe limetatuliwa. Mheshimiwa Waziri wa Fedha siku ile wakati anasema hapa, akasema wafanyabiashara hawana tatizo na kadhalika na nini. Nini kauli ya Serikali juu ya suala hili la wafanyabiashara?

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba Mwongozo wako. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Ahsante, kwa kuwa Mheshimiwa Mpina ulisimama sijui kama ni hili hili au lingine nikuunganishe hapo.

MHE. LUHAGA J. MPINA: Mheshimiwa Naibu Spika, ni tofauti.

NAIBU SPIKA: Kama ni tofauti basi subiri kidogo. Katika mliojirodhesha hapa kuna ambaye yuko katika line hii ya Mheshimiwa Sanga? Basi Mheshimiwa Nassari, Mheshimiwa Rage na Mheshimiwa Halima ni hili hili ili niwape nafasi kwa wakati mmoja? Mheshimiwa Nassari!

MHE. JOSHUA S. NASSARI: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba Mwongozo wa Kiti kwa Kanuni ya 68(7) kwa sababu ya muda, naomba nisisome.

Mheshimiwa Naibu Spika, siku ya Ijumaa alizungumza hapa Mheshimiwa Jafo kuomba Mwongozo na akazungumzia kwamba kinacholeta sintofahamu ya wafanyabishara kwenye nchi ni kwa sababu ya ongezeko la kodi kwa asilimia 100, lakini pia Mheshimiwa Mnyika naye

Nakala ya Mtandao (Online Document)

alisimama akazungumza hilo akasema sababu siyo hiyo peke yake sababu nyingine ni kushikiliwa kwa Mwenyekiti wa wafanyabiashara.

Mheshimiwa Naibu Spika, jana vilevile amezungumza Mbunge wa Mbeya Mjini, Mheshimiwa Joseph Mbilinyi kuhusu suala hili hili na halikutolewa Mwongozo wake kabisa. Sasa wafanyabiashara wanazidi kugoma nchi nzima, Mwanza imetokea, Mbeya inaendelea, Dar es Salaam ilitokea, Dodoma ilitokea, Arusha leo nimepokea simu kwamba nao huko wanajiandaa kugoma, *actually* wanagoma naambiwa na sisi tunafikiri kwamba tunawakomoa wafanyabiashara, lakini kimsingi tunaowakomoa na wanaopata shida ni Watanzania kwa sababu Watanzania ndiyo wanaopata huduma kutoka kwa hao wafanyabiashara. (*Makofi*)

Sasa hali ni tete, halafu Serikali iko kimya, suala linaonekana ni suala la kawaida kawaida tu, Mwenyekiti wa Wafanyabiashara amewekwa ndani sijui wiki ya ngapi sasa hivi, ananyimwa dhamana, unajuliza amefanya kosa gani amewa, amebaka, amefanya biashara ya dawa za kulevya, ni mhaini, ameiba hela ya *Escrow*, watuhumiwa wa *Escrow* wako nje, mfanyabiashara yuko ndani. Hali huko nje si nzuri na tusipokuwa makini dola inayoanguka ni mambo kama haya huwa yanatokea, halafu wanakuwa kama wamefungwa macho na Bibilia imesema Mungu aliufanya moyo wa Farao uwe mgumu ili ajidhihirishe kwa wana wa Israel, naona inazidi kutokea Tanzania.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa naomba Mwongozo wako na naomba kauli ya Serikali kwamba ni nini kinachoendelea na Watanzania wategemee nini, wafanyabiashara wanazidi kugoma, huduma zimesimama hakuna pesa, hakuna mzunguko wa pesa, *TRA* wanashindwa kukusanya kodi kwa sababu biashara haziendi. Sasa naomba tu kauli ya Serikali, *what is the way forward* na nini *aftermath*.

Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru.

NAIBU SPIKA: Umeshaeleweka, Mheshimiwa Rage!

MHE. ISMAIL A. RAGE: Mheshimiwa Naibu Spika, nami niungane na Waheshimiwa Wabunge kwa kufurahi kukuona tena.

Mheshimiwa Naibu Spika, naungana na Wabunge wenzangu, Tabora kuanzia jana maduka yamefungwa na katika Mji wa Manispaa ya Tabora ndiyo Makao Makuu ya Mkoa wa Tabora. Kwa hiyo, wafanyabiashara wengi na wananchi wanaotoka sehemu za Kaliua, Nzega, Sikonge wameshindwa kupata huduma zao kwa sababu wameshindwa kununua vifaa muhimu.

Mheshimiwa Naibu Spika, kama unavyofahamu Mkoa wa Tabora ndiyo unaoongoza kwa kuzalisha zao la tumbaku ambalo linaingiza pesa za kigeni kuliko zao lolote katika nchi yetu ya Tanzania. Katika hali kama hii, inasikitisha sana Serikali yangu ya Chama cha Mapinduzi pamoja na ghasia zinazoonekana zinaendelea katika nchi nzima, imekaa kimya, haitoi tamko lolote. Tunaomba tafadhali sana kabla hatujamaliza Bunge hili, angalau Serikali itoe tamko basi tuelewe kinachoendelea ni nini.

Mheshimiwa Naibu Spika, ugomvi mkubwa ni kwamba Sheria hii ilipitishwa mwaka jana kwenye *Miscellaneous Act* na haya mambo ya Sheria hizi mnatuletea za ujanja kwenye *Miscellaneous Act*, Wabunge wengi wanakuwa hawazisomi. Kwa hiyo, wakipitisha tangu mwaka jana imekuja kutumika mwaka huu. Wafanyabiashara hawagomi kulipa kodi, wanachoomba wangeelimishwa mapema wakaambiwa mapema, hilo ndilo linalogomba kwa wafanyabiashara.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, naomba tu tamko la Serikali litolewe.

NAIBU SPIKA: Ahsante sana. Mheshimiwa Halima natumaini ni lingine? Nitawapeni nafasi kama ni lingine, nataka tumalize hili kwanza.

MHE. HALIMA J. MDEE: Mheshimiwa Naibu Spika, natumia Kanuni ya 47, wao wametumia Kanuni ya 68(7) hizo ni Kanuni mbili tofauti.

NAIBU SPIKA: Suala ni hilo hilo?

MHE. HALIMA J. MDEE: Yes!

NAIBU SPIKA: Basi endelea.

MHE. HALIMA J. MDEE: Mheshimiwa Naibu Spika, nami nikukaribishe. Nimesimama hapa kwa kutumia Kanuni ya 47(1), (2) na (3), lakini vilevile Kanuni ya 48(3). Naomba niisome, Kanuni ya 47 inasema: "Baada ya muda wa maswali kwisha, Mbunge yeyote anaweza kutoa hoja kuwa shughuli za Bunge kama zilivyoorodheshwa kwenye Orodha ya Shughuli ziahirishwe ili Bunge lijadili jambo halisi na la dharura na muhimu kwa umma.

Kanuni ya 47(2) inasema; "Hoja ya namna hiyo itakuwa ni maalum na inaweza kutolewa wakati wowote hata kama majadiliano yanaendelea."

Kanuni ya 48(3) inasema; "Jambo linaloletwa kwa hoja chini ya kanuni hii litahesabiwa kuwa ni la dharura iwapo athari zake ni dhahiri na linaweza kutokea wakati wowote," hiyo ni (a), "(b) limetokea siku hiyo au siku za karibuni na limeletwa bila kuchelewa."

Mheshimiwa Naibu Spika, suala la wafanyabiashara kufunga maduka ni suala lenye udharura na unyeti mkubwa sana kwa Taifa hili. Ni kwa bahati mbaya sana, kama Kiti chako kingetumia busara mapema, baada ya hoja kuletwa na Mheshimiwa Jafo na ilivyoletwa na Mheshimiwa Mnyika na ilivyoletwa na Mheshimiwa Sugu leo tungeendelea na shughuli nyingine za Bunge.

Tunavyozungumza leo maduka hayafunguliwi, Serikali haipati kodi, wafanyabiashara wadogo wadogo wanaonunua bidhaa kwenye maduka makubwa wanakosa biashara, Taifa halisogei kwa sababu ya mkanganyiko uliopo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, Waheshimiwa Wabunge wamezungumza hapa, kuna suala la kodi, kuna suala la mfanyabiashara Chuwa kunyimwa dhamana, lakini kuna hoja za mashine. Mimi pia nimeongea na wananchi wangu, wanasema kuna tatizo lingine kubwa zaidi kwamba wao pamoja na kwamba kuna tatizo la kodi wana nia ya kulipa hiyo kodi kwanza wakielimishwa, lakini pili kuna tatizo kubwa la sasa ambapo kuna watu wa kati wanaitwa Mawakala.

Kwa hiyo, wafanyabiashara wanalipa kodi kupitia kwa Mawakala, risiti wanayoletewa wakati wamelipa milioni arobaini analetewa risiti ya milioni kumi. Kwa hiyo, kuna suala pana na ndiyo maana tunasema kama tuna intelijensia kama ambavyo imethibitishwa vinginevyo alivyokuwa akizungumza Naibu Waziri wa Mambo ya Ndani hapa, Serikali ina taarifa za kweli? Kwa nini Waziri wa Fedha aje atoe majibu ambayo ni ya uongo kwa vigezo vyote?

Mheshimiwa Naibu Spika, ndiyo maana tumesimama leo na kufunguka kwa sababu kesho Bunge linaahirishwa na Waziri Mkuu. Kwa hiyo, tunataka kwa kanuni hii ya 47 tujadili leo,

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Serikali iseme ya kwake, Wabunge ambao sisi ni wawakilishi wa wananchi tuseme ya kwetu, Bunge tuisimamie Serikali kwa mujibu wa Ibara ya 63(2) na (3) ya Katiba yetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, naomba nitoe hoja tujadili hili suala la dharura na meza yako iruhusu.

Naomba kutoa hoja. *(Makofi)*

MHE. JOSHUA S. NASSARI: Mheshimiwa Naibu Spika, naafiki.

*(Hoja ilitolewa iamuliwe)
(Hoja iliamuliwa na Kuafikiwa)*

NAIBU SPIKA: Ahsante sana. Naomba mkae nimewaona, lakini ningeshauri tuisikilize Serikali kwanza. Tumesikia mlichosema Wabunge wote, tuwasilikilize Serikali, halafu meza itapata nafasi ya kuona njia ipi bora ya kufuata. Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu, Mheshimiwa Jenista Mhagama.

WAZIRI WA NCHI OFISI YA WAZIRI MKUU (SERA, URATIBU NA BUNGE): Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri Mkuu, kwanza kabisa naomba nichukue nafasi hii kuwashukuru Waheshimiwa Wabunge na hasa Mheshimiwa Sanga aliyetoa tena hoja hii ndani ya Bunge kwa siku hii ya leo.

Mheshimiwa Naibu Spika, michango ya Waheshimiwa Wabunge katika hoja hii inaonesha ni kwa namna gani sisi wawakilishi wa wananchi tumeguswa na jambo hili kwa ujumla wake.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba niliarifu Bunge lako Tukufu, siku ya Ijumaa Mheshimiwa Jafu alipotoa hoja hapa ndani ya Bunge aliitoa hoja ile wakati tayari Mwenyekiti Mpina alikuwa ameshapokea maombi ya wafanyabiashara waliokuwa wako hapa Dodoma kukutana na Serikali kujadili suala hilo kwa dharura ili kupata maelewano ya pamoja ya namna bora ya kuweza kutatua tatizo hilo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Jafo alipokuwa ameomba Mwongozo, Serikali ilishakuwa imeandaa kikao ambacho kilimshirikisha Mheshimiwa Waziri Mkuu alikuwa ameongoza kikao hicho, Mawaziri kadhaa walishiriki katika kikao hicho, lakini vilevile wawakilishi wa wafanyabiashara wapatao kumi, akiwemo Makamu Mwenyekiti wa Chama hicho cha Wafanyabiashara cha Taifa naye alikuwa ameongoza msafara huo katika majadiliano kati ya Serikali na wafanyabiashara kwa niaba ya wafanyabiashara wote.

Mheshimiwa Naibu Spika, kikao kilitumia takriban saa nne na haya yafuatayo yalikuwa ni makubaliano yetu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali ilipokea kilio cha wafanyabiashara katika maeneo hayo yote ambayo walikuwa wameyaleta mbele ya Serikali ikiwemo ongezeko la kodi, ikiwemo namna nzuri ya kuendelea kuzitumia mashine ili Serikali iweze kupata kodi na masuala mengine likiwemo pia suala la kesi inayomkabili Mwenyekiti wa chama hicho cha Wafanyabiashara.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba niwaambie Waheshimiwa Wabunge, si kweli kwamba Waziri Mkuu hakuchukua hatua. Waziri Mkuu alichukua hatua, alituagiza ndani ya mwezi mmoja anataka Mawaziri ambao wako katika kikao kile na dhamana hiyo aliacha kwenye ofisi yake kwa maana ya kufanya *coordination*, lakini kulikuwa na Waziri wa Fedha, Waziri wa Biashara na Mawaziri wengine.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Naibu Spika, wafanyabiashara walikuwepo kwenye kikao kile na tulikubaliana nao kwamba ndani ya mwezi mmoja tuwe tumeshaitisha vikao kadhaa ili kuona namna gani tunashughulikia suala hilo la ongezeko la kodi, namna gani tunaweza kutoa ufafanuzi na ufumbuzi wa matatizo ya mashine hizo ambazo zinawapa shida na suala pia la Mwenyekiti wa Wafanyabiashara lilizungumzwa na ukawekwautaratibu wa kuweza kulishughulikia.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya Mheshimiwa Waziri wa Fedha kuhitimisha hoja yake hapa, Mheshimiwa Waziri Mkuu amepokea barua nyingine jana kutoka kwa wafanyabiashara. Amepokea barua kutoka kwa wafanyabiashara wakikataa Waziri wa Fedha kuwa ndiye Mwenyekiti wa kikao hicho ambacho Waziri Mkuu alikuwa ameagiza kifanyike.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kupokea barua ile sisi kama Serikali tumeandaa kikao kingine leo kuona ni namna gani tutatathmini barua ya wafanyabiashara, kuona namna gani Serikali itaendelea ku-engage mazungumzo na wafanyabiashara kwa mustakabali wa nchi yetu na kwa faida ya Watanzania wote.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, naomba kuliarifu Bunge lako Tukufu, Serikali inalifanyia suala hili kazi kwa kiasi cha kutosha na haya ndiyo yalikuwa makubaliano kati ya Serikali na wafanyabiashara.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa kama makubaliano haya ambayo yana afya ya kutosha, yenye nia njema ya kumaliza jambo hili kwa majadiliano ya kutosha kabisa ndani ya Serikali yetu kwa kuzingatia maslahi ya wafanyabiashara, maslahi ya Watanzania na maslahi ya Taifa letu kwa ujumla, kama kuna ajenda nyingine, hiyo sasa nadhani itakuwa haijaletwa rasmi kwenye Serikali, lakini ninachojua hata leo tuna kikao cha kuendelea kujadili suala hilo.

Mheshimiwa Naibu Spika, niwaombe Waheshimiwa Wabunge waamini kwamba suala hilo tunalifanyia kazi na matokeo yote yatapatikana na Watanzania wote watajulishwa na watajua nini kinachoundelea katika sakata hili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, niliona nitoe maelezo hayo kwa niaba ya Serikali. *(Makofi)*

MHE. ISMAIL A. RAGE: Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya maelezo mazuri ya Mheshimiwa Waziri, nawasih Wabunge wenzangu tuwape muda Serikali kwa sababu angalau ndicho tulichokuwa tunataka, watoe maelezo ndani ya Bunge, Watanzania wamesikia na tuendeleo kuwasih, kuwaomba waliofunga maduka, basi wayafungue wakati Serikali yetu inatatua tatizo hili. Pia naomba muda wa mwezi mmoja ni mwingi sana, tulikuwa tunaomba angalau wachukue wiki mbili au tatu, tafadhali sana.

MJUMBE FULANI: Mheshimiwa Naibu Spika, taarifa.

MHE. HALIMA J. MDEE: Mheshimiwa Naibu Spika, kwa bahati mbaya sana tulifikiri kwanza Waziri angekuja na maelezo yaliyo *proper* kwenye makaratasi ambayo yako *signed*, lakini kwa bahati mbaya anakuja anazungumza kimdomo mdomo tu.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini la pili, kwenye makubaliano yoyote, kwa sababu hapa kuna pande mbili, kuna upande wa Serikali na kuna upande wa wafanyabiashara. Wakati hoja zinazungumzwa hapa, moja ya kero kubwa ukiachana na masuala hayo ya kodi, masuala ya mashine, masuala ya risiti *fake* kuna maduka kufungwa, kuna huduma zinakosekana. Sasa

Nakala ya Mtandao (Online Document)

nataka Serikali ituambie, licha ya kwamba nakubaliana na Mheshimiwa Rage kwamba suala limalizwe ndani ya muda mfupi, maduka yanaanza kufunguliwa lini?

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna suala la pili la kiongozi wa wafanyabiashara amewekwa ndani, amenyimwa dhamana, hilo suala linamalizika lini? Atujibu ili ikiwepo kwenye *Hansard* tunajua maduka yanafunguliwa lini, Mwenyekiti anaachiwa lini, halafu hayo mambo mengine mengine yafanyike ndani ya wiki mbili, lakini siyo ajibu kiujumla jumla inakuwa haisaidii sana Bunge.

NAIBU SPIKA: Yako maswali mengine ukimtaka Waziri ajibu tutakuwa tunamuonea tu, maana Waziri hajafunga maduka, Waziri hajamzuia mfanyabiashara dhamana. Kwa hiyo, nikimtaka ajibu yeye kwa kweli nitakuwa namuonea. Kulikuwa na taarifa, ni taarifa kutoka kwa!

MHE. DEO K. SANGA: Sanga.

NAIBU SPIKA: Mwenyekiti wa Kamati, tafadhali.

MHE. DEO K. SANGA: Mheshimiwa Spika, Sanga hapa.

NAIBU SPIKA: Basi Sanga kwanza, halafu Mwenyekiti wa Kamati.

MHE. DEO K. SANGA: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru tena kwa kunipa nafasi. Nami niwasihi Wabunge wenzangu, nikubaliane na kauli ya Serikali kwamba Serikali sasa itoe kauli kwamba wafanyabiashara wakae kwa amani kwa sababu jambo hili kama tulivyosema limekuwa tete na kauli ile ambayo Waziri wa Fedha aliisema ambayo ndiyo imewaamsha wafanyabiashara kwamba jambo hili sasa limewaamshia hasira.

Sasa kwa kauli hii ya Serikali inatupa faraja, ombi langu naungana na wenzangu kwamba Serikali ilishughulikia jambo hili haraka pamoja na Kamati ile ya wafanyabiashara au uongozi wa wafanyabiashara, lakini wakati huo huo wamshirikishe pia Mwenyekiti wa Kamati ya Viwanda na Biashara ili jambo hili liweze kwenda vizuri. Nakushukuru na naungana kabisa na kauli ya Serikali. (*Makofi*)

MHE. LUHAGA J. MPINA: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nieleze kifupi ili watu waelewe kwamba Kamati yangu baada ya kupata malalamiko ya wafanyabiashara ilichukua hatua gani.

Kamati yangu ililetewa malalamiko na wafanyabiashara tarehe tisa na tarehe kumi ikawaita kwenye kikao viongozi, akiwepo Minja ambaye ndiye Mwenyekiti wa Wafanyabiashara Taifa, ndiye aliyeongoza hiyo *delegation* ya watu zaidi ya 20. Wakaja kwenye kikao cha Kamati tarehe 13 nikaagiza kikao cha pamoja, Wizara ya Fedha, TRA pamoja na wao wafanyabiashara.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwenye kikao kile wafanyabiashara walieleza hoja zao nzito mbili. Tatizo la *EFDs* pamoja na ongezeko la kodi asilimia 100 na taratibu nyingine za kikodi ambazo zinawakwaza, lakini wakaeleza kwamba Tume ya Maridhiano ilishaundwa na Serikali toka mwezi wa tisa mwaka wa jana na kwa zaidi ya miezi saba wanafika kwenye Kamati yangu kikao hicho cha maridhiano hakijaitishwa na Serikali. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, tatizo pale si wafanyabiashara kwa sababu wafanyabiashara wenyewe walihoji malalamiko yao kwa Serikali zaidi ya miezi saba, Serikali haijaitisha kikao na wao Serikali ndiyo waliokuwa Wenyeviti wa kikao kile, hawajaitisha kikao.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Kamati yangu ya Uchumi, Viwanda na Biashara ikaagiza kikao hicho kifanyike ndani ya siku 14, wakae waridhiane kwa sababu wakati ule Kamati ilishindwa kuingilia kati kwa sababu tayari kulikuwa na Tume iliyoundwa ya Serikali na wafanyabiashara, wakae pamoja waelewane katika kasoro zinazowasumbua wafanyabiashara.

Mheshimiwa Naibu Spika, wanasema EFDs sawa ni chombo kizuri, lakini kuna kasoro hizi, kasoro hizi, kasoro hizi zinashughulikiwaje. Suala la ongezeko la asilimia mia moja ya kodi, je, wafanyabiashara uliowalenga wana uwezo wa kuzilipa fedha hizo, lakini kuna maelezo haya na haya na haya. Sasa sisi kama Kamati tukasema tuiache hiyo Kamati ya Maridhiano ikae izungumze ili sisi tuanze na ile taarifa ya maridhiano kuingilia jambo hili.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya siku nne tu kikao kile cha maridhiano wakaanza kukaa. Sasa nikataarifiwa kama Mwenyekiti kwamba vikao vinaendelea vya maridhiano na wao wafanyabiashara wakanitaarifu kwamba sasa hakuna tatizo kwa sababu tumeanza vikao.

Sasa likajitokeza hili juzi, siku ya Ijumaa ambapo sasa wafanyabiashara wakaja wanasema kuna kesi hapa Dodoma kwamba kumbe Mwenyekiti wao tayari alikuwa ameshafunguliwa kesi kutokana na haya malalamiko ya migomo iliyokuwa ikitokea. Sasa walipokwenda Mahakamani, Mwenyekiti akaenda kufutiwa dhamana. Alipofutiwa dhamana wakarudi wakataka kui-brief Kamati juu ya kikao chao hiki cha maridhiano kinavyoendelea, lakini nikasema kwa sababu ni *briefing* mimi na Makamu wangu tusikilize hiyo *briefing*.

Mheshimiwa Naibu Spika, walipokuja ndipo wakaja na hoja hiyo ya kwamba Mwenyekiti wao amefutiwa dhamana kwa sababu kwamba amefanya uchochezi. Basi tulichokiamua mimi na Makamu wangu ni kwamba jambo hili hatutaliweza, tulipeleke Serikali kwa Waziri Mkuu tukamweleze kwamba tayari mna kikao cha maridhiano halafu tena mnaanza kufutiana dhamana, tayari kuna kesi inaendelea ya jambo hilo hilo ambalo mko kwenye kikao cha maridhiano. Kwa hiyo tukaenda kwa Mheshimiwa Waziri Mkuu.

Mheshimiwa Naibu Spika, tulipokwenda kwenye kikao cha Mheshimiwa Waziri Mkuu, tumekaa kikao kile, wafanyabiashara kumi aliwataja Mheshimiwa Jenista na yeye mwenyewe Jenista na namshukuru sana kwa ushirikiano wake Mheshimiwa Jenista alivyolichukua jambo hili, kwa sababu nimewasilisha leo, kesho yake saa nne tukakaa na Mheshimiwa Waziri Mkuu.

Mheshimiwa Naibu Spika, tukaazimia mambo makubwa mawili. La kwanza, Mheshimiwa Waziri Mkuu akatuambia kwa sababu tulimweleza kwamba huyu mtu mnamwekaje ndani, vikao vya maridhiano vitaendeleaje wakati Mwenyekiti ambaye anatakiwa ashiriki kwenye kikao cha maridhiano mnamnyima dhamana na kumweka ndani. Kwa maana hiyo kama amenyimwa dhamana na Mahakama, maana yake upande wa ulalamikaji ndiyo uliosema kwamba afutiwe dhamana yake. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa kama hiyo ndiyo hivyo, nikaomba kwamba huyu mfanyabiashara aombewe dhamana, najua sasa liko kwenye mhimili mwingine ambao ni Mahakama, lakini taratibu zifanyike atoke haraka ili maridhiano yaweze kufanyika kuleta amani zaidi.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa ukweli ni kwamba hoja hii imekuja kuharibiwa zaidi na Waziri wa Wizara ya Fedha alipokuja hapa ku-*wind up*. Mheshimiwa Malima tumekuwa naye kwenye kikao hicho kwa zaidi ya saa nne. Maelezo aliyokuja kuyatoa hapa nilishangaa sana na nilisikitika sana. Waziri wa Fedha alitukuta kwenye kikao kile saa nne, wafanyabiashara wote nchi nzima wako pale, kila siku tunatangaziwa mikoa imefunga biashara, lakini wamekuja

Nakala ya Mtandao (Online Document)

kusema hapa wafanyabiashara wameshatusikiliza wameshakubaliana, hakuna tatizo lolote, wakati tumeshinda kwenye vikao kwa muda wa masaa manne.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali ingeeleza hapo hapo siku hiyo hiyo hoja hii ilipoibuka wangewaeleza Wabunge hawa kwamba tayari tatizo hili tunalishughulikia na kwenye vikao tumekubaliana, mwezi mmoja, kwa sababu hili ongezeko lilitakiwa lianze kulipwa tarehe 30 mwezi huu, lakini Mheshimiwa Waziri Mkuu akasema sasa naongeza mwezi mmoja ili majadiliano haya yamalizike na sheria kama tutaanza, tutaanzia hapo kwenye majadiliano hayo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, niombe jambo moja, katika hatua hii na kwa sababu muda unakwenda, uchumi unaumia kwa sababu hatukusanyi kodi, wananchi wanapata matatizo, fikiria mwananchi aliyetoa Kongwa leo kwenda Dar es Salaam kuchukua mzigo Kariakoo maduka yamefungwa, amekaa leo siku tatu hapati huduma.

Suala la Minja Serikali itoe tamko tu hapa leo Minja atoke, mazungumzo yaanze na kikao kianze cha maridhiano, watumie muda mfupi wamalize suala hili ili sasa Bunge hili liweze kuchukua nafasi yake. Kwa hiyo, naomba sana hilo. Ahsante sana. *(Makofi)*

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru nami kwa kunipa fursa hii ili niweze kuwashauri Waheshimiwa Wabunge kuhusu suala hili.

Kwanza, natambua umuhimu wa biashara kuendelea nchini, lakini bahati nzuri pia Mheshimiwa amesema juu ya umuhimu wa kuheshimu uhuru wa Mahakama. Hii siyo Mahakama, shauri hili lipo Mahakamani na nimeona baadhi ya Waheshimiwa wanadai Ndugu yetu Minja afunguliwe.

Naomba kuwashauri kwamba kama kuna hoja zozote za kumsaidia Ndugu Minja afunguliwe kutoka gerezeni ambapo dhamana yake imezuiliwa, waende Mahakamani wasaidie kujenga hoja. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kushauri kwamba Katiba yetu inasema hivi, Ibara ya 13...

TAARIFA

MHE. JOSHUA S. NASSARI: Mheshimiwa Naibu Spika, Taarifa!

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Nassari!

MHE. JOSHUA S. NASSARI: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kumpa Taarifa Mheshimiwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali kaka yangu Masaju, ambaye anasema kwamba sisi twende tukamsaidie Minja ili awe *free* Mahakamani, lakini anashindwa kuelewa kwamba waliopeleka hati ya kiapo na kuomba Mahakama kuzuia dhamana au kumfutia dhamana Bwana Minja ni Serikali yenyewe, ni Mwakili wa Serikali ambao wapo chini yake yeye mwenyewe ambaye ndiye *boss* wao, wamekwenda Mahakamani kuomba Mahakama imfutie dhamana. Sasa *how they can hastier act* na kesho nafikiri jalada linaitwa Mahakamani, wa-*withdraw* apate dhamana *then* wakae wazungumze.

Sasa Mheshimiwa Jenista anatuambia kwamba kuna Kamati ya Maridhiano, Kamati ya Maridhiano wakati Mwenyekiti wake mmemweka ndani, mnatuambia mna nia njema ya kufanya mazungumzo huku mmetoa mwezi mmoja, miezi saba hamjazungumza wala Kamati ya Maridhiano haijakutana. Kwa hiyo, naomba Mwanasheria Mkuu wa Serikali na Mwakili wa

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Serikali waende Mahakamani kesho kama ambavyo walikwenda kuiomba Mahakama kufuta dhamana iende kuruhusu dhamana ili mazungumzo yafanyike.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Nassari ahsante sana, taarifa inapaswa kuwa fupi. Sasa tumwache Mwanasheria Mkuu wa Serikali amalizie mazungumzo yake.

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru. Naomba niwakumbushe Wabunge wenzangu juu ya umuhimu wa kuzingatia Katiba na Sheria za nchi hii. Ibara ya 13(1) inasema hivi:

“Watu wote ni sawa mbele ya sheria na wana haki bila ubaguzi wowote kulindwa na kupata haki sawa mbele ya sheria.”

Ibara ndogo ya (3) inasema hivi: “Haki za raia, wajibu na maslahi ya kila mtu na jumuiya ya watu yatalindwa na kuamuliwa na Mahakama na vyombo vinginevyo vya mamlaka ya nchi vilivyowekwa na sheria au kwa mujibu wa sheria.”

Mheshimiwa Naibu Spika, Bunge siyo mamlaka ambayo inaweza ikaamua juu ya haki ya mtu, lakini naomba kushauri kwamba ni kweli Ndugu huyu anayeitwa Minja alikuwa nje kwa dhamana na Serikali haikuwa imepinga dhamana yake ndiyo maana alipewa dhamana. Dhamana inatolewa kwa watu ambao waliwahi kufika Mahakamani, ina masharti yake. Sasa yeye alivunja masharti na alipovunja masharti tukaijulisha Mahakama na Mahakama ndiyo ikaamua kwamba huyu bwana kwa sababu umevunja masharti...

(Hapa baadhi ya Waheshimiwa Wabunge walikuwa wakiongea bila mpangilio kumjibu mzungumzaji)

MBUNGE FULANI: Endelea tu.

NAIBU SPIKA: Mwanasheria Mkuu, unaongea na mimi, endelea tu!

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Naibu Spika, moja ya sharti alilokuwa amepewa akiwa nje ni kwamba, asiendeleze kuitisha vikao vya kuhamasisha migomo, vya kuleta migomo na kuchochea, lakini akavunja hilo sharti. Sisi tukaenda tukaeleza Mahakama na Mahakama ilipopima hoja za Serikali ikaridhika kweli kwamba amevunja hayo masharti, kwa hiyo, Mahakama ikazuia dhamana.

Mheshimiwa Naibu Spika, kesi...

TAARIFA

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mbunge, taarifa iwe fupi sana tafadhali.

MHE. DAVID E. SILINDE: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana.

Kwa mujibu wa Katiba yetu na sheria za Mahakama, makosa yanayomnyima mtu dhamana ni pamoja na mauaji, uhaini, ujambazi wa kutumia silaha na kubaka.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa leo mtu ambaye anataka suluhu ili wafanyabiashara wafanye biashara zao ili wananchi walipe kodi wakiwa na uelewa sawasawa, ananyimwa dhamana. Sasa kinachotaka kufanyika ni kuhamisha tatizo kutoka msingi wa tatizo, fujo zilizopo kwenye mashine za EFD pamoja na Serikali kuongeza kodi kwa 100% kuelekea kwa mtu mmoja, haiwezekani Bunge kama hili tukajadili mtu mmoja, tunatakiwa tujadili kiini cha tatizo.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Kwa hiyo, Mheshimiwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali anayajua haya na wala Mwenyekiti wa Wafanyabiashara hajavunja jambo lolote, kukaa na watu na kujadili siyo kukiuka taratibu. Hatujaona fujo, hajatumia silaha yoyote wala hajaua mtu yeyote. Kwa hiyo, Mwanasheria Mkuu mimi nakuheshimu na ni ndugu yangu sana, lakini kwa hili kwa kweli na wewe hapa umechemka.

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana. (*Makofi*)

TAARIFA

MHE. PETER J. SERUKAMBA: Mheshimiwa Naibu Spika, taarifa!

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa James Mbatia kwa kifupi!

MHE. JAMES F. MBATIA: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru kwa kunipatia nafasi ili nitoe ushauri kidogo tu kwa Serikali kwamba tunaanza kutumia Kanuni na Katiba, mahali popote kwenye migogoro Taifa haliwezi kustawi.

Mheshimiwa Naibu Spika, leo asubuhi umeanza kwa kuliombea Bunge kwamba tutumie hekima na busara katika kufanya maamuzi sahihi, hatujamwomba Mwenyezi Mungu tutumie Katiba wala Kanuni.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mujibu wa Ibara ya 63 Bunge ndiyo chombo kikuu kwa niaba ya wananchi wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kuisimamia na kuishauri Serikali. Sasa tunaishauri Serikali kwa hekima na busara. Mgogoro huu ni wa tangu Septemba, 2014, Kamati imeundwa Serikali angalau ingesema kesho inatoa kauli Bungeni kusema mwezi mzima wakati kuna kanuni ya utawala bora inayosema *no taxation without representation*.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa wawakilishi wa walipa kodi ni Bunge, Watanzania tutawaambia wasilipe kodi kwa sababu wawakilishi wao wanashindwa kuisimamia Serikali vizuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, *with due respect* naomba, mimi ni Waziri Kivuli wa Fedha, mambo haya yameleta migogoro, tumezungumza na Waziri na Naibu Mawaziri lakini wanavutavuta tu. Sasa nchi hii kwa kuwa inakwenda kwenye mgogoro huu, naomba Bunge lako Tukufu litumie nafasi yake kwa mujibu wa Katiba. Hilo ni moja.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini hata kuondoka kwenye Katiba, tutumie basi hekima na busara, Serikali ikubali kwamba inafanya utaratibu, ikiri tu kwamba itafanya utaratibu, itumie hekima na busara waone namna ya kumwondolea dhamana Ndugu Minja ili maridhiano na mazungumzo yaendeleo. Mazungumzo au mkataba ni makubaliano kati ya pande mbili wakubaliane, waheshimiane na kuaminiana. Kikubwa kinachoonekana ni kwamba hakuna kuaminiana kati ya Bunge na Serikali, kati ya wafanyabiashara na Serikali, sasa wafanyabiashara wamerudi kwa Wabunge wao ambao ndiyo wanaowaamini, sasa ile *trust* inakosekana na *trust* ikishakosekana na uvumilivu ukikosekana unaona ni jambo dogo lakini yapo mengi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, naomba chonde chonde, kutoka kwenye sakafu ya moyo wangu, niombe Serikali na tuishauri Serikali itoe kauli Bungeni, Waziri Mkuu yupo hapa, hili ni jambo dogo sana la kuli-*manage*, dogo mno! Kwani ukisimamisha useme kwamba hata kodi zinazokusanywa sasa hivi zisimame wakati mazungumzo yanaendelea, tulimalize tatizo hili ili tufanye mambo mengine makubwa kwa niaba ya wananchi. Nashukuru sana. (*Makofi*)

Nakala ya Mtandao (Online Document)

NAIBU SPIKA: Ahsante sana. Sasa naomba tufanye hivi, lazima shughuli hapa mezani ziendelee, lakini kwa utaratibu ufuatao:-

Baada ya kusikiliza hoja zote hizi nzito kwa pande zote, nawaomba Wenyeviti wa Kamati ambao ni Wajumbe wa Kamati ya Uongozi, mwende katika Ukumbi wa Spika naamini Mheshimiwa Spika yuko kule, mkae na Mheshimiwa Mbatia nikuombe ruhusa ushiriki kama Waziri Kivuli wa Fedha msaidiane, mkae kikao, halafu Kamati ya Uongozi mtaniletea maelekezo kabla ya saa ili niweze kulieleza Bunge, ni njia gani bora ya kufanya kuhusu jambo hili. *(Makofi)*

Kwa hiyo, naomba Wajumbe wa Kamati ya Uongozi mwelekee huko na sisi tuendelee na mambo mengine halafu mtatupa mrejesho wa namna bora ya kulishughulikia jambo hili.

Baada ya hayo, naomba wale wa miongozo mingine kwa kweli tukubaliane kwamba tutafanya wakati mwingine kwa sababu muda haupo upande wetu, isipokuwa jambo moja tu la Mwingozo ambao ulitolewa na wenzetu wa CUF jana, ambao Mheshimiwa Spika alitoa maelekezo kwamba ni vizuri mngeandika na mmeshaandika maandishi nimeyapata na ninaamini yameshaelekea ofisini kwa Mheshimiwa Spika.

Tumpe nafasi ili ayapitie na yenyewe tutapata maelekezo yake juu ya njia bora inayotakiwa ifuatwe baada ya hatua hiyo, kwa sababu ni lazima Mheshimiwa Spika ayaone kwanza kabla hayajasomwa hapa Bungeni. Kwa hiyo, naomba tuwe na uvumilivu kidogo tu ili hiyo process iweze kwenda vizuri.

Baada ya hapo, naomba Katibu sasa tuendelee.

KAULI ZA MAWAZIRI

NAIBU SPIKA: Naomba nimwite Waziri wa Maji Profesa Maghembe!

WAZIRI WA MAJI: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi ya kutoa kauli ya Serikali kuhusu utekelezaji wa mpango maalum wa kuboresha huduma ya majisafi na majitaka katika Jiji la Dar es Salaam.

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kutoa tamko rasmi la Serikali kuhusu utekelezaji wa mpango maalum wa kuboresha huduma ya upatikanaji wa maji safi na uondoaji wa majitaka katika Jiji la Dar es Salaam. Hatua hii inajibu hoja ya Mheshimiwa John Mnyika aliyeomba Mwingozo wa Spika kuhusu suala hilo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Jiji la Dar es Salaam lina wakazi wanaokadiriwa kuwa ni 4,500,000. Mahitaji ya maji kwa ajili ya wakazi hao ni lita 450,000,000 kwa siku, wakati huu maji yanayozalishwa katika mitambo ya Ruvu Chini, Ruvu Juu na Mtoni Mjini Dar es Salaam ni lita 300,000,000 kwa siku. Hii inamaanisha upungufu wa lita 150,000,000 kila siku. Kutokana na hali hii ni maeneo machache ya Jiji yanayopata maji kwa muda wote na mengine yanapata kwa mgawo.

Mheshimiwa Naibu Spika, ili kuondoa matatizo ya upungufu wa maji Jijini na kwenye maeneo yote yanayohudumiwa na DAWASCO na kuboresha uondoaji wa majitaka, mwaka 2006/2007, Serikali ilibuni na kuidhinisha mpango maalum wa kuboresha huduma za maji na uondoaji wa majitaka kwa Jiji la Dar es Salaam.

Madhumuni ya mpango huo ni kuongeza wingi wa maji kutoka lita 300,000,000 kwa siku za sasa hadi lita 756 ifikapo mwaka 2017. Hatua hii inakwenda sambamba na kuboresha usambazaji wa maji, kupunguza upotevu wa maji yasiyolipiwa kutoka zaidi ya 50% za sasa hadi

Nakala ya Mtandao (Online Document)

35% ifikapo Desemba, 2017 na kuboresha utendaji wa vyombo vinavyosimamia utoaji wa huduma katika maeneo hayo yaani DAWASA na DAWASCO.

Mheshimiwa Naibu Spika, hatua hizi zitaongeza uwezo wa utoaji wa huduma ya majisafi kwa wakazi wa Jiji na maeneo ya Kibaha na Bagamoyo na kuongeza huduma kwa wakazi wa Jiji wanaopata huduma ya uondoshaji wa majitaka kutoka 10% za sasa hadi 30% na kujenga Bwawa la Kidunda ifikapo Desemba 2017.

Mheshimiwa Naibu Spika, utekelezaji wa mpango huo unalenga kukabiliana na changamoto zinazolikabili Jiji la Dar es Salaam zikiwa ni pamoja na uchakavu wa miundombinu ya majisafi na majitaka, upungufu wa maji katika Mto Ruvu hasa wakati wa kiangazi, ongezeko kubwa la idadi ya watu la 5.5% kwa mwaka ambalo ni kubwa ukilinganisha na kiwango cha Kitaifa cha ongezeko la 4.5% kwa miji mikuu mingine.

Aidha, kuna ongezeko kubwa la shughuli za kiuchumi na kijamii lisiloendana na kasi ya uwekezaji katika uzalishaji na usambazaji maji katika Jiji la Dar es Salaam.

Mheshimiwa Naibu Spika, utekelezaji wa mpango maalum wa kuboresha huduma ya maji Jiji Dar es Salaam ambao unakadiriwa kugharimu shilingi trilioni 1.088 ulianza rasmi mwezi Februari, 2011 ambapo Serikali inaendelea na utekelezaji wa miradi mbalimbali kwa lengo la kukamilisha mpango huo. Hadi kufikia mwezi Machi, 2015 miradi inayotekelezwa ni kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, upanuzi wa Mtambo wa Maji wa Ruvu Chini. Serikali kwa kushirikiana na Shirika la Kimarekani la MCC imekamilisha upanuzi wa chanzo cha maji cha Ruvu Chini na upanuzi wa mtambo wa kusafisha maji yaani *treatment plant* iliyopo Ruvu Chini karibu na Bagamoyo. Kukamilika kwa upanuzi huo kumeongeza uzalishaji wa maji kutoka lita 180,000,000 kwa siku hadi kufikia lita 270,000,000. Mradi huo umegharimu jumla ya dola za Kimarekani 36.8 milioni sawa na shilingi bilioni 66.24.

Kazi inayoendelea ni ulazaji wa bomba la kusafirisha maji kutoka Mtamboni kuja Jijini Dar es Salaam iliyoanza mwezi Mei, 2013 na hadi kufikia mwezi Desemba, 2014 kilomita 52.45 sawa na 93% ya bomba hilo zimelazwa kati ya kilomita 55.9 za mradi huo.

Mheshimiwa Naibu Spika, mradi huo umechelewa kukamilika kutokana na vikwazo hasa miundombinu iliyopo katika njia ya bomba yaani nyaya za mawasiliano, nguzo za umeme na kesi 14 zilizowasilishwa Mahakamani kuzuia bomba lisijengwe. Hadi sasa kesi moja imemalizika na kesi 13 bado zipo Mahakamani.

Mheshimiwa Naibu Spika, mradi huo unatarajiwa kukamilika mwezi Juni, 2015 kwa gharama ya shilingi bilioni 120.2. Aidha, Serikali inaendelea na ukarabati wa matenki ya kuhifadhi maji yaliyopo Chuo Kikuu cha Ardhi ambapo ukarabati huo umemalizika kwa 89%.

Mheshimiwa Naibu Spika, upanuzi wa mtambo wa Ruvu Juu. Serikali kwa kutumia mkopo nafuu kutoka Serikali ya India inatekeleza mradi wa upanuzi wa mtambo wa Ruvu Juu unaohusisha ulazaji wa Bomba Kuu la kutoka Mlandizi hadi Kimara pamoja na ujenzi wa tenki jipya la Kibamba na ukarabati wa matenki ya maji ya Kimara.

Mheshimiwa Naibu Spika, mkandarasi wa kupanua chanzo cha maji eneo la Ruvu Darajani ameanza kazi tarehe 15 Februari, 2014 na kazi hii inatarajiwa kukamilika mwezi Agosti, 2015.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Naibu Spika, hadi kufikia tarehe 28 Februari, 2015 utekelezaji wa kazi hii umekamilika kwa 60%. Kukamilika kwa upanuzi wa mtambo wa Ruvu Juu kutaongeza uwezo wa mtambo kuzalisha maji kutoka lita milioni 82 kwa siku za sasa hadi kufikia lita 196 kwa siku. Kazi hii itagharimu dola za Marekani milioni 39 sawa na shilingi bilioni 70.2.

Mheshimiwa Naibu Spika, mkandarasi wa ujenzi wa Bomba Kuu kutoka Mlandizi hadi Kimara na ujenzi wa tenki jipya la maji la Kibamba ameanza kazi tarehe 11 Machi, 2014 na kazi hii inatarajiwa kukamilika mwezi Septemba, 2015. Hadi kufikia mwisho wa mwezi wa Februari, 2015 utekelezaji umefikia 39%. Gharama ya kazi hii ni dola za Kimarekani 59 milioni ambazo ni sawa na shilingi bilioni 106.2 bilioni.

Mheshimiwa Naibu Spika, uchimbaji wa visima Kimbiji na Mpera. Serikali pia inaendelea na uchimbaji wa visima virefu katika maeneo ya Kimbiji na Mpera ambavyo vinatarajiwa kuzalisha lita milioni 260 milioni kwa siku. Hadi kufikia tarehe 24 Machi, 2015 mkandarasi amekamilisha visima vitatu, pia ameanza kuchimba kisima cha nne ambacho uchimbaji wake umefikia urefu wa mita 400. Aidha, hivi sasa mkandarasi anaendelea na maandalizi ya kuchimba kisima cha tano.

Mheshimiwa Naibu Spika, kazi ya uchimbaji wa visima vyote 20 ilipangwa kukamilika tarehe 01 Novemba, 2014. Hata hivyo kazi hiyo imechelewa kutokana na kuchelewa kuwasili kwa mabomba kutoka nje ya nchi (*casing and screens*). Kazi hiyo kwa sasa inatarajiwa kukamilika ifikapo Desemba, 2015 na itagharimu shilingi bilioni 18.8. DAWASA imemwandikia mkandarasi kuhusu uamuzi wa kumtoza gharama za kuchelewesha mradi (*liquidated damages*) kuanzia Novemba, 2014 na gharama hizo anaendelea kukatwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na mradi wa kuchimba visima 20 vya kuzalisha maji, Serikali inatekeleza mradi wa visima nane vya uchunguzi wa maji chini ya ardhi katika mwamba wa Kimbiji na Mpera. Hadi kufikia Februari, 2015, Mkandarasi amekamilisha uchimbaji wa visima sita na hivi sasa anakamilisha kisima cha saba. Gharama za Mradi huu ni shilingi bilioni 7.54 zinazofadhiliwa na Serikali ya Norway.

Mheshimiwa Naibu Spika, ujenzi wa bwawa la Kidunda; Serikali pia inatekeleza mradi wa ujenzi wa bwawa la Kidunda ili kuhakikisha kwamba maji katika Mto Ruvu yanakuwepo ya kutosha kwa ajili ya kuwapatia watu wa Dar es Salaam maji katika kipindi chote cha mwaka na kuzalisha umeme wa megawati 20.

Mradi huu pia unahusu ujenzi wa barabara yenye urefu wa kilomita 75 kutoka eneo la Bwawa la Kidunda hadi Ngerengere Morogoro na ujenzi wa njia ya kusafirisha umeme kutoka bwawa la Kidunda hadi Chalinze. Usanifu wa bwawa na barabara umekamilika na Serikali inaendelea na majadiliano na wadau ambao wameonesha nia ya kutekeleza mradi huu. Matarajio ni kuanza ujenzi katika mwaka wa fedha 2015/2016. Gharama ya ujenzi wa mradi inakadiriwa kuwa Dola za Kimarekani milioni 215 au shilingi bilioni 387.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika kuboresha hali ya upatikanaji wa maji katika Jiji la Dar es Salaam, Serikali imeanza pia utekelezaji wa mradi wa kulaza mabomba ya kusambaza maji katika Jiji la Dar es Salaam, Kibaha na Bagamoyo katika maeneo yanayohudumiwa na DAWASA na DAWASCO ambayo hayana mtandao wa mabomba kwa sasa.

Mheshimiwa Naibu Spika, hivi sasa Serikali inaendelea na taratibu za kutafuta Mhandisi Mshauri wa kufanya kazi ya usanifu na uandaaji wa makabrasha ya zabuni. Hatua iliyofikiwa kwa sasa ni kuwa majadiliano ya Kimkataba na Kampuni iliyoshinda zabuni, *Ms. Consulting*

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Engineers Salzgitter ya Ujerumani yatafanyika tarehe 06 Aprili, 2015 na Mkataba utasainiwa punde baada ya hapo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali pia imesaini makubaliano ya awali na mwekezaji juu ya kutafuta fedha za kutekeleza mradi wa kusafirisha maji kutoka Mpera na Kimbiji na kuyasambaza kwa wananchi katika maeneo ya Mkuranga, Chamazi, Msongola, Chanika, Gongolamboto, Pugu, Kitunda, Uwanja wa Ndege, Kinyerezi, Vituka, Kiwalani na Vingunguti. Mwekezaji anakamilisha taarifa ya awali (*feasibility report*) ambayo itawasilishwa mapema mwezi Aprili, 2015. Matarajio ni kukamilisha majadiliano na kuanza utekelezaji wa mradi mwaka wa fedha 2015/2016.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mradi wa Uboreshaji Mfumo wa Uondoshaji Majitaka. Serikali inatekeleza mradi wa kuondosha majitaka katika Jiji la Dar es Salaam ili kuongeza eneo linalohudumiwa kutoka asilimia 10 ya wakazi wanaohudumiwa kwa sasa kufikia asilimia 30 ifikapo mwezi Juni, 2017. Utaratibu wa kupata Mshauri atakayesanifu mradi huu umekamilika na matarajio ni kusaini mkataba mwezi Aprili, 2015. Aidha, Serikali imeendelea kuongea na washirika wa maendeleo walioonesha nia ya kutoa fedha kwa ajili ya mradi huu mkubwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, mnamo tarehe 05 Machi, 2015 Serikali ya Tanzania ilisaini makubaliano ya kiseru (*policy dialogue*) na Serikali ya Korea ya Kusini ambapo Serikali ya Korea imekubali kutoa Dola za Kimarekani 89 milioni au shilingi bilioni 160.2 kugharamia utekelezaji wa mradi huu.

Makubaliano ya awali ya mpango wa utekelezaji wa mkataba wa kifedha (*framework agreement*) yalisainiwa tarehe 25 Machi, 2015. Matarajio ni kuanza kutekeleza mradi huu mapema mwaka 2016. Kazi zitakazofanyika chini ya mradi huu wa kuondoa majitaka ni pamoja na upanuzi wa mfumo wa majitaka katika maeneo ya katikati ya Jiji, ujenzi wa mfumo mpya Ilala, Magomeni hadi Ubungu, Sinza, Kinondoni, Mwananyamala, Oysterbay, Masaki, Msasani, Kawe, *Mbezi Beach*, Kurasini, Keko, Chang'ombe na Temeke. Mradi huu pia utahusu ujenzi wa mitambo mitatu ya kisasa ya kusafisha majitaka itakayojengwa katika maeneo ya Jangwani, Kurasini na *Mbezi Beach*.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mradi wa Visima katika maeneo yasiyo na mtandao ili kuhakikisha wananchi wasiopata huduma ya maji kutoka mtandao wa maji wa DAWASA wanapata maji, Serikali inatekeleza mradi wa visima vidogo maeneo mbalimbali ya Jiji la Dar es Salaam. Hadi sasa visima 48 vimechimbwa na visima 23 vinatoa huduma.

Mheshimiwa Naibu Spika, maeneo yaliyonufaika hadi sasa ni Mavurunza A, Kilungule A na B, King'ong'o I, King'ong'o III, Sandali, Mpogo, Mwemberadu, Mburahati, Kipunguni, FFU Ukonga, Mongo la Ndege, Segerea, Chanika na Yombo, Saranga I na Saranga II, Chang'ombe A, Unubini, Chang'ombe Toroli, Keko Magurumbasi na Keko Mwanga. Utekelezaji wa mradi huu utaendelea mpaka baada ya ujenzi wa miradi ya kuboresha upatikanaji wa maji katika maeneo yote itakapokuwa imekamilika.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika kutekeleza mpango huu kumekuwa na changamoto mbalimbali. Changamoto kubwa zimekuwa ni upatikanaji wa maeneo ya kujenga miradi na upatikanaji wa fedha. Naushukuru uongozi wa Mikoa ya Dar es Salaam, Pwani na Morogoro kwa ushirikiano na msaada wao mkubwa waliutoa katika kupata ufumbuzi wa changamoto za maeneo ya ujenzi.

Mheshimiwa Naibu Spika, miradi inayotekelezwa ili kuboresha hali ya upatikanaji maji kwa Jiji la Dar es Salaam ni miradi mikubwa inayohitaji fedha nyingi na muda mrefu ili

Nakala ya Mtandao (Online Document)

kuitekeleza. Tunawaomba Waheshimiwa Wabunge na wananchi kwa ujumla wawe na subira katika kipindi hiki ambacho Serikali ya Chama cha Mapinduzi inatekeleza miradi hiyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali sikivu ya Chama cha Mapinduzi imekuwa ikitenga fedha nyingi kwa Jiji la Dar es Salaam ikilinganishwa na maeneo mengine kwa mfano, mwaka 2013/2014, bajeti nzima ya Serikali kwa ajili ya miradi ya Maendeleo kwa Sekta ya Maji ilikuwa shilingi bilioni 553.2 wakati Dar es Salaam zilitengwa shilingi bilioni 101.6 sawa na asilimia 18.4 ya bajeti nzima na mwaka 2014/2015 bajeti nzima ya sekta ya maji ni shilingi bilioni 488.9 wakati Dar es Salaam imetengewa shilingi bilioni 68 sawa na asilimia 14 ya bajeti yote.

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kuwahakikishia Waheshimiwa Wabunge na wananchi kwa ujumla kuwa kuanzia mwezi Juni hadi Septemba, 2015, hali ya upatikanaji wa maji katika Jiji la Dar es Salaam, maeneo ya Kibaha na Bagamoyo yanayohudumiwa na DAWASA na DAWASCO itakuwa imeboreka kwa kiwango cha kuridhisha sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru wewe na Waheshimiwa Wabunge wenzangu kwa kunisiliza. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Ahsante sana Waziri wa Maji Profesa Maghembe. Nimekuona Mheshimiwa Mnyika umesimama!

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Naibu Spika, nikushukuru wewe na Mheshimiwa Spika, kwa kukubali kuwa kauli ya Serikali itolewe, lakini kuna tatizo moja ambalo linanifanya nisimame kuomba Mwongozo wako. Natambua kuwa kwa Kanuni ya 49(2) Kauli za Mawaziri kimsingi hazijadiliwi na hazitakiwi kuzua mjadala, lakini pamoja na kushukuru kwa Mheshimiwa Waziri kutoa kauli ndefu sana ya kueleza kuhusu utekelezaji wa mpango maalum wa maji Dar es Salaam, kauli hii ya Waziri ni tofauti kabisa na Miongozo niliyoomba kwa nyakati mbalimbali, mwaka 2014 na mwaka 2015, vilevile ambapo leo ndiyo umetolewa mwongozo.

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo ambalo nililiombea Mwongozo ilikuwa ni kukatikakatika mara kwa mara kwa maeneo yanayohudumiwa na maji kutoka mtambo wa Ruvu Juu, zone yote ya kutoka Kwembe, Kibamba, Mbezi, Ubungo, Kimara nakatiza mpaka Segerea, Tabata kwa Majimbo mengine.

Mheshimiwa Naibu Spika, nilipoomba Mwongozo, Waziri akasema ndani ya Bunge kuwa hilo jambo na wenyewe wanalitazama, wameunda Kamati ya Uchunguzi ni kwa nini hasa kuna hali hiyo kwa sababu wengine wanasema ni kwa sababu za kibinadamu za hujuma kwenye miundombinu kwenye upande wa maeneo yanayohudumiwa na Ruvu Juu na wengine wanasema ni kwa sababu ya ufisadi kwenye ununuzi za pampu zinaharibika mara kwa mara. Wengine wanasema ni kwa sababu pampu ni za muda mrefu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Waziri akasema wameunda Kamati ya Uchunguzi kujua chanzo. Akatoa muda ndani ya mwezi mmoja kuwa Kamati itamaliza kazi. Mwezi mmoja ukaisha, nikaomba tena mwongozo mwingine, Waziri akasema uchunguzi umekamilika ripoti wamekabidhiwa. Nikaomba Mwongozo mwingine tena Naibu Waziri Amos Makalla akasema ripoti iko tayari na wakati wowote wako tayari kuiwasilisha Bungeni.

Mheshimiwa Naibu Spika, nikaomba Mwongozo mwingine tena ili hiyo ripoti iwasilishwe Bungeni ya matokeo ya uchunguzi ya sababu za kukatika mara kwa mara kwa maji katika ukanda wote unaohudumiwa na Ruvu Juu.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Kwa hiyo, nilitarajia leo Waziri angetoa kauli ya Serikali baada ya maelekezo ya Mheshimiwa Spika kwamba tulipounda Kamati ya Uchunguzi, Kamati ilihusika na hawa na ilifanya hiki na hiki, Kamati imebaini sasa matatizo hayo chanzo chake ni hiki na hiki, hizo kauli za wananchi kwamba kuna hujuma kwenye miundombinu ukweli wake ni huu au hazina ukweli huu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Waziri angeeleza kwa kina kwamba kuna *syndicate* ya kwenye ufunguaji wa maji kwenye mtandao wa mabomba ya Mchina, angeeleza kipengele kwa kipengele matokeo ya huo uchunguzi na kuiweka mezani ripoti ya uchunguzi.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini badala yake ametoa kauli ya ujumla ya matatizo ya maji Dar es Salaam na kuendelea kutoa matumaini hewa kwa wananchi wa Dar es Salaam kwamba tatizo limepatiwa ufumbuzi.

Kwa hiyo, naomba Mwongozo wako ili ile ripoti ya uchunguzi ambayo Wizara imeshasema imekamilika, wanayo na wako tayari kuileta Bungeni, ripoti hiyo itolewe Bungeni, haya mengine ya miradi tutayajadili katika *forum* muafaka na wakati muafaka kwa sababu kuna mambo mengi huku ambayo siyo sahihi kwa taarifa zilizotolewa, lakini haya tutajadili katika *forum* nyingine, ila niombe maelekezo yako ili lile lililolombewa Mwongozo ndiyo litolewe maelezo ya Serikali Bungeni.

Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Ahsante sana. Kwa wakati muafaka tutashughulikia jambo hilo. Katibu!

MUSWADA WA SHERIA WA BARAZA LA VIJANA 2015 (THE YOUTH COUNCIL OF TANZANIA BILL, 2015)

(Majadiliano yanaendelea)

NAIBU SPIKA: Majadiliano yanaendelea. Sasa naomba moja kwa moja nimwite Mheshimiwa Naibu Waziri atafuatiwa na Mheshimiwa Waziri na nitaomba mtumie nusu saa kila mmoja wenu. Mheshimiwa Nkamia!

NAIBU WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI, VIJANA NA MICHEZO: Mheshimiwa Naibu Spika, nami niungane na Waheshimiwa Wabunge na wananchi wa Mbinga Magharibi kuwapa pole wananchi kwa kufiwa na Mbunge wao Kepteni John Komba ambaye kwa hakika alikuwa ni rafiki yangu wa karibu sana na niombe familia ya Marehemu Komba iwe na utulivu.

Mheshimiwa Naibu Spika, nitajibu tu kwa haraka haraka baadhi ya hoja ambazo zimetolewa na Waheshimiwa Wabunge kuhusu Muswada wa Vijana wa Tanzania kuhusu uundwaji wa Baraza la Vijana. Ni dhahiri kwamba Muswada huu umetendewa haki kwa sababu Wabunge waliochangia Muswada huu ni wengi mno, nadhani pengine kuliko hata Miswada mingine.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia nifikishe pole zangu kwako umpelekee Mheshimiwa Spika kutokana na yale ambayo pengine kwa namna moja au nyingine yalijitokeza ndani ya Bunge jana ambapo alilazimika kubeba lawama ambazo hazikumhusu hasa alipokuwa *attacked* kwamba pengine aliondoa hoja ya Mheshimiwa Mnyika kwa mabavu kitu ambacho naamini siyo sahihi sana.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini pia nimpongeze sana Mheshimiwa Mnyika, rafiki yangu kwa kujaribu kuleta Muswada, lakini pia kwa bahati nzuri kwamba Mnyika naye alikiri kwamba Muswada ule haukuwa wa kwake peke yake bali kulikuwa na watu wengine ambao pia walimsaidia na hilo ni dhahiri alionesha kwamba *academically* yuko vizuri, kwa sababu kwenye *academic* ukiiba kazi ya mtu inaitwa *plagiarism* sasa na yeye aliogopa hilo, nakupongeza sana Mnyika kwa kutambua watu ambao walikupa mchango mkubwa wakati wa hoja yako ile.

Mheshimiwa Naibu Spika, nianze kujibu hoja kadhaa tu. Nianze na suala ambalo kwa kweli nilisikitika sana suala la kuhoji kwa umri wa Waziri wangu, Mheshimiwa Dkt. Fenella Mukangara kuwa ana umri mkubwa hastahili kuongoza vijana. Kwa kweli ni masikitiko makubwa sana kwamba Watanzania tunaanza kwenda ndipo sipo, kama unaanza kufikiria umri ndiyo kigezo cha kuwa kiongozi wa kuongoza vijana, nadhani tunakosea sana.

Mheshimiwa Rais wetu Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete anaongoza nchi hii vizuri, yeye siyo kijana na vijana humo humo ndani anawaongoza. Mzee Nelson Mandela alikuwa ni Rais wa Afrika ya Kusini akiwa na miaka zaidi ya 70 na akafanya vizuri sana, tukampa heshima kubwa sana na mpaka leo bado tunatukuza heshima ya Mzee Mandela. Rais wa FIFA Sepp Blatter ana miaka 82 na ameomba tena aongoze Shirikisho kubwa la Soka Duniani na ameleta mafanikio makubwa sana katika soka hasa kwa upande wa Afrika. Isitoshe ni jana tu viongozi wa Mashirikisho ya Soka Afrika Mashariki wamesema wanamuunga mkono tena, kigezo cha kuwa kiongozi bora siyo umri.

Mheshimiwa Naibu Spika, nashanagaa wote tunaongumza kwamba Waziri wetu labda ni mzee sana, sidhani kama ni sahihi, naamini leo Dkt. Fenella akivaa shati jeupe na *skirt* ya *blue* anaweza kulipa shilingi 500/= kwenye daladala ni tofauti akivaa Grace Kiwelu anaweza kudaiwa fedha ya mtu mzima, lakini ukiangalia umri wao unatofautiana. (*Kicheko*)

Mheshimiwa Naibu Spika, tusitumie kigezo cha umri kama sifa ya kuwa kiongozi. Nilikuwa niliseme hilo kwa sababu ni vizuri ukasemewa jambo kuliko kujisemea mwenyewe. Pia Wizara hii Wizara ina *portfolio* nne, ina Habari, Vijana, Utamaduni na Michezo, kwa hiyo, Mheshimiwa kudaiwa kwamba ana miaka 60 hafai kuongoza vijana siyo sahihi sana, hata sisi tuna wazee wetu nyumbani, wanatuongoza na tunawaheshimu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Ester Bulaya anasema mimi ni mzee! Mimi hizi mvi ni njaa tu siyo uzee kama mnavyofikiria, mimi nina miaka 42 leo, bado nadai tu na kwenye siasa umri wa miaka hii ndiyo kijana. Mheshimiwa Ester Bulaya namshukuru sana kwa mchango wake na naamini yale yote ambayo amesema tutayazingatia.

Mheshimiwa Naibu Spika, kilichonishangaza zaidi Mheshimiwa Mchuchuli pia nakushukuru kwa mchango wako, lakini ulihoji kwamba uwakilishi wa Wajumbe wa Baraza hili waangalie idadi ya watu na ukubwa wa eneo. Nadhani sisi tulichotoa ni kwamba tuangalie Wilaya, tukianza leo kuangalia idadi ya watu na uwakilishi naamini hata Mchuchuli mwenyewe asingekuwapo hapa Bungeni kama tungekuwa tunaangalia jambo hili.

Mheshimiwa Spika, kuna Wabunge hapa kwa mfano Mbunge wa Ilala, Mbunge wa Ubungo wanawakilisha watu wengi sana ukilinganisha na baadhi ya maeneo ambapo wapo Wabunge wanawakilisha watu 6000, 7000. Kwa hiyo, tusingalie hilo jambo.

Mheshimiwa Naibu Spika, namshukuru sana Godfrey William Mgimwa kwamba upo umuhimu wa kuweka angalau vigezo vizuri vya wale viongozi wanaoongoza hili Baraza la Vijana. Kwa sababu leo ukisema Katibu wa Baraza la Vijana ajue kusoma na kuandika tu, huyu ndiye atakayekuwa anasimamia fedha zote za Baraza na atakuwa anafanya kazi nyingi sana.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Sasa kama kigezo ni kujua kusoma na kuandika tu sidhani kama inafaa. Naamini kwamba suala la elimu kwa yule Katibu ni suala la msingi sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, vilevile ilitolewa hoja hapa na Mheshimiwa Matiko kwamba wakati wa Bunge la Katiba watu walizungumza kwamba elimu isiwe kigezo. Nasikitika kwamba kwanza kwenye Bunge la Katiba alitoroka, lakini nashukuru kwamba bahati nzuri kumbe huko nje alikokuwa alikuwa anafuatilia sana Bunge la Katiba na ni jambo la msingi sana akajua kwamba pia hata kigezo cha elimu ni moja kati ya msingi mzuri katika suala hili la uongozi.

Mheshimiwa Naibu Spika, namshukuru sana Mheshimiwa Margareth Mkanga kwa kuangalia kwamba Muswada huu pia umegusa suala la walemavu. Tunamshukuru sana na sisi tumeliangalia kwa umakini sana kwa sababu ni suala muhimu na ni suala ambalo linahitaji kuangaliwa kwa kina sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Dkt. Kigwangalla naye alizungumzia jambo hili na namshukuru sana Dkt. Mgombea Urais, kijana mwenzetu, Mbunge wa Nzega na Rais wa Nzega, namshukuru sana kwa hilo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Machali nashukuru sana kwamba naye alichangia kwa kiwango kikubwa sana, lakini nilichofurahishwa na Machali ni kwamba alikuwepo kwenye Kamati ya Maridhiano kule Ukumbi wa Msekwa, kwa hiyo ali-copy na kuja ku-paste yale aliyokuja kuchangia hapa. Mheshimiwa Spika alimpongeza sana kwa hilo nami nampongeza pia kwamba ana ujanja wa namna hiyo, lakini namshukuru sana pia kwa kuonesha kwamba Muswada huu una umuhimu mkubwa sana kwa vijana wa Tanzania.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Margaret Sitta namshukuru alitoa mchango mzuri sana jana katika jambo hili na kwa kweli nimefarijika sana kwa kuonesha kwamba ameionga mkono Serikali katika Muswada huu ambao naamini utatusaidia vya kutosha sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia suala la kudai kwamba Waziri asihusike kabisa katika Muswada huu, niwakumbushe tu katika sheria za nchi, mahali popote kunapokuwa na fedha ya Serikali, huwezi kuiondoa Serikali. Kwa hiyo, leo ukisema kwamba Waziri aondoke kabisa ili Baraza liwe huru, hii tutakuwa tunatengeneza *pressure group*, litakuwa ni genge tu la watu wanakwenda kukaa, kujadili mambo fulani. Ni lazima kuwe na jambo linafanyika.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Esther Matiko alizungumzia jambo hili, lakini pia akazungumzia kwamba ni vizuri vijana hawa watakapokuwa kwenye Baraza hili wawe huru. Hakuna mtu anayekwenda kusimamia vijana hawa bali sisi tunachosema ni kuweka miongozo tu na akasisitiza kwamba pengine Waziri afanye haraka kuandaa zile Kanuni ili Baraza hili lifanye kazi. Utaratibu wa kutunga sheria, sisi tukishakamilisha hapa ni lazima iende kwa Mheshimiwa Rais akishasaini ndiyo inakuwa sheria. Kwa hiyo, hatuwezi sisi leo kuanza kutunga Kanuni wakati bado Mheshimiwa Rais atakuwa hajasaini huo Muswada na kuwa sheria.

Mheshimiwa Naibu Spika, hoja nyingine ambayo ilijitokeza ilikuja kwa Mheshimiwa Mwaiposa kwamba Serikali iwe karibu kuangalia Baraza hili ili liwe na tija zaidi kwa vijana wa Tanzania, nadhani hii ni hoja nzuri sana na sisi kwa kweli kwa upande wa Serikali hatuwezi kuacha tu bila kuwasaidia vijana hawa kwenda vizuri katika Baraza hili. Hoja hiyo pia ilitolewa na Mheshimiwa Betty Machangu na Mheshimiwa Said Mtanda. Namshukuru sana Mheshimiwa Mtanda kama Mwenyekiti wa Kamati hii kwa kufanya kazi nzuri, kuupitia Muswada na hatimaye kuona kwamba ule Muswada wa Serikali pengine ulikuwa na mashiko na kuuleta hapa Bungeni.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Gekul aliongea kwa jazba sana, lakini kwa sababu ni jirani yangu pale Babati wala sikupata shida sana, lakini anaposema kwamba kazi za Baraza zifafanuliwe vizuri, nilikuwa nina wasiwasi tu pengine alikuwa na mhemuko kwamba hakutaka kusoma vizuri ule Muswada ndiyo maana akaja kutoa hoja zile hapa Bungeni bila kupitia kwa umakini mkubwa. Naamini leo ameshasoma na ameshaelewa vizuri zaidi.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Luhaga Mpina, alizungumzia kwamba Baraza litakosa fedha za kujiendesha. Ninachoshangaa kwa Mheshimiwa Luhaga Mpina, juzi hapa tumepitisha sheria hapa Bungeni kwamba kuwe na Kamati Maalum ya Kusimamia Bajeti ili kuhakikisha kwamba bajeti inayotengwa inakwenda kule mahali ambako panatakiwa na ninaamini kwamba kwa kufanya hivyo fedha ile itafika mahali panapotakiwa bila tatizo. Bahati nzuri pia yeye ni Mwenyekiti wa Kamati kubwa tu Kamati ya Fedha na Uchumi, naamini na yeye atasaidia zaidi kuhakikisha kwamba, fedha hizi zinapatikana.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini katika mchango wake pia alizungumzia suala la fedha za pamba ambazo hazina uhusiano kabisa na Baraza la Vijana, nadhani ilikuwa ni njia mojawapo pia ya kutaka wapigakura wake wamsikie.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Sara Msafiri namshukuru kwa mchango wake na sisi kwa upande wa Serikali tutalisimamia jambo hili vizuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Ezekia Dibogo Wenje, yeye hakujadili kabisa Muswada alikwenda kumshambulia Mheshimiwa Spika kwamba amekataa Muswada wa Mnyika na hii tume-copy na ku-paste kutoka Kenya. Mimi namheshimu sana Mheshimiwa Wenje alikuwa Mwalimu kule akifundisha shule ya Kata kule Mwanza najua na namheshimu sana alikuwa Mwalimu mzuri, alikuwa Kiongozi wa Chama cha Mapinduzi pale kwenye Kata ya Mbugani zamani.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa anapokuja kumshambulia Spika kwamba amekataa Muswada huu wa Mheshimiwa Mnyika kwa sababu anaua vipaji vya watu kuleta Miswada humu Bungeni nadhani hakuwa sahihi sana. Kwa sababu Muswada wa Mheshimiwa Mnyika ulikuwa mzuri na Muswada wa Serikali ulikuwa mzuri, Kamati ndiyo iliamua kwamba Muswada upi uje Bungeni baada ya kuangalia vigezo mbalimbali walivyotumia wao.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Wenje alisema tume-copy na ku-paste kutoka Kenya. Kuiga siyo dhambi hata Mheshimiwa Mnyika amesema hapa wakati wa Muswada wake akasema anakiri kwamba akina Malya sijui na akina nani ndiyo waliomsaidia kuandika ule Muswada, kwa hiyo sisi kuiga jambo Kenya.

Mheshimiwa Naibu Spika, nimpe mfano tu mwaka 1977 sisi wengine hatujaanza hata darasa la kwanza Malawi walikuja kujifunza hapa Dodoma kuona Mji Mkuu huu wa Dodoma ukoje ili waende wakabadilishe Mji wao Mkuu kutoka Blantyre kwenda Lilongwe. Wanigeria walikuja hapa Dodoma kujifunza ni namna gani Mji wa Dodoma umepangwa vizuri wakaenda kujifunza kwenda kuanzisha Mji wao wa Abuja. Kwa hiyo, kuiga jambo siyo dhambi.

Mheshimiwa Naibu Spika, nimwambie tu Mheshimiwa Wenje, bahati nzuri na yeye anatoka karibu sana na Kenya, suala la Muswada wa Kenya tumekwenda kujifunza tu, lakini tumekuja kuboresha. Ukienda kwenye Muswada wa Kenya upo zaidi katika eneo la Mjini Nairobi kuliko huu wa Serikali sasa ambao tunaamini kwamba utakwenda nchi nzima hadi katika level ya Kata. Kwa hiyo, kuiga siyo dhambi.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Silinde na yeye alizungumzia habari ya umri wa Mheshimiwa Waziri, unajua kipindi hiki sasa hivi siyo kizuri sana. Tunaelekea kwenye uchaguzi kuna wengine *television* zimeanza kuonekana chenga, sasa wanatafuta mahali pa kushika tu, kwa hiyo, unaweza ukaambiwa hapa jambo lolote la ajabu tu. Sasa hii ni hasira tu wakati mwingine.

Mheshimiwa Naibu Spika, bahati nzuri nilipata fursa nikazungumza nao jana jioni pale nje, tukakubaliana vizuri, tukazungumza vizuri, nikawaambia wakati mwingine ni hasira tu, lakini naamini kwamba ukimshambulia mtu kwa sababu ya umri wake na namshukuru sana Mheshimiwa Lusinde alitoa hoja nzuri sana hapa ndani na akatoa mfano wa Mheshimiwa Ndesamburo, kwamba Mzee Ndesamburo nami namheshimu sana Mzee wangu yule, ana umri mkubwa sana lakini ana mchango mkubwa sana kwa hiki chama chenu hiki, kwa hiyo tusibeze umri.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Mkosamali naye alikuwa hivyo hivyo, yeye hakuzungumza chochote kuhusu huu Muswada, alizungumza juu ya umri wa mtu, ndiyo hiyo nasema hiki siyo kipindi kizuri sana na kipindi ambacho kinahitaji uvumilivu wa hali ya juu sana. Kadri siku zinavyozidi kwenda, uchaguzi unakaribia, kila mtu anatafuta mahali pa kushika.

Mheshimiwa Naibu Spika, namshukuru sana Mheshimiwa Nassib kwa mchango wake, yeye ni Mjumbe wa Kamati ameonesha dhahiri kwamba kwa kweli tumefanya vizuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Godbless Lema na yeye alitoa mchango wake, lakini yeye alikwenda mbali zaidi wala hakuzungumza habari ya Muswada, alisema Serikali ianzishe mashamba ili watu waajiriwe, sasa na yeye alinishangaza kweli kweli, kwa sababu haya hayapo kabisa kwenye Muswada, kwa hiyo alikuwa *out* kabisa.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Msigwa na yeye alichangia, alisema kwamba Serikali haina sababu ya kulidhibiti Baraza hili na hili Baraza lisiwe la kisiasa. Baraza hili siyo la kisiasa, hili ni Baraza la Vijana wa Tanzania bila kujali dini zao, bila kujali chama gani cha siasa, bila kujali ni CCM, bila kujali ni Umoja wa Katiba ya Watoro, bila kujali ni kitu gani, hili Baraza ni la Vijana wa Tanzania. Kwa hiyo, mkija hapa mkaanza kusema kwamba ooh, hili Baraza litadhibitiwa na Chama cha Mapinduzi, sijui kwa sababu Waziri anatokea huko, hapana! Tuweke siasa pembeni na tufanye kazi kwa ajili ya Taifa letu.

Mheshimiwa Naibu Spika, namshukuru sana Mheshimiwa Msigwa, alionesha kwamba kwa kweli ameanza kukomaa na alionesha kweli ni Mchungaji wa dhahiri na nilimwomba jana jioni kwamba ni vizuri akawa anatoa semina kwa baadhi ya Wabunge ambao wanashindwa kwenda sambamba na kasi hii wanaanza kufika hapa ndani ya Bunge wanaanza kushambulia watu badala ya kuzungumza *issues*.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Pareso nashukuru anasema Muswada huu umekuja wakati mzuri, lakini akasikitika sana kwamba kwa nini Muswada wa Mnyika umetolewa. Nilichofurahi ni kwamba Mheshimiwa Mnyika hakulalamika, waliokuwa wanalalamika ni watu ambao wala hawakuguswa na jambo hili, ila kwa sababu tu walitaka kuonesha kwamba na wao wamo ndiyo wakaanza kumsema Mnyika. Ni vizuri tusimpe mtu maneno, tumlishe maneno aseme, tumwache yeye mwenyewe aseme.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Lusinde namshukuru sana kwa uzoefu wake katika siasa na alionesha dhahiri kwamba ni mwanasiasa aliyekomaa na ametusaidia sana kwenye jambo hili la kuweka Muswada sawa. Mheshimiwa Pindi Chana hali kadhalika alitoa mchango mkubwa sana.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Niseme kwa kumalizia tu nimwachie Mheshimiwa Waziri aje aseme, Muswada huu una faida kubwa kwa vijana wa Tanzania, lakini tusianze kufikiria habari ya kuweka Muswada huu kwenye siasa, tukianza leo Mheshimiwa Machali kuwa na wasiwasi kwamba inawezekana Muswada huu ukaisaidia CCM, siji UVCCM, aah, haina uhusiano wowote na Muswada huu. Hata jina lenyewe la Muswada watu wameanza kuhoji kwamba kwa nini uitwe Baraza la Vijana Tanzania, kwamba kwa nini isiwe Tanzania Bara. Ziko taasisi nyingi ambazo zinafanya kazi Tanzania Bara lakini bado zinatumia neno Tanzania. Jina siyo tatizo.

Mheshimiwa Naibu Spika, nawaomba tu tuunge mkono Muswada huu, utatusaidia sana vijana, utakuwa na manufaa makubwa sana kwa Taifa letu na ni kilio cha muda mrefu. Kinachonishangaza zaidi ni kwamba suala hili limekuwa likihojiwa sisi wengine bado tunafanya kazi ya utangazaji, hatujaingia hata ndani ya Bunge na tumekuja Bungeni na namshukuru Mwenyezi Mungu kwamba nimekuja nikiwa Naibu Waziri, jambo tungalidai linakuja humu tunasema halina manufaa, huku hata Muswada mwingine ilikuwa uje wanasema haufai sasa hivi, lakini tunaudai kila siku na maswali humu ni hivyo hivyo, Muswada huu unakuja lini.

Mheshimiwa Naibu Spika, nadhani tufike wakati Waheshimiwa Wabunge mtusaidie kuhakikisha kwamba Muswada hii ya Serikali inayoletwa kazi yetu ni kuiboresha ili iwe na tija, lakini tukianza kulalamika kwamba Muswada huu haufai umekuja kipindi ambacho ndicho sicho. Kipindi gani wewe unadhani kinafaa kuleta Muswada?

Mheshimiwa Naibu Spika, naamini Waheshimiwa Wabunge wa pande zote mtatusaidia kuhakikisha kwamba Muswada huu unapita, unakwenda kuwa sheria ili vijana wetu waweze kuwa na chombo cha kusimamia na tuache siasa kwenye jambo la msingi kama hili.

Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Nakushukuru sana Naibu Waziri, Mheshimiwa Juma Nkamia. Sasa naomba nimwite Waziri mwenyewe, Mheshimiwa Mukangara Waziri wa Habari, Vijana, Utamaduni na Michezo.

Mheshimiwa Waziri, karibu sana, una nusu saa!

WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza kabisa naomba nianze kwa kumshukuru sana Mwenyezi Mungu, mwingi wa rehema kwa kuniwezesha tena kusimama hapa siku hii ya leo nikiwa na afya njema. Kipekee kabisa nawashukuru Waheshimiwa Wabunge kwa michango yao ambayo ilijikita katika ushauri, maelekezo na maswali yanayolenga kupata uelewa sahihi kwa maslahi ya ustawi wa vijana wetu na jamii yetu kwa ujumla.

Mheshimiwa Naibu Spika, jumla ya wachangiaji walikuwa 25, Waheshimiwa 21 walichangia kwa kuzungumza na wanne kwa maandishi. Orodha ya majina ya Waheshimiwa Wabunge wote waliochangia ipo na naomba iingizwe katika *Hansard*, nawashukuru kwa michango yao iliyolenga hasa kuboresha na kuleta mafanikio ya kupatikana Muswada bora. Wengi walileta maoni yao na tuliyatumia maoni yao kwa muda mwingi kujadili na kufikia makubaliano katika vipengele mbalimbali ili kuboresha Muswada huu muhimu kwa vijana wa nchi yetu kwa ujumla.

Mheshimiwa Naibu Spika, nianze kwa kumshukuru sana Mheshimiwa Said Mtanda, Mbunge wa Jimbo la Mchinga na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Maendeleo ya Jamii.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Nawashukuru kwa ushirikiano mkubwa walioutoa kwa Wizara yangu kwa kipindi chote wakati Wizara ikitekeleza majukumu yake na hasa katika kusimamia Muswada huu kupewa nafasi yake ya kihalali bila michepuko isiyo katika njia kuu. Naishukuru hasa Kamati kwa maelekezo mbalimbali waliyoyatoa yenye lengo la kuboresha Muswada huu.

Mheshimiwa Naibu Spika, hoja kuu mbalimbali zilizojitokeza zilijikita katika masuala matatu muhimu. Nitaanza kwa kuyazungumzia masuala hayo kwa upana wake kabla ya kuzungumzia hoja moja moja toka kwa wachangiaji mbalimbali yakiwemo yale ya Kamati. Kubwa zaidi Mheshimiwa Naibu Waziri amekwishazungumzia hoja karibu za mtu mmoja mmoja walizozileta na namshukuru sana kwa hilo.

Mheshimiwa Naibu Spika, suala la Muswada Binafsi vis-a-vis ule la Serikali lilihusishwa na mchakato mzima wa Baraza la Vijana, lakini pia lilijitokeza na kuzungumzwa na wachangiaji mbalimbali kwa hisia kubwa na nadhani Naibu ameona atumie muda mwingi kuligusia na mimi pia nitaendelea kuligusia ili kutoa uelewa sahihi na jamii ipate picha kamili.

Mheshimiwa Naibu Spika, wachangiaji wa Kambi ya Upinzani walitoa picha ya Serikali kupora hoja hii ya mleta Muswada Binafsi. Nawashukuru sana wachangiaji wengi waliotoa picha halisi ya mchakato mzima wa uanzishwaji wa Baraza la Vijana na kutoa picha halisi ya mchakato mzima ambao umewahusisha Mheshimiwa Mtoa Hoja Binafsi mwenyewe na wadau wengine mbalimbali ambao hivi sasa ni Viongozi ndani ya Bunge hili.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika hili Muswada wa Serikali uliweza kukubalika na wadau pamoja na Kamati ya Bunge kutokana na uhalali na uhalisia wake wa kufuata taratibu zetu za Kiserikali au za Kibunge, hatua mbalimbali za kutekeleza maelekezo ya sera na waraka upande wa Serikali na hatimaye kuweza kuuleta hapa Bungeni.

Kwanza Muswada Binafsi umeletwa Bungeni wakati waraka wa kuanzisha Baraza la Vijana Tanzania ulikuwa tayari katika ngazi ya Baraza la Mawaziri ambayo ni ngazi ya juu ya maamuzi ya kuridhia Muswada utayarishwe na hivyo uweze kuletwa Bungeni.

Mheshimiwa Naibu Spika, ni utaratibu tuliojiwekea wa kutambua nafasi pana ambayo Serikali inayo ya kuwafikia wadau wengi katika matayarisho au maandalizi ya awali ya sheria kwa kuzingatia umuhimu wa sheria ambayo inatoa nafasi ya maoni, matakwa ya jamii kuweza kutekeleza hiyo sheria.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia Serikali ina Sera na Baraza hili lilikuwa linaanzishwa kwa maelekezo ya Sera. Muswada wa Serikali ni hatua ya utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana ya mwaka 2007, Sura ya Tatu, sehemu ndogo ya (11) iliyotamka wazi kuwa Serikali itawezesha kuundwa kwa Baraza la Vijana kwa mujibu wa sheria.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Naibu Spika, sera haikutoa nafasi wala fursa hiyo kwa mtu binafsi, ndiyo maana Serikali iliendelea kwa hali na mali kuhakikisha kwamba lengo ambalo tulilidhamiria tangu mwaka 1996 linatekelezwa kwa haraka iwezekanavyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Muswada wa Serikali umezingatia uzoefu kutoka nchi nyingine nyingi. Mchakato wa uandaaji wa Muswada wa Serikali umehusisha wadau nchi nzima wakiwemo vijana, Wizara na Idara za Serikali, Mashirika ya Kimataifa, Taasisi za watu binafsi na mtu mmoja mmoja katika kutoa maoni, wakati Muswada Binafsi umeshirikisha watu wachache kutoka Mkoa wa Dar es Salaam.

Mheshimiwa Naibu Spika, kimsingi, hata hii dhana ya *copy and paste* ambayo wenzetu wameamua kupotosha umma ilifanyika katika ule Muswada wa binafsi zaidi na ndiyo maana tulipochukua Muswada binafsi na kuangalia tukaona ni lazima tuendelee kufanyia kazi waraka unavyoelekezwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, Muswada wa Serikali umeandaliwa baada ya kujifunza namna ya uanzishwaji na uendeshaji wa Mabaraza ya Vijana katika nchi nyingine kama vile Kenya, Uganda, Zimbabwe, Mauritius, Sychelles, Misri, hivyo kuwezesha kuandaa Muswada huu kulingana na mazingira ya nchi yetu.

Kwa hiyo, sina wasiwasi, ni kwamba Muswada Binafsi usingeweza kufika katika sehemu hizi nyingine zote na ilijionesha katika uhalisia kwamba Muswada ule wa binafsi ulikuwa ni *replica* ya ule wa Kenya.

Mheshimiwa Naibu Spika, Muswada wa Serikali unaunda chombo cha vijana cha kuzingatia dhana ya uongozi na kushirikiana baina ya Serikali na vijana na kinahamasisha na kusimamia usalama wa amani ya nchi; wakati Muswada Binafsi kimsingi ulizingatia dhana ya kuwa na chombo chenye mamlaka ya kuisimamia, kuiwajibisha na kuishinikiza Serikali kutekeleza matakwa ya vijana.

Mheshimiwa Naibu Spika, niseme tu kwamba hili halikuwa lengo la kuanzisha Baraza la Vijana, ndiyo maana tumeendelea kusimamia kama Serikali, na ninashukuru kwamba Kamati imeweza kuliona hilo na kuweza kuchukua Muswada wa Serikali na kuweza kuuwasilisha hapa Bungeni. Kwa misingi hiyo, Serikali ina uhalali wa kuleta Muswada huu kwa sababu inayo sera na inaweza kusimamia utekelezaji wake.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia Serikali imeandaa Muswada huu kwa kufuata taratibu zote za kuandaa Muswada yote ya Sheria. Aidha, Serikali ndiyo itakayogharamia uendeshaji wa Baraza kwa kipindi cha mpito kwa mujibu wa taratibu za Kisheria na Waziri mwenye dhamana ya maendeleo ya vijana ndiye mwenye mamlaka ya kuandaa, kubuni na kuandaa Kanuni za utekelezaji wa Sheria. Itakuwa vigumu kwa Waziri kuitungia Kanuni Sheria ambayo haikupitia taratibu mbalimbali za Kiserikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, hivyo basi, nishukuru kwamba tumeweza kufikia muafaka wa kuweza kuangalia yale mazuri yaliyoko katika Muswada binafsi na kuweza kuyaingiza katika Muswada ule wa Serikali na sasa hivi tunaendelea kuuzungumzia huu Muswada ukiwa umeboreshwa kwa hali kubwa sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, dhana nyingine iliyojitokeza ni kuhusu uhuru wa Baraza *vis-a-vis* uhuru, dhana ya Baraza la Vijana kutokuwa huru kwa maana ya kwamba Waziri anamteua Mwenyekiti, lakini vijana anateua Katibu wa Baraza. Pia Mheshimiwa Rais anamteua Mwenyekiti wa Bodi.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuhofia hali halisi ya vijana ilivyo kwa sasa, uwezekano wa kuitumia Baraza kama kundi la kushinikiza na kuiwajibisha Serikali ni hali halisi, tumeiona mifano mingi na hata hoja mbalimbali zilizojitokeza katika mijadala, imeonesha wazi uelewa ambao ulikuwa unaelekea kuhakikisha kwamba Baraza linatakiwa kuwa huru na anapoligusa Waziri basi kunakuwa na tatizo kwamba linaingiliwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, *dynamics* za vijana kama tunavyofahamu, zinaongozwa na *mob psychology* na Mheshimiwa Machali amezitungumzia. Amezitungumzia masuala ya mihemko kwa upande wa vijana.

Vilevile Mheshimiwa Bulaya, Mheshimiwa Kigwangalla na Mheshimiwa Chilolo, wamezungumzia kwamba kuwekwa hapa Waziri, kunaleta masuala ya *checks and balance* na kutoa mikono na macho ya ziada ili kuhakikisha Baraza hili linasimamiwa vizuri. Maboresho mbalimbali tumeweza kuyafikia katika kuhakikisha katika dhana nzima ya kujaribu kuwapa zaidi uhuru hilo Baraza kama vile wachangiaji mbalimbali walivyotaka.

Mheshimiwa Naibu Spika, kimsingi niseme tu hapa kwamba nafasi ya Waziri katika hiyo sehemu pamoja na Rais ni kutokana na kwamba Baraza linatekeleza sera mbalimbali za nchi pamoja na Sera ya Maendeleo ya Vijana. Ni *good practice* na hali ya kihalisia ya Kiserikali, chombo au taasisi inayotekeleza sera ya Serikali, viongozi wake wa juu wanatakiwa kuchaguliwa na mamlaka ya juu. Chombo hiki huru cha Baraza la Vijana kimeundwa pia kuisaidia Serikali kupitia sekta husika ya Sera ya Vijana.

Mheshimiwa Naibu Spika, tunafanya hivyo kuhakikisha maslahi ya nchi yanalindwa katika vyombo hivyo. Pia ni wajibu wa Serikali kuwaongoza, kuwasimamia, kuwaelekeza vijana na sio kuwanyima uhuru. La msingi hapa ni Serikali kutokuwa mbali na vijana, nami naliona kabisa kama Waziri aliyepewa dhamana ya kushughulikia vijana, naona ni la muhimu sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, nia yetu ni kuhakikisha Wajumbe wakitoka katika Baraza wawe watu wazima wakiwa *post 35*, wenye mwelekeo mzuri wa kuliendeleza Taifa lao na wazazi wa sasa na wa baadaye na wenye kutambua majukumu yao, wenye kuwajibika pia, kwa mujibu wa kulijenga Taifa hili. Walifanye kama ni wajibu wao ambao tunawabebesha kwa kupitia hilo Baraza la Vijana.

Mheshimiwa Naibu Spika, hawa tunataka warithishwe kila kitu katika Taifa hili, wawe wazazi bora, wawe viongozi, wawe watumishi wa umma, wawe watumishi wa sekta binafsi ambao ni bora. Serikali kwa vijana ni kama mzazi katika familia. Mheshimiwa Kigwangalla ameliweka vizuri sana, Waheshimiwa wengine kama Mheshimiwa Bulaya, Mheshimiwa Mtanda, Mheshimiwa Mangungu, wameluweka vizuri sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, niombe tu ni vyema viongozi wake wa juu wateuliwe na mamlaka za juu Serikalini. Tunapozungumzia Waziri, hatuzungumzii Mheshimiwa huyu ambaye mnamsema kwamba ana miaka mingi hapa, baada ya miaka michache nina uhakika miaka 50 labda atakuwepo Mheshimiwa Sugu hapa. Atataka kuteua, kusimamia, baada ya miaka 50 nimesema. Tuangalie tu hii katika misingi ya dhana ya umuhimu wa malezi na ushauri wa vijana wetu unahitajika sana katika muda huu. *(Kicheko)*

Mheshimiwa Naibu Spika, suala lingine ambalo lilijitokeza la msingi ni suala ambalo limeendana na muundo wa Baraza la Vijana. Wengi walihoji kwa nini hatuanzii ngazi ya Kata na hili Mheshimiwa Bulaya, Mheshimiwa Mchuchuli na Kamati ya Maendeleo ya Jamii, lakini pia hata Kambi ya Upinzani ililigusia suala hilo.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Naibu Spika, nchi yetu ni kubwa kijiografia kwa sasa. Tunavyo vijiji zaidi ya 12,000; Kata zaidi ya karibu 4,000; Halmashauri za Wilaya 163 na Mikoa 25. Hivyo kuwa na Baraza ngazi ya Kijiji hadi Taifa, Baraza litakuwa kubwa mno na hivyo gharama za uendeshaji kuwa kubwa kwani kutakuwa na jumla ya Mabaraza zaidi ya 16,000. Changamoto tuliyonayo ni hii ya kuwa na aina mbalimbali za vijana wa ngazi mbalimbali na namna ya kuratibu shughuli zao kwa kuzingatia taratibu na Sheria, ukizingatia utatuzi wa changamoto za kila kikundi unatofautiana.

Mheshimiwa Naibu Spika, tuliona kama Baraza litaundwa na asasi za vijana zilizosajiliwa zenye kufanya kazi ndani ya Wilaya husika na zenye kuwakilisha uwakilishi wa vijana au kufanya kazi mpaka ngazi ya Kijiji ndani ya Wilaya husika. Katika hili, tumefikia muafaka kwamba tubebe vijana kutoka katika ngazi ya Kata pamoja na kuhusisha vijana ngazi ya Kata nje ya asasi.

Kwa hiyo, katika hili tumeweza kushuka na kukubaliana katika makubaliano yetu yaliyochukua muda mrefu, pamoja na kuzingatia kwamba suala la gharama ni suala ambalo ni la uhalisia. Tutazungumza hapa, lakini nia ya Serikali moja kwa moja, tunataka tuwe na Baraza ambalo Serikali itaweza kulifikia, lakini pia itaweza kuwasaidia katika hiyo miaka mitano wakati wanaendelea kujiunda na kujiweka sahihi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, bado Serikali inahimiza vijana kujiunga katika vikundi mbalimbali ili kuendeleza dhana ya umoja, ushirikiano na uwajibikaji miongoni mwa vijana, Baraza kusaidia Serikali kuweza kutekeleza majukumu yake ya kuwawezesha vijana na kuwaletea maendeleo.

Kama tunavyofahamu, Serikali ina Idara ya Vijana, Sekta ya Vijana imewekwa katika Wizara ya Habari, Vijana, Utamaduni na Michezo. Serikali ina muundo thabiti wa kuweza kuhakikisha Baraza lile la Vijana likifanya kazi kwa karibu na Serikali, litaweza kufanikisha malengo yake kwa ufasaha zaidi. Kwa hiyo, nia hapa ni katika kuboresha kuweza kuwafikia vijana ambao ni sehemu muhimu sana ya Taifa hili ambayo tunaizungumzia kwamba ndiyo nguvukazi, lakini pia kwa wingi wao, lakini pia kwa uelewa wao na muda ambao watapata nafasi ya kuweza kulitumikia Taifa hili.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, niseme tu kwamba Serikali inayo Idara ya Vijana ambayo imeunda vizuri Kitengo cha Maendeleo ya Uchumi na Uhamasishaji wa Vijana ambalo lina jukumu la msingi la kuhamasisha uundwaji wa vikundi vya vijana vya uzalishaji mali, kuvitambua na kutoa mikopo chini ya mifuko mbalimbali iliyowekwa. Pia kuna Kitengo cha Makuzi, Ushauri Nasaha na Maongozi kwa Vijana. Jukumu la msingi ni kuwaandaa vijana hawa kimakuzi, kimaadili na kiuzalendo kupitia stadi za maisha, stadi za kazi na ushauri nasaha. Kuna Kitengo pia cha Mafunzo na Maendeleo ya Ujuzi (*Youth Training and Skills Development*).

Mheshimiwa Naibu Spika, jukumu la msingi hapa ni kuandaa, kuratibu na kutoa mafunzo ya ujasiriamali na stadi za kazi kupitia vituo vya mafunzo vya vijana.

Kwa hiyo, katika kufanya hivi, malengo ya Serikali moja kwa moja pamoja katika kuleta Muswada ni kuhakikisha yale ambayo Serikali imepanga kuwafikia wananchi wake kwa ujumla, tunawafikia kwa malengo sahihi, lakini kwa mpango uliojipanga vizuri ili kuhakikisha tunawajumuisha vijana katika kupanga mipango yao mbalimbali, kuwahusisha hata katika ngazi ya utekelezaji ili waone ugumu uliopo wa kupanga na kuweza kutekeleza masuala mbalimbali ya maendeleo ya wananchi wakiwemo na vijana kwa ujumla.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba sasa nizungumzie hoja mbalimbali kutoka kwa Kamati ya Bunge ya Maendeleo ya Jamii, baada ya hoja nyingine mbalimbali kuweza kufikiwa na

Nakala ya Mtandao (Online Document)

kuzungumziwa na Mheshimiwa Naibu Waziri. Naona alizi-cover zote kwa ujumla wake kwa ufasaha zaidi.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia kumekuwa na hoja kutoka Kamati ya Bunge ya Maendeleo ya Jamii ambayo kwa msingi hoja yao ilikuwa inagusa lile suala la kutoa uhuru zaidi katika Baraza, pia katika kupunguza mamlaka ya Waziri kuteua viongozi wa Baraza. Sasa niseme tu hapa kwamba kutokana na mazungumzo tuliyokutana na kujadili kwa kipindi kirefu, lakini pia kutokana na hoja mbalimbali za waliochangia na kiongozi huyu wa Kamati ya Maendeleo ya Jamii, tumeweza kukubaliana kwamba Mwenyekiti atachaguliwa na Mkutano Mkuu wa Baraza, lakini Waziri atahusika na mchakato wa upatikanaji na uteuzi wa Katibu wa Baraza; na Mheshimiwa Rais ataendelea kuteuwa Mwenyekiti wa Bodi.

Mheshimiwa Naibu Spika, haya tayari ni yaleyale ambayo niliyagusia hapo mwanzo kwamba yanatokana moja kwa moja na suala la uchaguzi wa hawa viongozi na hasa ambao wanakuja kutekeleza sera yetu ambayo inatokana na sera ya Serikali na ya Vijana.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia maoni na ushauri wa Kamati kwamba uanachama wa vijana usiokuwa kwenye asasi; kama nilivyoeleza katika maelezo yangu ya jumla, tumezingatia ushauri kwamba kila Kata itakuwa na uwakilishi katika Baraza, ngazi ya Wilaya. Aidha, wawakilishi hawa wataweza kuwa wanatoka katika asasi za vijana au kijana mmoja mmoja ambao hawapo katika asasi yoyote ilimradi tu wanatoka kwenye Kata ndani ya Wilaya na wanaweza kuthibitishwa vizuri kutoka huko katika ngazi ya Serikali za Mitaa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini pia kuna suala lingine lilijitokeza la upatikanaji wa Wajumbe wa Baraza katika ngazi ya Wilaya na Mkoa kwamba uanzie katika ngazi ya Kata. Ushauri huu kama nilivyoeleza hapo mwanzo, tumezingatia wakati wa kuandaa Kanuni za Baraza, tutaunda Kamati Maalum ya kushughulikia uundwaji wa Baraza katika ngazi zote. Hilo litaweza kuchukuliwa na kuzingatwa wakati huo.

Suala lingine ambalo lilijitokeza katika Kamati ya Maendeleo ya Jamii ni kumworodhesha Mwenyekiti wa Baraza la Mkoa kama Mjumbe wa Baraza la Wilaya. Suala hili limezingatiwa katika Jedwali la Marekebisho.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu Wajumbe wa Baraza kuteuliwa katika nyakati tofauti; hawa watateuliwa katika nyakati tofauti kwa kuzingatia dhana endelevu ili kuwawezesha Wajumbe wapya kuwa na uelewa wa shughuli za Baraza kutoka kwa Wajumbe waliotangulia badala ya kuanza upya. Hili tayari litawekwa vizuri katika Kifungu kinachohusika.

Mheshimiwa Naibu Spika, uteuzi wa Kamati za Baraza umezingatiwa katika Kifungu cha Sheria kinachompa mamlaka Waziri kutunga Kanuni kama ilivyooneshwa katika Kifungu cha 25 cha Sheria.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu Baraza la Vijana kutetea haki za makundi tofauti ya jamii na sio vijana pekee; kwa mujibu wa Sheria hii litahusika kutetea maslahi ya vijana wote wakiwemo wenye mahitaji maalum na siyo makundi mengine ya kijamii.

Katika hili tutazingatia kuhakikisha zile asasi tunazozihusisha zenye uwakilishi mpaka katika ngazi ya Kata, zitakuwa ni zile zenye kushughulikia hasa masuala ya kijamii, lakini pia masuala ya kiuchumi kwa maendeleo ya vijana. Kama tulivyosema tangu mwanzo, watakaohusishwa hapa katika Baraza ni asasi zisizobeba mlengo wa kisiasa wala mlengo wa kidini.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu Waziri kupewa muda wa kutangaza kuanza kutumika Sheria hii, ni baada ya kusainiwa na Mheshimiwa Rais; nadhani hili litazingatiwa. Kama

Nakala ya Mtandao (Online Document)

nilivyosema, hili suala la Baraza la Vijana siyo suala lililokuja kwa kukurupuka, ni suala ambalo limefanywa kwa makusudi kabisa kuhakikisha kwamba tunataka tuwapate vijana wenye kujitambua, lakini kuweza kuisaidia Serikali kufikia kundi hili kubwa la vijana ambalo tusipolifikia kwa wakati, lakini pia kwa nia njema tunaweza tukapata matatizo katika nchi yetu. Serikali imeliona hilo na kuliwekea mikakati mbalimbali kama nilivyoieleza hapo mwanzo.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini pia kuongezwa kwa kazi za vijana ili kujadili changamoto za kiuchumi zinazowakabili vijana; ni ushauri mzuri na umezingatiwa kwenye marekebisho.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu Baraza la Vijana la Taifa lipendekeze majina matano ya Wajumbe wa Bodi watakaoidhinishwa na Waziri; hii imezingatiwa kwenye Sheria hii Kifungu cha 19(e).

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu malipo ya Wajumbe wa Baraza kupendekezwa na Bodi na kuidhinishwa na Waziri; ushauri ni mzuri, utazingatiwa wakati wa kuboresha Sheria hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu Mjumbe atakayeacha kazi atoe taarifa kwa Bodi ya Ushauri na siyo kwa Waziri; ushauri huu umepokelewa na utazingatiwa wakati wa kuboresha Sheria hii. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, haya yalikuwa ni mapendekezo mbalimbali yaliyotoka katika Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Maendeleo ya Jamii. Yote mkiyaangalia kwa kiasi kikubwa tumejitahidi kuyazingatia kwa sababu nia hapa haikuwa kutoa yale yaliyotoka katika Hoja Binafsi kwenda kuya-replace yale ambayo yameletwa na hoja ya Serikali. Tumesema hapa, Muswada wa Serikali umekuja kwa kupitia ngazi mbalimbali, lakini pia tukitambua kwamba yale ambayo tumeyaleta tuna uwezo wa kuyatekeleza kutokana na hali halisi tuliyonayo Serikalini, lakini pia Waheshimiwa Wabunge mbalimbali kutokana na sehemu zao wanakotoka.

Mheshimiwa Naibu Spika, maoni ya Msemaji Mkuu Kambi ya Upinzani Bungeni pia ametoa hoja mbalimbali kwamba Muswada wa Sheria umedurusiwa kutoka Sheria iliyounda Baraza la Kenya, siyo kweli kwamba Sheria hii imedurusiwa, hili nimeshalisema, badala yake imezingatia mazingira halisi ya nchi yetu baada ya kupata uzoefu kutoka nchi mbalimbali ikiwemo Kenya. Naibu Waziri ameeleza hapa kwamba Kenya wamechukua NGOs na hapa kumekuwa kuna mazungumzo ya kuzungumzia NGOs. Sisi tunazungumzia asasi ndani ya Wilaya husika, lakini ambazo zinafanya kazi mpaka katika ngazi ya Vijiji na ngazi ya Kata.

Mheshimiwa Naibu Spika, ziko nyingi sana, nilieleza wakati wa maelezo yangu ya awali jana. Ziko asasi nyingi sana huko. Kwa hiyo, ni kiasi tu cha Waheshimiwa Wabunge kuwa makini na kuzitambua hizo asasi. Nyingi tunajua kwamba zinafanya kazi kwa milengo mingine ambayo ni ya kisiasa pamoja na kwamba zimeandikishwa kwa masuala mbalimbali ya kijamii, lakini pia ya kiuchumi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mfano, tulichoijifunza kutoka Kenya ni kwamba Baraza lao linamilikiwa na Taasisi chache sana za vijana kutoka vikundi hapo Nairobi, wakati Baraza la Vijana la Uganda lina mitizamo ya kisiasa na hivyo kugeuka kuwa kundi la wanaharakati, badala ya kushirikiana na Serikali kutatua changamoto za vijana ambazo ni za uhalisia.

Mheshimiwa Naibu Spika, suala lingine ambalo limetolewa na Kambi ya Upinzani Bungeni, ni kazi ya Baraza kutobeba uhalisia wa kutatua changamoto za vijana. Kwa maoni yetu, tunaona kazi za Baraza zimebeba uhalisia wa maslahi ya vijana kwa kuwa majukumu ya Baraza ni kuhamasisha moyo wa umoja, uzalendo, kujitolea, kuwajibika, kujitegemea, uadilifu wa kufanya masuala yote yanayohusiana na maendeleo ya vijana.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Pia tunatambua kwamba hii ni Sheria, huwezi kuweka kila kitu kidogo kidogo hapa. Utakuwa na sheria kubwa sana. Haya mengine yatakuwa ni majukumu mbalimbali yatakayopewa Baraza hilo kuweza kushughulikia namna ya kuwafikia vijana wakati watakapokutana kwa hiyari kama jukwaa la kujipanga na kuweza kutoa mielekeo yao mbalimbali ambayo wangependa kuwa nayo ambayo ni kuwaletea maendeleo ya kiuchumi na kijamii.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu muda wa Wajumbe wa Baraza kuwa miaka miwili badala ya mitatu, kutokana na uzoefu wa vyombo mbalimbali vinavyoundwa kisheria, mara nyingi muda wa viongozi kuwa madarakani ni miaka mitatu. Tunaamini kuwa vijana bado watapata nafasi nzuri ya kujifunza na kuongoza Baraza kwa muda huo tofauti na miaka miwili itakuwa muda mfupi kama Kambi ya Upinzani inavyopendekeza.

Kwa hiyo, katika hili Waheshimiwa Wabunge, naomba tulibakize kama lilivyo la kuwa miaka mitatu ili tuweze kutoa nafasi ya wale kujifunza vizuri. Kama nilivyosema, wakitoka hapo tunawategemea watakuwa ni viongozi wazuri, wazazi wazuri, lakini pia ni watendaji katika umma lakini pia katika sekta binafsi na kujenga Taifa letu bila kuanza kupata kigugumizi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu Bodi kupewa mamlaka ya kufuatilia asilimia tano ya mapato yanayotengwa katika Halmashauri za Wilaya kwa ajili ya shughuli za vijana; Bodi italishauri Baraza namna bora ya kufuatilia asilimia tano ya fedha zinazotengwa na Halmashauri kwa ajili ya shughuli za maendeleo ya vijana. Tunalisema hili kwa sababu zile asilimia tano zimetengwa na zina malengo yake; na kwa kiasi kikubwa Muswada huu hatuuleti kutoa maelekezo na masharti ya kuingilia moja kwa moja hata katika ngazi ya Halmashauri na utendaji wake na mipangilio yake. Kwa hiyo, katika ile mipangilio ya namna ya kutumia zile asilimia tano, Bodi itatoa ushauri katika Baraza namna gani wataweza kuzi-access hizo asilimia tano ya fedha zinazotengwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu ulazima wa Wizara ya Vijana kutenga fedha za uendeshaji wa Baraza katika bajeti yake ya mwaka; Baraza litatengewa fedha za Serikali katika kipindi cha mpito tu au miaka mitano ya awali na baada ya hapo, inatarajiwa kuwa Baraza litakuwa na vyanzo vingine vya fedha, hivyo haitakuwa tena lazima kwa Serikali kuendelea kutenga fedha kwa ajili ya Baraza.

Mheshimiwa Naibu Spika, mengi yamezungumzwa, maoni mbalimbali kama nilivyoyapitia, nadhani yametoa picha halisi ambayo imejitokeza hapa katika mjadala mzima kuhusu Muswada huu wa uanzishwaji wa Baraza la Vijana.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema hayo, naomba nimalizie hapo kwamba malengo mengi yale ya Baraza yalivyojipanga tumeweza kuzungumzia, tulipokwenda huko kuna vitu mbalimbali ambavyo vimeongezewa, lakini tumezungumzia kwamba taasisi zinazotekeleza Sera za Serikali, viongozi wake wanachaguliwa na viongozi wakuu na hilo ndilo jambo moja kubwa lililojitokeza la kuuliza masuala ya viongozi, Waziri kuweza kuchagua Mwenyekiti au Katibu. Lakini hilo tayari tumekwifafikia muafaka, ni kwa nia njema ya kutaka kuwajenga vijana wenye kujitambua kupenda kazi, lakini pia kuweza kujitegemea na vijana ambao wanaweza kujitolea kwa ujasiri na wakawa wazalendo na waelewa sahihi na wenye malengo chanya ya kuhakikisha kwamba nchi hii inawategemea.

Mheshimiwa Naibu Spika, hata suala la kutatua kero mbalimbali zinazowazunguka, sana sana linategemea vijana wenyewe kuweza kutambua uhalisia wa kero zinazowazunguka kwamba nyingi ziko ndani ya uwezo wao wakijipanga sawasawa na kuweza kuzifanyia kazi.

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema hayo, naomba kutoa hoja. *(Makofi)*

Nakala ya Mtandao (Online Document)

WAZIRI WA AFYA NA USTAWI WA JAMII: Mheshimiwa Naibu Spika, naafiki.

(Hoja iliamuliwa na Kuafikiwa)

(Muswada wa Sheria ya Serikali Ulisomwa Mara ya Pili)

NAIBU SPIKA: Ahsante sana Mheshimiwa Waziri, umetoa hoja na hoja imeungwa mkono. Tunakushukuru sana kwa kufanya kazi yako kama mtoa hoja.

KAMATI YA BUNGE ZIMA

Muswada wa Sheria ya Baraza la Vijana Tanzania wa mwaka 2015 (The Youth Council of Tanzania Bill, 2015)

Ibara ya 1

MHE. ESTER A. BULAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nitakuwa sitendi haki kama nisipoanza kuipongeza Wizara kwa kukubali marekebisho mengi. Jana tumefanya kazi kubwa na mambo mengi yamezingatiwa na ushahidi huo nimekuta pongezi nyingi katika ukurasa wangu *Twitter*, *Facebook* na *WhatsApp* kwenye maeneo mbalimbali na nimeona barua ya Taasisi ya Vijana ikiipongeza Kamati kwa kuzingatia maoni yao. Nimeona niseme hivyo kwa sababu wanasema mnyonge mnyongeni, haki yake mpeni. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, marekebisho yangu ni jina la Muswada. Siku zote tunapotunga sheria ni lazima ziende ku-reflect kwenye sera. Sasa sera inasema, "Sera ya Baraza la Vijana la Taifa," lakini hata ukiangalia ndani ya Muswada, wanatambua hivyo. Nadhani ilikuwa hivyo kwa sababu kwa upande wa ndugu zetu wa Zanzibar wana Baraza lao. Sasa sijui kwa nini Wizara isitumie jina la sera kwa sababu sera inatambua kuanzishwa kwa Baraza la Vijana la Taifa, lakini leo tunasema tuliite Baraza la Vijana Tanzania. Unapozungumzia hivi ni kwamba hiki chombo kitaenda kutumika na upande wa pili. Kule wao wana chombo chao. Kwa hiyo, nadhani kuna haja ya jina libaki kama ambavyo linatambulika kwenye sera iwe Baraza la Vijana la Taifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hilo ndilo rekebisho langu na ninaona ni la msingi sana, ahsante.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri, ufafanuzi!

WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli tulilizungumza kwa marefu na mapana na lilibua hiyo hisia kwamba ya Zanzibar inaitwa Zanzibar; kwa hiyo, kwetu iitwe Tanzania Bara. Lakini pia na dhana ya kwamba ameleta iweze kuitwa Muswada wa Taifa, tumelisemea kwamba tukiita Muswada wa Taifa moja kwa moja inaunganisha na Zanzibar.

Kwa hiyo, hili nikawaelezea kabisa kwamba mwanzoni tulianza kwa jina hilo la Taifa, lakini kadri tulivyokuwa tunaendelea, linapitia katika ngazi mbalimbali katika utekelezaji wetu, matayarisho ya kutunga hii sheria katika Serikali, tukakubaliana kwamba iitwe Tanzania. Kwa sababu tunapoita Tanzania mara nyingi, hatusemi Tanzani Bara, lakini tunaposema Tanzania na kitu ambacho tunajua kwamba siyo cha muungano, tunatambua moja kwa moja kwamba kinashughulika na masuala ya Tanzania Bara. Kwa hiyo, nadhani tungeliacha tu hivi hivi na Mheshimiwa Ester Bulaya tusaidiane kulielewa kwa namna hiyo. Ahsante.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Ester!

MHE. ESTER A. BULAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nimemwelewa Mheshimiwa Waziri, lakini ukiliangalia unapoita Taifa, obvious huku ndani inajieleza kama Bara; lakini na Zanzibar na yenyewe ni Taifa. Tulisema isiitwe Tanzania Bara kwa sababu Kimataifa inajulikana Tanzania. Sasa Tanzania ni muungano wa mataifa mawili, ndiyo maana hata kwenye sera hamkusema Sera ya Vijana ya Tanzania. Siku zote kilichopo kwenye sera lazima kiendane na sheria ambayo tunaitunga, ni suala la jina tu. Sasa Sera ya Vijana ya Taifa, Baraza la Vijana Tanzania. Ni katika mlolongo ule ule wa kuweka mambo sawa.

Mheshimiwa Naibu Spika, nadhani hakuna tatizo lolote hapa ikiitwa Baraza la Vijana la Taifa. Sasa huku ndani ndiyo umeenda kuelezea linatumika Tanzania Bara. Kuna ukakasi gani katika hili? Ahsante.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri tena!

WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, natambua concern ya Mheshimiwa Bulaya. Lakini kama nilivyosema, tayari iko Sera ya Vijana ya Zanzibar. Sasa tukiita sijui ni Sera ya Taifa, pia inaweza ikaanza kuleta mgongano ikaonekana kama vile tumeshazungumzia Taifa la Tanzania ambalo linahusisha mataifa mawili, kama nilivyosema tulipoanza dosari hiyo tulianza nayo lakini mbele ya safari katika mchakato mbalimbali ikabadilika tukaita Muswada wa Baraza la Vijana la Tanzania. Kwa hiyo, namuomba tu Mheshimiwa Bulaya tuelewane hilo kwamba tayari liko Baraza la Vijana la Zanzibar, sasa hili tuwe nalo la kwetu la Tanzania kwa maana ya Tanzania Bara.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Ester nafikiri tukubaliane, sijui unasemaje?

MHE. ESTER A. BULAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, in record tu kwa hicho alichokisema kwamba Tanzania kwa maana ya Tanzania Bara, ndiyo yale yale malalamiko kwamba Tanzania Bara inavaa koti la Muungano, naye mwenyewe ameshasema kule wana sera yao na unapozungumzia Tanzania ni Muungano wa haya Mataifa mawili yanayounda Tanzania. Sera imeshatambua hivyo, tatizo ni nini? Sera tayari imeshatambua hivyo. Ili kuondoa hizo contradiction ya Tanzania Bara kuvaa koti la Muungano, unaita tu Baraza la Taifa, halafu huku ndani ndiyo inasema inatumika Tanzania Bara, sioni tatizo. Kama sera inatambua hivyo, inatambua uwepo wa Baraza la Vijana la Taifa, kwa nini jina lisiwe Baraza la Vijana la Taifa?

MWENYEKITI: Mheshimiwa Ester, Mheshimiwa Waziri ameshasimama mara mbili. Mheshimiwa Ester, bado you still stick to guns? Washa chombo basi vizuri tukusikie.

MBUNGE FULANI: Mwanasheria Mkuu wa Serikalii!

MHE. ESTER A. BULAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, tunatunga sheria na tunataka tuweke mambo sawa ili huu mkanganyiko uondoke. Sasa kama wanaenda kubadilisha hili jina na kwenye sera, sawa. Mimi nafuata sera inasema nini na leo hii tunatunga kitu hapa. Kwa hiyo, siyo suala la kumsumbua Mheshimiwa Waziri.

MWENYEKITI: Ambacho tunasema ni kwamba Mheshimiwa Spika aliwaomba jana mwende kule m-reconcile na matumaini ya Waheshimiwa Wabunge hawa wote wamekaa hapa kwa mambo kama hayo, kwa kweli mlikuwa mmeshaelewana kule jana. Tunapokuja na mambo...

TAARIFA

Nakala ya Mtandao (Online Document)

MWENYEKITI: Nani? Mheshimiwa Said, unampa taarifa nani sasa hapa?

MHE. SAID M. MTANDA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nilitaka kutoa tu taarifa juu ya hilo ili twende vizuri.

MWENYEKITI: Ili twende vizuri, haya!

MHE. SAID M. MTANDA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka tu niarifu Kamati yako kwamba jana Mheshimiwa Spika alitutaka tukae na tujadili ili kupunguza yale mambo ambayo tungeweza kuafikiana ili Bunge lako lijiendeshe vizuri zaidi. Kwa hiyo, katika hii *paper* ambayo nadhani unayo, yako maeneo matatu. Baada ya kupokea *amendments* za watoa hoja wote, tulikaa tukajadiliana. Kwa hiyo, yako maeneo ambayo tumesema jambo hili tulilete kwenye mjadala kama ambavyo umemruhusu mtoa hoja huyu, lakini yako maeneo ambayo tulikubaliana.

MWENYEKITI: Mimi ambacho ningekuomba Mheshimiwa Mtanda, jielekeze kwenye hili moja tu moja kwa moja badala ya ujumla kuhusu hili.

MHE. SAID M. MTANDA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwenye jambo hili tulisema lije ndani ya Bunge, Bunge liamue, sisi kule hatukufikia muafaka. (*Makofi*)

MWENYEKITI: Kwa hiyo, hata ninyi kama Kamati hamna ushauri wowote katika hili? Ndiyo unachotuambia Mheshimiwa Mtanda?

MHE. SAID M. MTANDA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kama Kamati ya Bunge ya Maendeleo ya Jamii, maoni yetu yako wazi kwenye kitabu na rekodi ipo. Lakini baada ya mtoa hoja kuja mbele ya Kamati na hoja yake hiyo, Kamati kwa ujumla pale haikuafikiana juu ya hilo kwa maana ya msimamo wake bado alisema angependa msimamo wake aueleze ndani ya Bunge na Bunge liamue. Lakini kwa maana ya maoni ya Kamati yako wazi, tulikubaliana sisi na jina Muswada kwa maana ya maoni ya Kamati, kwamba iendelee kuwepo...

MWENYEKITI: Ahsante. Nilitaka hilo kwamba Kamati inaungana na Mheshimiwa Waziri, ahsante. Mwanasheria Mkuu wa Serikali.

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sababu amesema Mwenyekiti wa Kamati kwamba hili suala liamuliwe kwenye Bunge, naomba kushauri kwamba mapendekezo ya Mheshimiwa Bulaya tuyakubali, kwa maana ifuatayo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kinacho-*determine* hapa *applicability* ya sheria ni ile sehemu ya pili inayosema kwamba, "hii sheria itatumika Tanzania Bara tu." Sasa mapendekezo haya ya Mheshimiwa Bulaya, yanaunga mkono, yanaenda sambamba na Sera ya Taifa.

Kwa hiyo, ukisema *National Youth Council of Tanzania*, *we are not going to a necessarily* kwamba una-*cover* na Zanzibar ambako wao wana sheria yao. Kwa sababu Muswada sehemu ile ya pili unasema sheria itatumika Tanzania Bara peke yake. Kwa hiyo, huo ndiyo ushauri wangu. (*Makofi*)

MWENYEKITI: Kwanza nitumie mamlaka niliyonayo kuongeza nusu saa ili tufike mahali pazuri kidogo kuhusu hili jambo. Sasa hapa Mheshimiwa Waziri utuweke vizuri, maana inaelekea AG yuko na Mheshimiwa Ester Bulaya na wewe uko na Mheshimiwa Mtanda. Sasa sijui mko tofauti au mko pamoja! Hebu mtuweke vizuri sasa.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

WAZIRI WA HABARI, VIJANA, MICHEZO NA UTAMADUNI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakubaliana, kwa sababu katika masuala kama haya pia tunapata ushauri kutoka huko kwa AG. Kwa hiyo, ni jambo jema. Ahsante. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Kwa hiyo, AG unatushauri kwamba tu-adopt version ya Mheshimiwa Ester Bulaya?

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Ndiyo!

MWENYEKITI: Haya tusomee sasa Mheshimiwa Ester Bulaya version yako isomekeje? Title tu hiyo peke yake.

MHE. ESTHER A. BULAYA: Title iwe Baraza la Vijana la Taifa.

MWENYEKITI: Ahsante, Katibu tuendeleo.
(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)

Ibara ya 2

MWENYEKITI: Mheshimiwa Machali ume-withdraw eeh!

MHE. MOSES J. MACHALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, na-withdraw kwa sababu tulikubaliana jana kwenye Kamati. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Paresso!

MHE. CECILIA D. PARESSO: Mheshimiwa Mwenyekiti, the same. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ume-withdraw pia! Serikali!

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)

Ibara ya 3

MWENYEKITI: Mheshimiwa Machali, ume-withdraw tena eh!

MHE. MOSES J. MACHALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, hapa sija-withdraw.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naleta marekebisho kwenye kifungu cha 3(c) nikiomba pale kwamba baada ya neno "kuishauri Serikali," tuongeze na neno "Bunge."

Mheshimiwa Mwenyekiti, msingi wa hoja yangu ni kwamba, kwanza nimekuwa na mtazamo wa kutaka Baraza ambalo linakuwa ni *independent*. Wakati mwingine tunafikiria pengine tuunde Baraza ambalo kama *in case* watahindana huko Serikalini, Baraza lisifungwe kwamba haliwezi pengine likavuka mipaka likaenda kwenye vyombo vingine ambavyo ni vyombo vya dola na Bunge ni chombo kimojawapo muhimu ambacho kina nafasi kubwa ya kuweza kuishauri Serikali na hata kuelekeza Serikali kama ambavyo inabainishwa katika Ibara ya 63(2).

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuliibuka hoja kwenye Kamati kwamba basi iongezwe na Mahakama. Serikali ikasema kwamba unapozungumzia Serikali unazungumzia pamoja Bunge, Mahakama, tafsiri ambayo siyo sahihi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunatambua wote kwa pamoja kwamba ni ngumu sana kwa Baraza au chombo kingine kuweza kwenda Mahakamani sijui kwenda kuishauri Mahakama, kuna shauri fulani liko pale; niliacha kuongeza kwamba kuwepo pia na Mahakama, nikiwa natambua kwamba Serikali bado wanaweza wakajidiliana na Baraza la Vijana kupitia mamlaka za kiuongozi ambazo ziko ndani Baraza; lakini pia Baraza linaweza likapata fursa ya kuweza ama kupitia Kamati za Kisekta ambazo zinahusika na masuala ya maendeleo ya vijana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, napendekeza iongezwe “kuishauri Serikali na Bunge” ili kuweza kutanua wigo wa vijana kuweza kufikisha mambo yao ambayo wamejadiliana na inaweza ikatokea pengine wasikubaliane na Serikali; tusiwafunge.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni katika msingi huo, naomba mapendekezo na marekebisho haya yaweze kukubalika.

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, natambua umuhimu wa hoja ya Mheshimiwa Machali. Yeye nia yake pengine kama anataka uwakilishi wa vijana humu Bungeni, wanaweza wakaja kupitia kwenye uchaguzi kama walivyo sasa. Lakini hili Baraza kazi yake ni kushauri Serikali kwa maana ya *Executive*. Ndiyo! Bunge linatunga hizo sheria, Serikali inazisimamia hizo sheria na Serikali ndiyo inatekeleza maamuzi ya Bunge ikiwa ni pamoja na kusimamia Sera.

Sasa Bunge kwa kawaida linashauriwa na Wabunge wenyewe. Kwa hiyo, kama Waheshimiwa Wabunge wakiwa na mawazo ambayo wameyatoa kwenye Baraza hilo la Vijana wanayaleta sasa humu ndani, Bunge linajadili linapitia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, naomba kushauri kwamba Muswada kama jinsi ulivyo, mapendekezo ya Muswada yabaki kwamba Baraza libaki na kazi ya kuishauri Serikali.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Machali!

MHE. MOSES J. MACHALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru. Nimemsikia Mwanasheria Mkuu wa Serikali. Naomba niseme tu kwamba hata kuna maeneo mengine kuna vitu ambavyo huko mbele nimetaka tuweze kufanya marekebisho kwenye Muswada huu.

Nimekuwa na mtazamo ambao kidogo ni tofauti na wa Serikali. Sitaki kukiona hiki chombo *hundred percent* kwamba ni *instrument* ya Serikali; ni *unit* ya Serikali. Ndiyo maana najaribu kujenga hoja kwamba nakataa kwamba Baraza hilo ni sehemu ya kuishauri Serikali kuhusiana na masuala yanayohusu vijana peke yake. Ndiyo maana kule mbele utakuta nimekataa hata hizi Bodi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunataka chombo ambacho kitakuwa ni huru; vijana wapate fursa ya kuweza kujadili mambo yao na tusiwafunge kwamba ushauri wao utakuwa *channeled* kwenye Serikali peke yake, tunataka vijana waweze kutoka. Ndiyo maana umesema kwamba Waheshimiwa Wabunge wanalishauri Bunge wenyewe. Ndiyo maana huwa tunakuwa na masuala ya *public hearing*, tunakwenda kupata maoni ya watu ili kusudi tuweze kutunga sheria vizuri. Sasa katika msingi huo, hili Baraza kwanza ...

MWENYEKITI: Mheshimiwa Machali kidogo tu. Nakushukuru. Mnajua ni vizuri wale ambao mnatuletea *amendments*, kwanza ukawa *brief* kidogo, ukasaidia kundi lote hili kuelewa ili

wanapofanya maamuzi, basi waweze kukubaliana na wewe au vinginevyo, yaani unaposema chombo fulani huko nje kiwe na mamlaka ya kushauri Bunge, kinashauriye Bunge? *Mechanism* yake inakuwaje? (Makofi)

MHE. MOSES J. MACHALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru.

Mheshimiwa Mwenyekiti, wewe na mimi tunatambua kwamba mambo mengi ambayo tuyafanya humu ndani tunapokuwa tunatekeleza majukumu yetu, wakati mwingine tunalazimika kwenda kuyatafuta kutoka kwa wananchi na kupitia kwenye vyombo mbalimbali ambavyo vimetambuliwa na sheria ambazo zinaongoza Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

Sasa kama tumedhamiria kuanzisha Baraza la Vijana na nimesema kwamba tunahitaji tuwe na Baraza ambalo liko huru, kupitia Kamati za Kisekta, mathalan Kamati ya Maendeleo ya Jamii, inaweza, ili kusudi kuweza kuelewa pengine Baraza wanazungumzia mambo gani? Wana *challenges* gani? Baraza linaweza likahitaji baada ya kuona wameshindana na Serikali, Serikali haijasikia ushauri waliopewa na Baraza, tusilifunge Baraza hili lisiweze pengine ku-expand au ku-extend na kwenda kwenye mamlaka nyingine. Chombo hiki ambacho kina wajibu wa kuishauri na kuisimamia Serikali kikaweza kuwasilikiliza kupitia Kamati za Kisekta.

MWENYEKITI: Je, kwa hali ilivyo sasa, chombo kama hicho hakiwezi kuifikia Kamati?

MHE. MOSES J. MACHALI: Chombo?

MWENYEKITI: Kwa hali ilivyo sasa, chombo hicho hakiwezi kuifikia Kamati ya Bunge?

MHE. MOSES J. MACHALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, natambua kwamba wakati mwingine inategemea na mazingira, inawezekana. Lakini pia siyo dhambi kama suala hili litakuwa limeandikwa kwenye sheria leo hii tunapotunga sheria kwa sababu sioni kwamba linaathiri kitu gani. Ndiyo maana nasema tuongeze na Bunge baada ya Serikali, kuishauri Serikali na Bunge. Hakuna kitu ambacho kinapungua kuongezwa kwa neno hilo. Hakuna kitu! Hakuna, haiondoi maana. (Makofi)

MWENYEKITI: Nafikiri tu-*debate* kidogo sasa. Wale ambao mnataka ku-*debate* msimame. Mheshimiwa Sara nimekuona, Mheshimiwa Said Mtanda na Mheshimiwa Sabreena.

MHE. SARA M. ALLY: Mheshimiwa Mwenyekiti, naungana na Mwanasheria Mkuu kwa sababu hoja ya Mheshimiwa Machali haina mashiko. Ukiangalia hiki chombo kinafanya kazi moja kwa moja na Wizara inayohusika na unaona majukumu ya Waziri anavyokuwa karibu na hiki chombo. Kwa hiyo, kama ni ushauri au kama Baraza linatoa uwakilishi kuhusu masuala yote yanayohusu sera, yanayohusu sheria ambayo yanasimamiwa na Bunge, wanaenda kuonana na Waziri anayehusika. (Makofi)

Kwa hiyo, haiwezekani tukatoa mwanya eti Baraza tutengeneze *platform* waje Bungeni watushauri. Kwa sababu ukiruhusu ushauri, unaruhusu majadiliano. Kwa wao wafuate utaratibu wa Wizara yenye dhamana inayosimamia Baraza kuhusu masuala yote ya vijana. Waziri mwenye dhamana atakuja kwa niaba ya hilo Baraza na vijana wote na masuala yote ya vijana kushirikisha kwenye Serikali na Bunge. Kwa hiyo, naungana moja kwa moja na Mwanasheria Mkuu.

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Jambo hili tulilijadili jana kwenye majadiliano na wataalam wa Serikali waliokuwa kwenye majadiliano walichokisema jana ni tofauti na walichokisema leo.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Jana walichokisema ni kwamba hili neno “Serikali” hapa kwenye sentensi “kuishauri Serikali kuhusu masuala yanayohusiana na maendeleo ya vijana,” walitafsiri kwamba neno “Serikali” ni pamoja na Bunge na Mahakama. Kwa hiyo, wakasema hakuna sababu ya kuingiza maneno “Bunge” kwa sababu neno “Serikali” kwa tafsiri yao ni pamoja na Bunge na Mahakama.

Kwa hiyo, sisi wengine tukasema, basi hiyo tafsiri iwekwe kwenye kifungu cha tafsiri kwamba neno “Serikali” hapa limetumika kumaanisha ni pamoja na Bunge na Mahakama. Kwa hiyo, maana yake ni nini? Upande wa Serikali ulikubali kimsingi, ukisikiliza mantiki ya majibu hayo, kwamba kuna haja ya Baraza kuweza kushauri Bunge vilevile, ila tu walisema neno “Serikali” ni pamoja na Bunge.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kitendo cha Mwanasheria Mkuu leo kutoa tafsiri ambayo naungana mkono zaidi na tafsiri ya Mwanasheria Mkuu aliyoitoa leo ambayo yeye ameamua kuonyesha kwamba neno “Serikali” lilipotumika hapa ni mhimili wa *Executive* peke yake. Kwa hiyo, kama Mwanasheria Mkuu ameshaonyesha ni muhimili mmoja, maana wengine tulipendekeza liondoke neno “Serikali” tuweke neno “Dola” (*State*). Mwanasheria Mkuu ameshasema kwamba neno hili ni *Executive*. Kama neno hili ni *Executive* maana yake, mapendekezo ya Mheshimiwa Machali yakubalike, tuandike kuishauri Serikali na Bunge. Sasa tukishasema hivyo, inakuja swali, kuishauri namna gani?

Hakuna mtu aliyependekeza hapa kwamba Baraza la Vijana liwe na mwakilishi Bungeni. Yapo Mabaraza yenye uwakilishi Bungeni; Uganda jirani zetu hapa wana mwakilishi Bungeni, hatujasema hivyo. Tuna vyombo vinavyoishauri Serikali. Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali analishauri Bunge, lakini analishauri kupitia taarifa zake. Kuna Mabaraza mengi na vyombo vya Serikali vinalishauri Bunge kupitia taarifa zake. Tukishaweka hiki kifungu, Baraza la Vijana nalo litalishauri Bunge kupitia taarifa zake.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hoja inayotolewa na *umei-lead* hii hoja, kwamba kwani kusipokuwa na haya maneno, Baraza haliwezi kuishauri Bunge kupitia Kamati? Tuseme hivyo hivyo. Kwani kusipokuwa na maneno “Serikali,” Baraza haliwezi kuishauri Serikali kupitia mawasiliano na Serikali? Kama tumeamua kuitaja Serikali, basi tulitaje vilevile Bunge ili pale Baraza linapotaka ushauri wa kuisimamia hiyo Serikali, ipate *platform* ya kwenda kushauri ambayo ni Bunge.

Kwa hiyo, naungana mkono na Mheshimiwa Machali kwamba tulitaje Bunge hapa na Kanuni zitaweka utaratibu wa namna gani, Baraza linaweza likashauri Bunge bila kuwa na uwakilishi kwa sasa. Katiba yetu inakwaza uwakilishi wa vyombo vingine, nje ya Vyama vya Siasa ndani ya Bunge letu Tukufu.

MWENYEKITI: Sisi ambao hatukuwa na ninyi huko, msitushangae kuwa *slow learners*, hatukujua kama kumbe tunaunda Baraza la kuisimamia Serikali. Mheshimiwa Mtanda, Mwenyekiti wa Kamati. (*Makofi*)

MHE. SAID M. MTANDA: Mheshimiwa Mwenyekiti, binafsi pia siungi mkono hoja ya Mheshimiwa Machali na tulipojadili kwa kirefu juu ya jambo hili, tuliona halina mantiki. Lakini tukasema kwa kuwa mtoa hoja ameng’ang’ania *asi-withdraw* kule, basi lije hapa pengine kutakuwa na watu wenye ufahamu mkubwa wataona mantiki yake. (*Makofi*)

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka niseme kwamba kwa maelezo ya mtoa hoja pia, yako Mabaraza mengi, siyo hili tu la vijana ambalo leo tunapitisha sheria yake; Baraza la Mazingira wakitaka kulishauri hili Bunge wanapitia wapi? Hata Mabaraza mengi mengineyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kamati zetu zinapata fursa pia kwa sababu vyombo hivi vitasimamiwa na Wizara. Hakuna vyombo hata kama ni Baraza huru, lakini bado litaendelea kutambulika chini ya Wizara ya Habari na Utamaduni. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hivyo, kama ambavyo tunasimamia OSHA na taasisi hiyo iko huru, wanaleta taarifa zao ndani ya Kamati na tutapata fursa ya kuzijadili na Bunge kupitia Kamati hiyo itapata fursa ya kutoa maoni na ushauri ndani ya Bunge, sioni haja ya kusema kwamba neno "Bunge" liingizwe. Ndiyo maana ilipelekea tukamuuliza mtoa hoja: Je, kama unataka mihimili mitatu iingie hapa, tukisema "kuishauri Serikali," "kulishauri Bunge" basi tumalize na Mahakama, jambo ambalo lisingewezekana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia mtoa hoja amejii-*confine* kwenye *objective* moja tu. Ukiangalia malengo haya, maana asiaminishe umma kwamba kwa kufanya hivyo Baraza hili halitakuwa huru. *Obejective* anayoizungumzia ni *item* moja, lakini malengo ya Baraza yako mengi na tulijadiliana jana na tukaongeza mengine katika kupanua wigo wa namna hiyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwisho nimalizie. Nimepokea barua hapa ya AZAKI ime-*address* kwa Mwenyekiti, Umoja wa AZAKI za Vijana na zimetajwa, wakiridhika namna ambavyo Muswada huu tulivyoushughulikia na wakionyesha imani yao kubwa na maoni ya wadau wakiwemo hizi AZAKI ninazosisema. Kipengele hiki wao waliridhika, hawakuwa na hoja juu ya hili.

KUHUSU UTARATIBU

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu utaratibu!

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mnyika, kuhusu utaratibu!

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, moja, Kanuni zetu zinatukataza kuzungumza mambo yaliyo nje ya mjadala. Pili, taarifa iliyoitolewa kama wanazungumzia Umoja wa AZAKI, azitaje ni AZAKI zipi, kwa sababu hata mimi ninazo orodha ya AZAKI za vijana ambazo hazikubaliani na vifungu mbalimbali vya Muswada na vimemwandikia barua hata Spika kumweleza maeneo gani ambayo yanahitaji marekebisho. *(Makofi)*

Kwa hiyo, tusipotoeshwe! Sisi hapa tufanye kazi yetu ya kuwawakilisha wananchi. Pale panapohitaji marekebisho, tufanye marekebisho, tusiingiziwe *propaganda* za kuwaaminisha Waheshimiwa Wabunge wote kwamba kila kitu kiko sawasawa, wakati tunahitaji marekebisho. Kwa hiyo, tuendeleo tu kwenda kifungu kwa kifungu, tufanye marekebisho, tusiingiziwe *propaganda* za kututoa nje ya mstari. Kama ni orodha ya AZAKI, akiweka orodha Mezani na mimi nitaweka orodha ya AZAKI ambazo haziridhiki vilevile. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mnyika, sidhani kama Mheshimiwa Mtanda amesema kwamba hakuna AZAKI ambazo zinawaza kinyume. Yeye amezungumzia kwamba ana barua ya AZAKI ambazo zinaunga mkono. Hiyo hai-*negate* kwamba kuna AZAKI ambazo unaweza ukawa na orodha yake ambazo zinazungumza kinyume chake. *(Makofi)*

Kwa hiyo, nafikiri kitu muhimu hapa ni kuvumiliana na kusikilizana vizuri, wala haina tatizo hata siku moja, kwa sababu ninyi ambao mlikuwa huko mnatusaidia sisi ambao hatukuwa huko

Nakala ya Mtandao (Online Document)

kuweza kuelewa na kufanya maamuzi. Kwa sababu hapa mlivyokuja, wenye maamuzi sasa ni Waheshimiwa Wabunge sisi na tunafikia hapo hivi karibuni. Sasa namwita Mheshimiwa Waziri, atafuata Mheshimiwa Machali, halafu tuamue.

NAIBU WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, niseme tu kwamba kama walivyosema wenzangu kwamba taasisi nyingi zinakuwa na zimeanzishwa lakini siyo lazima ziwekwe kwenye sheria kwamba ziishauri Bunge.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama alivyosema, iko ile ya mazingira, kunakuwa na *public hearing*, inapata nafasi, inaitwa kwenye Kamati za Kisekta za Bunge, inakwenda kutoa maoni yake. Lakini kung'ang'ania hii kwamba lazima iingie humu, maana yake itatupeleka tuingie hata kwenye Mahakama tena. Sasa unajuliza ni mlango gani hili Baraza la Vijana litaingilia Mahakamani.

Kwa hiyo, nafikiri tufikie muafaka tu na nimuombe Mwalimu Machali kwamba jambo hili wala halihitaji kutumia nguvu nyingi na ubishi mwingi sana. Nadhani ni suala la kufikia muafaka tu na muafaka ni kwamba ibaki kama ilivyo.

MWENYEKITI: Haya Mheshimiwa Machali umeombwa muafaka ibaki ilivyo. Unasemaje Mheshimiwa Machali?

MHE. MOSES J. MACHALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nimpe taarifa mwanafunzi Juma Nkamia anayefanya *degree* ya kwanza pale UDOM, nashukuru ametambua kwamba mimi ni Mwalimu wake. Nakupongeza sana Mheshimiwa Naibu Waziri. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimesema katika maelezo yangu kwamba neno "Bunge" kuingia hapa kwa tafsiri ambayo imetolewa na Mwanasheria Mkuu, kwamba hiki chombo kitakuwa kinaishauri Serikali, tayari wametofautiana kwa kiasi kikubwa na maelezo yaliyotolewa jana na Serikali tukiwa pale Msekwa. Wangeweza kunieleza na kulieleza Bunge kwamba kuna madhara gani iwapo neno "Bunge" litaongezwa pale, labda ningewaelewa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sababu imekuwa kama ni mila na desturi kwa wenzetu wa Serikalini kutokukubaliana hata na mambo ambayo ukiangalia kimsingi hayana madhara, nilikuwa naomba Bunge liamue tu. Lakini nasema mapendekezo yangu yabaki kama yalivyo, hata kama Kamati hairidhiki, akina Mheshimiwa Mtanda wao wanaona kwamba hakuna mantiki, lakini mantiki inaonekana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza tayari Serikali wameji-*contradict*, jana walitudanganya wanasema kwamba Serikali ndiyo Bunge na ndiyo Mahakama.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, naomba tu Bunge lifanye uamuzi. Najua watapitisha, pitisheni!

MWENYEKITI: Sasa naomba niwahoji Waheshimiwa Wabunge na hoja ya mabadiliko inaletwa na Mheshimiwa Machali na tumeshaisikia.

(Hoja ilitolewa na Kuamuliwa)

(Hoja iliamuliwa na Kukataliwa)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Paresso!

Nakala ya Mtandao (Online Document)

MHE. PAULINE P. GEKUL: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba niseme kwa niaba ya Mheshimiwa Pareso kuhusu mapendekezo yake anayoyaleta katika ile Ibara ya (3)(a), anashauri kwamba tui-insert maneno yafuatayo: “*street, villages, ward*” between the word “*at and district,*” the new provision to read as follows:-

3(a) itasomeka hivi: “*provides a platform for implementation of youth issues at street, village, ward, District, Region, national and international levels.*”

Mheshimiwa Mwenyekiti, jana wakati tumepeleka mapendekezo hayo kwenye Kamati, tulikubaliana kwa pamoja kwamba Baraza hili sasa liishie kwenye Kata, japo nami nilikuwa na mapendekezo kwamba liishie kwenye Vijijini na Mitaa, lakini kwa sababu Kamati iliamua au tulikubaliana kwa pamoja kwamba iishie kwenye Kata, nilifikiri Serikali katika marekebisha yake wangeonyesha kwamba wamekubali yale maridhiano kwenye Kamati.

Nilivyoangalia marekebisha ya Mheshimiwa Waziri, naona hilo haliko *reflected* hata ukiangalia kwenye *clause (8)* hawaja *reflect* kwamba sasa wamekubali kutoka kwenye *district* kwenda kwenye Kata.

Kwa hiyo, Mheshimiwa Waziri kama ulileta marekebisha, hatujayaona marekebisha yako ukifanyia *amendment* kitu hicho ambacho tumekubaliana. Hili nafikiri ni kwa sababu ya gharama mlizungumza kwamba kwa kuanzia tuishie kwenye Kata. Naamini wanalikubali hili. Ahsante.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Naibu Waziri!

NAIBU WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, tumelikubali.

*(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya
Bunge Zima pamoja na marekebisha yake)*

Ibara ya 4

MWENYEKITI: Nahitaji tu kuhakikishiwa kwamba Mheshimiwa Bulaya unakubaliana?

MHE. ESTER A. BULAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ndiyo, tulishakubaliana jana na Serikali kupanua wigo wa uanachama, isiishie kwenye asasi na vijana wengine wenye sifa kwenye *level* husika waweze kujiunga. Kwa hiyo, nakubaliana nayo.

MWENYEKITI: Ahsante sana, nakushukuru sana. Mheshimiwa Gekul, unakubaliana?

MHE. PAULINE P. GEKUL: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Tulikubaliana lakini katika marekebisha ya Serikali ambayo wameleta, naomba niyanukuu yanasema; *in clause (4) by deleting sub clause (3) and substituting it for the following provision: Membership...* wameeleza, wamekubali ile ya kuwa hiari na wazi, lakini kwenye *Youth Registered Organization* wamekubali; lakini (b) yake sasa wanasema hivi, “*youth elected by the Ward Development Committee.*”

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, marekebisha ya Serikali hayaja-reflect. Wao wamechukua *as if membership* wamesema wachaguliwe na Baraza la Maendeleo ya Kata, hatukukubaliana hivyo.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Waziri nafikiri katika maandishi labda mlipitiwa tu, lakini tulikubaliana kwamba vijana wawe huru, lakini uongozi unapochaguliwa, Baraza la Kata sasa ile *Ward Development Committee (WDC)* iwaite iwaunganishe vijana wachague wawakilishi wao wataotoka kwenye Kata kwenda kwenye *District Council* sasa. Lakini ninyi mlivyoleta mnasema *membership* wawe *elected* na *WDC*, hatujakubaliana hiki Mheshimiwa Waziri. (Makofi)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mbilinyi, maana ni eneo hilo hilo.

MHE. JOSEPH O. MBILINYI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nami ninaunga na Mheshimiwa Gekul.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli kwamba tulikubaliana mambo fulani katika hili, lakini siyo kwa hicho kifungu (b) kwamba wawe *elected* na *WDC*. Walitakiwa kusema labda wawe wanakwenda ku-*register* kwenye Ofisi za Kata, kufanya *registration* za uanachama. Kwa sababu ukisema kwamba *WDC* ndiyo i-*elect* wakati kule chini zimejaa makada, huwa wanaji-*organize* na kukataa mambo hata yasiyo ya msingi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kule kwetu Mbeya nimeshawahi kukataliwa na *WDC* Kata ya Igawilo, kuchimba bwawa la samaki kwa ajili ya vijana hao hao. Nilitaka kuchimbia vijana bwawa la samaki lakini *WDC* ikakaa na ikamkatalia Mbunge kwamba vijana hawataki bwawa la samaki. Kwa hiyo katika mazingira kama hayo kwa kweli *its not health*. Haina afya sana kuwapa mamlaka *WDC*, hii iwe tu kwamba vijana waende ku-*register* uanachama kwenye Ofisi za Kata. Nitoe tu angalizo, katika hofu hii ya *WDC* kwa Mbeya kuanzia Oktoba hatutakuwa na hilo tatizo kwa sababu *WDC* zitakuwa chini ya UKAWA/CHADEMA, ila hii hali ipo. Ahsante. (Makofi)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali.

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nadhani ushauri wa Mheshimiwa Gekul kwenye hili ni mzuri, tuukubali tu Serikali. Kama wanaweza wakakaa wenyewe. Kwa sababu nimeangalia, *Chairman* na *Vice Chairman* wanachaguliwa na *General Assembly*. Ie *ward authority* inaweza ika-*facilitate* kukusanyika kwa wao, halafu wakifika pale watachaguana. Kwa hiyo, naomba tuukubali ushauri wa Mheshimiwa Gekul. (Makofi)

MHE. PAULINE P. GEKUL (K. n. y. CECILIA D. PARESSO): Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Mheshimiwa Paresso nakushukuru.

Mheshimiwa Paresso alihitaji kuunganisha tu kifungu cha 4(2)(b) maneno ya *purchasing and disposing*, lakini Mheshimiwa Paresso alikubaliana na Mheshimiwa Waziri na Serikali kwamba maneno haya ni tofauti. Kwa hiyo, ame-*withdraw*.

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kabla ya kuhoji.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mnyika kuna neno tena hapo?

MHE JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Mnyika kuna neno kwa sababu...

MWENYEKITI: Endelea.

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, AG amesema anakubaliana na marekebisho, lakini hayo marekebisho...

Nakala ya Mtandao (Online Document)

MWENYEKITI: Ndiyo maana yangu kwamba
marekebisho ya Mheshimiwa Gekul?

kifungu hiki sasa kikubaliwe na

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ambayo yanasemaje? Kwa sababu kwa sasa kifungu kilivyo kinasema; *“youth elected by the Ward Development Committee.”* Sasa marekebisho yanasemaje? Kama ni *proposal* ya Mheshimiwa Mbilinyi, maana yake ni *Youth Registered at Ward Offices*. Kama ni *in contrary* tupate *wording* kwa sababu tunapitisha sheria.

MWENYEKITI: *Wording* ni ile ya Mheshimiwa Gekul. Mheshimiwa Gekul rudia tena ulichosema, ndicho ambacho tunakiafiki hapa.

MHE. PAULINE P. GEKUL: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa kulikuwa na marekebisho ya Waheshimiwa Wabunge mbalimbali, tulikubaliana kwa pamoja kwa sababu ya kwangu sasa haikuweza kukubalika na wala ya mwingine. Tulikubaliana kwamba zile *organizations* wao wahusike pia na vijana wawe wanakwenda *freely* kwenye WDC waunganishwe wafanye uchaguzi wao lakini suala la *registration* isiwe inabanwa na chombo kimoja. Wawe wanakwenda *freely* na pia wanaopitia kwenye *organization*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, tukubaliane kile ambacho tulikubaliana kwenye Kamati kwa sababu ya kwangu peke yangu inaweza isitoshe na ya mwingine inaweza isitoshe lakini makubaliano yetu yalikuwa...

MWENYEKITI: Basi kumbe huna *version* ya kutupatia. Mwanasheria Mkuu tupatie basi ni kitu gani ambacho mnatushauri tukubaliane? *Wording!*

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, labda tumpe kazi hii CPD atutengezee hiyo halafu tuendeleo na vifungu vingine, tutairudia baadaye kwa kushauri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, unajua jana Mheshimiwa Spika baada ya kuona mabadiliko yako mengi akapendekeza kwamba nendeni mkae wote kwenye Kamati na mabadiliko yenu hayo, halafu mkubaliane. Hapa sasa tunarudi kwenye sifuri tena kana kwamba kile kikao hakikukaa. Ndiyo maana Mheshimiwa Mtanda pale alikuwa ameshauri kwamba twende tu kwenye yale ambayo tuna ubishi, lakini haya mengine tumetengeneza *schedule of amendment* nyingine ya ku-*accommodate* hoja zote za Waheshimiwa Wabunge.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, tukienda hivi tutakaa hapa hata muda huu hautatosha tena. Naomba kushauri kwamba labda twende tu kwenye yale ambayo bado yamebaki na kusigana, lakini...

MWENYEKITI: Labda tushauriane kidogo Mwanasheria Mkuu wa Serikali, tuko tu vizuri. Tulikuwa tunaita majina kwa yale ambayo hayana ubishi ili yule ambaye alituletea *amendment* hapa mezani athibitisha tu kwamba kweli jambo hilo tumekubaliana, ndivyo ambavyo tumekuwa tukifanya. Sasa kuhusu hili, Mheshimiwa Mbilinyi uko tayari kutupatia hiyo *version* ili...

MHE. JOSEPH O. MBILINYI: Mheshimiwa Mwenyekiti, *let me try*. Ni ngapi ile? Wangeweza kusema, *“Members to register at the Ward Offices,” Simply! To do the membership registration, I do know how you are going to put it.* Kimsingi ni kwamba *registration* ya wanachama ifanyike kwenye Ofisi za Kata. Kwa hiyo, *you could say, “Members to be registered at the Ward Offices.”*

MWENYEKITI: Mwanasheria Mkuu, uko *comfortable* hapo?

MHE. JOSEPH O. MBILINYI: Anaweza kuboresha.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, tumempa CPD hapa atusaidie. Pia naomba kufafanua tu kwamba *street* iliyokaa pale, ichukuliwe maana ya *ward*, yaani mtaa, siyo ile barabara kama ya Kijitonyama vile au hii hapa *Kuu Street*. Ndiyo maana ya ile *street*, kwa sababu vinginevyo sasa utakuwa unakiuka kile tulichosema wanaishia kwenye *ward* unakwenda sasa kwenye barabara kama zile *avenues* za Samora na kadhalika. (Kicheko/Makofi)

MHE. SAID M. MTANDA: Mheshimiwa Mwenyekiti!

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mtanda.

MHE. SAID M. MTANDA: Mheshimiwa Mwenyekiti, mantiki ya eneo hilo kwa kumbukumbu zangu ilikuwa kwanza hatujadili juu ya *membership* kwa sababu tulishapitisha. Lakini mantiki kubwa ilikuwa ni kwa namna gani tutawa-*accommodate* vijana kutoka vijijini na maeneo mbalimbali. Kwa hiyo, tukasema ile *structure* ya Kata iweze kuwa-*accommodate* vijana. Kwa hiyo, tuliomba Serikali i-*insert* hapo *clause* ambayo itaonesha namna gani vijana katika maeneo hasa ya *grassroots* wanavyoweza kushiriki kwenye hilo na tukaomba kuwepo na *modality* ambayo sasa ita-*outline* ni kwa namna gani vijana hao watapatikana kwenye kushiriki kikamilifu katika shughuli hizo au Baraza hilo katika ngazi ya Kata. Hiyo ndiyo ilikuwa mantiki ya hoja hii.

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa Mtanda. Nadhani tumalizie hapa, jioni tutaanzia hapa kuendelea mbele kwa sababu muda hauko upande wetu kabisa. Katibu!

(Bunge lilirudia)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, sasa nina mawili tu ya kutangaza kabla hatujasitisha shughuli zetu. La kwanza, ni hapa tulipomalizia ambapo ningewaomba wale wahusika *at least* jioni, Mheshimiwa Mtanda mje na ka-*version* ambako kanaenda vizuri na Mwanasheria Mkuu muwe mmesha *rub shoulders* ili iturahisishie. Siyo hapo tu, ikiwezekana hata katika mambo yote ambayo mmekubaliana, basi ni vizuri ikaturahisishia kwenda haraka zaidi, hilo la kwanza.

La pili, kuhusu miongozo ilitoka leo asubuhi, Kamati ya Uongozi imekutana na imeshauri kwamba *process* ile ambayo Serikali imesha-*initiate* mpaka sasa, basi ipewe nafasi ifanye kazi, *speed* iongezeke ili mambo yaweze kwenda vizuri zaidi. Kwa hiyo, kwa ushauri huo ambao tumepewa na Kamati ya Uongozi, naomba tupokee. Baada ya hatua hiyo, naomba sasa nisishe shughuli za Bunge hadi saa 11.00 jioni ya leo.

(Saa 7.30 Mchana Bunge lilisitishwa hadi saa 11.00 jioni)

(Saa 11.00 jioni Bunge lilirudia)
Mwenyekiti (Mhe. Mussa A. Zungu) Alikalia Kiti

KAMATI YA BUNGE ZIMA

**Muswada wa Sheria ya Baraza la Vijana Tanzania
Mwaka 2015 (The Youth Council Bill, 2015)**

(Majadiliano yanaendelea)

Nakala ya Mtandao (Online Document)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, asubuhi tulimalizia *Part II* kifungu cha (4) na Serikali ilikuwa ije na *tittle* au *heading* ya kifungu hicho ambayo iliombwa na Mheshimiwa Bulaya, Mheshimiwa Mbilinyi, Mheshimiwa Gekul na Mheshimiwa Paresso.

Mheshimiwa Waziri, mlivyomaliza asubuhi kulikuwa na agizo la Kiti kwamba mje na *wording* ya kifungu cha (4). Kwa hiyo, sasa tunataka kujua *wording* yenu ni ipi?

NAIBU WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, *wording* yetu ni hiyo hiyo iliyopo.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Halima, umesimama au unatoka?

MHE. HALIMA J. MDEE: Nimesimama!

MWENYEKITI: Ehe, Mheshimiwa Halima!

MHE. HALIMA J. MDEE: Mheshimiwa Mwenyekiti, kifungu cha (3) kilikuwa kinahusiana na uanachama wa Mabaraza...

MWENYEKITI: Tupo kifungu cha (4) Mheshimiwa Halima!

MHE. HALIMA J. MDEE: Mheshimiwa Mwenyekiti, ni *sub-section (3)* ambacho ndiyo kipo kwenye *contention* sasa hivi. *Membership of the Council*. Tupo pamoja?

MWENYEKITI: Sawa, endelea!

MHE. HALIMA J. MDEE: Mheshimiwa Mwenyekiti, hiki kifungu nadhani kwa ajili ya kuokoa muda, Mheshimiwa Spika aliagiza tukakae katika Ukumbi wa Msekwa. Tulipokaa tulikubaliana; Serikali ilikuja na *proposal* kwamba wanachama wawe kutoka mashirika ama asasi. Sisi tukasema hapana, wanachama wawe wa aina mbili; wanaweza kuwa ni watu ambao wameji-*organise* kwenye hizo Asasi lakini vilevile kuwe na fursa kwa mwanachama mmoja mmoja.

Kwa hiyo, kifungu hiki kinahusiana na aina za *membership*. Kwa hiyo, Serikali ilichotakiwa ilete ni kile ambacho tulikubaliana ambacho ni wale wa Asasi kama ambavyo walikuwa wame-*propose* pamoja na kijana mmoja mmoja ili mradi awe ametimiza vigezo vya kisheria vya umri kati ya miaka 15 mpaka 35. Kwa hiyo, hivyo ndivyo vitu ambavyo vilitakiwa viwepo kwenye eneo hili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kitu ambacho Serikali wamekosea ambacho hatukukubaliana nao, walikuwa wanazungumzia wale viongozi. Sisi hatuzungumzii viongozi, tunazungumzia *membership in general*. Kwa hiyo, wao ili kuokoa muda sasa, wao wakubali kwamba mabadiliko ambayo tulikubaliana pamoja na Mwenyekiti wa Kamati na Kamati yake katika Ukumbi wa Msekwa ndiyo yapite wakati huo huo Waandishi wa Serikali sasa wanaandika. Lakini *concept* ndiyo hiyo. Kwa hiyo, hapa wameleta vitu ambavyo hatukukubaliana kabisa. Kwa kuwasaidia, wakubali kwa sababu tulijadiliana muda mrefu sana.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri!

WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli lakini labda katika kuweka kwa ufasaha zaidi, ni "*Members of the Council shall be open and voluntary to vijana* kutoka katika Kata na ambao wanatoka nje ya Asasi. Ni sawa kabisa, nakubaliana na hilo.

MWENYEKITI: Kwa hiyo, mmekubaliana?

WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, sawa.

(Kifungu kilichotajwa hapo juu kilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)

Ibara ya 5

MWENYEKITI: Waheshimiwa wote hawa waliotajwa, mmekubaliana na Serikali. Mheshimiwa Ester subiri kwanza! Sasa katika ile *spirit* ya kuokoa muda, kama mmekubaliana na Serikali, tunawatambua majina yenu *and then* tunakwenda mbele *unless* kama kuna kitu unakiona mmekubaliana lakini kama alivyosema Mheshimiwa Halima, *and then* Serikali inathibitisha.

Mheshimiwa Ester!

MHE. ESTER A. BULAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli kifungu cha 5(1) tulikubaliana kwamba Mwenyekiti atachaguliwa, lakini kwenye *amendment* yangu niliongeza tena kifungu kipyua (f) ambacho nilipendekeza kwamba iwe sifa, maana tuliongeza sifa za mtu kujiunga.

Pia nilijaribu kumshawishi na Waziri kuwe pia na mipaka, kujiunga miaka 15, lakini kijana anapotaka kugombea ni mpaka awe na miaka 18 kama ambavyo taratibu zetu za nchi zinaruhusu kwamba mtu anapiga kura akiwa na miaka 18, lakini anapotaka kuogombea uongozi kuanzia ngazi ya Udiwani na Ubunge awe na miaka 21 na hapa ndipo nilipendekeza kwamba aongeze; awe na umri usiopungua miaka 18. Nadhani pia Mheshimiwa Waziri hili analiafiki.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri!

WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli lakini nadhani katika hili tungeliweka katika Kanuni. Hilo la umri tungeliweka katika kanuni, nadhani itakuwa ndiyo sahihi zaidi.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Gekul!

MHE. PAULINE P. GEKUL: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Kwa sababu Mheshimiwa Waziri na Serikali walishakubali kwamba viongozi hawa sasa wachaguliwe, lakini katika marekebisho nilipendekeza kwamba kifungu kisomeke: *“the Chairperson and the Vice Chairperson shall be elected by the General Assembly.”* Lakini naona kwenye marekebisho ya Serikali hawakuwa *gender sensitive*. Kwa hiyo, nafikiri isiwe *Chairman*, iwe *Chairperson*, kwa sababu anaweza kuwa kijana wa Kitanzania wa kike, hatuwezi kumuita *Chairman*.

MWENYEKITI: Mheshimiwa AG!

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa upande wetu hatuna kipingamizi na hoja ya Mheshimiwa Gekul, lakini ninachoweza kushauri ni kwamba kama ni *issue* ya *gender sensitivity*, matumizi ya neno *Chairperson* hayamleti mwanamke mle ndani kwa sababu, ukienda kwenye tafsiri maana yake ni nini? *“Every chair per son not per daughter!* Yaani kila mwanaume ndiye anayestahili hicho kiti. Kwa hiyo, naomba kushauri kwamba tunakubali hiyo.

MWENYEKITI: Mheshimiwa AG mmeshakubali, basi inatosh! Mheshimiwa Machali una *debate*?

MHE. MOSES J. MACHALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza kifungu cha 5(1)(a) nakubaliana na msimamo wa Kamati pamoja na Wajumbe, tulikubaliana kimsingi. Lakini nataka kufanya marekebisho kwenye kifungu cha 5(1)(c) na (4); kwamba kifungu cha 5(1)(c) naomba pia na Katibu Mtendaji achaguliwe na Mkutano Mkuu badala ya kwamba Mkutano Mkuu u-*propose* kisha Waziri ndiyo apitishie.

Mheshimiwa Mwenyekiti, msingi wa suala hili ni kwamba tumesema tunataka kuhakikisha kwamba tunakuwa na Baraza ambalo tunali-*empower* kufanya maamuzi. Hivyo hivyo ni kwamba tuliamini, wawezeshwe pengine hata kuwaibua viongozi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa nafasi hii ipatikanaje? Hata jana wakati nachangia nilisema, kwamba nafasi hiyo itangazwe, watu waombe kulingana na sifa zilizoainishwa, wakishaomba, watachunjwa, watajieleza na kisha watachaguliwa na Baraza moja kwa moja. Kwa hiyo, naomba Serikali ikubaliane na pendekezo langu na wakishakubali hapo, basi kifungu cha 5(4) kifutwe kabisa katika Muswada huu ambayo itaweza kurudia tena baadaye mbeleni, tutaona ni kitu gani ambacho nilikuwa na-*propose* huko kwenye vifungu vingine.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri!

WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, tulilileta mbele kwa sababu Mheshimiwa Moses Machali aling'ang'ania sana katika *element* hiyo ya kuhakikisha Katibu Mtendaji anateuliwa kwa kufuata njia hizo alizoieleza. Lakini kimsingi wengi tulikubaliana kwamba Katibu Mtendaji ateuliwe baada ya kuchaguliwa majina matatu. Mkutano Mkuu utatoa majina matatu, halafu Waziri atateua jina mojawapo katika hayo majina matatu. Tulisema hapa hatumzungumzii Fenella mwenye miaka mingi, tunamzungumzia Waziri kijana atakayekuwepo wakati wowote. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, tulikubaliana kabisa katika hili, wengi wetu na ilikuwa ni kama *levels za compromise*. *Discussion* ilikuwa kubwa sana lakini hapo ndipo tulipoishia. Mimi bado nasisitiza ateuliwe na Waziri baada ya mapendekezo ya majina matatu kutoka katika Baraza.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Machali!

MHE. MOSES J. MACHALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, bado sikubaliani na mtazamo wa Serikali na ninaomba kiti chako pengine kitoe fursa ikiwezekana watu wajadili, kwa sababu moja. Tumesema tunahitaji kuwa na Baraza lenye viongozi ambao hawawezi kuwa na hofu wakati mwingine kwa mamlaka ambazo zimewateua. Nimehoji hata jana kwenye Kamati na leo nahoji; Mheshimiwa Waziri atusaidie, kuna hofu na tatizo gani kama maamuzi ya kumpata Katibu Mtendaji wa Baraza, akipatikana moja kwa moja kwa kuchaguliwa kutokana na sifa ambazo nafikiri watakuwa wame-*consult* kila mmoja.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna tatizo gani akichaguliwa moja kwa moja kama ambavyo amechaguliwa Mwenyekiti? Kwa sababu vigezo vitakuwa vimeshaainishwa kwamba Katibu anapaswa awe labda na shahada ya kwanza labda ya Uzamivu, awe na uzoefu, yaani zile sifa ambazo zimetajwa kwenye Muswada zikizingatiwa na Baraza wakamchagua mtu kuwa Katibu, kuna tatizo gani? Tukiwa na utamaduni au mfumo wa kusema huyu ameteuliwa na fulani, hatuwezi tuka-*experience* ile *freedom* ya kiongozi huyo. Kwa hiyo, naomba Serikali ikubali mapendekezo haya.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Machali, hoja yako imeeleweka, tuwape muda Serikali wajibu.

MHE. MOSES J. MACHALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba ijadiliwe na watu wengine.

NAIBU WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, hili jambo tumelijadili sana jana na tumesema hivi, hapa kuna fedha ya Serikali, ya mlipa kodi wa Tanzania ambayo ni lazima Serikali ihakikishe matumizi yake yanakwenda sawia. Ni jambo ambalo lipo obvious tu. Kwa sababu anasema, Serikali ina wasiwasi. Yeye ana wasiwasi gani?

Mheshimiwa Mwenyekiti, sisi tunachosisitiza ni kwamba *there is Government money there* na lazima huyu mtu anayekwenda kama *Financial Controller* wa ile fedha kwenye lile Baraza lazima ateuliwe na Serikali. Lakini ni kati ya majina matatu yatakayopelekwa pale kutoka kwenye Baraza. Itakuwa vijana wenyewe wameteua majina matatu, Waziri ana-pick moja tu, *what is the problem?*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mnyika!

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Nami nilikuwepo kwenye majadiliano vilevile na baada ya kutofautiana kimtazamo baina ya mapendekezo ya Mheshimiwa Machali ya Baraza kuteua lenyewe moja kwa moja na mapendekezo ya Serikali ya Waziri kuteua, nilitoa pendekezo mbadala ambalo niliomba Serikali itafakari na Mheshimiwa Machali akasema, kama hilo pendekezo linakubalika, yeye hana tatizo, yuko tayari kuondoa pendekezo lake. *(Makofi)*

Pendekezo nilililitoa ni kwamba badala ya uteuzi wa Katibu Mtendaji kufanywa na Waziri, ufanywe na Rais. Kwa hiyo, sehemu yenye neno "Waziri" liondoke na badala yake liwekwe neno "Rais." Pia nilieleza Kamati yetu ya Majadiliano na Mashauriano kwamba kwenye Bunge hili katika Mkutano huu wa Bunge, tumepitisha sheria za vyombo mbalimbali vya Serikali, iwe ni Tume ya Kudhibiti Dawa za Kulevya, Mamlaka ya Takwimu na kadhalika, na kwenye Mikutano mingine tumepitisha muundo wa Mabaraza mbalimbali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika vyombo vyote hivi vya kiserikali, Watendaji Wakuu, wawe wanaitwa jina la Mkurugezi, Katibu Mtendaji na kadhalika, tumekuwa tukipitisha sheria mbalimbali kwamba wanateuliwa na Rais, hawateuliwi na Mawaziri. Tukasema, kama kwenye Mabaraza mengine, iwe ni Baraza la Usimamizi wa Mazingira (NEMC) na kadhalika, wale Watendaji wake wanateuliwa na Rais. Ni kwa nini kwenye Baraza hili la Vijana ambalo pamoja na kumshauri Waziri lina jukumu la kuishauri Serikali kwa ujumla wake ikiwemo mamlaka nyingine za Serikali kwenye masuala ya vijana ili kuongeza uhuru na ufanisi katika uwezo wa Baraza siyo tu kusimamia fedha, bali pia kuishauri Serikali, basi Katibu Mtendaji kama *fallback position* ateuliwe na Rais. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama Serikali ikikubali pendekezo hilo, Mheshimiwa Machali alishasema yuko tayari kuondoa pendekezo lake na Katibu huyu Mtendaji ateuliwe na Rais. Nashukuru. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Limeeleweka vizuri tu, ahsante. Mheshimiwa Mtanda!

MHE. SAID M. MTANDA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nakushukuru, lakini pili nakubaliana na hoja yako kwamba tulipoleta jedwali hili, liko wazi kwamba yale ambayo hatukuafikiana, tuliyaleta hapa kwa ajili ya uamuzi. Nia ya Mheshimiwa Spika kuleta mambo haya kwenye Kamati ni kupunguza *dialogue*, mengine yale tuelewane, tumalizake kule.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini kama mtoa hoja aliyepita nimemwelewa vizuri, kila ambaye alihudhuria kikao kule akianza kueleza mambo ambayo tulikuwa tukiyajadli ndani ya kikao kile ambayo hayakufikia muafaka, tutakuwa tunatumia muda mrefu. Kwa sababu hata wakati tunajadili hapa, hoja yetu kule kukataa jambo hili ilikuwa, wakati wote tumekuwa tunasema Rais anapewa madaraka makubwa, anaongezewa kazi sana na watu wote ndani ya Bunge tukasema tuanze kuona namna ya kupunguza kazi hizo kwa Rais. Juzi hapa watu wamelalamika kwamba inawezekana Mheshimiwa Rais alikuwa na majukumu mengi amewateua Waheshimiwa Wabunge dakika ya mwisho. Wao wenyewe wamesema!

Sasa leo kwa nini tuendeleo kumlundikia mambo mengi Mheshimiwa Rais bila sababu za msingi? Kwa hiyo, maoni ya Kamati yangu yalikuwa wazi kwamba kwa kuwa Baraza Kuu litapendekeza majina matatu, hakuna tatizo lolote kwa Waziri kuthibitisha jina moja kati ya yale matatu. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Ole-Sendeka!

MHE. CHRISTOPHER O. OLE-SENDEKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kuniona na kunipa nafasi ya kuchangia hoja hii ambayo mwezetu aliyetoa ameomba tuijadili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, madhari Mwenyekiti wa Baraza anapatikana kwa kuchaguliwa na hapa tunazungumza nafasi ya Katibu Mtendaji, ni dhahiri na kwa uzoefu wa taasisi mbalimbali, kama Baraza litapendekeza majina matatu na Waziri mwenye dhamana akapewa nafasi ya kufanya uteuzi wa jina moja miongoni mwa majina matatu, kitendo hicho kimekidhi vigezo vyote vya kidemokrasia, lakini pia itafanya taasisi hiyo iweze kupata mtu ambaye kwa kweli ana sifa za kutosha katika eneo husika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi bado nasema kitendo hiki, pendekezo hili la mamlaka ya uteuzi yasiende kwa Rais, yaendeleo kubaki kwa Waziri mwenye dhamana na kwa kufanya hivyo bado demokrasia itakuwa imetendeka kwa sababu mapendekezo ni rodha ya majina iliyotolewa na Baraza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi naunga mkono hoja ya Serikali.

WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, msimamo wetu unaeleweka, kama tulivyosema toka mwanzo bado tunaiomba ibaki vilevile kuteuliwa na Waziri.

MHE. JOSEPH J. MACHALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba niseme tu jambo moja, hoja ya Serikali ambayo imetolewa na Mheshimiwa Naibu Waziri kwamba kuna fedha hapo, kwa hiyo, ni lazima yule Katibu Mtendaji ateuliwe na Waziri, haina mashiko.

Mheshimiwa Mwenyekiti, na haina mashiko kwa sababu tunao uzoefu. Sisi Wabunge ambao tunaongoza Majimbo tuna Mifuko ya Majimbo, tumeaminiwa, fedha zinaletwa na tunaziratibu kuhakikisha kwamba zimefika kwenye maeneo ya miradi ambayo imekusudiwa. Hakuna dhana kwamba kule ambako zinatoka kwamba yule Waziri ametuteua sisi Wabunge.

Mheshimiwa Mwenyekiti, na yako maeneo Serikali imekuwa ikipeleka fedha hata kwenye Mashirika yasiyokuwa ya Kiserikali kwa ajili ya shughuli fulani. Kwa hiyo, hoja za namna hii hazina mashiko.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Mwenyekiti, bado nina-*stick*, nafikiri tu iamuliwe na Bunge ili kusudi tuokoe wakati, kwa sababu naamini hata kama tukiendelea kuimba, hawa Waheshimiwa, viongozi wa Serikali kwa maana ya Mawaziri hawataakubali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba hoja iamuliwe na Bunge.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, *clause* hii 5 ina (1) mpaka zote na zote hizi zimekubaliwa, wameishakubaliana, isipokuwa hii ya 5(4). Wanaokubaliana na Mheshimiwa Machali kwa lbara hii ya 5(4), mapendekezo yake... Mheshimiwa Nassari, kaa chini!

*(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya
Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)*

Ibara ya 6

MWENYEKITI: Mheshimiwa Halima, tunapoanza sasa..., hebu kaeni kwanza!

Kwa utaratibu ule ule, kwa sababu hii sasa ni hoja ambayo inaletwa na Serikali, kama makubaliano ambayo mmekubaliana kule, unaona hapa sivyoyote, unaweza ukasimama, lakini huwezi ukaibua jambo jipya, kwa sababu hii ni marekebisho ya Serikali ambayo yanakuja kwenye *floor*, na ninyi kifungu hiki, Mheshimiwa Pauline Gekul, Mheshimiwa Mpina na Mheshimiwa Mdee mmeishakubaliana.

Kwa maana hiyo sasa, hapa mimi ni kupitisha tu, *unless* unasema tulichokubaliana kule sicho kilicholetwa, *and then* nitakupa nafasi. *Short of that*, tunakwenda. Sasa niambie je, kuna *query* yoyote ambayo unaiona kuwa kile mlichokubaliana hakipo? Mheshimiwa Halima!

MHE. HALIMA J. MDEE: Mheshimiwa Mwenyekiti, kama unasema kwa mujibu wa hii nyaraka iliyoletwa na Bunge, tulivyokubaliana kwenye Kamati walikubali vifungu vyote viwili nilivyoviongeza kwenye *section 6*, lakini wakasema watavihamisha viende *section 3*. Sasa kwenye mabadiliko ya Serikali, kwenye kifungu cha 3 hayakuwepo, kwenye kifungu cha 6 hii karatasi inaonesha kwamba tulikubaliana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa nilitaka tu Serikali iniambie, *for the purpose* ya *record* kwamba tumekubaliana kwamba kinabaki kwenye *section 6* ama kinaenda kwenye *section 3* kwa sababu haya mabadiliko ya Serikali haikuwemo kwenye *section 3*? Ni huo ufafanuzi tu ili mambo yawe...

WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nadhani kama tulikubaliana hivyo, atuelekeze pale katika *section 6* ni yapi yale ambayo alitaka tuyaongeze ambayo hayakuongezwa, ili tuweze kuyafanyia kazi. Ni kweli tuli-*discuss* na alitoa marekebisho.

MWENYEKITI: Mheshimikwa Waziri, basi kaa! Mheshimiwa Halima, msaidie Waziri.

MHE. HALIMA J. MDEE: Mheshimiwa Mwenyekiti, *section 6* inahusiana na majukumu ya *council*. Nilipendekeza viongezwe vifungu viwili ambavyo ni 6(h) ma 6(i). Hivi vifungu nimeomba kwa sababu vinaenda sambamba na Mkataba wa Vijana wa Afrika, lbara ya 11 inayohusiana na ushiriki wa vijana, kifungu cha 2(a) na (b) ambavyo vilipelekea niandike maneno haya:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kifungu cha (6)(h) kisomeke kwamba; *to promote the inclusion of youth in decision making bodies, boards, agencies and other public institutions and*

Nakala ya Mtandao (Online Document)

organizations; na 6(i) promote the inclusion of youth agenda in the formulation of policy by public institutions and organizations.

WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, hiyo naikumbuka. Mimi nadhani hapatakuwa na tatizo kuongeza hizo katika *consultation*. (Makofi)

MHE. PAULINE G. GEKUL: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Niipongeze Serikali, mapendekezo ambayo nilipendekeza kama manne wameyachukua. Sasa nilikuwa naomba Serikali pia ingekubali pendekezo, sio yote, nilileta mapendekezo mengi sana, lakini hili la tisa ambalo nili-propose kwamba *to advocate on establishment and control of the National Youth Bank*, wangeiweka, hapa sikuiona. Sasa nilifikiri kwa sababu tulikuwa na mifuko mingi sana ya vijana, kuna mifuko imegawanyika katika Wizara mbalimbali, nilifikiri tunge-*consolidate* na tukaweka kwenye Baraza hili wakafuatilia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa sijui kwa nini hawakuweka hili pendekezo wakati ni la muhimu sana. Kuna mifuko mingi sana ya vijana tunataka kuiweka pamoja.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Gekul, mlilibaliana hilo?

MHE. PAULINE G. GEKUL: Mheshimiwa Mwenyekiti, walisema wataweka zote, iko kwenye pendekezo langu.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Taarifa.

MHE. SAID M. MTANDA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nikubaliane kwamba tulikubaliana mapendekezo ya Mheshimiwa Mdee yawe *accomodated* kwenye kifungu cha 3 kinachoeleza *objectives*. Kwa hiyo, hata kama Waziri ameyakubali, siyo kule kwenye *functions*, lakini tulikubaliana yaingie kwenye *objectives*. Kwa hiyo, mabadiliko hayo yaoneshwe kule.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini pia suala hili ambalo Mheshimiwa Gekul analileta hapa kuhusu suala la Benki ya Vijana, kimsingi marekebesho hayo hatukukubaliana katika maeneo ya nyongeza na tuliliondoa na kukubaliana na ndiyo maana hapa tukasema *agreed*.

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nimesimama tu kwa ajili ya kuweka *record* sawasawa. Hiki kifungu Mheshimiwa Mdee alipendekeza mapendekezo aliyoyapendekeza, lakini ushauri ambao ulitolewa ni kwamba ukienda kwenye sehemu ya *objectives* kuna *objective 3(c)* inasema; *advice the Government on matters relating to youth development*. Sasa washauri wa uandishi wa sheria wakasema watachukua *spirit* ya hii *objective (c)* na kuihamisha kwenye sehemu ya *functions* na kuunganisha mapendekezo ya Mheshimiwa Mdee na hilo limefanyika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukisoma jedwali jipya la Serikali kifungu 6, imeandikwa hivi, (h) *advice the Government on matters relating relating to the National Youth Development Policy and Youth Agenda*. Halafu baada ya hapo kukaongezwa mapendekezo mengine ambayo yalitokana na mapendekezo ya Mheshimiwa Mdee na mapendekezo ambayo yalitokana na mapendekezo ya Mheshimiwa Mpina.

Mheshimiwa Mpina alipendekeza; *to review the National Youth Development Policy and other policies that affect youth and advice the Government...* na haya mengine yanayofuatia nayo yakaongezwa. Kwa hiyo, kwanza, ni ukweli kwamba tulikubaliana kwamba yaingizwe kwenye *functions* na siyo kwenye *objective* peke yake.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Mwenyekiti, eneo pekee ambalo halipo hapa...

MWENYEKITI: Mheshimiwa Nyika, mwenye Muswada ameishakubaliana na hoja ya Mheshimiwa Mdee.

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mwenyekiti wa Kamati anachokisema anataka kuhamisha kupeleka kwenye sehemu nyingine, lakini tulikubaliana hapa.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mnyika, mwenye Muswada siyo Mwenyekiti, Mwenyekiti ana haki ya kuchangia, mwenye Muswada ameishakubali, *that's the end of it*. Mheshimiwa Gekul!

MHE. PAULINE G. GEKUL: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tulichokubaliana katika sehemu ya *function* hicho kifungu cha 6 ni kwamba Mheshimiwa Waziri au Serikali, wachukue mapendekezo yetu yote, wayaangalie na wayaweke na nilichofanya hapa niilipongeza Serikali kwa kuchukua mengi, isipokuwa hili la Benki ya Vijana hawajachukua.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nikasema hoja yangu ni kwamba sasa tuna fedha za vijana 5% kwenye Halmashauri, tuna fedha kwenye Wizara yenu, kuna Mfuko aliu sema sana hapa Bungeni Mheshimiwa Mwigulu, ukaanzishwa. Hivi vitu viko mbali, kwa nini vijana wasishiriki katika uanzishwaji wa Benki yao? Mheshimiwa Waziri ungenisaidia kwamba, tumetupa hili kwa sababu hizi, kwa sababu mimi naona hili ni la muhimu sana.

WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nadhani hilo hatukukubaliana nalo, kwa sababu kwanza ile 5% ambayo inapatikana katika Halmashauri, tulisema kwamba malengo yake siyo ya kwenda moja kwa moja katika Baraza, tutakuwa tunaingilia mipangilio katika Halmashauri. Lakini pia upande wa Benki ya Vijana ni suala ambalo tayari kisera linashughulikiwa na mchakato wa kuanzisha tayari upo. Kwa hiyo, hapa hatutengenezi Baraza ambalo litaanza kuingilia moja kwa moja masuala ambayo tayari yanatekelezwa na Wizara kisera. Kwa hiyo, mimi sikubaliani na hilo na hatukukubaliana na hilo kabisa, halikuwa *part* ya hii *clause*.

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kuongeza tu kwenye majibu mazuri aliyoshia Mheshimiwa Waziri, kwamba uanzishwaji wa benki unatawaliwa na sheria zingine mahsuszi zinaitwa *Financial Institutions Banking Laws*, halafu pia unaweza ukaanzisha benki chini ya Sheria ya Usajiri wa Makampuni. Kwa hiyo, hili tukiliweka hapa tutakuwa tunakosea. Kwa hiyo, naomba hiyo ya Mheshimiwa Gekul akubali tu isiingie hapa. Muswada huu hauwezi kuianzisha benki. Ahsante.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Gekul, kubali tu ni majibu ya msingi tu haya.

MHE. PAULINE G. GEKUL: Mheshimiwa Mwenyekiti, sisemi kwamba vijana waanzishe benki. Labda nisome, AG alikuwa hajasikia. Mimi nilikuwa napendeza kwamba hawa vijana washiriki katika ku-*advocate on establishment and control of the National Youth Bank*, kwamba kwa sasa hatuna Benki ya Vijana, basi na wao waweze kushiriki katika kukumbusha Serikali, vijana wawe na benki yao, kwa sababu kwa sasa wanawake wana benki yao na vijana hawana. Siyo kwamba wanaanzisha.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri, si utaweka kwenye Kanuni!

NAIBU WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, itawekwa kwenye Kanuni, watajadili huko, wata-*advocate*, halafu itakuja.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

*(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya
Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)*

Ibara ya 7

MHE. DAVID E. SILINDE: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi ninachopendekeza ni kukifuta kifungu kilichopo na kiandikwe upya kama ambavyo nimeleta mapendekezo yangu hapo mezani. Kwenye *Powers of the Council*, ukianza 7(1)(a) ilikuwa inasema; *to enter into contract*. Sasa haya mamlaka ya Baraza hawawezi tu kuwa wanaingia kwenye mkataba tu wao wenyewe.

Kwa hiyo, mimi nilichokuwa nataka wawe wanaingia mkataba ukiwa umepitishwa na kukubaliwa na Mkutano Mkuu, yaani *to enter into contract after the approval of the General Assembly*, ndiyo 7(1)(a).

Mheshimiwa Mwenyekiti, (b) sina shida nayo, inaweza ikabaki hivyo hivyo. (c) ambayo nilitaka waingize kwamba hapa imekubaliwa kwamba ni *ku-receive only* (kupokea), inatakiwa wapokee na kutunza yaani *“to receive and keep any grants, aids, donation and endowments made to the Council or any other moneys in the respect of the Council and make disbursement there after in accordance with the provions of this and any other law”* yaani na kwa kutumia sheria zingine ambazo zina masuala ya utunzaji wa fedha na vitu vinginevyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, (d) hapa ilikuwa imeandikwa *with approval of the Minister*. Sasa tumekataa kwamba haiwezekani *Minister* akawa yeye kwenye kila jambo la Baraza awe ana-approve. Kwa hiyo, ambacho mimi nilikuwa napendekeza iwe *“with approval of General Assembly.”* *General Assembly* ndiyo ikubaliane na itakavyokubaliana kwamba yenyewe itakubaliana kuingia kwenye makubaliano na vyama vingine ndani na nje ya nchi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, (e) iwe ni *ku-open* na *ku-manage a bank account or accounts for funds and moneys received by the Council shall be kept and out of which transaction for payments by the Council shall be made*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, na (f) kwenye mapendekezo ya Wizara ilikuwa ni *ku-form any committee*. Sasa *out of only to form any committee, committee* ni kitu maalum, kwa hiyo, mimi ambacho nilikuwa nimependekeza iwe ni *ku-form any committee* na kuongeza *or a task group*. Yaani kwamba kunaweza kukawa na kazi maalumu, kwa hiyo, kikaundwa kikosi kazi kwa ajili ya *ku-assist the discharge of the function of the Council*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, hayo ndiyo yalikuwa mapendekezo yangu.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Silinde, lakini hii (f) hiyo si ndiyo hiyo hiyo umeizungumza kwa lugha nyingine? Mheshimiwa Waziri, Serikali!

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, unajua ukisoma labda Muswada kuanzia ile *Section 4*, Ibara ya 4 ile, unapo-*establish* hiyo *Council that, this shall be a body corporate with perpetual succession...so and so...* halafu unaendelea na mamlaka yake, inaweza ikanunua, ikafanya nini, ika *dispose*, ika-*borrow money*. Haihitajiki kuweka vitu hivi hapa. Kwa hiyo, hata *ku-receive* haiwezi kuwa ina-*receive* bila hata kutumia, ikisha *receive* inakuwa *regulated* na taratibu zote za uendeshaji wa *body corporate*. Kwa hiyo, haya ni masuala ambayo hayapaswi kuingia humu ndani.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sababu pale itabidi sasa useme wanaosema ku-*receive* na ku-*keep*, huwezi uka-*receive* halafu usi-*keep* halafu mali yenyewe ni ya *body corporate* lakini pia utalazimika utumie..., uendeshaji wa hizi taasisi unakuwa kama wa taasisi zingine zote, huwezi ukaandika kila kitu ukaweka hapa kwenye sheria.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nilikuwa naomba kumshauri Mheshimiwa Silinde kuwa hili tuliache tu jinsi lilivyo kwenye Muswada, yaani *it's taken care of* chini ya hii Ibara ya 4 ndiyo zinavyoendeshwa taasisi hii zote.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Silinde, hii sheria ikiwa *too prescriptive* inakuwa kama vile inaleta nini...

MHE. DAVID E. SILINDE: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakubaliana na hilo la (d), lakini bado kuna vipengele. Nimependekeza kwa mfano, kwenye (a) *to enter into contracts after the approval of the General Assembly* na kuna hii ambayo *with approval of the Minister* ambayo *personal* nisingependa hili jambo liingie kwenye *Council*. Kwa hiyo, nafikiri Mheshimiwa Mwanasheria Mkuu anaweza akanipa ufafanuzi zaidi.

MWENYEKITI: Mwanasheria, hiyo *enter into contract*.

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, hii *General Assembly* ya *Council* yenyewe inakaa muda gani? Wakitaka kuingia mikataba mpaka waende wapate *approval* ya hiyo *General Assembly*, watahondwa kuendesha hizo shughuli zao. Lakini *at the end of the day* hivi vitu vyote wataenda kuripoti kwenye *General Assembly*. Kwa hiyo, nilikuwa naomba hili nalo kama alivyokwisha kusema watahondwa kufanya kazi.

MWENYEKITI: Hawa wanatakiwa kuaminiwa ni vijana ambao wanatakiwa kufanya *in good faith*. Hoja yako ni kweli, lakini sasa watakapoanza kuingia kwenye mikataba, waite mkutano mzima, uwaite na kuwaambia jamani kesho tunanunua *writing pad 10* au tuna nini...*its very...* inakuwa kidogo ina nini...Kwa hiyo, mimi nafikiri Mheshimiwa Silinde hiki kitu kimekaa vizuri mimi nakuomba tu *just let it go through*.

MHE. DAVID E. SILINDE: Mheshimiwa Mwenyekiti, *the way you speak* inaleta concept. Lakini *issue* yangu mimi, unajua kuna mikataba mingi sana watu wanatumia mamlaka yao binafsi halafu baadaye wanapokuja kuleta kwenye mkutano mkuu. Kwa mfano, ndani ya Bunge na vitu vingine, yaani mtu *as an individual, chairperson* anaweza kuingia mkataba ambao baadaye Mkutano Mkuu ukaja ukakata.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, kama ni hivyo ni lazima tuangalie ni mikataba ipi, kuna mikataba mingine midogo midogo, *it's okay*. Wanaweza kuwa na mkataba wa kujenga jengo la bilioni moja, Mwenyekiti na Katibu wakakaa kwenye meza wakakubaliana. Kwa hiyo, hivi ndivyo vitu ambavyo sisi tunataka

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ipo Bodi pia yaani huwezi kuingia kwenye mkataba bila Bodi kujua hivi vitu, Bodi ya Ushauri ile.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, ukiangalia Muswada huu kwenye Ibara ya 24, shughuli zote hizi baadaye wataleta humu Bungeni, taarifa zile za CAG, Kamati za Kisekta zipo, *watchdog* nyingine za Serikali kama taasisi za pccb, Polisi na watu wote wanaodhibiti uhalifu wapo pale.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kumshauri tu Mheshimiwa Silinde hili nalo alikubali.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Silinde, kuna Bodi ambayo itakuwa inasimamia, ambayo ni *answerable to...*

MHE. DAVID E. SILINDE: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sababu ya muda tunaweza tuka-move, nikubaliane na hoja. Sasa (d) nataka *with approval of the Minister* iwe *taken care off*.

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Pareso, ulishakubaliana na mimi. Mimi nimeishahoji, *please, please*, nakuomba.

Ibara ya 8

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kimsingi ukiangalia jedwali utaona kulikuwa kuna makubaliano, lakini ukiangalia marekebisho ya Serikali kifungu cha 8 kwenye *structure of the Council*. "...shall consist of the National Youth Council, the Regional Youth Council, the District Youth Council, the Secretariat. Kwa hiyo, ni Baraza la Vijana ngazi ya Taifa, Baraza la Vijana ngazi ya Mkoa, ngazi ya Wilaya na Sekretarieti.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwenye makubaliano tulikubaliana kwamba Baraza hili sasa lishuke lifike mpaka kwenye ngazi ya Kata. Kwenye marekebisho ya kwanza ya Serikali hakuna pendekezo la namna hiyo, kwenye marekebisho ya pili ya Serikali hakuna pendekezo la namna hiyo linayolifikisha Baraza mpaka kwenye ngazi ya Kata.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa maneno mengine ningewashauri Waheshimiwa Wabunge wenzangu ambao walikuwa na hoja kwa niaba yetu ya kutaka Baraza hili lifike kwenye ngazi ya Kata kwamba jambo hili lijadiliwe ili Serikali ilete mapendekezo yenye kuonesha kweli hili Baraza limefika kwenye ngazi ya Kata. Kwa sababu mwanzoni wengine tulipendekeza lifike mpaka kwenye Mtaa, lifike kwenye Kijiji, lakini kulikuwa na *compromise* kwamba walau tuishie Kata, lakini hata hiyo *compromise* ya Kata nayo haipo popote kabisa. Kwa hiyo, Serikali ilete *amendment* hapa, *wording* yenye kuwezesha Baraza *structure-wise* na kiuwakilishi kufika mpaka kwenye ngazi ya Kata kwa kuwa pendekezo hilo halipo.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mnyika, hapa kuna mapendekezo ya Serikali, hakuna walichokubaliana kwenye Kamati, wewe haumo katika hii.

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nilikuwepo kwenye makubaliano na Kanuni zinaruhusu Mbunge yeyote yule kukiwa na marekebisho iwe ni ya Serikali au ya Mbunge binafsi kusimama ama kuchangia au kutaka ufafanuzi.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mnyika, subiri. Jana Mheshimiwa Spika alipotoa *ruling* kwenda kwenye Kamati..., kaa chini basi!

Hoja ilikuwa wote mkubaliane kule, kinachokuja hapa ni marekebisho ya Serikali. Kwa hiyo, mimi hapa kazi yangu ni kuhoji tu. *No no no!* Ngoja Mheshimiwa Mnyika. Nimekupa nafasi, *spirit* hiyo hiyo ya kutaka tu uwe *satisfied*, lakini *clause 8* haya ni marekebisho ya Serikali...

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali haijaleta marekebisho kwa mujibu wa makubaliano, kwa hiyo, tuna wajibu wa kusema kwamba...

Nakala ya Mtandao (Online Document)

MWENYEKITI: Okay, sasa hiyo ndiyo hoja ambayo unatakiwa useme kwamba Serikali haikuleta. Sasa wewe unasema watu wengine wasimame, no, wewe tamka Serikali haikuleta makubaliano tuliyokubaliana.

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali haikuleta makubaliano tuliyokubaliana kwamba Baraza lifike mpaka kwenye ngazi ya Kata.

MWENYEKITI: Ehe! Mheshimiwa Bulaya.

MHE. ESTER A. BULAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli na mimi pia nilipeleka, tuliridhiana hivyo na ni kifungu cha 8 ambacho tulipendekeza (c) iwepo orodha ya Baraza la Vijana la Kata baada ya Baraza la Vijana la Mkoa, Wilaya na Baraza la Vijana la Kata, ni kweli.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri, kuna maneno?

WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nadhani hapo tulieleza kabisa ilivyo kuchukua Baraza kutokea ngazi ya Kata itakavyokuwa ghali sana. Kwa hiyo, tulikubaliana, mimi nilivyoelewa kwamba tunachukua vijana kutoka katika Kata wale ambao watakuwa nje ya asasi. Kwanza, tutakuwa na asasi katika ngazi ya Wilaya na tutajumuisha vijana wa kutokea moja kwa moja katika Kata, lakini siyo kuanzisha Baraza kabisa kuanzia pale katika ngazi ya Kata na tulitambua kabisa kwamba itakuwa ghali sana kuweza kuwa-*manage* hapo katika ngazi ya Kata. Nadhani hiyo ndiyo ilikuwa makubaliano.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Gekul!

MHE. PAULINE P. GEKUL: Mheshimiwa Mwenyekiti, wakati Naibu Waziri anatumia huku mwanzo kwenye yale marekebisha ya Mheshimiwa Paresso, alijibu kwamba tumelikubali hili la Kata na ndiyo maana ile *definition* tukashauri Serikali kupitia kwa Mwanasheria Mkuu wakaandike vizuri wale vijana wanapatikanaje.

Mheshimiwa Mwenyekiti, na mimi nilipeleka *amendment* na tukabishana sana kwenye Kamati, ilibidi nikubaliane na Mheshimiwa Bulaya na wengine ambao walisema tuishie kwenye Kata. Mimi binafsi nilikuwa nataka twende kwenye Vijiji mpaka kwenye Mitaa. Lakini kwa sababu tulienda pale baada ya Mheshimiwa Spika, kutuambia twende pale tukubaliane na Serikali, mimi nikakubali kwamba tuishie kwenye Kata na huku mwanzoni mmeishaanza kuonesha hata masuala ya WDC.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sijui Waziri na Naibu wake wameanza kutofautiana wapi. Tulikubaliana kabisa suala la Kata, sisi wa Mitaa na Vijiji tuka-*withdraw*.

MWENYEKITI: Ahsante, umeshaeleweka. Mheshimiwa Mdee!

MHE. HALIMA J. MDEE: Mheshimiwa Mwenyekiti, hiki kitu ni chepesi sana. Waziri katika maelezo yake yote na vifungu vya mwanzo, amesema tumekubaliana tunaanzia kwenye Kata. Kifungu cha 8 kinazungumzia *organs of the Council*, kwa hiyo, sisi tunachotaka ile Kata ambayo tumekubaliana kuanzia jana mpaka leo itambulike hapa, kwa hiyo, iingizwe hapa ili tuokoe muda tuendeleo na mambo mengine.

MWENYEKITI: Umeeleweka. Mheshimiwa Nassari, jiandae Mheshimiwa Betty.

MHE. JOSHUA S. NASSARI: Mheshimiwa Mwenyekiti, amezungumza vizuri sana Mheshimiwa Halima Mdee na wewe umesema ameeleweka, ninachoomba ni kwamba hebu

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Serikali nayo iliheshimu Bunge na Wabunge. Kama Mheshimiwa Spika ameona kwamba watu wakazungumze na wamezungumza na wakakubaliana hivyo, halafu unakuja kugeuka watu hapa mbele leo tunafanyana kuwa watoto. Mimi nafikiri Serikali iheshimu Wabunge na kazi ifanyike kama walivyokubaliana kwenye kikao jana.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Betty.

MHE. BETTY E. MACHANGU: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi naomba nimtoe Mheshimiwa Waziri hofu, kwa sababu tukienda kikata, kila Kata ikiwa na kijana mmoja, zipo Wilaya ambazo unakuta Kata zake ni chache. Kwa mfano, kule Moshi unakuta Siha ina Kata 12, Moshi Vijijini ina Kata 33, Moshi Mjini ina Kata 21, kwa hiyo, hata tunapunguza gharama, badala ya 30 utachukua vijana 21.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nadhani kama ikianza kule itakuwa vizuri zaidi kwa sababu ya kupeleka maendeleo kwa vijana kule vijijini.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri, hii ni hoja ya msingi, *it has nothing to do* na gharama, kwa sababu vijana wapo huko chini, kwa hiyo, mimi nafikiri hii hoja ya Wabunge ni muhimu. Mheshimiwa Waziri wewe ndiyo mwenye Muswada.

WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nilivyosema na kukubali ni kwamba ni kweli tumejaribu kupanua uwakilishi wa vijana kutokea ngazi ya Kata na tumesema kwamba watatoka huko katika Kata, lakini siyo *structure* kwamba itaanzia katika Kata.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa misingi ya uwakilishi, tutakuwa na asasi ambazo zitakuwa zinafanya kazi mpaka katika ngazi ya Kata, halafu tutakuwa na vijana mbalimbali watakaotoka katika...

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri, hawa vijana wakianza kuanzia chini, gharama, Serikali itatafuta pesa na mlishakubaliana.

MBUNGE FULANI: Tulishakubaliana.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, subirini basi! Mimi ndiye ninayesema, sasa mimi nasema na ninyi mnasema, ataeleweka nani hapo? Mheshimiwa Waziri, kubali hii kitu tuendeleo. Wasaidie vijana wako wanaokuja mwakani.

TAARIFA

MHE. SAID M. MTANDA: Mheshimiwa Mwenyekiti, Taarifa.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mwenyekiti wa Kamati, Taarifa!

MHE. SAID M. MTANDA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru.

Kwanza nakubaliana na hoja ya Wajumbe kwamba tulikwenda kwenye muafaka kwamba tuwe na *structure* kwenye Kata, lakini pia tukaweka *provision*, tulitaka Serikali *insert provision* ya namna ya uendeshaji wa Mabaraza yale ya Kata kwa sababu tulizingatia pia wingi wa Kata nchini, karibu Kata 8000/9000. Kwa hiyo, miongoni mwa mambo tuliyojadili ni kuweka pia *provision* ambayo itaonesha namna gani Halmashauri zetu, Majiji na nini yatakavyohusika katika uendeshaji wa Mabaraza hayo ya Kata. Sasa nilifikiri Serikali ingelieleza vizuri hili lingeweza kueleweka kama ambavyo tulikubaliana jana. (*Makofi*)

Nakala ya Mtandao (Online Document)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri, nafikiri Bunge limeshaelewa, tunaomba utoe kauli yako. Kama hamna majibu, namrudishia, tunahoji Bunge na Serikali mkishindwa hili sio jambo zuri kwenu. Kubalini tu, ni jambo la msingi, mjadala wake ni mdogo tu!

WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, sawa tumekubali.

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)
Ibara ya 9

MWENYEKITI: Kifungu hiki kilikuwa na marekebisho ya Mheshimiwa Ester Bulaya, ume-*withdraw*?

MHE. ESTER A. BULAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nime-*withdraw* kama Serikali imeongeza kama tulivyokubaliana na mapendekezo ya Kamati kwamba wasiozidi 50.

MWENYEKITI: Serikali si mmekubaliana na hili?

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ukisoma Ibara ya 25 pale, Waziri mwenye dhamana ya masuala haya amepewa mamlaka ya kutengeneza Kanuni baada ya kuwa ameshauriwa na *Council*. Kwa sasa hivi siyo muda muafaka hapa ku-*determine* idadi. Kwa hiyo, tumuachie Mheshimiwa Waziri hayo na bahati nzuri atashauriwa na Baraza lenyewe.

MHE. ESTER A. BULAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ukiangalia kifungu, mwanzo Wizara imependekeza wasiozidi 30, ukienda kwenye jedwali ukijumlisha wote wanazidi hao. Tumesema kuna Mkoa mwingine una Wilaya nyingi na ukienda kwenye jedwali ukijumlisha sijui Wajumbe wa Sekretarieti, sijui Wajumbe wa nini wanazidi hiyo waliyoipendekeza kwenye kifungu. Ndiyo maana hata Kamati wakasema na wenyewe wafanye mabadiliko badala ya 30 iwe wasiozidi 50 na ndivyo tulivyokubaliana jana.

WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli mazungumzo yaliendelea kuhusu Baraza ngazi ya Taifa kwamba wasizidi 50, lakini sisi tuliona tu kwamba tubaki na hiyo 30 kama ambavyo imewasilishwa katika Muswada.

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ngoja nishauri tuweze kutoka hapa. Kifungu cha Tisa kinahusu ngazi ya Mkoa, 9(2) *The Regional Youth Council shall be composed of such number of members not exceeding 30 person.*

Mheshimiwa Waziri amezungumzia ngazi ya Taifa, kwa hiyo, labda Mheshimiwa Waziri angetueleza tu kwenye hii ngazi ya Mkoa kama inaonekana 30 inatosha kwenye *level* ya Mkoa aseme hivyo, kama pendekezo ni la msingi ambalo lilishakubalika basi iwekwe 50. Idadi kubwa itakuwa huko kwenye Wilaya na kwingineko ambako ni ngazi ya chini. Kwa hiyo, Mheshimiwa Waziri ajibu kuhusu Mkoa na siyo Taifa kwa sababu hapa kifungu ni cha ngazi ya Mkoa.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri, unakuta mikoa mingine ina vijana milioni tatu!

WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, hapa tunaangalia Wajumbe wa hilo Baraza kwa uwakilishi, kwa hiyo ni *standard number* ambayo tumejiwekea, labda wakati wa *discussion* iliyoendelea mpaka kukubaliana ngazi ya Mkoa kuwa na wasiozidi 50, labda nikubali tu kwa maana kwamba...

Nakala ya Mtandao (Online Document)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri, kaa chini umeshakubali.

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)

Ibara ya 10

MHE. BETTY E. MACHANGU: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi ni hili ambalo tumeongea hapa karibuni kwamba wale vijana sasa wanaotoka kwenye Kata tuondoe ile idadi ya 30 badala yake tuweke kwamba kila kijana mmoja kutoka kwenye kila Kata. Kwa hiyo, isomeke kama hivi: *by deleting the words not exceeding 30 persons appearing immediately after word members and substituting for it the words appointed to represent each ward within the District.*

Mheshimiwa Mwenyekiti, yaani kwa sababu hawa wawakilishi watoke sasa kwenye Kata badala ya kuchukuliwa tu na asasi anazosema Mheshimiwa Waziri kwamba wako kwenye Wilaya. Nina uhakika kule kwenye Wilaya hakuna hizo asasi ambazo tunafikiri zipo ambazo zimesajiliwa. Kwa hiyo, hawa vijana watoke kwenye Kata ili pia wahamasishe sasa vijana kujiunga na asasi zitengenezwe na Maafisa Maendeleo ya Jamii ndiyo wana-register kwa hiyo hamna wasiwasi.

WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, tulishakubali kimsingi kwamba tutapata vijana kutoka katika Kata, lakini hao hao mpangilio wa kuwapata vijana kutoka katika Kata wanakuwa 30, kwa hiyo ni sawa tunakubali.

MWENYEKITI: Unajua Mheshimiwa Waziri, ukisimama sema nimekubali, kaa tuendeleo.

MHE. SAID M. MTANDA: Mheshimiwa Mwenyekiti, Taarifa.

MWENYEKITI: Jamani mwenye Muswada ameshakubali.

MHE. SAID M. MTANDA: Mheshimiwa Mwenyekiti, amekubali, lakini Taarifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa nafasi.

MWENYEKITI: Sijakupa bado, Mheshimiwa Betty!

MHE. BETTY E. MACHANGU: Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Waziri anasema vijana 30, lakini mimi nikasema kijana mmoja kutoka kila Kata na nikasema zipo Wilaya ambazo hazina Kata 30, zina Kata chache au kuna ambazo zina Kata nyingi zaidi. Kwa hiyo, kila Kata itoe kijana mmoja, *at the end of the day* kwa sababu Kata nyingine ni chache, utakuta hata idadi ya wale vijana ni wachache, kwa hiyo na gharama itakuwa ndogo. *30 is too big.*

MHE. SAID M. MTANDA: Mheshimiwa Mwenyekiti, tulili-forward jambo la Mheshimiwa Machangu kwa sababu yeye mwenyewe hakuwepo kwenye kikao ili aje kulisema hapa. Lakini kimsingi tulishaafikiana juu ya namna ya utaratibu wa kifungu hiki na tukakubaliana kwamba wasizidi 50, lakini hatukuweka *modality* kwamba watakuwa *appointed* kutoka huko. Utaratibu mwingine kama ambavyo vifungu vingine tumevipitisha unaendelea kama ambavyo imesemwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia Mheshimiwa Kuruthum Mchuchuli ali-withdraw amendment yake. Kwa hiyo, hakuna haja ya *discussion*.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Betty umeridhika?

MHE. BETTY E. MACHANGU: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi sijaridhika. Mimi ninachosema, anasema vijana 50 kwenye Wilaya, wakati huo huo Mheshimiwa Waziri anasema itakuwa gharama, 50 wa nini? Kwa nini kwenye kila Kata asitoke kijana mmoja.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri, hebu tueleze kwa nini kwenye kila Kata asitoke kijana mmoja?

WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza dhana ni kuhakikisha kwamba tunalenga asasi mbalimbali zenye uwakilishi mpaka katika ngazi ya Kata, lakini pia tunaweza tukapata vijana nje ya zile asasi wa kutokea katika Kata.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, kwa upande wa asasi tunakuwa tuna uwakilishi mpana na tunaongezea hizo namba nyingine. Kwa hiyo, mimi bado ningesisitiza tuwe na vijana 30.

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Mimi ningesema tu kwamba kuna jambo tulipendekeza, Serikali hofu yao ilikuwa ni gharama. Msingi ambao tulijadiliana tukakubaliana ni kwamba kwenye ngazi ya Halmashauri ikiwemo hii ngazi ya Kata tunayoizungumza, gharama za uendeshaji wa Baraza katika masuala ya vile vikao liwe ni suala la Halmashauri husika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa baada ya kukubaliana kwamba *principle* ni Halmashauri husika, mimi naamini idadi, hatupaswi tuweke ukomo hapa kwenye sheria, tunatakiwa tuseme kwamba na sheria itamke bayana uwakilishi kwenye haya Mabaraza ya Wilaya utakuwa ni kwa kila Kata kuwakilishwa kwa utaratibu utakaowekwa na Halmashauri husika. Kwa sababu kuna Halmashauri ambayo ina Kata 34, ina uwezo wa kumudu kijana wa kike na kijana wa kiume kuingia kwenye Baraza kwenye Halmashauri yao kwa gharama zao, wawe na uhuru wa kufanya hivyo. Kuna Halmashauri inaweza ikataka mmoja mmoja.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini tukiweka hapa *ceiling* ya kwamba iwe 30 au 50 wakati mazingira ya Halmashauri yanatafautiana juu ya idadi ya Kata, itakuwa tatizo. Sisi tuweke *principle* ya kwamba lazima kila Kata iwe *represented* kwenye Halmashauri husika, hiyo ndiyo *principle* iwekwe na Bunge, *the rest*, Halmashauri husika zikaweke utaratibu. *(Makofi)*

MHE. AGNESS E. HOKORORO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Kwa pendekezo lililotolewa katika kifungu cha 10 kama ambavyo tunarejea kwenye marekebisho mengine kwamba hapa katika kifungu hiki isiwekwe idadi ya vijana 30 hasa kwa kutambua uwakilishi wa vijana kutoka kwenye Kata zote.

Kwa hiyo, kwenye sheria hii isiwekwe idadi ya namba kwa maana ya kufunga 30, isipokuwa tu kwamba ibaki Baraza la Vijana la Wilaya litakuwa na uwakilishi kutoka katika Wilaya nzima. Ahsante.

Mheshimiwa Mwenyekiti, na ndiyo makubaliano ya Kamati na ndiyo maana tuliondoa idadi hiyo ya vijana 30 na tukaongeza pia kwenye ngazi ya Mkoa kuwa 50.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru.

WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakubaliana na pendekezo hilo alililotoa Mheshimiwa Hokororo hapa mwishoni.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

MWENYEKITI: Mwenye hoja ni Mheshimiwa Betty, wengine wamesaidia ambao wamejenga hoja kwa pamoja. Anyway, kifungu hiki kinaafikiwa pamoja na marekebisho yake marekebisho aliyosema Mheshimiwa Hokororo *according to* Halmashauri zitakavyoona ina-fit?

MHE. JOSHUA S. NASSARI: Mheshimiwa Mwenyekiti, iwekwe tu wazi kidogo kwamba kila Kata iwe *represented!* Hebu iwekwe wazi kidogo!

MWENYEKITI: Hiyo hoja unayoisema wewe *umei-generalise!* Ni lazima Wabunge waelewe kuwa kutakuwa na mwakilishi wa kila Kata pamoja na *any other* matukio yatakayotokea ambayo Halmashauri itaona *ni-fit* au sio? Mheshimiwa Waziri, si ndiyo hivyo? Kubali hivyo tuondoke Mheshimiwa! Mheshimiwa Waziri wa Nchi?

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (SERA, URATIBU NA BUNGE): Mheshimiwa Mwenyekiti, nafikiri msingi wa hoja kama Waheshimiwa Wabunge walivyoadili umeeleweka, ni uwakilishi wa kwenye ile Kata. Lakini kimsingi kila Halmashauri pia itaweka utaratibu ambao utaweza ku-*accommodate* ule uwakilishi wa kila Kata, lakini pia, kuangalia mazingira ya Kata husika yatakavyokuwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa mimi nadhani kitu cha kufanya hapo; msingi huo ndiyo utakaoongoza huo utaratibu. Mwanasheria Mkuu wetu atakapokwenda sasa kuiweka na kuiandika vizuri isimame katika msingi na utaratibu huo, vinginevyo kwa sababu tunaye Mwanasheria Mkuu ndani ya Bunge, sasa atusaidie kuliweka katika namna ya msingi huo ambao Mheshimiwa Waziri ameshaona kwamba ni msingi na Wabunge.

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, Ibara 10(4) inasema hivi, "*Matters relating to mode of appointment of members of the District Youth Council, quorum and other procedural matters of the District Council shall be as set out in the Third Schedule to this Act.*"

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa ninachoomba kushauri ni kwamba tutakapofika kwenye *schedule* kule ndiyo yawekwe kule, lakini yasikae hapa. Sasa ndivyo ilivyo, *unless* unaondoa hiki kifungu! Sasa mnabisha, mnabisha nini?

MWENYEKITI: *No! No!* Jamani, subiri! Muachieni AG amalize.

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kifungu cha 4 hakibishaniwi na hiki kifungu ndicho kinachotoa utaratibu namna ya uteuzi wa hao watu na *quorum* zao na nini! Ndiyo ninachoshauri kwamba hiyo *principle* Waziri ameikubali, sasa tutakapofika kwenye *schedule* kule, kwani huko kwenye *schedule* leo hatuendi? Tunayaweka haya haya ambayo Bunge tayari mmeshakubaliana.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mnyika, tatizo ni nini? Serikali imekubali hoja yenu, wanasema hii ibaki hivi hivi isipokuwa kwenye *schedule*...

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa ikibaki hivi itakuwa inasomeka; 10(2) "*The District Youth Council shall be composed of such number of members not exceeding 30 persons*" ikibaki hivi ilivyo! Kwa hiyo, ni lazima hii sentensi hapa ibadilike isomeke kwamba, hiyo *District Council* inakuwa *composed* na uwakilishi wa vijana kutoka katika kila Kata, katika Halmashauri husika kwa mujibu wa utaratibu utakaowekwa. Halafu kwenye utaratibu sasa kule unaweka *details* sasa wapatikaneje, lakini *principle* lazima iwe hapa ili kuzitaka Halmashauri ziwe na utaratibu. (Makofi)

Nakala ya Mtandao (Online Document)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mnyika, *much as nilivyoielewa mimi, hii (2) tayari ni redundant according to* marekebisho yaliyofanywa na Serikali. AG ameongezea tu kusema huko mbele yanakuja mengine makubwa ambayo nayo yatakuwa *taken into consideration* hizo mnazosisema. Serikali imekubali! Serikali imeishakubali kama alivyozungumza! Mheshimiwa hebu sema tena!

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (SERA, URATIBU NA BUNGE): Mheshimiwa Mwenyekiti, *spirit* ya Serikali katika jambo hili tumeshasema kwamba tumeona ni jambo ambalo ni la msingi la uwakilishi huo katika Kata. Sasa tunasema hapa ni *wording, wording* tunaiwekaje ili kifungu hicho kinachozungumzwa kiweze kwenda ku-*reflect* kwenye Jedwali analolisema AG.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa hoja ya Mheshimiwa Mnyika hapa ni hoja ya msingi kwa sababu kama hatutaweza kubadilisha kifungu hicho tukaondoa hiyo idadi ya namba ambayo imeishakuwa *fixed* kwenye kifungu, kule kwenye Jedwali haitaweza kuwa *reflected*. Kwa hiyo, cha msingi hapa ni kumuomba tu AG atusaidie kujenga hiyo *logic* ya kifungu hicho kusudi kiwe *reflected* kule kwenye Jedwali la Marekebisho. (Makofi)

MWENYEKITI: Mheshimiwa AG, tupe *wording* ya (2)!

MHE. SAID M. MTANDA: Mheshimiwa Mwenyekiti, Taarifa!

MWENYEKITI: Taarifa?

TAARIFA

MHE. SAID M. MTANDA: Mheshimiwa Mwenyekiti, hoja ambayo ilikuwa imejengwa kwenye kifungu cha 10 ni ku-*insert a clause* ambayo itaonesha Baraza la Kata, hiyo ndiyo hoja ambayo tulijenga. Nazungumzia *District Youth Council* hapa!

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, kimsingi ninachojaribu kusema hapa katika hili Baraza Kamati ilikuwa imeshauri kwamba *not exceeding* hao watu 50, lakini kwa maridhiano na mashauriano ambayo yameendelea, mimi nafikiri ushauri ambao umeelekezwa ni mzuri, kwa hiyo, tukubaliane kwamba kama hivyo ndivyo, maana yake kifungu hiki cha (2) kifanyiwe marekebisho.

MWENYEKITI: Si ndicho walichosema Serikali! Mheshimiwa AG hebu tupe *wording* ya ku-*accommodate flow* inavyotaka!

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, *wording* aliyoitoa Mheshimiwa Mnyika inafaa, ndiyo tui-*adopt* hiyo. (Makofi)

*(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya
Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)*

Ibara ya 11

MHE. ESTER A. BULAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nilipendekeza baada ya hii *structure* ya Wilaya tuongeze kifungu kipya cha 11. Nimeweka huu utaratibu kwa sababu tayari kule kwenye kifungu cha 8 tumetambua uwepo wa Baraza la Kata na mimi nikapendekeza hiki kifungu kipya cha 11 kuanzishwa kwa Baraza la Kata katika kila Kata.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa Serikali itaangalia haya mapendekezo yangu halafu wao wenyewe wataona inafaa. Mimi nimechukua kama ambavyo mtiririko ulikuwa kwenye mapendekezo ya Wilaya na kuweka huku uwe utaratibu wa kwenye Kata.

MWENYEKITI: Mapendekezo yako ni yapi?

MHE. ESTER A. BULAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kuanzishwa kwa Baraza la Vijana katika kila Kata. Baraza la Vijana la Kata litaundwa na idadi ya wajumbe wasiozidi 25 kutoka kwenye Vijiji, Mitaa, ndani ya Kata husika. Kazi za Baraza la Wilaya la Kata zitakuwa ni kuishauri Sekretarieti ya Kata katika mambo yanayohusu maendeleo ya vijana katika ngazi ya Kata, kuchagua Wajumbe wa Baraza la Vijana la Kata, kumchagua Mwenyekiti na Katibu wa Mkutano Mkuu wa Baraza la Vijana la Kata, itasaidiana na Sekretarieti ya Kata na kufanya kazi nyinginezo zozote kama litakavyoelekezwa na Katibu Mtendaji wa Sekretarieti ya Wilaya na kutekeleza maagizo yote kutoka ngazi ya Taifa kupitia Wilaya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa kama ambavyo wamesema tusiweke idadi kwa sababu tayari Halmashauri imepewa hilo jukumu, tunaweza tukafuata huu mtiririko, lakini uwakilishi kwenye Kata utatokana na idadi ya Wajumbe watakaokuwepo huko.

Mheshimiwa Mwenyekiti, na mimi naungana na Mheshimiwa Jenista, tuondoe hii idadi, lakini kama ambavyo wataenda kushughulikia kwenye ngazi ya Wilaya kwa kutumia *structure* hii hapa.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri? Umemsikia lakini au arudie? Mnayo mapendekezo yake? Hamna vipi?

WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nadhani liko sawa. Ni namna tutakavyo...

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mwenyekiti, tumeishahoji Bunge! Tafadhali! Serikali imeshakubali! Sasa...ee!

MHE. SAID M. MTANDA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ni jambo muhimu sana kwenye hili!

MWENYEKITI: Lakini sasa Mheshimiwa Mwenyekiti...

MHE. SAID M. MTANDA: Mheshimiwa Mwenyekiti, marekebisho aliyotoa Mheshimiwa, tunayaunga mkono, lakini marekebisho hayo tulisema lazima pia kifungu hicho kinachoeleza maeneo ya Kata, lile suala la Halmashauri kuweka utaratibu ndiyo liingie kwenye eneo hilo kwa mujibu wa makubaliano yetu. Ni muhimu marekebisho haya yakaingia hapo!

Ibara ya 12

MHE. HALIMA J. MDEE: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru. Kifungu cha 12 kinahusiana na mgongano wa maslahi wa Mjumbe wa Baraza ambaye atakuwa anajadili mkataba ambao unamhusu yeye na yeye akiwa kama sehemu ya Baraza, ama asishiriki, ama anaweza akashiriki kwa ruhusa ya Wajumbe wenzie kama akiwa na utaalamu fulani fulani wa ziada ambao

Nakala ya Mtandao (Online Document)

wanadhani unahusika na huo mkataba, lakini vilevile hatakuwa na fursa ya kupiga kura.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa hiki kipengele ama hiki kifungu kimeishia namba tatu ambacho kinasema, "Utangazaji wa maslahi uliofanywa chini ya kifungu hiki utawekwa kwenye kumbukumbu."

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa mimi nimependekeza, *actually* tulikubaliana kwenye Kamati, nashangaa kwa nini hakijaandikwa hapa kwamba tuongeze kifungu kidogo kipya cha (4) ambacho kinasema kwamba, "Iwapo Mjumbe wa Baraza ana mgongano wa maslahi, hajatekeleza matakwa ya kisheria ya kifungu cha (1), (2) na (3) ambavyo vinamtaka ku-declare *interest* ama asishiriki ama akishiriki kwa ruhusa na akipewa ruhusa asipige kura.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tumesema kama mjumbe atakiuka masharti yote matatu na uamuzi ukafanyika, huo uamuzi utenguliwe. Ndio *spirit* ya kifungu kipya cha (4), kwa sababu, kifungu cha 12 tukikiacha (1) mpaka (3) kinakuwa kime-*hang*, hakitoi majibu, kwa hiyo, nikasema niongeze Kifungu cha (4) ambacho nimependekeza kosomeke kwa Kingereza kama ifuatavyo:-

"A decision on a matter taken by the Council or Board or a Committee at a meeting where a member took part in controversion of section 12(1), (2) and (3) must be canceled and the matter be reconsidered at the issuing meeting of the Council or Board or Committee."

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, dhana ni kwamba huyu mtu ana maslahi, sheria inamtaka atangaze maslahi, amekiuka vifungu vyote na uamuzi ukafanyika kwa sababu aliamua kukaa kimya. Sasa je, tuache hivyo hivyo ama tuweze kutoa adhabu?

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, adhabu yangu nilipendekeza kwamba huo mchakato mzima uwe *cancelled*, wafanye upya kwa yeye kutimiza matakwa ya kisheria. Lakini vilevile nikapendekeza kifungu kingine kidogo cha (5) ambacho nikasema licha ya kwamba hayo maamuzi yatakuwa *canceled*, atozwe *fine* ya shilingi milioni moja ama kiwango kingine chochote ambacho itaonekana kinafaa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, kuna vifungu vidogo viwili nilivyovipendekeza.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri, mnayo marekebisho yake? *Amendments* zake mnazo? Majibu! Lina tatizo lolote hili?

Hoja yake, mtu anakaa kwenye kikao, anafanya maamuzi, maamuzi yale anayafanya yeye ana-*interest* nayo! Hii ndio *concern* yake yeye!

WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ni sawa...

MWENYEKITI: Anasema na maamuzi hayo basi yafutwe kwa sababu kuna mtu ana *interest!*

Mheshimiwa Mtanda, nakuomba tafadhali! *Please* Waziri mwenye Muswada ameishakubali, utaratibu wa Bunge...

MHE. SAID M. MTANDA: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi...

MWENYEKITI: Nikishahoji, hakuna mtu mwingine anasema.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

MHE. SAID M. MTANDA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa mlinipa kazi ambayo ni ya maridhiano yale...

MWENYEKITI: Ndiyo nasema, kazi yako mimi nakushukuru sana, umefanya kazi nzuri sana na kama kuna zawadi tutakuzawadia baada ya...

MHE. SAID M. MTANDA: Mheshimiwa Mwenyekiti, sihitaji zawadi!

MWENYEKITI: Isipokuwa *functions* za Bunge zina utaratibu; haiwezekani Waziri mwenye Muswada anakubali, nahoji Bunge, wewe unasimama! *It doesn't work that way!* Haya, kwa vile sijahoji nakupa nafasi!

MHE. SAID M. MTANDA: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nilikuwa nataka hata AG atusaidie, kwa sababu tumekubaliana kimsingi juu ku-*declare interest* na kama hata-*declare interest* iwekwe adhabu. Lakini lazima tuwe *specific* kwa sababu *decision* nyingine zitafanywa na Baraza la Kata au zitafanywa na Mjumbe kwenye kikao cha Kata.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tumeweka hapa apigwe faini ya shilingi milioni moja! Sasa tulikubaliana kimsingi iangaliwe na Serikali walikubali kwamba wataleta marekebisho ya kuangalia utaratibu mzuri zaidi badala ya kutamka kwenye sheria hii kwamba atozwe milioni moja!

Mheshimiwa Mwenyekiti, mtu wa kijijini ameingia kwenye kikao, haku-*declare interest*, hakuelewa, anapigwa faini milioni moja, hiyo tulisema hapana, iangaliwe upya, uje utaratibu mzuri.

MWENYEKITI: *Ignorance of the law is not an excuse!* Mheshimiwa Waziri, utaweka kwenye kanuni, *stages* za washiriki?

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi naomba kushauri hili liingie kwenye kanuni.

MWENYEKITI: Linaingia kwenye Kanuni, Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Mtanda!

No! Serikali ikishaamua hatukuhoji tena!

MHE. HALIMA J. MDEE: Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa si lazima useme kieleweke. Kuna vifungu viwili, kuna kifungu cha (4) ambacho kinasema hiyo *decision* ibatilishwe, kikao kiamue upya na kuna kifungu cha (5) ambacho kinatoza *fine*. Sasa cha (4) kibaki, kile cha *fine* kwa sababu kitaangalia mazingira mbalimbali, ndio kiingie kwenye Kanuni! Hapo nadhani itakuwa haina tatizo. Kwa hiyo, nilitaka tu kila kitu kiwe *clear!*

Mheshimiwa Mwenyekiti, cha (4) kilikuwa kinazungumzia *decision* ambayo imefanyika imekiuka kifungu cha (1), (2), (3). Nika-*propose* tukiacha hivyo, kuna maamuzi ambayo yatafanyika, lakini yataendelea kwa sababu, sheria haijabana.

Kwa hiyo, sheria nimesema tuongeze cha (4) ambacho kinasema kama kuna maamuzi yamefanyika yenye mgongano wa maslahi yaliyokiuka kifungu cha 12(1), (2), (3) hayo maamuzi yatenguliwe na kifanyike kikao kingine upya ili sheria izingatiwe.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa kile kingine ndiyo nika-propose kuwe kuna faini. Kwa hiyo, ya faini tunakubaliana kwamba tunaweza tukaweka kwenye kanuni kwa sababu itazingatia mazingira mbalimbali, lakini hicho kimoja ni muhimu kibaki.

MWENYEKITI: Mheshimiwa AG, tunazungumzia 12(4)!

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna marekebisho ya Serikali yako hapo, hiyo 12(4) ambayo ndio anakubali Mheshimiwa Mdee.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mdee si unazungumzia 12(4)? Serikali, imekubali!

*(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya
Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)*

Ibara ya 13

*(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya
Bunge Zima bila ya mabadiliko yoyote)*

Ibara ya 14

MHE. MOSES J. MACHALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru. Kimsingi katika kifungu cha 14 nina mapendekezo mawili; moja, ni namna ambavyo nilikuwa napendekeza zile *marginal notes* zisomekeje. Nilikuwa naomba zisomeke kama Uchaguzi au Upatikanaji wa Katibu wa Baraza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini kimsingi katika kifungu hiki pia nilikuwa napendekeza kwamba kifungu cha 14(1) kisomeke; "Katibu wa Baraza atakuwa ni kijana aliyechaguliwa na Mkutano Mkuu kulingana na vigezo vilivyoainishwa katika tangazo lililotolewa na Baraza kabla ya siku za uchaguzi."

Mheshimiwa Mwenyekiti, hapa hoja yangu ni maelezo yaleyale kama nilivyosema pale mwanzoni kwamba, nafasi hii itangazwe watu waombe na wakishaomba wapigiwe kura kulingana na vigezo ambavyo vitakuwa vimeainishwa katika tangazo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nilikuwa naomba kwamba mependekezo haya yapite, hata pale mwanzoni tumeishapitisha kule mwanzoni kwamba Katibu atachaguliwa! Sasa kwa kuwa, Katibu atachaguliwa kama ambavyo tumepitisha kule kwenye kifungu nafikiri cha 5(1)(a) na (c), kwa hiyo, hiki kifungu kinapita *automatically* kwa kuwa kule tulishafanya hivyo. Nilikuwa nafikiri Serikali iridhie!

NAIBU WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo hili tulishalimaliza huku, nadhani Mheshimiwa Machali ana tatizo la kuweka kumbukumbu! Kwa sababu, tayari tulishasema kwamba Katibu Mtendaji atapatikana miongoni mwa majina matatu yatakayopendekezwa kwa Waziri, Waziri ateuwe jina moja! Sasa tena anaanza kuturudisha nyuma kabisa!

MHE. MOSES J. MACHALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kama Naibu Waziri anakataa ninachokisema, ikaletwe *Hansard*, kwa sababu kule wakati unatuhoji umetuhoji ukasema kifutwe kifungu cha 5(4) na marekebisho yangu mengine yapite kama yalivyo! Sasa ndiyo nasema inawezekana wewe ndiyo hauna kumbukumbu vizuri Mheshimiwa Naibu Waziri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, omba *Hansard*. Pengine tuweke *pending* suala hili ili kusudi tuweze kujiridhisha kule, kwa sababu nakumbuka umesema kifutwe kifungu cha 5(4)! Sasa kama

kule tulishafanya vile kifungu cha 5(1)(a) na (c) imepitishwa kama ambavyo nilikuwa nimerekebisha na ulituhaji hapa, kifungu hiki kinapita *automatically* na mapendekezo au marekebisho ambayo nimependekeza!

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ile lbara ya 5 inahusu uchaguzi wa Mwenyekiti ndiyo ambayo ilipitishwa. Sasa lbara hii tunayoizungumzia inahusu Katibu Mtendaji, na mapendekezo yaliyoko kwenye Muswada ndiyo yalipitishwa kwamba Mwenyekiti atateuliwa na Mheshimiwa Waziri baada ya kupokea mapendekezo kutoka kwenye *General Assembly*.

MHE. MOSES J. MACHALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, sijui hata niseme nini, kwa sababu nimesema kwamba pale kifungu cha 5(4) ndicho ambacho tumefuta, ndiyo ambacho tumefuta, tumesema kwamba kifungu cha 5(4) ulituhaji tukawa tumeshindwa hakikufutwa, ukasema kipitishwe. Lakini na marekebisho ya Machali ulituhaji, ambapo nimependekeza pia hata katika kile kifungu cha 5(1)(c) kwamba na Katibu hali kadhalika naye atachaguliwa na Baraza. Kwa hiyo, ndiyo maana nilikuwa nasema kwamba kifungu hiki cha 14 ambacho nimependekeza kwanza *marginal notes* tufanye marekebisho kama ambavyo nime-propose hapo, halafu ikiwa ni pamoja na suala la Katibu kuchaguliwa, kinapita *automatically*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ndiyo maana nimeomba iletwe *Hansard* tutajiridhisha. Lakini kumbukumbu zangu zinanionesha hivyo wakati umetuhaji, ilikuwa nimeshindwa hoja yangu kwenye kifungu cha 5(4) ambacho wengi walipitisha. Lakini kile kifungu cha 5(1)(a) na (c) turidhia hapa kwamba vipite wakati unatuhaji. Sasa hiki kwa nini kisipite wakati kule tumeishafanya hivyo!

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU SERA, URATIBU NA BUNGE: Mheshimiwa Mwenyekiti, najaribu kumfuatilia Mheshimiwa Machali nataka kumuelewa hoja yake anaijenga katika misingi ipi. Kama namuelewa vizuri, kule mwanzo tulisema namna Katibu atakavyopatikana, mkutano utachagua majina matatu, ukishachagua majina matatu, Waziri mwenye dhamana atateua jina moja.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa ninapojaribu kumfuatilia Mheshimiwa Machali, anachokisema hapa na yeye asituchanganye sana, atupeleke katika hoja yake, hoja yake anasema hivi, kwa kuwa kule sasa tulishasema Katibu hatateuliwa, lakini atachaguliwa, yaani utafanyika uchaguzi ili majina matatu yapatikane na ndipo katika hayo majina matatu jina moja sasa liteuliwe kati ya yale majina matatu, anachotaka kusema sasa *marginal note* kwanza ya eneo hili inasema Uteuzi wa Katibu Mtendaji. Sasa yeye anataka tuanze hapo, badala ya kusema uteuzi, tuandike uchaguzi, kama namuelewa vizuri, kwa sababu kifungu hicho sasa kinabadilisha *concept* kutoka kwenye uteuzi kwenda kwenye uchaguzi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa mimi ili kuiandika hiyo vizuri, nilikuwa naomba Mwanasheria Mkuu hebu atusaidie sasa, kwa mantiki ile ambayo tulishafanya mabadiliko kule mwanzo, kifungu hiki ili sasa tuweze kujenga ile *concept* ambayo tumetoka nayo toka kule mwanzo, sasa atupe *wording* nzuri ya kuweza kuiandika hapa ili iweze kuwa inafanana na mabadiliko tuliyotoka nayo kule mwanzo.

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna tatizo hapa la tafsiri, nadhani ndiyo ambayo Mheshimiwa Machali imempa shida. Kwa sababu ukitumia ule Muswada wa Kiswahili, unaona huyu Katibu atachaguliwa. Lakini ukienda sasa kwenye Muswada wa Kiingereza anateuliwa kwa sababu lugha inayotumika pale ni kwamba the *Executive Secretary be a Youth appointed by...*

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Kwa hiyo, tukubali tu kwamba hiki ndicho ambacho kilimchanganya Mheshimiwa Machali. Lakini sasa tunaomba kumshauri kwamba kuna kasoro kwenye uandishi wa Muswada ule wa Kiswahili lakini kwa kawaida majina yale yakishapelekwa anateuliwa mmoja. Kwa hiyo, kwa maana hiyo hata mapendekezo yake kwamba kwenye *marginal note* iseme uchaguzi, hapana, inapaswa ibaki kuwa ni uteuzi. Huyu Katibu atateuliwa.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Machali kufunga hoja yako.

MHE. MOSES J. MACHALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Kwanza, niseme pale mwanzoni nimezungumzia wakati narejea kifungu hiki cha 5(1)(c) pamoja na ile ya (4) hata 5(1)(a) na (c) wakati unatuhaji, ulituhaji kwanza mwanzoni wanaokubaliana na marekebisho yangu ya kifungu cha 5(4) waseme ndiyo, tukasema wachache na tukawa tumeshindwa. Baadaye ukasema kwamba na yale mengine sasa kifungu cha 5(1)(a) na (c) na marekebisho ya Machali yamepita.

Sasa kama yamepita, mimi pendekezo langu lilikuwa kwamba Katibu achaguliwe moja kwa moja siyo kwamba akiishachaguliwa kisha iende tena kwa Waziri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa kama ni makosa ilikuwa ni wakati unatuhaji. Lakini, nakumbuka umetuhaji hivi, ndiyo maana nikasema iletwe *Hansard*. Sasa kama kule tulishapitisha hivyo, *automatically* hiki kifungu cha 14 mapendekezo yangu yanapaswa yapite *direct* kwamba Katibu atachaguliwa na Baraza pasipo kwenda kwenye ngazi ya Waziri tena kwa ajili ya uteuzi kwenye suala la ku-propose majina matatu. Hakuna haja hiyo wakati kule tumeishafanya hilo. Labda tuseme kwamba labda pengine ulituhaji vibaya, labda ni makosa. Lakini ulituhaji hivyo na nilifuatilia kwa makini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, iletwe *Hansard* hapa wala, hili halina mjadala kumbukumbu zangu zinanionesha hivyo.

MHE. ESTER A. BULAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, naona Mheshimiwa Machali anataka kutuchanganya, tulichokubaliana, Baraza litachagua majina matatu, Waziri ataenda kuteua. Pendekezo la Mheshimiwa Machali la Baraza kutangaza nafasi ya utendaji na kuchagua lile ndiyo tulilokataa na hapa tulishakubaliana tuliamua ku-*compromise*, lakini na wajumbe wamesema nafasi ya utendaji jamani pia kuna fedha za Serikali na huyu ndiye atakayekuwa *coordinator* kati ya hawa vijana wa Baraza pamoja na Serikali. (*Makofi*)

MWENYEKITI: Waheshimiwa sasa nitawahoji! *No, no* nilishakwambia ufunge hoja yako.

(Hoja ilitolewa iamuliwe)
(Hoja iliamuliwa na Kukataliwa)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, kifungu hiki kinapita bila marekebisho.

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Raya!

MWENYEKITI: Yupo? Mheshimiwa Raya hayupo. No huwezi ku...Haya Mheshimiwa Sungura.

MHE. SABREENA H. SUNGURA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru. Kwa niaba ya Mheshimiwa Raya, anakubali mapendekezo ambayo walikubaliana kwenye Kamati na kwa msingi katika mabadiliko ya Mheshimiwa Waziri kipengele chake kile kimewekwa kwamba kijana awe ni kijana wa Kitanzania.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Mwenyekiti, na kifungu cha 14(3) walikataa kwenye Kamati, kwa hiyo anakubaliana na hoja hiyo.

*(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya
Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)*

Ibara ya 15

MHE. MOSES J. MACHALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru katika kifungu cha 15 ninafanya marekebisho katika kifungu cha 15(5) kwamba kisomeke kama ifuatavyo:-

“Baraza kwa kushauriana na Katibu Mkuu wa Wizara inayohusiana na vijana, watatengeneza kanuni zinazoainisha masuala yanayohusiana na utaratibu wa kushughulikia malalamiko na mambo mbalimbali yanayohusiana na Baraza la Vijana.”

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa tayari huko nyuma tumeishasema Waziri, Waziri, naomba tu wapitishie kama kawaida kwa sababu hata kama nitawaambia namna gani, wanasikia, lakini ndiyo hivyo tena, mioyo yao ni migumu hawatanielewa. Kwa hiyo, naomba wapitishie kwa sababu waliishaamua kulifanya hili Baraza kama *instrument* ya Serikali.

*(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya
Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)*

Ibara ya 16

MHE. HALIMA J. MDEE: Mheshimiwa Mwenyekiti, hiki kifungu nitaongea kwa ufupi kwa sababu tulikubaliana kwenye Kamati na kwa bahati mbaya hakipo.

Nilipendekeza baada ya kifungu cha 16(3), kiongeze kifungu kipya cha (h) kwa sababu hii inazungumzia *General Assembly* na *composition of the General Assembly*. Kifungu cha 16(3)(h) ninachokipendekeza ni kwamba kuwe kuna viti vitano vilivyotengwa maalum kwa vijana wenye ulemavu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, imekuwa ni kawaida kwamba tukitunga sheria na kuacha bila kutaja makundi ya pembezoni, mara nyingi huwa tunajisahau hatuwachagui, wanakuwa wanajikuta wako nje ya mfumo.

Kwa hiyo, nilikuwa nimependekeza 16(3)(h) kwamba, mkutano mkuu uwe na viti maalum kwa ajili ya watu wenye ulemavu, lakini tukakubaliana vilevile kwenye Kamati kwamba utaratibu huu usiishie tu kwenye *General Assembly* ila ushuke mpaka kule chini. Kwa hiyo, nadhani hili suala ambalo tulikubaliana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini nikaenda mbele zaidi kwenye kifungu hicho hicho, nikapendekeza tuweke *proviso* ambayo inasema kwamba, pale chini ya vifungu ambavyo vinazungumzia *composition* ya *General Assembly*, *provided that one third of the persons elected shall be of either gender*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sheria yote hii haijazingatia masuala ya jinsia yote. Kwa hiyo, nilikuwa napendekeza na ukizingatia hapa tunatunga sheria inayowahusu vijana, tuna Mkataba wa Vijana wa Afrika tulioupitisha mwaka jana, Ibara ya 11(2)(c) inasema, hakikisha kuwa vijana wa kike na wa kiume wanashirikishwa sawa katika shughuli za utoaji maamuzi na utekelezaji wa shughuli za kiraia.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Mwenyekiti, tulikubaliana kwenye Kamati kwamba suala la *gender*, suala la walemavu lazima viwe *incorporated* kwenye hii sheria. Kwa hiyo, nadhani Waziri atakubali.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mdee, si mlishakubaliana!

MHE. HALIMA J. MDEE: Hapa kwenye karatasi waliyoileta haipo, kwenye karatasi ya Bunge inayoelezea matokeo ya majadiliano haipo, kwa hiyo, nadhani kitu *simple* ukubali tu ili kuokoa muda ili tuendelee na mambo mengine.

MWENYEKITI: Haipo kweli! Mheshimiwa Waziri, hoja ya msingi hiyo.

WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakubali.

MWENYEKITI: Aah! *Sorry*, Mheshimiwa Mchuchuli, Mheshimiwa Machali *sorry*.

MHE. MOSES J. MACHALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru,...

MWENYEKITI: Ngoja, ninyi si mlishakubaliana au uliyosema mliyokubaliana hakipo hapa?

MHE. MOSES J. MACHALI: Ni kingine kabisa.

MWENYEKITI: *Okay* sema.

MHE. MOSES J. MACHALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, katika kifungu cha 16 nilikuwa ninafanya marekebisha kwenye kifungu cha 16(2)(a) pamoja na 16(2)(b), ambapo kwenye kifungu cha 16(2)(a) nilikuwa nasema kwamba napendekeza hilo neno kupendekeza na badala yake liwepo neno kumchagua.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa na kimsingi tumeishakubali toka kule mwanzo kwenye kifungu cha 5 nafasi ya Mwenyekiti, Mwenyekiti atachaguliwa. Kwa sababu naona kwamba, pale wanasema kazi ya Mkutano Mkuu; kupendekeza Mwenyekiti wa Baraza, Mwenyekiti hatapendekezwa, tulishakubaliana kule kwamba Mwenyekiti atachaguliwa. Sasa hapa nafikiri inabidi hilo neno kupendekezwa linafutwa na badala yake litakuwepo neno kumchagua au kuchagua. Mwenyekiti atachaguliwa na Baraza moja kwa moja. Tulikubaliana hata jana kwenye Kamati.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa hapa bado kuna hii dhana Mwenyekiti wa Mkutano Mkuu, Mwenyekiti wa Baraza Taifa, tumekubaliana atachaguliwa na Baraza moja kwa moja, siyo kwenda tena kwa Waziri.

Sasa hapa bado kuna ile dhana inayojitokeza kwamba kupendekeza Mwenyekiti wa Baraza. Baraza halitapendekeza jina la Mwenyekiti, ingawaje hata kwa Katibu tulikuwa tumekubaliana lakini mmegeuka, kwa Katibu sawa, lakini Mwenyekiti anachaguliwa na Baraza. Kwa hiyo, Serikali hilo moja mkubaliane nalo. Sasa kifungu hiki cha 16 mrekebishe.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini la pili, kifungu cha 16, nilikuwa nasema kwamba kifutwe 16(2)(b) kwamba, itakuwa pia ni kupendekeza Majumbe wa Bodi ya Ushauri. Hivi hizi bodi hizi, wakati huo huo Baraza tunaona kwamba litakuwa linafanya mashauriano na Waziri na wataalam wake humo kwa sababu unapozungumzia Waziri siyo Waziri *personally*. Hizi bodi hizi tunazidi kuongeza gharama wakati tunaona kwamba hata Baraza lenyewe upatikanaji wa

Nakala ya Mtandao (Online Document)

fedha utakuwa ni kidogo. Kwa nini tusichukue hizo fedha tukazipeleka moja kwa moja kwenye shughuli za Baraza?

Mheshimiwa Mwenyekiti, hizi bodi tuna *experience* mara nyingi utakuta kwamba zinafanya kazi na zitawezeshwa, lakini vikao hivi vitakuwa vya kusuasua kwa sababu tayari kuna dhana inajitokeza pesa upatikanaji wake bado Muswada haujaweza kujibu masuala haya. Kwa hiyo, nilikuwa naomba bodi iondoke kabisa kusiwe na bodi. Kama wata-*deal* na Waziri kama walivyoamua japokuwa hata huo utaratibu nilikuwa naona kwamba siyo mzuri, suala la bodi tungeondoa bodi.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Waziri, ana hoja zake mbili, mlikubaliana anasema.

WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, hapana. Tulikubaliana kwamba kwanza Baraza litapendekeza majina matatu, halafu watachagua mmoja kati ya hayo majina matatu kuwa Mwenyekiti wa Baraza au...

MHE. ESTER A. BULAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, tulichokubaliana, Mwenyekiti ndiyo atakayechaguliwa na vijana wenyewe, Katibu ndiyo utaletewa majina matatu. Sasa hapa tunachofanya kwenye eneo lolote ambalo linaloonesha Mwenyekiti atateuliwa na wewe, tumesema Mwenyekiti atachaguliwa na Baraza, ila Katibu Mtendaji ndiyo atabaki chini ya Waziri.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri, mlikubaliana!

WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nakubaliana kwa sababu ilikuwa ni wao wenyewe katika Baraza wanachagua Mwenyekiti na nilidhani tulikubaliana kwamba Baraza linapendekeza majina matatu, halafu wanachagua, sawa.

MWENYEKITI: Na hii 16(2)(b), anasema kifungu hiki kifutwe kabisa!

WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, hapana, tulikubaliana kwamba *Advisory Board* iwepo na itaendelea kuwepo na Mwenyekiti atachaguliwa na Rais.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Machali, 16 hii ya pili, hii ya kwanza Serikali wamekubali.

MHE. MOSES J. MACHALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nilikuwa naomba sababu kwa nini amekataa isifutwe kwa sababu mimi nimetoa sababu nikasema, kwanza, inaonekana upatikanaji wa fedha kwa ajili ya Baraza hili bado, kwa sababu tangu jana tunazungumza, ukiangalia mwelekeo bado hoja ni za kusuasua.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaomba watueleze, kwa nini mnakataa wakati hizo bodi tunaona kwamba zitaongeza gharama, badala yake pengine gharama ambayo mngeitumia kwenye bodi, pelekeni kwa vijana kwenye Baraza moja kwa moja, hizo pesa mnapeleka huko wakati huku kutakuwa na *consultation* kati ya Waziri na Baraza, kuna tatizo gani?

MWENYEKITI: Mheshimiwa Machali, hoja yako ya kwanza ilikuwa ni sahihi. Hoja yako ya pili, *issue* ya pesa tumeishasema isiwe *issue* ya kuzuia fursa za vijana. Tutakuwa na *double standard*, kama mwanzo tumepitisha Wajumbe wale wa Kata, sasa hivi tuseme tunakuja tunasema wawe *redundant*, sidhani. Mheshimiwa Waziri!

Nakala ya Mtandao (Online Document)

WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nadhani Mheshimiwa Machali akubali tu kuwa na hiyo Bodi ya Ushauri ambayo itakuwa na wawakilishi watano wakichaguliwa na vijana wenyewe. Kwa hiyo, mimi nadhani suala la gharama sio hoja hapo, Baraza likiwa na matatizo lazima kutakuwa kuna Bodi ya Ushauri ya kuweza kuwafikia moja kwa moja. Ahsante.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (SERA, URATIBU NA BUNGE): Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nikubaliane na Mheshimiwa Waziri, nilichokuwa nataka kusema hapa, unapounda chombo chochote lazima uwe na kitu ambacho kita-oversee kile chombo kilichopo na kinafanya kazi gani, hiyo ndiyo misingi ya utawala bora. Kwa hiyo, nilikuwa nafikiri hatuwezi tukaunda hiki chombo, hakuna bodi ambayo itakuwa inaangalia je, yale mambo ambayo yanatakiwa yafanyike yanakwenda sawa sawa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nilikuwa nakuomba Mheshimiwa Machali tukubaliane tu kwamba tuwe na chombo ambacho kitakuwa kinafanya kazi ya kuangalia kama mwenendo kila kitu na mambo yote yaliyoko hapa kwa misingi ya utawala bora yanakwenda kama inavyotakiwa.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Machali umekubali yaishe?

MHE. MOSES J. MACHALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, wahoji tu wapitishie kama kawaida kwa sababu najua...

MWENYEKITI: Sema nimekubali yaishe, umejibiwa vizuri Mheshimiwa Machali.

*(Hoja litolewa iamuliwe)
(Hoja iliamuliwa na kukataliwa)*

*(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya
Bunge Zima pamoja na marekebishi yake)*

Ibara ya 17

MHE. MOSES J. MACHALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kifungu cha 17(3)(a) ilikuwa ni kwamba napendekeza pia iwe ni kuwachagua Mwenyekiti na Katibu, kwa Katibu tulishamaliza. Kimsingi hapa ukija kuangalia kabisa Mwenyekiti wa Baraza la Vijana na Mkoa ile (a) naomba neno, itakuwa ni 17(3)(a) ambayo inasema kwamba ni kupendekeza Mwenyekiti wa Baraza la Vijana la Mkoa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa Mwenyekiti wa Baraza la Vijana wa Mkoa naye pia anapendekezwa au anachaguliwa? Tunataka achaguliwe na wale Wajumbe wa Mkutano Mkuu wa Mkoa wa Baraza la Vijana ambapo wale viongozi kutoka kwenye Wilaya mbalimbali watakapokuwa wamekusanyika pale wamchague moja kwa moja kama ilivyo kwa Mwenyekiti wa Mkutano Mkuu wa Taifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, nilikuwa naomba marekebishi hayo Serikali iyakubali.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Waziri!

Nakala ya Mtandao (Online Document)

WAZIRI WA HABARI, VIJANA UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ni sawa mapendekezo hayo ndivyo yalivyo na ndivyo tulivyokubaliana.

*(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya
Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)*

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nilitaka kuwakumbusha tu kwamba kwenye hayo mapendekezo ya Serikali 17(2)(b) yanasema; *not more than 30 members of a Regional Youth Council.*

Sasa tulishafanya *decision* huko nyuma juu ya ile *Region Youth Council* kuwa na watu wasiozidi 50, kwa hiyo niombe hapa iwe 50 badala ya 30 ili tuwe na *consistency* ya maamuzi.

MWENYEKITI: Mimi nafikiri Mheshimiwa Mnyika wewe Mwanasheria inaeleweka kabisa, kama tulishakubaliana, huko mbele mitiririko mingine yote itakuwa ni *redundant*. Mheshimiwa AG tunakubaliana hivyo? Amekubali.

Ibara ya 18

MHE. MOSES J. MACHALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, hoja ni ile ile sijui kama wanataka kututeulia Mwenyekiti wa Baraza la Vijana la Wilaya, kwa hiyo, Serikali ukubali tu, wewe sema ndiyo tu Mheshimiwa Waziri ili kusudi Mwenyekiti huyu wa Wilaya anafanyaje, tusipoteze muda.

NAIBU WAZIRI WA HABARI, VIJANA UTAMADUNI NA MICHEZO: Ndiyo.

*(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya
Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)*

Ibara ya 19

MHE. HALIMA J. MDEE: Mheshimiwa Mwenyekiti, nime-*withdraw* marekebisho yangu.

*(Ibara iliyotajwa hapo ilipitishwa na Kamati ya
Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)*

Ibara ya 20

*(Ibara iliyotajwa hapo ilipitishwa na Kamati ya
Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)*

Ibara ya 21

MHE. ESTER A. BULAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nilipendekeza baada ya kumaliza huu muundo wa hii Sehemu ya Tatu, Mkutano wa Baraza la Wilaya, kifungu kipya ambacho tayari ile *structure* ya Baraza la Kata tumeishaipitisha, sasa na mimi napendekeza Mkutano wa Vijana wa Kata utakuwa ni chombo cha juu katika masuala yanayohusika na vijana katika ngazi ya Kata husika.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mkutano wa Vijana wa Kata utaundwa na Mwenyekiti wa Baraza la Vijana la Kata, Katibu wa Baraza la Vijana la Kata, wawakilishi kutoka kwenye taasisi au vikundi kwenye Mitaa na Vijiji kwenye ngazi ya Kata pamoja na wawakilishi kutoka kwenye Vijiji au Mitaa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hawa wawakilishi wengine watatoka kwenye asasi pamoja na vikundi, lakini kwa sababu kule tayari tulishafanya marekebisho kutoa fursa kwa vijana wengine ambao hawajajiunga kwenye hizi asasi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa hapa tunasema wawakilishi wengine watoke kwenye vijiji na tuondoe namba na utaratibu huo mwingine wote, idadi itatokana na ukubwa wa Kata na Halmashauri kama ambavyo tumepitisha mwanzo. Kwa hiyo, ni mwendelezo tu wa *structure* ya Mkutano wa Kata kama ambavyo tumetoka kupitisha kwenye...

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Waziri!

WAZIRI WA HABARI, VIJANA UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nadhani ni sawa kwa sababu hiyo ni katika utekelezaji wa yale tuliyoamua huko.

*(Ibara iliyotajwa hapo ilipitishwa na Kamati ya
Bunge Zima pamoja marekebisho yake)*

Ibara ya 22

MHE. ESTER A. BULAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kifungu hiki cha 22 ni kwamba kwenye ile lugha ya Kingereza imezungumzwa kwamba itaidhinishwa na Bunge, lakini huku ilikuwa haijawekwa na nilishamwambia Mheshimiwa Waziri, ni kuweka tu neno Bunge kwa upande wa Kiswahili.

MWENYEKITI: Kwa hiyo, una-*withdraw*?

MHE. ESTER A. BULAYA: Ndiyo.

*(Ibara iliyotajwa hapo ilipitishwa na Kamati ya
Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)*

Ibara ya 23

MHE. MOSES J. MACHALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru. Kimsingi tukiangalia kifungu hicho cha 23(1), kwa kuwa tumeishapitisha kule mambo ya bodi, walishapitisha na ili kusudi kuhakikisha kwamba inakwenda kwa mtiririko mzuri, na *withdraw* kifungu hicho na vifungu vingine vyote vinavyofuata, kwa sababu tayari mtiririko ulivyo, hata nikiimba hapa naona hawa jamaa hawasikii, wanasikia lakini basi ndiyo hivyo tena.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Machali ume-*withdraw* na huna *amendment* nyingine yoyote kwenye jedwali.

MHE. MOSES J. MACHALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nime-*withdraw*.

MWENYEKITI: Ndiyo huna mengine, usiseme kama mengine yote unasusa, huna mengine. Mheshimiwa Mnyika!

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hapa ninapendekezo la kuongeza kifungu kipya cha 23 na kubadili namba ya kifungu cha 23 kilichoko sasa. Nitaomba ufungue Muswada katika sehemu ya Kiswahili ili tuweze kwenda pamoja vizuri zaidi.

Kifungu cha 22 kinahusu fedha za Baraza na vyanzo vyake na kila kitu. Sasa baada ya kifungu cha fedha za Baraza, napendekeza kiongezwe kifungu kipya cha 23 ambacho kiwe na vipengele vifuatavyo:-

23(1) Kutakuwa na mfuko utakaojulikana kwa jina la Mfuko wa Maendeleo ya Vijana na malengo yake ni kugharamia shughuli za Baraza la Vijana la Taifa, Mipango ya Baraza na kutekeleza miradi ya maendeleo ya vijana.

(2) Kutakuwa na mfuko utakaojulikana kama Mfuko wa Maendeleo ya Vijana katika ngazi ya Halmashauri, utakaoundwa kwa mujibu wa kanuni bila kuathiri masharti ya kifungu cha (1).

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo kimsingi kuna mapendekezo mawili hapa, kwamba katika ngazi ya Taifa kuwe na Mfuko wa Maendeleo ya Vijana kama sehemu ya Baraza na katika ngazi ya Baraza ya Halmashauri kwenye ngazi ya Wilaya kuwe na mfuko ya maendeleo ya vijana kwenye Wilaya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa utaona kwamba maelezo ya Mheshimiwa Waziri alisema kwamba Baraza litakuwa chombo cha kuisaidia Serikali kuwafikia vijana kwa urahisi. Serikali imekuwa na dhamira ya kuwafikia vijana kiuchumi katika kazi ya kuwafikishia vijana mitaji na kusaidia vijana kwenye miradi ya maendeleo ya vijana. Sasa ili dhamira hii ya Serikali itekelezwe kwa vitendo, chombo hiki cha vijana kiwe na mfuko wa vijana kwa ajili ya kazi hiyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, mimi naamini Wizara itayakubali haya mapendekezo. Katika maelezo ambayo yametolewa na Wizara tulipokuwa kwenye majadiliano, Wizara imekataa kwamba kusiwe na Mfuko wa Maendeleo ya Vijana, lakini sababu ambazo zimetolewa na Wizara, kwa kweli hazikuwa na msingi wowote.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama sababu hizi zikikubalika, umaana wa kuwa na hili Baraza kama halina uwezo wa kuwa na mfuko wa kusaidia vijana kwenye miradi ya maendeleo, iwe ni ajira, iwe ni michezo, iwe ni elimu, iwe ni miradi mbalimbali, kwa kweli umaana wa Baraza utapungua kwa kiwango kikubwa sana na hapa dhamira ya Serikali kuunda Baraza itaonekana wazi kwamba haikuwa kwa ajili ya kuwawezesha vijana kushirikiana na vijana wenzao kwenye suala la maendeleo, bali kuna dhamira nyingine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa ningepomba tu, naamini Waziri katika majibu arudie mbele ya Bunge zile sababu zilizofanya wakatae kwamba kusiwe na Mfuko wa Maendeleo ya Vijana wala kusiwe na Mfuko wa Maendeleo ya Vijana kwenye ngazi Taifa wala Wilaya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba majibu ya Serikali, lakini naamini kama wametafakari upya hizo sababu, basi wasimame tu waseme kwamba wamekubaliana na pendekezo hili.

WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli lilijadiliwa na Mheshimiwa Mnyika alionekana kwa hisia kali kabisa kuhitaji mfuko, lakini tulieleza kwa kirefu tu kwamba mfuko unaoshughulikia masuala ya vijana upo na Baraza litakuwa na

Nakala ya Mtandao (Online Document)

akaunti yake na haizuii Baraza linapoendelea kukua kuweza kutengeneza mfuko maalum baadae katika hiyo miaka mitano wakati tunaendelea.

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nitaomba jambo hili kwa kweli lijadiliwe na Wabunge wenzangu.

Mheshimiwa Waziri anasema kwamba, Baraza litakuwa na akaunti, kwa kuwa lina akaunti lisiwe na mfuko wa maendeleo. Kwenye Bunge hili hili, siku chache zilizopita tumepitisha Sheria ya Kudhibiti Dawa za Kulevya, tukaona umuhimu wa kuanzisha Mfuko Maalum wa Mapambano ya Dawa za Kulevya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tumefanya marekebisho ya Sheria ya UKIMWI, sio kwamba TACAIDS ilikuwa haina *bank account*, ila tumeona kuwa ipo haja ya kuwa na mfuko maalum wa kuhifadhi fedha na kuhakikisha rasilimali zinakuwepo kwa mapambano dhidi ya UKIMWI.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tuna Mfumo wa Mahakama, tuna Mfuko wa Bunge, tuna mifuko mingi kweli kweli kwa sababu tunaona umuhimu wa vyombo hivyo kuwa na mifuko. Lakini linapokuja suala la maendeleo ya vijana kwenye Baraza la Vijana, Serikali hii inakataa kusiwe na Mfuko wa Maendeleo ya Vijana na inasema vijana wasubiri pengine miaka mitano ijayo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa tunatunga Sheria ya Vijana sasa, tunaacha kutengeneza Mfuko wa Maendeleo ya Vijana, kwa kweli hii inadhihirisha kwamba Serikali haina dhamira ya kweli ya kuhakikisha kweli kunakuwa na Baraza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini kuna kitu kilichojificha, Mheshimiwa Waziri anang'ang'ania hili, kwa sababu pale Wizarani kuna mfuko unaitwa Mfuko wa Maendeleo ya Vijana ambao hauna sheria maalum iliyotungwa na Bunge inayoongoza fedha zake ziingieje, zitumikeje, zigawanyweje, matokeo yake kuna malalamiko kwamba fedha zinakwenda kwa wanjanja.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa tukitaka Baraza la Vijana liwe na Mfuko wa Maendeleo ya Vijana ili sehemu ya hizo fedha ziwekwe kwenye chombo cha vijana, ni wazi Mheshimiwa Waziri kwa kulinda hayo maslahi, atasimama hapa ataendelea kupinga tu na atasema tusingi miaka mitano. Suala hili lijadiliwe, Waheshimiwa Wabunge wanalalamika huko kwenye Halmashauri fedha za vijana hazitumiki vizuri.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Bulaya, umeeleweka Mheshimiwa Mnyika.

MHE. JOHN J. MNYIKA: Muda wangu haujaisha.

MWENYEKITI: Muda wako ulishakwisha nilikuachia tu.

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru. Naomba jambo hili lijadiliwe na Wabunge wenzangu.

MHE. ESTER A. BULAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusiana na suala la Mfuko wa Vijana analoliongelea Mheshimiwa Mnyika, sina tatizo, ni jambo la msingi sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini kama unakumbuka kwenye mapendekezo ya awali ambayo alitoa Mheshimiwa Mdee na Mheshimiwa Gekul kuhusiana na huko mbele, Baraza

Nakala ya Mtandao (Online Document)

lenyewe wakiamua kuazisha benki; na tunakasema, Mheshimiwa Waziri akasema ataiweka kwenye kanuni.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa hapa tupime je, huko mbele vijana waendeleo kuanzisha mifuko ambayo tunajua kwa *experience* hapa haina faida na ikiwepo hela hazipo au wazo la Mheshimiwa Gekul huko mbeleni na kwa sababu Baraza hili litakuwa na *mandate* ya kukopa, *mandate* ya kupewa misaada, badala ya kuwa katika wigo mdogo wa mifuko tutanue wigo, kama tulivyosema pendekezo la Mheshimiwa Gekul kuingia kwenye kanuni iwe benki badala ya mifuko, maana mifuko kwenye *experience* yetu huko Wilayani haifanyi kazi.

MHE. FELIX F. MKOSAMALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, na mimi naunga mkono hoja ya Mheshimiwa Mnyika kwa maana kwamba kwanza, inataka uwepo huu mfuko. Tunaambiwa sasa hivi kuna mfuko ambao haueleweki utaratibu wake ukoje, lakini sheria hii itaeleza, ina utaratibu watu watakavyosimamia na nini, ambalo ni jambo zuri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hatuwezi kutunga sheria halafu tunaacha wazi, *vague*, tunaiachia Serikali iendeleo kuwa na mfuko ambao hauna utaratibu. Kwa hiyo, tunaomba tuwe na mfuko ambao utafuata taratibu za kisheria, utakuwa *audited* na vijana wenyewe watakuwa wanaweza kujipangia mambo yao kutoka kwenye huu mfuko.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo ukiangalia hakuna sababu ya Serikali kukataa, halafu inasema kwamba tutaanzisha mfuko mwingine, wakati hata huu mfuko ilionao hatujui kitu gani kinachoendelea kwenye huo mfuko.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo hili ni jambo la muhimu sana tusiliamue tu kwa haraka haraka, ni jambo la muhimu kuwa na mfuko ambao vijana wenyewe watausimamia kuliko kuwa na mfuko ambao hauna sababu.

MHE. JOSEPH O. MBILINYI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Nami naomba niunge mkono hoja ya Mheshimiwa Mnyika, kuanzishwa mfuko, kwa sababu mfuko sio akaunti wala sio benki.

Mheshimiwa Mwenyekiti, wanawake wana mifuko yao mbalimbali lakini *still* wana benki, kwa hiyo hata vijana wakiwa na mfuko haina maana kwamba itawazuia kuwa na benki huko mbeleni.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mfuko huu ni muhimu kwa sababu vyanzo vya msingi vya pesa vipo, kwanza ni kama huo Mfuko wa Maendeleo ya Vijana huko Wizarani, mwaka jana zimepitishwa shilingi bilioni sita, zikatoka sijui shilingi bilioni mbili hata hazieleweki zimekwenda kwenda vipi.

Sasa shilingi bilioni sita kama zile zikitoka zinakwenda moja kwa moja kwenye Mfuko wa Vijana na vijana wenyewe katika uongozi wao wanaenda kusimamia. Hali kadhalika kuna fedha ambazo ni asilimia tano ya fedha za vijana zinazotakiwa kutoka katika kila Halmashauri, hizi zote zitawekwa utaratibu ni kwa namna gani zinaenda kuwekwa kwenye mfuko wa vijana. Kwa hiyo, Waziri, akaunti siyo mfuko, tunazungumzia kuanzisha mfuko mama.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri wa Nchi na baadae Mheshimiwa Waziri wa Fedha.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (SERA, URATIBU NA BUNGE): Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nilikuwa najaribu hapa sisi kama Serikali kuitizama hoja hii kwa jinsi ilivyo ni hoja ya msingi, kwa sababu kimsingi tunapoanzisha chombo hiki cha kusaidia vijana ina maana

Nakala ya Mtandao (Online Document)

kwamba tunataka kwenda katika upeo mkubwa, tunawasaidia hawa vijana katika masuala yepi, ni lazima yatakuwa masuala ya kielimu, kijamii, kiuchumi na kadha wa kadha.

Sasa kama tunaanzisha chombo ambacho tunataka kiwapeleke vijana katika mwelekeo huo, ni lazima kutengeneza pia utaratibu ambao utawafikisha vijana kuweza kujijenga vizuri pia katika nyenzo nyingine kama hizo za kiuchumi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimemuelewa sana Mheshimiwa Mnyika na Waheshimiwa Wabunge, iko mifuko kadhaa mpaka sasa hivi ambayo inaenda kujibu hoja za vijana kwenye eneo hilo la uchumi. Baadhi baadhi ya mifuko hiyo na vyanzo vya fedha vitavyokutumika katika kuwawezesha vijana mpaka sasa vinaratibiwa pia na Wizara mbalimbali.

Mimi nilikuwa nafikiri kwamba kimsingi hoja hii ni hoja ya msingi kabisa na inajenga taswira nzuri ya kuwaendeleza vijana. Nilikuwa nadhani baada ya sheria hii kupitishwa, hebu tufizame sasa ile mifuko yote na vyanzo vile vyote vya fedha ambavyo vinawasaidia hawa vijana na tuweze sasa kuamua kama tunaanzisha mfuko ama tunaanzisha benki ili sasa hawa vijana waweze kusaidiwa katika hali ambayo ni endelevu. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaweza tukaamua sasa ndani ya sheria hii tukaanzisha mfuko, lakini kumbe kitu ambacho kingeweza kuwasaidia zaidi labda ni kuwaanzishia benki yao ama ni kuanzisha kitu kingine chochote ambacho kingeweza kuwasaidia kwa ziada.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, nilikuwa nafikiri kimsingi ni hoja nzuri na inapeleka maendeleo ya vijana hawa kuwa *sustainable*. Lakini kwa sababu ukienda Wizara ya Kazi sasa hivi wanaendesha utaratibu wa kuwasaidia vijana, ukienda kwenye Halmashauri zetu kupitia Wizara ya Habari, Vijana, Utamaduni na Michezo, nao wana mchakato huohuo, ukienda Wizara ya Uwezeshaji, Baraza la Uwezeshaji. Sasa hebu tukae tuone tuna *mainstream* namna gani ili kuanzisha chombo ambacho kitakuwa na uchumi wa kuweza kuwasaidia hawa vijana. Kwa hiyo, nilikuwa nafikiri hoja ni ya msingi, lakini baada ya hii sheria, tufanye mapitio ya hiyo mifuko yote halafu tuamue nini cha kufanya.

TAARIFA

MHE. MOSES J. MACHALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru. Nilikuwa napenda nitoe taarifa kwa Mheshimiwa Waziri kwamba tukianzisha mfuko kwa ajili ya vijana haiuzui kuweza kuanzisha labda pengine benki kwa ajili ya maendeleo ya vijana.

Kwa hiyo, mfuko unaweza kuwa ni kitu ambacho ni *separate* kabisa na kuanzishwa kwa *financial institutions*. Kwa hiyo, suala la kuanzishwa mfuko kama litakuwa *stipulated* kwenye sheria sidhani kama kuna tatizo.

Mimi nadhani iandikwe tu kwamba kutakuwa na mfuko wa vijana, kama pesa zitatoka Wizara ya Kilimo, zitatoka Wizara ya Nyuki, zitatoka kwenye Halmashauri, zitakwenda kwenye *pool* moja.

MWENYEKITI: Hiyo taarifa au unachangia sasa?

MHE. MOSES J. MACHALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nahitimisha taarifa.

MWENYEKITI: Hapana.

MHE. MOSES J. MACHALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba suala hili lipitishwe tu.

MWENYEKITI: Waziri wa Fedha! Waziri wa Fedha!

NAIBU WAZIRI WA FEDHA (MHE. ADAM K. MALIMA): Mheshimiwa Mwenyekiti, kimsingi linalozungumzwa sio baya na kwa mantinki ya jambo lenyewe linalotafutwa nadhani ni jambo zuri. Lakini tatizo linakujaje, kwamba, hapo unapozungumza mfuko, unapozungumza *fund* na unataka kuiwekea misingi ya kisheria, lazima uiwekee misingi ya kisheria ya vyanzo vyake. Kwenye suala la vyanzo vyake, lazima sasa tukubaliane kimsingi kwamba vyanzo vya Mfuko wa Vijana lazima iwe moja, mbili, tatu ambao utachangiwa kwa taratibu moja mbili tatu.

TAARIFA

MHE. PAULINE P. GEKUL: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba tu nimpe taarifa Mheshimiwa Naibu Waziri kwamba, kwenye Muswada huu vyanzo viliishaainishwa, mfano, kuna vyanzo vinavyotokana na Bunge. Bunge linaweza likatenga fedha zikaenda kwenye Baraza hili la Vijana. Kwa hiyo, tunachohitaji hapa ni mfuko ambao utaweka pesa zote pamoja na vijana wakasaidiwa katika masuala ya kilimo kwenye zile *objectives* maana tuna *objectives*. Wata-*pursue* vipi kama hatutenga mfuko huu kwenye Baraza, maana tunaanzisha Baraza ambalo...

MWENYEKITI: Mheshimiwa toa taarifa!

MHE. PAULINE P. GEKUL: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, vyanzo vipo.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri wa Fedha!

NAIBU WAZIRI WA FEDHA (MHE. ADAM K. MALIMA): Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nimfahamisha tu Mheshimiwa Gekul, babu yangu alikuwa anasema ukitaka kuwa msemaji mzuri lazima uwe msikilizaji mzuri.

Nilichokuwa nasema mimi hapa ni suala la Mfuko ambao unazingatiwa, kwa sababu Mfuko unaweka vyanzo, lakini jambo la pili unaloweke ni *sustainability*, mfumo endelevu wa huo Mfuko. Kwenye Mfuko lazima pawe na wajibu na dhamana kwenye Mifuko hiyo. Sasa mimi ninachosema na ambacho ninawaomba Waheshimiwa Wabunge wenzangu waridhie, hapa linalozungumzwa wala siyo suala katika kipengele hiki kama tuko hapa kwenye 22, kinachozungumzwa hapa ni fedha za baraza. Inasema hapa, inaweza ikawa fedha na mali za Baraza zitajumuisha fedha zote au mali zinazoweza kuingia kwenye Baraza wakati ikitekeleza mamlaka yake au michango kutoka mamlaka ya Serikali za Mitaa, zawadi yoyote. Fedha zote kutoka chanzo chochote kilichopo kinachochangiwa na kukopeshwa kwa Baraza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa ninachosema ni kwamba, nataka nikubaliane na wazo la Mheshimiwa Waziri wa Nchi na ninaomba Waheshimiwa Wabunge waridhie kwamba, katika kupitisha hii sheria tukubaliane kimsingi kwamba, tutenge nafasi ya kuja kuzungumzia suala la Mfuko kama *amendment* kwenye Sheria hii ambayo itakuja na utaratibu wa vyanzo ambavyo vimetambuliwa na kuridhiwa. Sasa kama mtasema vyanzo hivyo maana yake mishahara yote kila mtu akatwe shilingi mbili mbili au vyanzo hivyo viseme vitoke kwenye kodi ya mafuta; ndiyo utaratibu wa kutekeleza Mfuko ambao uko *identified* na una vyanzo ambavyo viko endelevu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba turidhie kwamba, kwenye suala la Mfuko kama lipo lije kwa utaratibu wa kujadiliwa na kutengenezewa misingi ya vyanzo na mambo mengine.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Nagu!

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS (MAHUSIANO NA URATIBU): Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa kunipa nafasi. Ninawashukuru sana Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu na Waziri wa Fedha, kwa kutoa maelezo na ili nisitumie muda mrefu, nisirudie yale waliyoyasema wao.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Nami ninakubaliana kimsingi, Mfuko wa Vijana ni jambo zuri, lakini ninataka niseme kwamba, kuwa na Baraza ni jambo moja na kuwa na Mfuko ni jambo lingine.

Leo tunaongea juu ya Baraza la Vijana ambalo halina utata hata kidogo litakuwa na ukiunda Mfuko siyo vyanzo vyake tu, matumizi yake, usimamizi wake, kuna mambo mengi, kutamka tu Mfuko haitoshi. Ndugu zangu nina hakika siku za usoni kutahitajika Mfuko huo na tutarudi kwenye Bunge hili kutunga sheria ya kuunda Mfuko wa Vijana lakini si leo, leo itosheleze kuwa na Baraza.

MHE. SABREENA H. SUNGURA: Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa.

MWENYEKITI: Waheshimiwa, subiri Sungura. Mheshimiwa Lissu, Mnyika fungua hoja yako.

MJUMBE FULANI: Mwenyekiti, nina suala la Kisera kuhusu ...

MWENYEKITI: Sawa sawa, basi kaa chini, simama kwa utaratibu.

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Mheshimiwa Mwenyekiti, nimesikiliza huu mjadala na ninashawishika kusema kwamba, hakuna sababu nzuri yoyote ambayo imetolewa ya kupinga kuwepo kwa Mfuko wa Vijana. *(Makofi)*

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (SERA, URATIBU NA BUNGE): Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri, taarifa.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (SERA, URATIBU NA BUNGE): Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba Mheshimiwa Mbunge atuelewe, hatujapinga. Naomba tuelewe na watu wote watuelewe...

MWENYEKITI: Zungumza na Kiti Mheshimiwa Waziri. Waheshimiwa Wabunge, msitupiane maneno.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (SERA, URATIBU NA BUNGE): Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa yangu ni kwamba, naomba tu kumpa taarifa msemaji kwamba, hatujapinga. Tumekubali kwamba ni jambo jema, lakini ni jambo ambalo Serikali inafikiri ili liweze kuwa jema, liandaliwe utaratibu mzuri wa kuweza kuli-manage liweze kweli kufanyiwa kazi ya kuwasaidia Vijana wa Tanzania. *(Makofi)*

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nirudie tena. Baada ya kusikiliza mjadala huu, sijaona hoja yoyote ya maana inayotolewa na wanaopinga kuwa na Mfuko wa Vijana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Lissu, taarifa.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (SERA, URATIBU NA BUNGE): Mheshimiwa Mwenyekiti, nimwombe tu Mheshimiwa Lissu, asituwekee maneno mdomoni, hatujapinga. Mbona ni lugha tu inayoeleweka, anachokisema Mheshimiwa Lissu anaendelea vizuri tu, ana hoja yake nzuri antaka kujenga; lakini mimi ninaomba kuendelea kumpa taarifa kwamba, Serikali hatujapinga, tunachosema tunataka tupate muda wa kufanya maandalizi ya kujenga kitu kitakachowasaidia vijana. Nimwombe sana Mheshimiwa Tundu Lissu atuelewe hilo. *(Makofi)*

Nakala ya Mtandao (Online Document)

MWENYEKITI: Nakushukuru, Mheshimiwa Tundu Lissu, Serikali haijapinga haina mpango wa kupinga...

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusikiliza hoja za wanaopinga Mfuko wa Vijana, nimeshawishika kusema kwamba, hoja zao hazina maana yoyote. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa utaratibu ulivyo sasa hivi, Wizara ya mtoa hoja ina Mfuko wa Vijana. Wizara ya Kazi ina Mfuko wa Vijana. Tofauti pekee tu ni kwamba, hii Mifuko ya hizi Wizara mbili ya Vijana anayejua hizo pesa zinazolingia na kutoka ni Waziri na watu wake. Hiyo ndiyo tofauti pekee. Tunachokisema hapa ni kwamba, hii Mifuko ambayo sasa hivi hakuna anayejua kinacholingia kinaliwaje, iingizwe kwenye sheria. Iingizwe kwenye sheria kama ambavyo kuna Mfuko wa Mahakama, kuna Mfuko wa Pembejeo, kuna Mfuko wa Maafa, kuna Mifuko lukuki ambayo imetambuliwa kisheria. *(Makofi)*

Sheria inayoanzisha Mfuko, Mwanasheria Mkuu atafahamu haya nafikiri hatapinga; Sheria yoyote itakayoanzisha Mfuko, itaeleza vyanzo vya fedha vya huo Mfuko. *Appropriation* za Bunge, *donations* na vitu kama hivyo. Hivi ni vitu *elementary*, yaani siyo vitu vya kubisha. Hawa watu wanaobisha; hofu inayojengeka ni kwamba, wanajua kuwa Mifuko ya Vijana ambayo wamekuwa nayo miaka yote hii ni *source* kubwa ya ulaji ndiyo maana hawataki itolewe hadharani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba niunge mkono hoja ya Mheshimiwa Mnyika. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Nakushukuru muda wako umekwisha. Waziri Kivuli, namalizia AG, unarudi Mnyika, wengine kaeni.

MHE. JOSEPH O. MBILINYI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Tunaendelea kusisitiza uanzishwaji wa huu Mfuko na tunaomba Waziri na Serikali muache kupinga kuanzishwa kwa Mfuko wa Vijana. Huwezi kusema tutakuja nayo baadaye, yaani sasa hivi tunatunga sheria baadaye tutaanzisha Mfuko; *why?* Ndiyo haya mambo mmejenga shule halafu baadaye mnakuja kujenga maabara, utafikiri hamkuchora ramani! Kwani hamkuchora ramani za shule kwamba hapa kutakuwa na choo, hapa kutakuwa na maabara pale kutakuwa na nini? *(Kicheko)*

MWENYEKITI: Taarifa Mheshimiwa Sugu!

MHE. JOSEPH O. MBILINYI: Mmejenga shule miaka 15 iliyopita leo hii ndiyo mnakuja...

MWENYEKITI: Kuna taarifa, kaa chini.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (SERA, URATIBU NA BUNGE): Mheshimiwa Mwenyekiti, namheshimu sana sana ndugu yangu, mdogo wangu, Mheshimiwa Mbilinyi, lakini nadhani wakati mwingine Kanuni zetu za Bunge zinakataza kabisa mambo makubwa yafuatayo: Kwanza, kuzungumza maneno ambayo hayako katika mjadala, lakini pia kusema vitu ambavyo siyo vya kweli, havihusiani kabisa na vitu ambavyo...

MWENYEKITI: Basi Mheshimiwa Waziri ahsante, Mheshimiwa Sugu malizia.

MHE. JOSEPH O. MBILINYI: Mheshimiwa Mwenyekiti, hakuna ambaye amekuja ameongea vitu ambavyo havipo, tunaongea kuhusu Mfuko, tunachofanya ni kutoa mfano tu. Kwa sababu wao wanasisitiza kwamba, tupitisha tu hii kitu halafu baadaye tutakuja kujadili

namna ya kuanzisha Mfuko; ndiyo mimi nasema haya ndiyo mambo ya kujenga shule leo, maabara unakuja kujenga baada ya miaka kumi na tano.

Kwa hiyo, mimi naona kuna umuhimu Mfuko uanzishwe kama Waziri Kivuli. Ninasema hili mimi siyo kijana, sasa hivi nimepita, *I am past forty now*. Kwa hiyo, tunachofanya hapa ni kupigania Vijana wa Taifa hili na katika kupigania huko kuwe na mafanikio basi, unampaje mtu kazi bila fungu la kufanyia kazi?

MHE. SABREENA HAMZA SUNGURA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru. Nilitaka kulipa taarifa Bunge lako Tukufu, Bunge hili limekuwa kila siku linapiga kelele kuhusu uanzishwaji wa Mfuko wa Bunge, ndiyo mnapata fedha kutoka sehemu nyingine lakini kila siku mnadai Mfuko ili muwe *effective*. Kwa nini mnawanyima vijana Mfuko ili waendeleo kwenda Wizarani kuwapigia magoti Waziri na Naibu wake ili waweze kuhudumiwa? Kwa nini msiwaanzishie Mfuko wao, vyanzo hivi vya fedha vya Halmashauri na vingine viingie kwenye Mfuko. Bunge mnataka mfuko, *why vijana?*

MWENYEKITI: Ahsante. Waheshimiwa Wabunge, ninampa AG, ninamrudishia Mnyika. *Procedure* za Bunge, wachache waseme wengi wapitishie. Mheshimiwa AG!

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ukirejea Ibara ya (4) ya Muswada unaona linaanzishwa shirika hodhi kuendelea kurithiwa na kuwa na rakili yake na kwa kutumia jina lake litakuwa na uwezo wa; (a) kushitaki na kushitakiwa; (b) kununua au vinginevyo kupata kumiliki na kutoza malipo kwa mali zinazohamishika na zisizohamishika; (c) kutoa mali zinazohamishika na zisizohamishika; (d) kukopa fedha na (e) kutenda au kufanya vyovyote au kutenda jambo lolote ambalo ni lazima katika utekelezaji wa kazi chini ya sheria hii ambao unaweza kufanywa na Shirika hodhi kwa mujibu wa sheria.

Ibara ya saba inasema hivi: "Baraza litakuwa na mamlaka kwa ajili ya utekelezaji wa kazi zake chini ya sheria hii na bila kuathiri ujumla wake litakuwa na mamlaka ya: (a) kuingia kwenye Mkataba/Mikataba; (b) kusimamia udhibiti, kusimamia mali zake kwa utaratibu na malengo na kuendeleza madhumuni ambayo Baraza limeanzishwa; (c) kupokea zawadi, mikopo yenye masharti nafuu, misaada au mali iliyowekwa wakfu iliyotolewa kwa Baraza au fedha yoyote ambayo ni kwa ajili ya Baraza na kufanya mgawanyo kwa mujibu wa masharti ya sheria hii."

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa, Serikali wamesema wao hawakatai kuanzisha Mfuko huu, ila wanasema baadaye wanaweza wakaanzisha huu Mfuko. Sasa ukishakuwa na utaratibu kama huu, vyanzo vya fedha hivi, lazima Serikali ipewe muda ione kama haya hayatatoshleza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hii ni muhimu ikizingatiwa na mojawapo ya dhumuni kubwa sana la kuanzishwa kwa Baraza hili, zile *objectives* kwenye Ibara ya (3). Inasema; (d) kuhamasisha kujitolea na kujitegemea miongoni mwa vijana. Kwa hiyo, hii ndiyo *spirit* hasa pia ya Baraza hili na hivi vyanzo vimewekwa. Vijana hawa baada ya vyanzo vyote hivi vya mapato, watafanya biashara, watakopa, watafanya nini, basi Serikali inachukua fursa ya kutathmini wakati huo. Ukifika wakati ambapo wataona kwamba sasa tuanzishe Mfuko, utaanzishwa Mfuko huo kwa sababu naona kama Serikali haikatai.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sasa naomba kushauri Wabunge hili waliache; kwa sababu fedha zitaingia humu ndani na nimeona pale mwanzoni tumekubaliana kwamba, kunaweza pia kama kukaanzishwa benki; kwa hiyo unaweza ukakuta hata Mfuko unakuwa ni *redundant*.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kushauri hili pendekezo la Mheshimiwa Mnyika, Bunge lisilikubali bali Muswada ubaki kama ulivyo.

MWENYEKITI: Ahsante, Mheshimiwa Mnyika!

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa Serikali imejidhihirisha ni kwa nini ilikataa Muswada Binafsi. Kwa sababu kati ya mapendekezo yaliyokuwa kwenye Muswada Binafsi ni kuanzisha huu Mfuko wa Maendeleo ya Vijana.

Mheshimiwa Malima, Naibu Waziri wa Fedha, ungekuwa umeupitia Muswada Binafsi, ungeona vifungu vyote na utaratibu mzima wa Mfuko uko bayana kabisa katika Muswada Binafsi, Serikali ingeweza ika-copy tu na ku-paste kwenye Muswada wa Serikali na tusingekuwa na matatizo haya tuliyonayo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ambacho ninataka kukisema, tunakwenda kupiga kura kuhusu jambo hili. Wabunge kimsingi watakao...

NAIBU WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa.

MWENYEKITI: Taarifa, Mheshimiwa Mnyika tulia kidogo.

NAIBU WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nimuombe rafiki yangu Mnyika, arekebishe maneno yake. Siyo kweli kwamba Serikali imekataa Muswada wako Binafsi. Muswada wako mzee uliupeleka kwenye Kamati. Serikali siyo sehemu ya Kamati ambayo ilipiga kura na jana imesemwa hapa, sasa leo ukisema Serikali umejua kwa nini ilikataa Muswada wako Binafsi, siyo kweli unaisingizia kitu ambacho siyo sahihi. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante, Mheshimiwa Mnyika endelea.

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, narudia kusema tu kwamba, Serikali ilikataa Muswada Binafsi na ikatumia vibaya wingi wa Wabunge wa CCM kwenye Kamati. Serikali inaongozwa na CCM kukataa Muswada Binafsi. Sasa hivi mnakwenda kuelekea kwenda kupiga kura kwa kutumia wingi wenu, huku mkipiga kelele kwamba mnataka Baraza la Vijana, lakini kukataa Mfuko wa Maendeleo ya Vijana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninachotaka kusema hapa ni kwamba, Vijana wa Tanzania watashuhudia ni akina nani wanataka kuwe na Baraza ambalo siyo maneno matupu ...

(Hapa Wabunge fulani walipiga kelele kuonesha kutokubaliana na Mhe. John Mnyika)

MHE. JOHN J. MNYIKA: Pigeni tu kelele!

MWENYEKITI: Waheshimiwa, *order, order!* Mheshimiwa Bulaya *order!* Mheshimiwa Mnyika umeshaeleweka.

MHE. JOHN J. MNYIKA: Endeleeni kupiga kura, lakini mtapiga kura.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nilikuwa nasema hivi; haiwezekani kwenye suala la kuunda Mfuko wa Maendeleo ya Vijana chini ya Baraza la Vijana tunasema tsubiri miaka mitano, lakini kwenye kiti cha Waziri Wizarani kuna Mfuko wa Vijana sasa hivi una bilioni mbili ambao jicho la vijana la kuangalia hizi fedha zinatumiakaje halipo na zinagawanywaje halipo. Hamjatuambia

Nakala ya Mtandao (Online Document)

kwamba, Bunge lisipitisha sheria ya kumpa bilioni mbili Waziri za Mfuko wa Maendeleo ya Vijana kwa sababu hakuna Sheria Maalum inayoendesha Mfuko. Hamjatuambia tusimpe bilioni mbili Waziri na Bunge lilipitisha sita siyo mbili, tusimpe bilioni sita Waziri kwa sababu kuna Mfuko mwingine wa Vijana kwenye Wizara ya Vijana ambao nao matumizi yake hayajulikani yanakwendaje, utaratibu wake ukoje. *(Makofi)*

Kwa hiyo, linapokuja suala la ninyi na ulaji huko Mawizarani, hamsemi yasubiri, hamsemi iwepo sheria. Linapokuja suala la kwamba, tuna Baraza la Vijana sasa tuliwekee Mfuko na malengo yametajwa wazi kabisa, kazi ya Mfuko imetajwa bayana, yaani jambo dogo tu, nashangaa naona Mawaziri wamesimama, watoe tu taarifa zao lakini nashangaa...

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri wa Nchi!

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, muda wangu ulindwe, wakishatoa taarifa hizo muda wangu ulindwe kabla ya kupiga kura.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (SERA, URATIBU NA BUNGE): Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nafikiri wakati mwingine tuwe tunaheshimiana. Hivi ni kweli Mawaziri tumekaa hapa kazi yatu ni kula tu hiyo hela ya Serikali! *This is not fair.* Wakati mwingine Waheshimiwa Wabunge tuheshimiane, kwa sababu kazi hizi zinazofanywa katika nchi hii ya Tanzania zinasimamiwa na Mawaziri hawa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninachotaka kusema, siyo kweli kabisa Mheshimiwa Mnyika anachokisema kwamba, fedha zimepelekwa kwenye Wizara ya Habari hakuna mtu anayezifuatilia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, fedha zote zinazopitishwa ndani ya Bunge hili, zina utaratibu wa sheria, wa kanuni zinazosimamia matumizi ya fedha katika nchi yetu ya Tanzania. Sasa hivi ni kweli kwamba, fedha humu ndani zinagawanywa tu mtu anapewa kama fedha za kwenda kutumia nyumbani kwake!

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kumpa taarifa Mheshimiwa Mnyika, siyo sahihi maneno anayoyasema na siyo kweli kwamba fedha hizo zinapelekwa tu hazina msimamizi, hazijulikani. Utaratibu wa fedha zinazopitishwa na Bunge uko kisheria, ziko sheria za fedha, ziko kanuni za fedha, zinazoongoza maneno hayo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, Mheshimiwa Mnyika apokee hiyo taarifa yangu na wakati mwingine kwa kweli inapitiliza, kwa maneno haya ambayo Mawaziri wamekuwa wana...

MWENYEKITI: Umeeleweka vizuri Mheshimiwa Waziri. Mheshimiwa Mwigulu!

NAIBU WAZIRI WA FEDHA – MHE. MWIGULU L. MCHEMBA: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nilitaka niliombe Bunge lako Tukufu tusivutane kwenye jambo hili, kwa sababu anachoongelea Mheshimiwa Mnyika na hiki kinachoongelewa na Serikali ni kitu cha aina moja, ni suala la utaratibu tu. Ukienda maeneo ambako Mifuko iliwahi kuanzishwa, Mauritius walipoanzisha Baraza hawakuweka Mfuko. Walianzisha mwaka 98 hawakuweka na baada ya hapo wakatengeneza utaratibu wa kubainisha vyanzo. *(Makofi)*

Kuna nchi nyingine ambazo wao wakati wanaanzisha wali-*design* utaratibu ule ambao tayari walishafanyia *research* vyanzo vya mapato vya kwenye ule Mfuko, wakaweka vile. Kwa hiyo, kwa leo hii tusije tukawapa matumaini hewa vijana kwa kutaja tu neno Mfuko bila kutaja fedha ya ule Mfuko itatoka wapi. *(Makofi)*

Kwa hiyo, tukitaka leo hii tuweke ...

MHE. JOSEPH O. MBILINYI: Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri Kivuli, subiri kwanza, hapana subiri! Mheshimiwa Waziri umemaliza?

NAIBU WAZIRI WA FEDHA – MHE. MWIGULU L. MCHEMBA: Mheshimiwa Mwenyekiti, naendelea kusema kwamba, leo tukitaka kuweka Mfuko hapo, inahitaji Serikali ikusanye Wataalamu wake kubainisha vyanzo; kwa sababu siyo jambo la kutaja hivi hivi tu kwamba kutakuwa na Mfuko halafu tuseme tumeshamaliza. Utaratibu wa kutaja tu kwamba kutakuwepo na Mfuko bila kujua vyanzo vyake, hili si jambo jema ambalo linatakiwa lifanywe na watu makini ambao wamekusanyika kutaja kitu ambacho kinatakiwa kiende kwa Wananchi.

Serikali inakubali kwamba kutakuwepo na Mfuko na Mfuko utakuwepo tu, lakini lazima ubainishiwe vyombo vyake na kitajwe kitu ambacho ni cha uhakika.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mnyika maliza hoja yako!

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna Mifuko inaitwa ya Vijana kwenye Halmashauri, ina vyanzo asilimia tano ya mapato ya ndani kwa kila Halmashauri. Kuna Mfuko Wizara ya Vijana, wakati Wizara ya Vijana inawekewa Mfuko wa Vijana, Naibu Waziri wa Fedha angesimama hapa Bungeni angesema hakuna sababu ya Wizara ya Vijana kutengewa *six billion*, yaani bilioni 6,000 kwa sababu hakuna vyanzo. Inapokuja suala sasa la ku-*transfer* Mifuko ambayo tunaambiwa tayari ipo, kuiweka pamoja kwenye sheria chini ya Baraza la Vijana ili Baraza nalo lifuatilie na vijana washiriki kwenye mambo haya, ndiyo inakuwa nongwa. (*Makofi*)

Sasa juu ya kwamba zipo sheria na taratibu, sheria na taratibu zilikuwepo wakati wa wizi wa *Escrow*, lakini wezi wakaiba. Zilikuwepo wakati wa *EPA*, lakini wakaiba! Zilikuwepo wakati wa *Richmond* wakaiba! Zilikuwepo wakati wa Meremeta wakaiba! Kwa hiyo, kisingizio cha kusema hamuanzishi Mfuko kwa sababu mnasubiri sheria na taratibu hazina maana. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimalizie kwa kusema kwamba, kama tunaona hivyo vyanzo vya sasa havitoshi, kwa sababu ndiyo tunatunga sheria sasa, si tuamue vyanzo na Wizara iseme vyanzo tuamue.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mnyika!

MHE. JOHN J. MNYIKA: Tuna sababu gani ya kutunga sheria ambayo hatujajua kwamba mwisho wa siku vyombo vinavyohusika vipo?

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mnyika, muda wako umekwisha, Mheshimiwa Gekul kaa chini.

Waheshimiwa Wabunge, hoja yako ambayo umeisema imejibiwa, nikiwambia mtu yeyote akae, awe Waziri au nani akae, hakuna mjadala mwingine, ndiyo Kanuni tulizojiweka. Sasa nitawahoji muamue hoja.

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)

Ibara ya 24

Ibara ya 25

Nakala ya Mtandao (Online Document)

(Ibara zilizotajwa hapo juu zilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)
Ibara ya 26

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mnyika, kifungu kipya!

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Nitaomba vilevile tuelekee kwenye Jedwali la Kiswahili la Marekebisho kwenye sehemu ya sheria inayohusu masharti ya ujumla.

Kabla ya kuwekwa kifungu kinachohusu Kanuni, kuwekwa kifungu kipya kiwe na maneno ya pembeni; "kuanzishwa kwa siku na juma la vijana." Halafu kifungu hicho kipya kisomeke ifuatavyo:-

(1) Kutakuwa na siku itakayojulikana kama Siku ya Taifa ya Vijana ambayo itatanguliwa na Juma la Vijana.

Halafu kipengele cha (2) kisomeke; "Siku na Juma la Vijana linaloandikwa katika Kifungu kidogo cha 26(1), litaamuliwa na Baraza na itaadhimishwa kama itakavyopangwa na Baraza."

Mheshimiwa Mwenyekiti, hivi ninavyozungumza na Bunge lako Tukufu, kuna kitu kinachoitwa Wiki ya Taifa ya Vijana inayoanza tarehe 8 na kilele chake ni tarehe 14 Oktoba, ambayo inahesabika ni Siku ya Vijana Kitaifa. Wiki hii na siku hii haviko kwa mujibu wa sheria yoyote iliyotungwa na Bunge lako Tukufu.

Kitu kibaya zaidi, hii Wiki ya Vijana na hiyo siku ya tarehe 14 ya Vijana ndiyo siku ambayo vilevile Bunge limetunga Sheria ya Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere. Kwa hiyo, Siku ya Masuala ya Vijana inakuwa ndiyo siku ambayo kisheria ni ya Mwalimu Nyerere; kwa sababu hiyo, Maadhimisho ya Mwalimu Nyerere ambayo ni suala kubwa zaidi la Kitaifa, yanafunika kabisa ajenda ya vijana, hatimaye madhumuni ya Siku ya Vijana yanapotea kabisa. Wiki nzima ya vijana, badala ya kuweka mkazo kwenye shughuli za kuhamasisha vijana na masuala ya vijana na mustakabali wa vijana, ndiyo wiki vilevile ambayo ni ya kuhitimisha Mbio za Mwenge. Kwa hiyo, zinachanganywa Mbio za Mwenge, Maadhimisho ya Mwalimu Nyerere na Wiki ya Vijana, matokeo yake masuala ya vijana hayapewi kipaumbele kabisa. *(Kicheko)*

Kimataifa, Siku ya Vijana ni tarehe 12 Agosti, kwa hiyo, katika nchi ambazo zina wiki ya Vijana, Wiki ya Vijana inaanza wiki moja kabla ya Siku ya Kimataifa ya Vijana, inatengeneza hayo Maadhimisho ambayo yanawekwa mstari wa mbele, siyo Maadhimisho ya Maonyesho tu, bali wiki ya kuweka mkazo kwenye masuala ya maendeleo ya vijana kwenye elimu, kilimo, vipaji, michezo na kwenye mambo ya msingi ya mustakabali wa vijana.

Sasa ili utamaduni huu wa kila mwaka wa kuadhimisha Wiki ya Vijana bila masuala ya vijana kupewa kipaumbele, bila masuala ya msingi kuzingatiwa, basi kwenye sheria hii suala la kuadhimisha Wiki ya Vijana na tarehe yake na siku yake, lipangwe na Baraza badala ya utaratibu uliopo sasa, ili vijana wenyewe kwa kushirikiana na Serikali, waweke mfumo bora zaidi hii wiki iwe na tija. Kwa sababu kama haitabadilishwa na kuwa na tija, basi afadhali wiki hii isiwepo kabisa wala hii siku isiwepo.

Kwa hiyo, naamini Wizara ilikataa haya mapendekezo kwenye mashauriano, ni mapendekezo ya kawaida sana. Kwa kuwa wamelala wametafakari, naamini Mheshimiwa Waziri atasimama atakubaliana na hili pendekezo, kama ameshaamka atakubaliana na hili pendekeze kwamba tukubaliane na hiki kifungu. *(Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Waziri!

NAIBU WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, Baba wa Taifa Mwalimu Julius Kambarage Nyerere, alituasa kwamba, lazima tuwe na umoja na mshikamano wa Taifa letu.

Wiki ya Vijana kuwa sehemu ya Kumbukumbu ya Baba wa Taifa na Siku ya Mwenge, ni jambo ambalo linajenga heshima kubwa ya kumuenzi Baba wa Taifa, kwa sababu Baba wa Taifa alianza harakati za siasa akiwa kijana. Ni kweli, wala mimi sipingi kwamba, Wiki ya Vijana ya Umoja wa Mataifa inafanyika mwezi wa nane, lakini si Mataifa yote, kila Taifa lina utamaduni wake. Si kila jambo linalofanyika Congo tulifanye. Si kila jambo linalofanyika Sudani na sisi tulifanye kwa sababu tu wote sisi ni Wanachama wa Umoja wa Mataifa. *(Makofi)*

Namwomba Mheshimiwa Mnyika, wewe rafiki yangu na tunaongea vizuri, Wiki ya Vijana acha ibaki palepale, lakini pia hili ni suala la Kiseru. Usiwe na wasiwasi kama suala ni Wiki ya Vijana inaadhimishwa inaangukia Siku ya Mwenge ambapo ndiyo siku tunamkumbuka Baba wa Taifa inakutia kichefuchefu hivi, mimi nitashangaa sana. Nakuomba tu, kwani ukiamisha mwezi wa nane na ikabaki sasa hivi kama ilipo ikaendelea kuwa Wiki ya Vijana tatizo liko wapi? Nakuomba, kuwa na subira! Sisi Warangi tunasema; *Kisungure chengeru susasi*. Maana yake ni nini? Kwamba, harakaharaka inaweza kufanya ukapika pombe isiive. *(Kicheko)*

Nakuomba Mheshimiwa Mnyika, kwamba Serikali ...

MHE. MOSES J. MACHALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri, subiri. Mheshimiwa Machali!

MHE. MOSES J. MACHALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru. Nampa taarifa Mheshimiwa Naibu Waziri Mwanafunzi kwamba, wametuambia wakati wanawasilisha Muswada, walijifunza Mauritius na Kenya. Mheshimiwa Naibu Waziri wa Fedha ametueleza vizuri tena hapa. Sasa kama wamekwenda kujifunza huko na wakati mwingine tunaweza tukawa na model yetu, kuna tatizo gani kuridhia hili?

Ili udhahirishe kwamba wewe ni mwanafunzi wangu mzuri, Mheshimiwa Naibu Waziri, tafadhali chukua hilo uwe msikivu. *(Kicheko)*

MWENYEKITI: Ahsante, Mheshimiwa Waziri endelea!

NAIBU WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, siyo kila mtu anayesema anazungumza jambo la maana, wapo wanaopiga kelele lakini wanasema. Mheshimiwa Machali ninamheshimu, wala sina sababu ya kubishana naye, hiyo taarifa yake ni mufilisi, haina mashiko, siyo mwalimu wangu na hawezi kuwa mwalimu wangu. Kwa hiyo, ninachosema hilo tuliache, ninakuheshimu sana. *(Makofi)*

Siku ya Vijana ni tarehe 12 Agosti ya kila mwaka, inafahamika wazi na inaadhimishwa Kimataifa, Tanzania pia. Sote tunafahamu kwamba, Tanzania ni Mwanachama wa UN.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Pili, Mheshimiwa Mnyika, unaongea na jirani yangu Mheshimiwa Tundu Lissu, ungenisikiliza vizuri tu kwamba, Wiki ya Vijana ipo kwa mujibu wa Waraka wa Serikali wa Mwaka 2002 kwa lengo la kumuenzi Baba wa Taifa Mwalimu Julius Kambarage Nyerere. *(Makofi)*

Sasa mimi nashangaa leo mkija hapa mnasema hii haifai kwa sababu inakwenda sambamba na Kumbukumbu ya Baba wa Taifa. Mheshimiwa Sugu pia wewe jiheshimu, tulia, mimi ndiyo naongea sasa, sikiliza. *A good listener is a good speaker.*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri, zungumza na Kiti!

NAIBU WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, niseme kwamba, wazo hili tulilolileta kwenye Muswada wetu ni jema na ninaomba tuliunge mkono, tuache jazba na hasira, tutafakari kabla ya kutoa hoja zetu. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Mwigulu!

NAIBU WAZIRI WA FEDHA - MHE. MWIGULU L. MCHEMBA: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nataka niende mbali kabisa na mtazamo wa kuwa na hiyo wiki pamoja na siku ambayo iko tofauti na kile ambacho tayari ni cha Kitaifa na niwaombe vijana wenzangu, tusitengeneze kitu kipya kwa mtazamo wa zamani sana.

Taifa hili mpaka leo hii tunavyoongea hapa, lina majuma zaidi ya 72 yanayosema wiki ya, wiki ya, na yote hayo yanatumia gharama. Wiki ya Kunyonyesha, Wiki ya Maziwa, Wiki ya Kichaa cha Mbwa, Wiki ya UKIMWI, tuongeze tena wiki nyingine! Hayo yote yanatumia resources na hawa vijana nchi nzima watakuwa wanakusanyika kwa ajili ya wiki tu. Hata mkiweka siku zijazo Mungu akijaalia, tutakuja kuyafuta tu hayo wengine tusiotaka kutumia fedha na kukusanya watu kwa gharama, magari yanatumia mafuta, mnarundika watu, wanaacha kazi. Hayo siyo mambo mazuri kuendelea kuyaweka, tunatakiwa tubakize Siku za Kitaifa chache tu, watu wafanye kazi, fedha ziende kwenye matumizi ya vijana wengine wanaobaki, siyo mambo ya kukusanyana kusanya ulaji, Wiki ya Kunyonyesha, Mtoto wa Jicho, Kichaa cha Mbwa; haya mambo watu hawayataki Watanzania wa leo! Hawataki ni matumizi mabaya, watakuwa wanakusanyika. Kwa kweli tunapokwenda kwenye mtazamo mpya mambo ya aina hiyo tunatakiwa tuyaache twende kwenye mtazamo mpya. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, hili siyo jambo ambalo linakwenda na utaratibu wa kisasa ambao unahitaji matumizi mazuri ya kodi za walipa kodi. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Lissu halafu utamalizia Mheshimiwa Mnyika!

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli kama alivyosema Mheshimiwa Naibu Waziri kwamba, kuna watu wanasema tu lakini kusema siyo kuwa na hoja.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hoja ya Mheshimiwa Mnyika ni kwamba, mahali ilipo Wiki na Siku ya Vijana sasa hivi siyo sawasawa, kwa sababu inachanganya masuala ya vijana na Kumbukumbu ya Kifo cha Mwalimu Nyerere na Mbio za Mwenge. Kwa ambao tulikuwa tunaenda kwenye Mbio za Mwenge zamani, tumeacha kwenda kwa sababu tunafahamu mambo machafu ambayo huwa yanafanyika siku ya kufunga Mbio za Mwenge, ambayo kwa kweli ni kumtusi Baba wa Taifa kwa mambo ambayo yanafanyika Siku ya Mwenge. Sasa hoja ya Mheshimiwa Mnyika ni sahisi ...

MWENYEKITI: Mheshimiwa Lissu, nenda kwenye hoja.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Mheshimiwa Mwenyekiti, ndiyo nakwenda.

Hoja ya Mheshimiwa Mnyika ni kwamba, tusichanganye masuala ya vijana na masuala mengine, tusichanganye Siku ya Vijana na Wiki ya Vijana na Wiki ya Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama alivyosema Mheshimiwa Mwigulu Mchemba, tuna kumbukumbu nyingi sana. Yeye anasema hazina maana, ni bahati mbaya sana kwa mtu wa aina hii kusema kumbukumbu kwa mfano ya Siku ya Mtoto wa Afrika, tarehe 16 Juni, Siku ya Kimataifa ya Kupinga Ubaguzi wa Rangi tarehe 16 Juni, Siku ya Wafanyakazi Duniani tarehe Mosi Mei, Siku ambazo Kimataifa zimepewa uzito mkubwa Dunia nzima, Mheshimiwa Waziri Mdogo wa Fedha anasema...

MJUMBE FULANI: Anayetaka Urais!

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Anayetaka Urais, anasema hizi siku hazina maana!

Mheshimiwa Mwenyekiti, inaelekea tatizo la hoja ya Mheshimiwa Mnyika ni moja tu, imetoka kwa Mnyika haikuwa imefikiriwa na upande huo. Ingekuwa imetoka upande huo, Mwenyekiti kama unavyouliza siku zote wanafiki waseme ndiyo wangesema ndiyoo! *(Kicheko)*

MWENYEKITI: Aah, Mheshimiwa Lissu, futa neno lako hilo, Kiti hakisemi neno hilo. *(Kicheko)*

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru.

MHE. PETER J. SERUKAMBA: Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Serukamba!

MHE. PETER J. SERUKAMBA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka kuwapa taarifa rafiki zangu wa CHADEMA, ambao suala la CCM kuwa wengi naona linawakera.

Mimi Kigoma, Manispaa yetu inaongozwa na CHADEMA. Kila penye hoja ambayo ina manufaa ya Manispaa wanasema tupige kura, kwa sababu wanajua wako wengi, kwa hiyo, wanafanya vituko kwa sababu wako wengi; lakini nasema hii ndiyo demokrasia, kwa hiyo, sisi kuwa wengi lisiwaumize, hata yale maeneo ambayo wako wengi wanafanya mambo ya hovyoyafanya mje mtupinge kwa haya tuliyoyafanya, ndiyo demokrasia.

MWENYEKITI: Ahsante. Waheshimiwa Wabunge...

MHE. SABREENA H. SUNGURA: Taarifa!

MWENYEKITI: Hebu kaa chini kwanza!

MHE. SABREENA H. SUNGURA: Taarifa Mwenyekiti. Manispaa Kigoma Ujiji haijawahi kufanya mambo ya hovyoyafanya, afute kauli yake.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wajumbe, naongeza muda wa nusu saa mpaka saa mbili na robo.

Mheshimiwa AG, jandae Mheshimiwa Mnyika!

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza, niseme kwamba, Naibu Waziri wa Fedha hakutaja hizo wiki zote. Nyingine ambazo amezitaja Mheshimiwa Tundu Lissu, kwa mfano, Siku ya Wafanyakazi, ile ni sikukuu inayotambulika ya Kitaifa na hakusema kama Serikali itaziondoa zote hizo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, la pili, masuala ya wiki kwa kawaida ni Masuala ya Kiseru, tuna majuma na wiki nyingi sana, lakini hakuna hata moja iliyowahi kutungiwa sheria na yanaweza yakabadilika wakati wowote. Kwa hiyo, naomba kushauri kwamba, hili nalo lisiwe la kwanza kutungiwa sheria, ila tuendelee na utaratibu ambao tulikuwa nao. Ahsante.

MWENYEKITI: Ahsante, Mheshimiwa Mnyika!

MHE. ASSUMPTER N. MSHAMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa.

MWENYEKITI: Hebu kaeni chini wote! Mheshimiwa Mnyika!

MHE. ASSUMPTER N. MSHAMA: Aaah!

MHE. ASSUMPTER N. MSHAMA: Lakini alipokuwa anaongea Tundu Lissu ...

MWENYEKITI: Kaa chini, nazima *microphone* yako. *(Kicheko)*

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru.

Nianze na alichozungumza Mheshimiwa Naibu Waziri wa Fedha. Kama Mheshimiwa Naibu Waziri wa Fedha angekuwa kweli ana dhamira ya dhati ya kuondokana na matumizi mabaya ya fedha kwenye hizi wiki mbalimbali, angekubaliana na mapendekezo ya kuiondoa hii wiki kutoka maadhimisho yanayofanywa na Wizara hivi sasa tarehe 8 - 14 Oktoba, yanayotumia vibaya mamilioni ya fedha kuwa maamuzi ya vijana wenyewe wanaadhimishaje wiki. Tuna uzoefu, Tasisi za Vijana zikikumbuka Siku ya Vijana, zikikumbuka Wiki ya Vijana, hazitumii mabilioni hovyohovyoo kama Serikali inavyofanya matumizi ya anasa kwenye kuadhimisha siku mbalimbali.

Kwa hiyo, kama kweli ungekuwa na dhamira hiyo, hili pendekezo la kuihamishia hii siku kwenye Baraza ungelitekeleza. Siyo hivyo tu, kama ungekuwa na dhamira, haisubiri uwe Rais, tafadhali, tarehe 8 - 14 Oktoba inakaribia pitia mahesabu ya Wizara hii, kata mafungu ya fedha wanazotumia, nyingine wanahamisha kutoka kwenye Mfuko wa Maendeleo ya Vijana badala ya mitaji kwa vijana, wanapeleka kwenye Mbio za Mwenge. Wewe ni Naibu Katibu Mkuu wa CCM, unajua kwamba wanahamisha fedha kwenye Wizara wanapeleka kwenye Mbio za Mwenge kutumika kwenye kazi ya CCM. Mengine Lissu anayasema hapa pembeni, ashakum si matusi mnayoyafanya. *(Makofi)*

Kwa hiyo, ninachokisema hapa ni nini? Nimalizie tu kwa hoja ya AG, AG anasema mambo haya hayahitaji kuingizwa kwenye Sheria. Tulipokuwa kwenye majadiliano, tulipoiweza hii hoja, Serikali ilisema hata Serikali imeona ipo haja ya kurekebisha Sheria, wataleta Muswada tofauti wa kurekebisha juu ya masuala ya Wiki ya Vijana na Siku ya Vijana. Nikawaambia,

Nakala ya Mtandao (Online Document)

badala ya kusubiri huo Muswada mwingine sasa hivi si ndiyo tunajadili Muswada wa Vijana; kwa nini tusikubali hiki kifungu?

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mnyika, ahsante umeshaeleweka.

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, tupige kura, tutawasikia tu wanafiki wakipiga kura ya ndiyo.

MWENYEKITI: Umeshaeleweka vizuri sana.

Waheshimiwa Wabunge, sasa nitawahoji.

MHE. ISMAIL A. RAGE: Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Rage, please kaa chini. Dokta na huku wote kaeni chini.

Sasa nitawahoji na kifungu kipya cha Mheshimiwa Mnyika.

(Ibara mpya iliyotajwa hapo juu haikupitishwa na Kamati ya Bunge Zima na iliondolewa kabisa)

Jedwali la 1

MHE. ESTER A. BULAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nili-withdraw marekebisho kwenye Jedwali la Kwanza, nina marekebisho kwenye Jedwali la Pili. Labda nizungumze yote mpaka mwisho, Jedwali la Pili ...

MWENYEKITI: Hapana itabidi tuhoji sasa hivi hatuwezi kujadili. La kwanza umeli-withdraw.

MHE. ESTER A. BULAYA: Okay.

(Jedwali lililotajwa hapo juu lilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)

Jedwali la 2

MHE. ESTER A. BULAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, marekebisho ya Jedwali la Pili ni madogo tu kutokana na maamuzi ambayo tulishayafanya nyuma kwenye Kifungu cha 4 (a) na (b). Kwamba, Mwenyekiti atachaguliwa miongoni mwa vijana wenye sifa za kuchagua na kuchaguliwa ndani ya Mkoa husika; kwa sababu mwanzo kwenye Muswada wanasema Mwenyekiti atachaguliwa kutokana na asasi.

Tulishasema tulitanua wigo, watakaopitia kwenye asasi na watakaopitia kwenye maeneo mbalimbali nje ya asasi ambazo zimesajiliwa. Sasa baada ya kuacha kama ilivyo, tumesema Mwenyekiti atachaguliwa na vijana wenye sifa za kuchaguliwa na kuchagua ndani ya Mkoa husika. (b) Wajumbe wanaowakilisha vijana kwenye Mkoa husika, baada tena ya Wajumbe wanaotokana na asasi. Kwa hiyo, haya marekebisho yanaendana na marekebisho ambayo tulishayafanya mwanzo.

WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, tunakubaliana na hayo marekebisho.

(Jedwali lililotajwa hapo juu lilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima pamoja na mabadiliko)

Nakala ya Mtandao (Online Document)

ya Mhe. Ester A. Bulaya)

Jedwali la 3

MHE. ESTER A. BULAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, Jedwali la 3 nalo pia marekebisho yake ni hivyo hivyo kama ilivyokuwa kwenye marekebisho ya Jedwali la 2, baada ya kwenye asasi ni kuwa kwenye Wilaya husika.

WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Ninakubaliana nalo.

*(Jedwali lililotajwa hapo juu lilipitishwa na Kamati
ya Bunge Zima pamoja na mabadiliko
ya Mhe. Ester A. Bulaya)*

Jedwali la 4

MHE. ESTER A. BULAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, Jedwali jipya, kwa sababu nilipendekeza kuwe na mfumo wa Baraza kwenye ngazi za Kata na tayari zile *structure* zingine nilizopendekeza zilishapita. Sasa hili Jedwali jipya la 4 ninalolipendekeza linahusiana na Baraza la Kata kama ilivyokuwa mwanzo. Sasa kama kutakuwa na marekebisho ya idadi kama ambavyo tulipendekeza, Halmashauri itahusika.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri!

WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, sawa.

*(Jedwali lililotajwa hapo juu lilipitishwa na Kamati
ya Bunge Zima pamoja na mabadiliko
ya Mhe. Ester A. Bulaya)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Lissu!

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Mheshimiwa Mwenyekiti, sidahani kama ni utaratibu mzuri unaotumika hapa. Kwa kawaida, Majedwali au Nyongeza zinazokuja kama sehemu ya Sheria, huwa zinakuja kutokana na kifungu fulani ambacho kipo kwenye Sheria. Kwa mfano, ukiangalia kwenye Jedwali la Mheshimiwa Bulaya, Jedwali la Nne Jipya, linatengenezwa chini ya Kifungu cha 11(4) cha Sheria. Sasa kama umepitisha Kifungu cha 11(4), maana yake ni kwamba, unakuwa umepitisha na Jedwali lake. Kwa kuwa Jedwali linatakiwa lisomwe pamoja na kifungu kilicholizaa, sasa huu utaratibu ambao unatumika sina uhakika kama ni utaratibu sahihi. Nilitaka niseme hivyo.

MWENYEKITI: Ahsante, tunaendelea.

Jedwali la 5

MHE. ESTER A. BULAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, Jedwali la 5 ambalo ni jipya, nimeli-*withdral* kwa sababu tulishakataa mfumo wa vijiji. Kwa hiyo, ninadhani tulishakubaliana.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, kuna Jedwali la Kwanza ambalo lilifutwa na Mheshimiwa aliyelifuta, hatukuwahi kuwahoji. Jedwali la Kwanza alilifuta Mheshimiwa Bulaya kifungu hicho kimekubaliwa?

Nakala ya Mtandao (Online Document)

(Jedwali lililotajwa hapo juu lilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila ya mabadiliko yoyote)

(Bunge lilirudia)

Muswada wa Sheria ya Baraza la Vijana Tanzania wa 2015 (The Youth Council of Tanzania Bill, 2015)

(Kusomwa Mara ya Tatu)

WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ninaomba kutoa taarifa kuwa, Bunge limekaa kama Kamati na kupitia kifungu kwa kifungu Muswada wa Sheria ya Kuundwa kwa Baraza la Vijana Tanzania ya Mwaka 2015 na marekebisho yake; hivyo basi, ninaliomba Bunge lako tukufu liupitisha Muswada huu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kutoa hoja.

WAZIRI WA AFYA NA USTAWI WA JAMII: Mheshimiwa Mwenyekiti, naafiki.

*(Hoja ilitolewa iamuliwe)
(Hoja iliamuliwa na Kuafikiwa)*

*(Muswada wa Sheria ya Serikali Ulisomwa
Mara ya Tatu na Kupitishwa)*

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, kwa hatua hii kazi ya Bunge imekwisha, sasa imebaki hatua ya Mheshimiwa Rais, ambapo Bunge litapeleka taarifa hizi katika Ofisi ya Rais ili Sheria isainiwe.

Nichukue nafasi hii kuipongeza Serikali, kwa kazi nzuri waliyofanya. Vilevile naipongeza Kamati ikiongozwa na Mwenyekiti, Mheshimiwa Said Mtanda, mmefanya kazi nzuri. Nawapongeza akina Mheshimiwa Mnyika, waliokuja na mapendekezo yao, ndiyo utaratibu wa Kibunge, wachache wanasema, wengi wanapitisha. Kwa hiyo, hizi ndiyo *procedure* zilivyo, saa nyingine inauma lakini hii ndiyo *system* iliyokubalika, hakuna njia nyingine ya kuwafurahisha. Mimi sikai hapa kumfurahisha mtu, ninakaa hapa kufuata Kanuni na Taratibu za Bunge zilizowekwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Masoud.

MAELEZO BINAFSI YA MBUNGE

MHE. MASOUD ABDALLAH SALIM: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza, ninakushukuru.

Mheshimiwa Mwenyekiti, yafuatayo ni maelezo yangu binafsi nikiwa Mbunge wa Jimbo la Mtambile na Waziri Kivuli wa Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa kuhusu uvunjwaji wa haki za binadamu, uliofanyika dhidi ya Wafuasi wa Chama cha Wananchi (CUF) katika eneo la Fuoni, Wilaya ya Mjini Magharibi Zanzibar, chini ya Kanuni ya 50 (1) na (2) ya Kanuni za Bunge ya Mwaka 2013.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania inatamka kwenye Ibara ya 3(1) kwamba Jamhuri ya Muungano ni nchi ya Kidemokrasia, yenye kufuata

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mfumo wa Vyama Vingi vya Siasa, Ibara ya 3(2) inaelekeza kwamba mambo yote yahasuyo uandikishaji na uendeshaji wa Vyama Vya Siasa nchini, yatasimamiwa kwa mujibu wa masharti ya Katiba hii na Sheria iliyotungwa na Bunge kwa ajili hiyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kufuatia msingi huu wa Kikatiba wa mwaka 1992, Bunge lako Tukufu lilitunga Sheria ya Vyama vya Siasa ili kutekeleza matakwa haya ya Katiba. Sheria hii imeweka utaratibu wa kuandikisha na kuendesha Vyama vya Siasa nchini, kila Chama cha Siasa chenye usajili wa kudumu kina haki kwa mujibu wa Sheria hiyo, ya kufanya mikutano ya hadhara na maandamano, kwa lengo la kueneza Sera zake au kushinikiza mabadiliko ya kisiasa au ya kiseru. Aidha, ili kuwezesha utekelezaji wa haki hii ya Vyama vya Siasa, Vyombo vya Ulinzi na Usalama hususan Jeshi la Polisi, vimepewa wajibu wa kutoa ulinzi na msaada mwingine kwenye mikutano na maandamano ya Vyama vya Siasa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Chama cha Wanachi (*CUF*) ni moja ya Vyama vya Siasa vyenye usajili wa kudumu hapa nchini. Zaidi ya hayo, *CUF* inaunda pamoja na Chama cha Mapinduzi, Serikali ya Umoja wa Kitaifa kule Zanzibar kufuatia Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2010. *CUF* kilipata Wabunge na Madiwani katika pande zote za Jamhuri ya Muungano, yaani Tanganyika na Zanzibar. Aidha, kwa upande wa Zanzibar, *CUF* ni chama pekee cha siasa chenye Muundo wa Kitaifa nchini Tanzania, ambacho kina Wabunge na Wawakilishi wa kuchaguliwa na Wananchi katika Visiwa vya Unguja, Pemba na Bara. CCM haina Mbunge wala Mwakilishi wa kuchaguliwa hata mmoja kwa upande wa Pemba. (*Makofi*)

Kwa maneno mengine, *CUF* kina haki siyo tu ya kufanya mikutano na maandamano ya kisiasa kwa mujibu wa sheria, bali pia Vyombo vya Ulinzi na Usalama hususan Jeshi la Polisi, vina wajibu wa kuipatia ulinzi mikutano hiyo na maandamano hayo.

Tarehe 29 Machi 2015, Chama cha Wananchi *CUF* Zanzibar kiliandaa na kufanya mkutano wa hadhara katika Wilaya ya Kusini kule Makunduchi, Mkoa wa Kusini Unguja. Mkutano huo ulitanguliwa na taarifa iliyotolewa kwa Mkuu wa Polisi wa Wilaya ya Kusini Makunduchi kama inavyotakiwa na Sheria ya Vyama vya Siasa. Mkutano huo ulipatiwa ulinzi na Jeshi la Polisi kama ilivyotakiwa na Sheria.

Wakati mkutano unaendelea, Viongozi wa *CUF* walipata taarifa kutoka kwa raia wema kwamba, kuna watu wanaosadikiwa kuwa ni Wanachama au Wafuasi au Mawakala wa CCM, wamepanga kuwashambulia Viongozi, Wanachama na Wafuasi wa *CUF* wakati watakapokuwa wanarudi Mjini Zanzibar kutoka kwenye mkutano huo Makunduchi.

Taarifa hiyo ilionyesha kwamba, mashambulizi hayo yangefanyika wakati watu wakiwa njiani wakirudi Mjini Zanzibar. Mara baada ya kupata taarifa hiyo, Uongozi wa Chama cha Wananchi *CUF* ulitoa taarifa ya simu kwa Mkuu wa Polisi wa Wilaya ya Kusini Makunduchi. Kwa upande wake Mkuu huyo alitoa taarifa kwa Kamishna wa Polisi Zanzibar, aliyemwelekeza Mkuu wa Polisi wa Wilaya kwamba, atoe ulinzi wa polisi kwa msafara wa *CUF* kutokea Makunduchi hadi Fuoni, Mjini Magharibi, ambapo Askari Polisi kutoka Mjini Magharibi wangeupokea msafara huo na kuupatia ulinzi hadi Mjini Zanzibar.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Askari Polisi wa Kusini Makunduchi walitoa ulinzi kwa msafara wa *CUF* kutokea Makunduchi hadi katika eneo la Fuoni, Mjini Magharibi. Hata hivyo, licha ya taarifa kuwa mashambulizi yalikuwa yamepangwa kufanyika eneo hilo, msafara ulipofika eneo la Fuoni, hakukuwa na Askari Polisi hata mmoja kutoka Mjini Magharibi aliyekuja kutoa ulinzi kwa Viongozi, Wanachama na Wafuasi wa *CUF*.

Matokeo ya kukosekana kwa ulinzi wa Jeshi la Polisi kwa msafara wa *CUF* ni kwamba, wale waliopanga njama za kuwashambulia Viongozi, Wanachama na Wafuasi wa *CUF*,

Nakala ya Mtandao (Online Document)

walifanya mashambulizi hayo. Viongozi, Wanachama na Wafuasi wa CUF walishambuliwa kwa mawe, chupa na mapanga na kusababisha watu 21 kuumizwa vibaya. Orodha ya walioumizwa imeambatanishwa pamoja na maelekezo haya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hadi ninapotoa maelezo haya, hakuna mtu hata mmoja aliyekamatwa na Jeshi la Polisi Zanzibar, kwa kuhusika na vitendo hivi viovu. Aidha, hadi sasa Jeshi la Polisi halijatoa taarifa rasmi juu ya sababu ya kukosekana kwa ulinzi kwa msafara wa CUF, licha ya kuwepo kwa taarifa kwamba, msafara huo ungeshambuliwa katika eneo hilo la Fuoni!

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika kuficha uovu huo, kuna upotoshaji mkubwa wa baadhi ya Viongozi wasiopenda mageuzi kwamba, Wafuasi wa CUF na CCM walirushiana mawe, jambo ambalo ni uongo, kwani CUF waliomba ulinzi kudhibiti wahalifu hawa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mashambulizi hayo dhidi ya Viongozi, Wanachama na Wafuasi wa CUF, yanaelekeza kuwa mwendelezo wa matukio ya aina hiyo dhidi ya CUF na Vyama vingine vya Siasa hapa nchini. Mnamo tarehe 30 Machi 2015, Ofisi ya Wilaya ya CUF iliyoko Dimani Zanzibar, ilichomwa moto na watu wasiojulikana hadi mawasiliano ya maelezo haya, hakuna mtu hata mmoja aliyekamatwa kwa kuhusika na tukio hilo!

Tarehe 27 Januari 2015, msafara wa Viongozi, Wanachama na Wafuasi wa CUF wakiongozwa na Mwenyekiti wa CUF Taifa, Profesa Ibrahim Haruna Lipumba, ulishambuliwa kikatili na Askari Polisi wa Kikosi cha FFU Mjini Dar es Salaam. Watu wengi waliuimizwa vibaya katika shambulio hilo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, utakumbuka kwamba, shambulio hilo lilipelekea Bunge lako Tukufu kujadili Hoja ya Dharura ya Mheshimiwa James Mbatia. Hadi sasa hakuna Askari Polisi hata mmoja aliyechukuliwa hatua za kisheria au hata za kinidhamu kwa kuushambulia mfasara huo wa Mwenyekiti wa CUF Taifa, Profesa Ibrahim Haruna Lipumba.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Viongozi, Wanachama na Wafuasi wengine wa Vyama vingine vya Upinzani nao wamekuwa wahanga wa mashambulizi kama hili la Fuoni. Mwaka 2011, Viongozi, Wanachama na Wafuasi wa Chama cha Demokrasia na Maendeleo CHADEMA, walishambuliwa katika maeneo mbalimbali hapa nchini. Mezi Januari 2011, Maandamano ya Amani ya CHADEMA yalishambuliwa na Jeshi la Polisi Arusha Mjini na kusababisha mauaji ya watu wanne na wengine wengi kuumizwa vibaya.

Baadaye mikutano mingine ya CHADEMA ilishambuliwa Arumeru Mashariki, Morogoro Mjini, Nyololo Wilaya ya Mufindi Iringa na Soweto Arusha Mjini. Watu wengi waliuawa katika mashambulizi hayo, mamia walijeruhiwa vibaya, hakuna Askari Polisi hata mmoja ambaye amechukuliwa hatua zozote za kisheria kwa kuhusika na mashambulizi haya ya kikatili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hata Waheshimiwa Wabunge wa Bunge lako Tukufu wanaotoka katika Vyama vya Upinzani hawajasalimika. Mwezi Aprili 2012, Mheshimiwa Highness Kiwia, Mbunge wa Ilemela CHADEMA na Mheshimiwa Silvester Machelmi, Mbunge wa Ukerewe CHADEMA, walishambuliwa kwa mapanga na Wafuasi wa CCM Mjini Mwanza, mbele ya Askari Polisi. Hadi sasa hakuna mhusika hata mmoja aliyekamatwa na Jeshi la Polisi licha ya mashambulizi hayo kujulikana na Askari Polisi walishuhudia tukio hilo au majina kutolewa kwa Jeshi la Polisi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, matukio haya ya mashambulizi dhidi ya Vyama vya Upinzani yanazua maswali mengi kwa sababu wahanga wa matukio haya ni Vyama vya Siasa vya

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Upinzani na kwa sababu mashambulizi haya yamefanywa na Jeshi la Polisi au kufumbiwa macho na Jeshi la Polisi au na Serikali; taswira inajengeka kwamba, mashambulizi haya yanapangwa na Serikali na Vyombo vyake vya Ulinzi na Usalama.

Hii inaashiria kwamba, kuna watu ndani ya Vyombo vyetu vya Ulinzi na Usalama na ndani ya Serikali, ambao wanataka kuhujumu Demokrasia ya Vyama Vingi Vya Siasa nchini na kuturudisha katika zama za giza katika Mfumo wa Chama Kimoja. Hofu hii inatiliwa nguvu na matamko ya Viongozi Wakuu wa Serikali kama vile Waziri Mkuu, ambapo ametamka ndani ya Bunge lako Tukufu kwamba, wale wanaotekeleza haki yao ya Kikatiba na kujumuika kwa kushiriki katika mikutano ya maandamano ya amani wapigwe tu. Hadi ninapotoa maelezo haya, Mheshimiwa Waziri Mkuu hajakana wala kuifuta kauli yake hiyo!

Mheshimiwa Mwenyekiti, vitendo hivi vinaipaka matope Jamhuri ya Muungano wa Tanzania mbele ya macho ya Jumuiya ya Kimataifa, kwa kuwa nchi inayokandamiza Haki za Binadamu na Wananchi wake. Aidha, kwa sababu ya Tanzania kuwa Nchi Mwanachama wa Mkataba wa Kimataifa wa Roma uliounda Mahakama ya Jinai ya Kimataifa, mashambulizi haya dhidi ya Wananchi na Viongozi wa Kiasasa, yanawaweka Viongozi na Watendaji wa Serikali hii katika hatari ya kufunguliwa mashtaka ya uhalifu dhidi ya ubinadamu katika Mahakama ya Jinai ya Kimataifa ya *The Hague*.

Tutakosea sana endapo tutafikiria kwamba, yanayomtokea Rais Uhuru Kenyatta na Makamu wake William Rutto, hayawezi kuwatokea Viongozi Watendaji Wakuu wa Serikali ya Tanzania. Vilevile matukio haya yanazalisha ama kuendeleza fitina na chuki ndani ya jamii ya Tanzania, ambapo itaendelea kuathiri umoja na amani ya Taifa letu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali na Vyombo vyake vya Ulinzi na Usalama vina wajibu wa kukomesha matukio haya maovu. Amani ya nchi yetu inategemea utayari na utashi wa Serikali na Vyombo vyake vya Usalama katika kushughulikia na kukomesha vitendo hivi. Kimya cha Serikali na Vyombo vyake vya Ulinzi na Usalama juu ya matukio haya, inatafsiri moja; Serikali na Vyombo hivyo au Watendaji wake, wanahusika katika matukio haya, kama haihusiki basi ituthibitishie hivyo kwa kuwakamata wale wote waliohusika na mashambulizi ya Fuoni na mashambulizi mengine yote yaliyotokea dhidi ya Viongozi, Wanachama na Wafuasi wa CUF na Vyama vingine vya Siasa vya Upinzani hapa nchini na kuwafikisha mbele ya Vyombo vya Sheria ili Wananchi waone katika nchi hii haki sawa kwa wote inatendeka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa heshima ya Bunge lako, naomba kuwasilisha. (*Makofi*)

MWENYEKITI: Ahsante. Waheshimiwa Wabunge, kuna funguo hapa zimeletwa mezani za *Cruiser*. Kama kuna Mbunge au Mtendaji yeyote amepoteza, awasiliane na Katibu Mezani. Mheshimiwa Waziri wa Nchi!

HOJA YA KUTENGUA KANUNI

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (SERA, URATIBU NA BUNGE): Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mujibu wa Kanuni Namba 153, ninaomba nitoe hoja ili Bunge lako leo liweze kuendelea na shughuli ambayo ilipangwa katika *Order Paper* asubuhi, mpaka pale utakapoonna sasa tunaweza tukaahirisha angalau tukapata nafasi ya kusikiliza Hotuba ya Mheshimiwa Waziri na Hotuba ya Mwenyekiti wa Kamati na kupunguza kazi kwa mujibu wa ratiba tulivyoipanga leo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kutoa hoja.

WAZIRI WA AFYA NA USTAWI WA JAMII: Mheshimiwa Mwenyekiti, naafiki.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, hoja imeungwa mkono.

Kutokana na ufinyu wa muda na Muswada huu kidogo ulikuwa mgumu tumechukua muda mwingi, naomba niwahoji lakini nimekubaliana na Mheshimiwa Waziri, Miswada yake yote hii miwili ni dakika kumi na tano, kumi na tano; kwa hiyo, yeye asome, Wenyeviti nao wasome ili kesho sasa twende moja kwa moja kwenye mjadala. Kwa hiyo, nawahoji kama mnaafiki Bunge liendelee na kazi mpaka Mheshimiwa Waziri, Wenyeviti na Wasemaji wa Upinzani wamalize kutoa taarifa zao.

*(Hoja ilitolewa iamuliwe)
(Hoja iliamuliwa na Kuafikiwa)*

(Hoja ya Kutengua Kanuni iliafikiwa na Bunge)

MWENYEKITI: Katibu, hatua inayofuata!

MISWADA YA SHERIA YA SERIKALI

Muswada wa Sheria ya Miamala ya Kielektroniki wa Mwaka 2015 (The Electronic Transaction Bill, 2015)

(Kusoma kwa Mara ya Pili)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri!

Waheshimiwa Wabunge, mwacheni Waziri aseme na ninyi mtapewa muda wenu.

WAZIRI WA MAWASILIANO, SAYANSI NA TEKNOLOJIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kutoa hoja kwamba, Muswada wa Kupendekeza Kutunga Sheria ya Miamala ya Kielektroniki, sasa usomwe kwa Mara ya Pili na hatua zake zote.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza kabisa, ninamshukuru Mwenyezi Mungu, Mwingi wa Rehema, kwa kutujalia afya njema na kutuwezesha kushiriki Mkutano wa Kumi na Tisa wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Aidha, kwa masikitiko makubwa, napenda kuungana na Mheshimiwa Spika na Waheshimiwa Wabunge wenzangu, kutoa pole nyingi na za dhati kwa familia, ndugu na jamaa wa aliyekuwa Mbunge mwenzetu, Marehemu Kapteni John Komba, kwa kifo cha ghafla kilichotokea tarehe 28 Februari, 2015, Jijini Dar es Salaam.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Teknolojia ya Habari na Mawasiliano (TEHAMA), ni nyenzo ya kisasa inayotumika kubeba na kusafirisha taarifa, takwimu, picha na sauti kwa kutumia njia na mifumo mbalimbali ya mawasiliano iliyopo, kutoka kwa mtu mmoja mmoja kwenda kwa mtu mwingine au eneo moja kwenda eneo linguine, kwa uharaka, ufasaha, kwa wakati na kwa kiwango cha ubora ule ule bila kujali umbali na mipaka iliyopo ya kijiografia. Matumizi ya TEHAMA yamekua kwa kasi hivyo kuleta mafanikio na changamoto mbalimbali za kiuchumi, kisiasa na kijamii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, maendeleo ya TEHAMA yameleta mafanikio katika kuharakisha, kuboresha na kurahisisha utoaji wa huduma kwa Wananchi na kuchangia kukuza

Nakala ya Mtandao (Online Document)

uchumi na kuleta maendeleo nchini. Mathalani, Wananchi walio wengi sasa wanapata huduma mbalimbali za kifedha, matumizi ya mitandao ya kijamii, barua pepe na huduma mtandao kama vile Serikali mtandao, afya mtandao, kilimo mtandao, biashara mtandao na shule mtandao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mafanikio haya yanayotokana na maendeleo ya TEHAMA, yamesababisha kukua kwa matumizi ya miamala ya kielektroniki, ambayo ni pamoja na uuzaji na ununuzi wa bidhaa na utoaji wa huduma kwa njia za kielektroniki. Kwa mantiki hiyo, nchi mbalimbali Duniani zimechukua hatua mahususi ikiwa ni pamoja na kutunga Sera, Sheria, Kanuni na Miongozo mbalimbali kwa ajili ya kutambua na kuwalinda watumiaji, wafanyabiashara na watoa huduma hizo, pia kutoa dira na mwelekeo wa matumizi sahihi ya TEHAMA katika kufanya biashara na kutoa huduma za kielektroniki.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ununuzi wa bidhaa na upatikanaji wa huduma kwa kutumia miamala ya kielektroniki umeongezeka hapa nchini, hivyo kubadilisha taratibu zilizozoeleka za kufanya biashara kwa mnunuzi na muuzaji kukutana ana kwa ana.

Pia huduma za kielektroniki zimebadilisha namna ya utoaji wa huduma ambapo sasa siyo lazima mtoa huduma kama vile Serikali au Sekta Binafsi, kukutana ana kwa ana na mtumiaji wa huduma hizo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hata hivyo, maendeleo ya TEHAMA hukua kwa kasi zaidi kuliko kasi ya mabadiliko ya Sera na Sheria. Aidha, Sera na Sheria zilizopo nchini zilitungwa kabla ya maendeleo ya TEHAMA na hazitoi miongozo na taratibu kuhusu uuzaji na ununuzi wa bidhaa kwa njia ya kielektroniki na upatikanaji wa huduma kwa njia ya kielektroniki.

Mheshimiwa Mwenyekiti, huduma za miamala ya kielektroniki zinazofanyika hivi sasa ni pamoja na huduma za mawasiliano (mitandao ya kijamii na barua pepe), ulipaji wa kodi na leseni za magari, huduma za kutuma na kupokea pesa, huduma za kujisajili katika vyuo, huduma za afya na uuzaji na ununuzi wa bidhaa.

Pamoja na mafanikio ya matumizi hayo, zimeibuka changamoto mbalimbali zinazoathiri utumiaji wa huduma za miamala ya kielektroniki kama ifuatavyo:-

Watu binafsi na taasisi mbalimbali zimekuwa zikifanya biashara ya kununua na kuuza bidhaa ama kutoa na kupokea huduma kwa njia ya kielektroniki (*e-transaction*) wakati hakuna mfumo wa kisheria unaotambua mikataba inayoingwiwa kwa njia ya kielektroniki; na hivyo, kupelekea Wananchi wengi kuwa na woga wa kukosa imani katika matumizi ya miamala ya kielektroniki kwa kuwa pamekuwa na ongezeko la uhalifu wa kifedha na udanganyifu wa bidhaa na huduma katika mtandao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mfano:-

(i) Wateja wamekuwa wakiletewa bidhaa tofauti na walivyochagua au haiendani na uhalisia wa awali ulivyoonekana kwenye mtandao na wateja huwa hawana haki ya kurudisha, kukataa au vinginevyo.

(ii) Wateja wamekuwa wakipokea mawasiliano ya kibiashara au taarifa ya kibiashara ya bidhaa au huduma ambazo hawajaziomba wala hawakuridhia na wakati mwingine wamekuwa wakikatwa fedha kwa ajili ya kutumiwa ujumbe au taarifa husika.

(iii) Wateja wamekuwa wakighushi saine za kielektroniki za wateja wengine ili kuhalalisha vile wanavyotaka wao. Hii inawezekana kwa kuwa hakuna namna ambavyo wapokeaji

Nakala ya Mtandao (Online Document)

wanaweza kutambua na kuthibitisha kuwa watumiaji ni walengwa. Vilevile kwa sasa hakuna watoa huduma za saina za kielektroniki.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kutokana na kukua kwa matumizi ya TEHAMA ambayo yamepelekea kuwepo na changamoto kama nilizozitaja hapo juu awali, kumesababisha uhitaji wa kutungwa kwa Sheria ya Miamala ya Kielektroniki. Hitaji la Sheria pia limeelekezwa katika Sera ya Taifa ya TEHAMA ya Mwaka 2003 na pia katika Makubaliano mbalimbali ya Kimataifa tuliyoingia na Nchi Wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki, Jumuiya ya Maendeleo ya Nchi za Kusini mwa Afrika na Umoja wa Nchi za Afrika ili kuweka mazingira salama katika matumizi ya mtandao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Sera, Miongozo, Mikataba na uzoefu wa nchi nyingine ambazo Serikali imezingatia wakati wa kutayarisha Sheria husika ni kama ifuatavyo:-

- (i) Sera ya Taifa ya TEHAMA ya Mwaka 2003;
- (ii) Mwongozo wa Matumizi Salama ya Mitandao wa Afrika Mashariki;
- (iii) Mwongozo wa Usalama wa Mtandao wa Nchi Wanachama wa Jumuiya ya Maendeleo ya Nchi za Kusini mwa Afrika;
- (iv) Mikataba wa Umoja wa Afrika kuhusu Usalama wa Mtandao; na
- (v) Uzoefu wa nchi nyingine zilizokwishatunga Sheria hizi kama vile Kenya, Uganda, India na kadhalika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali inawasilisha mapendekezo ya kutungwa kwa Sheria ya Miamala ya Kielektroniki kutokana na sababu zifuatazo:-

- (a) Kukosekana kwa utaratibu wa utambuzi wa kisheria wa mikataba na mawasiliano ya kielektroniki;
- (b) Kukosekana kwa utaratibu wa kukusanya, kuhifadhi na kuwasilisha ushahidi wa kielektroniki;
- (c) Kukosekana kwa utaratibu wa utambuzi wa kisheria wa saina za kielektroniki;
- (d) Kukosekana kwa utaratibu wa kuwatambua, kuwasajili na kuwadhibiti watoa huduma za saina za kielektroniki;
- (e) Kukosekana utaratibu wa kuainisha haki na wajibu kwa watumiaji wa huduma za miamala ya kielektroniki;
- (f) Kukosekana kwa utaratibu wa utoaji wa huduma za Serikali mtandao; na
- (g) Kukosekana kwa utaratibu wa utoaji wa taarifa za wateja na matumizi ya taarifa hizo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mchakato wa kuandaa Muswada huu ulishirikisha wadau mbalimbali na waliunga mkono kutungwa kwa Sheria mahususi ya kusimamia Miamala ya Kielektroniki. Aidha, vikao mbalimbali vimefanyika kuanzia mwaka 2013 na kushirikisha wadau mbalimbali zikiwemo Wizara na Taasisi za Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar na za Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Pia wadau kutoka Taasisi binafsi nao walishirikishwa kikamilifu.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Mwenyekiti, Muswada unaopendekezwa umegawanyika katika Sehemu Nane. Sehemu ya Kwanza, inatoa masharti ya utangulizi ikiwa ni pamoja na Jina la Muswada na tarehe ya kuanza kutumika, Matumizi ya Sheria na Tafsiri ya Maneno yaliyotumika katika Muswada unaopendekezwa.

Sehemu ya Pili, inapendekeza vifungu vitakavyowekewa utaratibu wa kutambulika kisheria na matokeo yatokanayo na miamala ya kielektroniki, ikiwa ni pamoja na utambuzi na matumizi ya sainsi za kielektroniki.

Sehemu ya Tatu, inapendekeza utambuzi wa utoaji huduma za Serikali kwa njia ya mtandao.

Sehemu ya Nne, inapendekeza kuweka vifungu vinavyoainisha utaratibu wa kukubalika kwa ushahidi na uzito wa ushahidi wa kielektroniki.

Sehemu ya Tano, inapendekeza vifungu vinavyotambua mikataba ya kielektroniki. Sehemu hii pia inapendekeza vifungu vitakavyoainisha muda wa kuthibitisha kuwa taarifa ya kielektroniki imepokelewa. Aidha, utaratibu wa kutambua muda na mahali ambapo mkataba wa kielektroniki umeingwiwa pamoja na mambo mengine, yameainishwa katika sehemu hii.

Sehemu ya Sita, inapendekeza kuweka vifungu vinavyosimamia usalama wa mlaji ikiwa ni pamoja na masharti ya mtoa huduma kwa njia ya mtandao kwa mlaji, haki ya mlaji kusitisha huduma au kurudisha bidhaa zilizounuliwa kwa njia ya mtandao. Pia sehemu hii inaainisha adhabu kwa watoa huduma watakaokiuka masharti yaliyowekwa katika sehemu hii.

Sehemu ya Saba, inaweka utaratibu wa kusimamia na kudhibiti utoaji wa huduma za uthibitishaji wa sainsi za kielektroniki pamoja na watoa huduma za kriptografia.

Sehemu ya Nane, inaweka masharti ya ujumla ikiwa ni pamoja na mamlaka ya Waziri kutengeneza Kanuni.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kutungwa na kuanza kutumika kwa sheria hii kutakuwa na matokeo chanya kama ifuatavyo:-

- (i) Kukua kwa matumizi ya kielektroniki katika biashara na huduma;
- (ii) Kutanua wigo kwa kuongeza njia za utoaji wa huduma za kifedha na biashara;
- (iii) Kuongezeka kwa vyanzo vipya vya mapato kwa kuwa mzunguko wa fedha utakuwa kwenye mfumo rasmi na kurahisisha ukusanyaji wa mapato;
- (iv) Kupunguza gharama za uendeshaji wa biashara na huduma;
- (v) Kupunguza matumizi ya sarafu na gharama zinazoendana na uchapishaji, utunzaji na usafirishaji wa sarafu;
- (vi) Uanzishwaji wa miundombinu, itakayotambua na kutumia sainsi za kielektroniki;
- (vii) Kulindwa kwa haki na wajibu kwa watumiaji wa huduma za miamala ya kielektroniki;
- (viii) Kuwepo kwa mamlaka zitakazotoa miongozo na kanuni za kuboresha ubora na usalama wa utoaji wa huduma za biashara za kielektroniki;

Nakala ya Mtandao (Online Document)

- (ix) Kuboresha Ushirikiano wa Kimataifa katika kudhibiti uhalifu wa mitandao;
- (x) Kutekeleza makubaliano na Mikataba ya Kimataifa, yaani EAC na SADC; na
- (xi) Kuimarisha utawala bora kwa kuondoa mianya ya maadili yasiyofaa katika utoaji wa huduma.

Mheshimiwa Mwenyekiti, endapo Bunge lako Tukufu litapitisha Muswada huu kuwa Sheria na Mheshimiwa Rais ataridhia, Sheria hii itanza kutumika mara baada ya Waziri kutangaza kwenye Gazeti la Serikali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kutoa hoja.

WAZIRI WA AFYA NA USTAWI WA JAMII: Mheshimiwa Mwenyekiti, naafiki.

(Hoja ilitolewa iamuliwe)

MWENYEKITI: Hoja imeungwa mkono, Katibu soma ya pili.
Muswada wa Sheria ya Makosa ya Mtandao wa Mwaka 2015 (The Cybercrimes Bill, 2015)

MWENYEKITI: Mtoa hoja!

MHE. JOHN J. MNYIKA: Kuhusu Utaratibu.

MWENYEKITI: Kuhusu Utaratibu!

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, muda mfupi uliopita, Mheshimiwa Waziri ametoa hoja kuhusu Muswada wa *Electronic Transaction Bill*, ambao tunakwenda kuujadili. Sasa kabla hatujaipokea Taarifa ya Kamati juu ya hoja ya kwanza, wala hatujasikiliza Maoni ya Kambi Rasmi ya Upinzani juu ya hoja ya kwanza, hatujajadili na kuamua hoja ya kwanza, tunataka kutolewa tena hoja nyingine juu ya hoja.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hiki ni kinyume kabisa na Kanuni na kinyume kabisa na utaratibu. Kwa hiyo, tujielekeze kwenye hoja moja, tukimaliza hoja moja twende hoja nyingine

MWENYEKITI: Kaa chini Mheshimiwa Mnyika!

Waheshimiwa Wabunge, kabla Waziri wa Nchi hajatoa taarifa yake, niliwasihi na kuwaomba, kutokana na Bunge kuisha kesho, tujaribu ku-*justify* zisomwe hizi taarifa mbili, zisomwe taarifa za Kamati husika na zisomwe taarifa za Kambi Kuu ya Upinzani.

Kambi Kuu ya Upinzani mkaniletea ki-note ambacho amekiandika Mheshimiwa Lissu, ninyi mnaomba taarifa yenu muite kesho kutokana na bado hamjajiandaa. Ndiyo nasema, tunajaribu kutumia muda huu kuweza kusomwa hizi Taarifa mbili za Serikali na za Kamati, kesho mtasoma upande wa *Opposition* na ndiyo maana nikamwambia Katibu, Waziri atoe hoja ya taarifa yake ya kwanza, tumesoma ya pili kuhalalisha utaratibu mzima wa *Order Paper*.

Mheshimiwa Lissu, *we are just trying* kusoma hizi taarifa kutokana na kesho tunamaliza. Hapa hatuingii katika mjadala, zitajadiliwa kesho baada ya Kambi ya Upinzani kusoma Taarifa yao. Nimewapa ruhusa kesho Kambi ya Upinzani, Mheshimiwa Mnyika subiri, mtoe taarifa zenu kesho. Kwa maana hiyo, kama mtu atakuwa na malalamiko yeyote ataandika barua Ofisi ya Spika.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Waziri, endelea!

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti ...

MWENYEKITI: Mheshimiwa *ruling* imeshafanywa samahani. Mheshimiwa Waziri endelea!

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Hivi ninyi watu hamna hata aibu; hata vitu vidogo vya kufuata Kanuni vinawashinda!

MHE. JOHN J. MNYIKA: Si afuate utaratibu tu!

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mnyika, *please* kaa chini.

WAZIRI WA MAWASILIANO, SAYANSI NA TEKNOLOJIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kutoa hoja kwamba, Muswada wa kupendekeza kutunga Sheria ya Uhalifu wa Mtandao, sasa usomwe kwa Mara ya Pili na hatua zake zote.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza kabisa, ninamshukuru Mwenyezi Mungu, Mwingi wa Rehema, kwa kutujalia afya njema na kutuwezesha kushiriki Mkutano wa Kumi na Tisa wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kukua kwa kasi kwa matumizi ya Teknolojia ya Habari na Mawasiliano, kumeleta mafanikio mengi katika nyanja mbalimbali za maisha ya kila siku. Mafanikio haya yanathibitika kwa kuongezeka kwa matumizi ya huduma za mawasiliano, huduma za kifedha na mitandao ya kijamii. Vilevile TEHAMA, imeweza upatikanaji wa elimu mtandao, afya mtandao, Serikali mtandao na biashara mtandao.

Aidha, mafanikio hayo yameleta changamoto nyingi katika jamii, ikiwa ni pamoja na uhalifu wa mtandao (*Cyber Crimes*). Changamoto hizi ni kutokana na kuibuka kwa makosa mapya ya jinai na pia mbinu mpya za kutenda makosa ya zamani. Makosa haya hujumuisha uhalifu ambao kompyuta au mifumo ya kompyuta hutumika kama nyanja ya uhalifu au mlengwa wa uhalifu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, makosa ya mtandao yamegawanyika katika makundi manne makubwa kama ifuatavyo: Makosa dhidi ya faragha; usalama na upatikanaji wa taarifa za kompyuta na mifumo ya kompyuta; makosa yanayohusiana na maudhui; na makosa dhidi ya mifumo ya Kompyuta na muungano wa makosa ya kawaida ambayo hufanywa kwa kutumia mtandao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, waathirika na wahanga wa uhalifu wa mtandao ni pamoja na Serikali, Sekta Binafsi, Watu Binafsi na Jamii kwa ujumla. Takwimu kutoka Jeshi la Polisi zinaonesha makosa ya uhalifu wa mtandao yaliyoripotiwa na kuchunguzwa kati ya mwaka 2012 hadi Agosti, 2014 yalikuwa ni kama ifuatavyo: Uchochezi, udhallishaji na vitisho kwa kutumia mtandao ambayo ni makosa 400; udanganyifu wa kutumia kompyuta makosa 180; kuingilia mawasiliano ya kompyuta au mifumo ya kompyuta kinyume cha sheria makosa 174; na wizi kwenye mashine za kutoa na kuweka fedha (*ATM Skimming*) makosa 245. Vilevile katika kipindi cha mwaka 2010 hadi 2013, makosa ya uhalifu wa mtandao yalisababisha hasara ya zaidi ya shilingi bilioni 9.8 kwenye Taasisi za Kifedha pekee. Pia Kitengo cha Polisi cha Kudhibiti Makosa ya Uhalifu wa Mtandao (*Cybercrimes Unit*), kiliripoti kukamatwa kwa zaidi ya watu 500 wakiwemo raia wa kigeni kwa makosa ya uhalifu wa mtandao. Kwa mujibu wa ripoti hiyo, inaonesha kuwa uhalifu katika mtandao unaongezeka.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Mwenyekiti, mifano ya uhalifu inayofanyika katika mitandao ni kama ifuatavyo:-

Kwanza, kumekuwepo na tabia ya kusambaza taarifa mbalimbali kwa njia ya mtandao ambazo ni kichochezi au kukashifu kwa kutumia maneno ya kejeli, uwongo kuhusiana na masuala ya imani, kisiasa, kabila, rangi na mengineyo na hivyo, kupelekea uvunjaji wa amani na hali ya kutoelewana ndani ya jamii.

Ya pili, kumekuwepo na tabia ya udhalilishaji baina ya watu mbalimbali kwa kutumiana ujumbe au picha zinazodhalilisha mtoto, mtu mmoja mmoja, kikundi kwa mfano picha za ngono, wahanga wa ajali, marehemu na kadhalika. Wakati mwingine udhalilishaji huo umesababisha baadhi ya watu kupoteza maisha na mmomonyoko wa maadili.

Tatu, kumekuwepo na uharibifu wa miundombinu muhimu ya Taifa kwa makusudi. Hii imepelekea kuisababishia Serikali na Sekta Binafsi hasara na kusababisha kukosekana kwa huduma mbalimbali za kiuchumi na za kijamii. Kwa mfano, kukatwa kwa Mkongo wa Taifa wa Mawasiliano husababisha shughuli nyingi zinazotumia mawasiliano kwa kupitia mkongo huo kusimama.

Nne, walaji wamekuwa wakipokea mawasiliano ya kibiashara au huduma ambazo hawajaziomba wala kuridhia na wakati mwingine wamekuwa wakikatwa fedha kwa ajili ya kutumiwa ujumbe au taarifa hizo.

Tano, kumekuwepo na wizi wa fedha kwa njia ya mtandao kama nilivyoeleza hapo juu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hayo ni baadhi ya makosa ya uhalifu wa mtandao yanayofanywa na yanayoshindwa kufanyiwa upelelezi na majalada yake kushindwa kufikishwa kwa Mkurugenzi wa Mashtaka kwa maamuzi ya kufungua mashtaka kutokana na kukosekana kwa sheria mahususi inayosimamia makosa na adhabu na kutokuwepo kwa utaratibu wa upelelezi na uendeshaji wa mashtaka ya makosa ya uhalifu wa mtandao. Vilevile hata mashauri yaliyowasilishwa kwa *DPP* yalishindwa kufanyiwa maamuzi ya kupeleka mahakamani kutokana na kukosekana kwa Sheria.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sasa Jeshi la Polisi na Ofisi ya Mwendesha Mashtaka wamekuwa wakitumia makosa yaliyoainishwa ndani ya Kanuni za Adhabu, kufungua mashtaka ya makosa ya uhalifu wa mtandao. Hata hivyo, mashtaka hayo huondoshwa na mahakama kutokana na kutokukidhi matakwa ya kisheria yaliyoainishwa ndani ya Kanuni za Adhabu. Hii imetokana na uhalisia kwamba:-

(i) Kuna makosa ambayo yanafanywa katika mazingira ya *TEHAMA* ambayo Sheria zilizopo haziyatambui makosa hayo;

(ii) Kuna makosa ambayo yanafanywa katika mazingira ya *TEHAMA* ambayo Sheria zilizopo zinayatambua lakini vigezo vya kubainisha ushahidi wa utendaji wa makosa hayo katika mazingira ya *TEHAMA* havijaainishwa katika Sheria zilizopo;

(iii) Makosa yanayofanywa kwenye mazingira ya *TEHAMA* hayana mipaka ya kijiografia hivyo mahakama kukosa mamlaka ya kisheria; na

(iv) Kutokana na kuibuka kwa makosa mapya na kubadilika kwa mbinu za utendaji makosa hayo, kuna kuwa na changamoto mbalimbali kwa Polisi na Vyombo vinavyosimamia utekelezaji wa Sheria, kufanya na kukamilisha upelelezi na waendeshaji mashtaka kuwasilisha ushahidi mahakamani.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia, Ofisi ya Mkurugenzi wa Mashtaka na Jeshi la Polisi, wameanzisha Vitengo Maalumu vya Wataalamu wa Makosa ya Uhalifu wa Mtandao. Hata hivyo, kutokana na kukosekana kwa Sheria mahususi ya Makosa ya Uhalifu wa mtandao, vitengo hivyo vimeshindwa kutekeleza majukumu yake kwa kushindwa kuchunguza, kupeleleza na kuendesha mashtaka kwa makosa husika; hivyo, kusababisha kuongezeka kwa wimbi la uhalifu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kutokana na kukua kwa matumizi ya TEHAMA, ambayo yamepelekea kuwepo na changamoto kama nilizozitaja hapo juu awali, kumesababisha uhitaji wa kutungwa kwa Sheria ya Uhalifu wa Mtandao. Hitaji la Sheria hii limeelekezwa katika Sera ya Taifa ya TEHAMA ya Mwaka 2003 na pia katika Makubaliano mbalimbali ya Kimataifa tuliyoyaingia na Nchi Wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki, Jumuiya ya Maendeleo ya Nchi za Kusini mwa Afrika na Umoja wa Nchi za Afrika ili kuweka mazingira salama katika matumizi ya mtandao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Sera, Miongozo na Mikataba na uzoefu wa nchi nyingine ambazo Serikali imezingatia wakati wa kutayarisha Sheria husika ni kama ifuatavyo:-

- (i) Sera ya Taifa ya TEHAMA ya mwaka 2003;
- (ii) Mwongozo wa Matumizi Salama ya Mtandao wa Afrika Mashariki;
- (iii) Mwongozo wa Usalama wa Mtandao wa Nchi Wanachama wa Jumuiya ya Maendeleo ya Nchi za Kusini mwa Afrika;
- (iv) Mkataba wa Umoja wa Afrika kuhusu Usalama wa Mtandao; na
- (v) Uzoefu wa nchi nyingine zilizokwishatunga Sheria kama hii kama vile Kenya, Uganda na India.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali inawasilisha mapendekezo ya kutungwa kwa Sheria ya Uhalifu wa Mtandao kutokana na sababu zifuatazo:-

- (i) Kuweka utaratibu wa kuzuia na kudhibiti uhalifu wa mtandao;
- (ii) Kuainisha makosa na adhabu dhidi ya uhalifu wa mtandao;
- (iii) Kuainisha kanuni na taratibu za upelelezi na uendeshaji wa mashtaka ya makosa ya uhalifu wa mtandao;
- (iv) Kuruhusu matumizi ya TEHAMA katika kufanya upelelezi na uendeshaji wa mashtaka ya makosa ya uhalifu wa mtandao;
- (v) Kuweka utaratibu wa ukusanyaji wa vielelezo, ushahidi na kumbukumbu za makosa ya uhalifu wa mtandao;
- (vi) Kuwezesha kutungwa kwa kanuni na taratibu za usimamizi, uendeshaji, ulinzi na usalama wa miundombinu muhimu ya TEHAMA nchini;
- (vii) Kuainisha dhamana na wajibu wa watoa huduma za mtandao katika kutunza na kutoa taarifa kuhusu uhalifu wa mtandao na kusaidia upelelezi;

Nakala ya Mtandao (Online Document)

(viii) Kuhakikisha Sheria inayopendekezwa itatumika pande zote mbili za Jamhuri ya Muungano wa Tanzania;

(ix) Kudhibiti wizi, uzalishaji na usambazaji wa kazi zenye hati na haki miliki kwa kutumia TEHAMA; na

(x) Kuweka utaratibu wa kudhibiti na kuzuia mianya ya kukwepa kodi kwa kutumia mtandao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mchakato wa kuandaa Muswada huu ulishirikisha Wadau mbalimbali na waliunga mkono kutungwa kwa Sheria mahususi ya kusimamia Uhalifu wa Mtandao. Aidha, vikao mbalimbali vimefanyika kuanzia mwaka 2013 na kushirikisha Wadau mbalimbali zikiwemo Wizara na Taasisi za Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar na Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Pia, Wadau kutoka Taasisi binafsi nao walishirikishwa kikamilifu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Muswada unaopendekezwa umegawanyika katika Sehemu Sita.

Sehemu ya Kwanza, inaainisha masharti ya awali, ikiwa ni pamoja na Jina la Sheria, tarehe ya kuanza kutumika kwa Sheria na Tafsiri ya Maneno mbalimbali yaliyotumika katika Muswada huu.

Sehemu ya Pili, inaainisha makosa na adhabu dhidi ya makosa hayo ndani ya Sheria hii.

Sehemu ya Tatu, inatoa mamlaka ya mahakama katika kusikiliza na kuamua mashauri yanayohusu makosa ya uhalifu wa mtandao yaliyoainishwa katika Sheria inayopendekezwa.

Sehemu ya Nne, inaainisha utaratibu juu ya upekuzi na ukamataji wa vifaa vyenye taarifa zinazohitajika kwa ajili ya upelelezi.

Sehemu ya Tano, inaainisha wajibu wa watoa huduma za mtandao wakati wa kutoa huduma hizo.

Sehemu ya Sita, inaweka masharti ya jumla ikiwa ni pamoja na kinga kwa Maafisa wa utekelezaji wa Sheria, utaifishaji wa mali zinazohusiana na makosa ya mtandao, ufilishaji wa makosa na uwajibikaji kwa makosa yanayofanywa na kampuni zinazotoa huduma za mtandao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kutungwa na kuanza kutumika kwa Sheria hii, kutakuwa na matokeo chanya kama ifuatavyo:-

(a) Kuwepo kwa sheria ya kudhibiti na kushughulikia uhalifu wa mtandao.

(b) Kuwepo kwa mazingira salama katika matumizi ya TEHAMA.

(c) Kutambulika kisheria kwa uhalifu wa mtandao.

(d) Kuwepo utaratibu wa ukusanyaji, utunzaji na uwasilishaji wa ushahidi wa kielektroniki mahakamani.

(e) Kupungua kwa matukio ya uhalifu katika mtandao.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

(f) Kuziwezesha Mahakama nchini kusikiliza na kuendesha mashtaka ya makosa ya uhalifu wa mtandao hata pale ambapo makosa hayo yamefanyika au kufanywa na wahalifu au kupitia kompyuta au mifumo ya kompyuta iliyopo nje ya nchi.

(g) Kuwezesha kutungwa kwa kanuni na taratibu za usimamizi, uendeshaji, ulinzi na usalama wa miundombinu muhimu ya TEHAMA nchini.

(h) Kupunguza vitendo vya ugaidi na utakatishaji wa fedha haramu kwa njia ya mtandao.

(i) Kuimarisha Ushirikiano wa Kimataifa katika kudhibiti na kushughulikia uhalifu wa mtandao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, samahani kidogo.

MWENYEKITI: Tumia *hard copy*, kama hiyo imeparaganyika. Mheshimiwa, mpe *hard copy*.

WAZIRI WA MAWASILIANO, SAYANSI NA TEKNOLOJIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante.

MWENYEKITI: Mitandao hiyo!

WAZIRI WA MAWASILIANO, SAYANSI NA TEKNOLOJIA: Mitandao. Nakuja Mheshimiwa Mwenyekiti.

MWENYEKITI: Uko ukurasa wa 5, (6)(h).

WAZIRI WA MAWASILIANO, SAYANSI NA TEKNOLOJIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, 6(h).

MWENYEKITI: Malizia (i) sasa!

WAZIRI WA MAWASILIANO, SAYANSI NA TEKNOLOJIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante.

MWENYEKITI: Tumia hii Mheshimiwa Waziri, uko (i)!

WAZIRI WA MAWASILIANO, SAYANSI NA TEKNOLOJIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, niko (i), sawasawa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tayari nimeiona.

(i) Kuimarisha ushirikiano wa kimataifa katika kudhibiti na kushughulikia uhalifu wa mtandao.

(j) Kuiwezesha Serikali kutekeleza majukumu yake kwa mujibu wa Mikataba na Makubaliano mbalimbali ya Kimataifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, endapo Bunge lako Tukufu litapitisha Muswada huu kuwa Sheria na Mheshimiwa Rais ataridhia, Sheria hii itaanza kutumika mara baada ya Waziri kutangaza kwenye Gazeti la Serikali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kutoa hoja. (*Makofi*)

WAZIRI WA VIWANDA NA BIASHARA: Mheshimiwa Mwenyekiti, naafiki.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

(Hoja ilitolewa iamuliwe)

MWENYEKITI: Ahsante. Hoja imeungwa mkono.

Sasa namwita Mwenyekiti wa Kamati husika, Mheshimiwa Serukamba! (Makofi)

MHE. PETER J. SERUKAMBA – MWENYEKITI WA KAMATI YA MIUNDOMBINU: Mheshimiwa Mwenyekiti, Maoni ya Kamati ya Bunge ya Kudumu ya Miundombinu, kuhusu Muswada wa Sheria ya Miamala ya Kielektroniki, 2015 (*The Electronic Transaction Act, 2015*).

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mujibu wa Kanuni ya 86(5) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la 2013, naomba kuwasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu, Maoni ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Miundombinu, yanayohusu Muswada wa Sheria ya Miamala ya Kielektroniki ya 2015.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kamati ilipata nafasi ya kujadili Muswada huu katika vikao vine. katika Kikao cha kwanza kilichofanyika tarehe 27 Machi 2015, Waziri wa Mawasiliano, Sayansi na Teknolojia, alitoa maelezo ya jumla juu ya madhumuni ya Muswada huu.

Hata hivyo, pamoja na Muswada huu kuletwa kwa Hati ya Dharura na kwa kuwa ni siku chache za Kamati kuipitia, Kamati iliwaalika Wadau mbalimbali wa Sekta hii, ambapo pamoja na kuwa na muda mdogo, waliweza kufika mbele ya Kamati Siku ya Jumapili, tarehe 29 Machi 2015 na kutoa maoni yao ambayo kimsingi yamechangia katika kuboresha Muswada huu. Wadau hao ni pamoja na Kampuni ya Simu ya *TTCL*, Umoja wa Wamiliki wa Vyombo vya Habari Tanzania (*MOAT*), Mamlaka ya Mawasiliano Tanzania (*TCRA*), Jeshi la Polisi, Serikali Mtandao (*e-Government*), *Vodacom Tanzania* na Sikika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Tanzania kama nchi nyingine Duniani, imekuwa ikitumia miamala ya kielektroniki ambayo imeongeza ufanisi, kupunguza urasimu na kwa kupunguza muda wa kutoa na kupokea huduma mbalimbali. Sheria ya Miamala ya kielektroniki inahitajika ili kuhakikisha matumizi sahihi ya teknolojia na si vinginevyo. Kuwepo kwa Muswada huu kutasaidia kutambulika kwa miamala ya kielektroniki katika sehemu mbalimbali, hususan katika shughuli za kiuchumi, kijamii na kisiasa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile kuwepo kwa Sheria hii kutasaidia kujua masharti kuhusiana na utambuzi wa miamala ya kielektroniki, huduma za Serikali Mtandao, matumizi ya teknolojia ya habari na mwasiliano katika ukusanyaji wa ushahidi, kukubalika kwa ushahidi wa kielektroniki, matumizi salama na sahihi ya kielektroniki.

Muswada huu umegawanyika katika Sehemu kuu Nane, ambazo Kamati imezifanyia kazi na kutoa mapendekezo ya kuziboresha na hatimaye kuwa na Sheria inayofaa kwa mazingira ya nchi yetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Sehemu ya kwanza, Masharti ya Awali. Sehemu hii ya kwanza ya Muswada, Kamati haikuwa na marekebisho yoyote.

Sehemu ya Pili, kutambulika na matokeo ya miamala ya kielektroniki; Kifungu cha 6 cha Muswada kinachohusu saini ya kielektroniki pale ambapo Sheria inahitaji saini ya mtu, masharti hayo yatatimizwa na saini ya kielektroniki iliyotolewa chini ya Sheria hii. Kamati inapendekeza, Sheria iainishe aina ya saini ya kielektroniki itakayotumika kama ni saini ya kidijitali au saini iliyonakiliwa (*Digital Signature*) or *Scanned Signature*.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kifungu cha 7(b), Kamati imefanya marekebisho katika Kifungu hiki kwa kuondoa neno “of” lililokuwa likitokea kati ya neno *Signs and the Electronic*. Hivyo, kutokana na marekebisho ya Kifungu hicho sasa kitasomeka; “*Can be used to identify the person who signs the electronic communication.*”

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kifungu cha 12(b), Kamati imefanya marekebisho kwa kuondoa neno *Certificate* na badala yake kuweka neno *Certificate* baada ya marekebisho ya Kifungu hiki na kitasomeka kama ifuatavyo; “*Validity of a certificate or observe had a limitations with respect of the certificate where an electronic signature is supported by a certificate.*”

Sehemu ya Tatu, Huduma za Serikali Mtandao. Kifungu cha 13(4), katika sehemu hii Kamati imeongeza Kifungu cha maneno “*in consultation with the Minister Responsible for e-Government*” kati ya neno “*may and by notice.*” Sababu ya Kamati kuongeza maneno hayo ni kutokana na mgawanyo wa madaraka uliopo Serikalini.

Sehemu ya Nne, kukubalika kwa uzito wa ushahidi wa ujumbe wa *data*. Sehemu hii ya Nne ya Muswada Kamati haikuwa na marekebisho yoyote.

Sehemu ya Tano, Kutambulika kwa Mkataba wa kielektroniki. Sehemu hii ya Tano ya Muswada Kamati haikuwa na marekebisho yoyote.

Sehemu ya Sita, Usalama wa Mlaji. Sehemu hii ya Sita ya Muswada, Kamati haikuwa na marekebisho yoyote.

Sehemu ya Saba; Watoa Huduma za Kraipotografia na Uidhinishaji. Sehemu hii ya Saba ya Muswada Kamati haikuwa na marekebisho yoyote.

Sehemu ya Nane, Masharti ya Jumla. Sehemu hii ya Nane ya Muswada Kamati haikuwa na marekebisho yoyote.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Kamati ya Bunge ya Miundombinu, napenda kukushukuru wewe binafsi, kwa kunipa nafasi hii kuwasilisha Maoni ya Kamati yangu. Aidha, napenda kumshukuru Mheshimiwa Profesa Makame Mbarawa - Waziri wa Mawasiliano, Sayansi na Teknolojia, Naibu Waziri - Mheshimiwa January Yussuf Makamba, Wataalamu wa Wizara wakiongozwa na Katibu Mkuu - Profesa Patric Makungu na Naibu Katibu Mkuu - Ndugu John Mngodo, kwa ushirikiano waliotupatia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nawashukuru pia Watendaji wote wa Ofisi ya Bunge, kwa ushirikiano wao mzuri wakiongozwa na Katibu wa Bunge, Dkt. Thomas D. Kashiilah, kwa kuwezesha Kamati yangu kutekeleza majukumu yake ipasavyo. Vilevile Makatibu wa Kamati; Bibi Hosiana John na Ndugu Francisca Haule, kwa kuratibu shughuli za Kamati.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Wajumbe wa Kamati ya Bunge ya Miundombinu, naomba kuwasilisha. (*Makofi*)

MWENYEKITI: Ahsante. Sasa namwita Mwenyekiti wa Kamati ya Bunge ya Kudumu ya Miundombinu kuhusu Muswada wa Sheria ya Makosa ya Mtandao, najua ni wewe mwenyewe. Sasa Kiti kinakuruhusu usome huo Muswada wa pili; Maoni yenu!

MHE. PETER J. SERUKAMBA – MWENYEKITI WA KAMATI YA MIUNDOMBINU: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa nafasi tena.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Mwenyekiti, Maoni ya Kamati ya Bunge ya Kudumu ya Miundombinu kuhusu Muswada wa Sheria ya Makosa ya Mtandao 2015 (*The Cybercrimes Act, 2015*).

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mujibu wa Kanuni ya 86(5) ya Kanuni za Bunge, Toleo la 2013, naomba kuwasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu, Maoni ya Kamati ya Kudumu ya Miundombinu yanayohusu Muswada wa Sheria ya Makosa ya Mtandao (*The Cybercrimes Act, 2015*).

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kamati ilipata nafasi ya kujadili Muswada huu katika vikao vinne. Katika kikao cha kwanza kilichofanyika tarehe 27 Machi 2015, Waziri wa Mawasiliano Sayansi na Teknolojia, alitoa maelezo ya jumla kuhusu madhumuni ya Muswada huu.

Pamoja na Muswada huu kuletwa kwa Hati ya Dharura na kuwa na siku chache za Kamati kuupitia, Kamati iliwaalika Wadau mbalimbali katika Sekta hii, ambapo pamoja na muda mdogo, walifika mbele ya Kamati yangu na kutoa maoni yao ambayo kimsingi yamechangia katika kuboresha Muswada huu. Wadau hao ni pamoja na Kampuni ya Simu Tanzania (*TTCL*), Umoja wa Wamiliki wa Vyombo vya Habari Tanzania (*MOAT*), Mamlaka ya Mawasiliano (*TCRA*), Jeshi la Polisi Tanzania, Serikali ya Mtandao (*e-Government*), *VODACOM Tanzania*, Sikika wao walileta maoni yao kwa njia ya *Email*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Maoni ya Kamati, utangulizi; ni kweli isiyopingika kuwa, dhana ya utumiaji wa miala ya kielektroniki na mawasiliano imebadilisha mfumo wa maisha Duniani na sasa siyo rahisi kwa mtu, nchi ama Dunia, kuendelea bila mfumo huu. Mfumo huu ukitumiwa vizuri una faida nyingi sana kama vile kuokoa muda, kuboresha huduma, kuongeza uwajibikaji, kurahisisha mawasiliano kati ya watu na watu, makampuni, mashirika, Idara za Serikali na kadhalika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, licha ya faida hizo kama Taifa, ni lazima tuwe makini na maendeleo hayo kwani pamoja na faida hizo katika maendeleo ya nchi, pia dhani hii ina madhara makubwa ambayo bila kuchukua hatua madhubuti ya kukabiliana nazo, madhara makubwa kimtandao ni kama haya yafuatayo:-

Ujasusi *data*, kuingilia *data*, mawasiliano ya mifumo kinyume cha sheria, kubaki katika mfumo wa kompyuta kinyume cha sheria, kughushi na kuhusiana na masuala ya kompyuta, usambazaji wa patnografia, makosa yanayohusiana na utambuzi, kutoa taarifa za uwongo, kuingia katika wimbi la ubaguzi, matusi, mauaji ya Kimbari, kuzuia upelelezi, kufikia taarifa za upelelezi na utumiaji wa taarifa bila ridhaa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kutokana na sababu hizo, nchi mbalimbali Duniani kama vile Uganda, Mauritius, India na Malaysia, zimeunda Sheria ya Makosa ya Mtandao ili waweze kudhibiti madhara mbalimbali ya kimtandao. Kwa hiyo basi, Tanzania nayo katika miaka ya hivi karibuni imeathiriwa na makosa ya kimtandao kwa mfano, upigaji wa picha za matukio kama vile miili ya watu waliopata ajali, usambazaji wa picha ngono, wizi kwenye mabenki, uvujaji na usambazaji wa taarifa nyeti za siri kinyume cha sheria pamoja na kuwa wimbi kubwa la makosa hayo, hadi sasa Tanzania haijawa na sheria ya kudhibiti makosa ya kimtandao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hali hii imesababisha ugumu katika kuwafikisha katika vyombo vya sheria waharifu wa makosa ya kimtandao. Hivyo basi, malengo ya sheria hii ni kuainisha makosa yanayohusiana na uvumbuzi wa mfumo wa kompyuta na teknolojia na habari na mawasiliano, kuweka utaratibu wa upelelezi, ukusanyaji na matumizi wa ushahidi wa kielektroniki na masuala mengine yanayohusiana na hayo.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kimsingi, tumechelewa kuitunga sheria hii ya kudhibiti makosa ya kimtandao, ukizingatia madhara ambayo tayari yamejitokeza katika nchi yetu. Hivyo, ipo haja kubwa ya kuwa na sheria hii ambayo italinda watoa huduma, watumiaji na kuzuia matumizi mabaya ya kimtandao katika nyanja za kiuchumi, kisiasa, kijamii na kiutamaduni. Wakati sasa umefika kuhakikisha tunadhibiti na kutokomeza makosa hayo ambayo yamekuwa yakijitokeza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Muswada huu umegawanyika katika sehemu kuu saba, ambazo Kamati imezifanyia kazi na kutoa mapendekezo ya kuziboresha na hatimaye kuwa na sheria inayofaa kwa mazingira ya nchi yetu.

Sehemu ya Kwanza, Masharti ya Awali. Sehemu hii ya Kwanza ya Muswada wa Kamati haikuwa na marekebisho yoyote.

Sehemu ya Pili, masharti yanayohusiana na makosa na adhabu. Kifungu cha 7(1) kinachohusu kuingilia *data* kinyume cha sheria, Kamati inapendekeza Sheria pia itambue sehemu zingine ambazo zinatumiwa na makampuni ya simu kuhifadhi taarifa (*data storage*). Hii ni kutokana na *data* kuwa zinaongeza kila siku kwenye mfumo, yaani kwenye *system* na hivyo kulazimu makampuni ya simu kuzitoa na kuzihifadhi sehemu nyingine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kifungu cha 11 kinachohusu kughushi kunakohusiana na masuala ya kompyuta, Kamati inashauri kufutwa kwa maneno *for legal purposes*, ambayo yanajitokeza katika mstari wa tatu wa kifungu hiki, kifungu hiki sasa kosomeke kama ifuatavyo:

Kifungu cha 11(1); *“A person shall not intentionally and unlawfully input, alter, delay transmission or delete computer data, resulting in unauthentic data, with the intent that it be acted as if it were authentic, regardless of whether or not the data is readable or intelligible.”*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kifungu cha 16 cha Muswada kinachohusu kutoa taarifa za uwongo, Kamati inaona kuwa adhabu inayopendekezwa kwa mtu anayetoa taarifa, *data* au maelezo kwa njia ya maandishi au alama au na nyingine yoyote kwenye mfumo wa kompyuta na malezo hayo kuwa ya uwongo, yanapotosha au yasiyo sahihi, katika kupewa adhabu ya faini isiyopungua shilingi milioni tatu, kifungu kisichopungua miezi sita, hii ni adhabu ndogo ukilinganisha na ukubwa wa tatizo hili katika jamii yetu.

Hivyo, Kamati inashauri adhabu ya faini iongezwe na kuwa faini isiyopungua shilingi milioni tano na hivyo sasa kifungu hicho kosomeke kama ifuatavyo:-

“Any person who publish information or data or facts presented in a picture, text, symbol, or any other form in a computer system, knowing that such information or data is false, desceptive, misleading or inaccurate and with the intent to defame, threaten, abuse, insult, cause public panic or encourage criminal offence, commit an offence and shall on conviction be liable to a fine not less than five million shillings or imprisonment for a term not less than three years or both.”

Mheshimiwa Mwenyekiti, umuhimu wa kuongeza adhabu hii ni kutokana na ukweli kwamba, kumekuwa na wimbi kubwa la watu ambao wamekuwa wakidhalilisha utu wa watu wengine katika mitandao ya kompyuta, jambo ambalo limeathiri sana watu, familia, jamii hata na nchi kwa ujumla. Kwa kutoa adhabu kubwa kwa watu watakaobainika kufanya makosa haya, kutasaidia kukomesha tabia hii.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kifungu cha 20 kinatoa taarifa zinazotumiwa bila ridhaa. Kamati inashauri kuongeza kwa neno *institutions*, baada ya neno *person* na sasa kisomeke kama ifuatavyo:-

Kifungu cha 20(1); *"A person shall not ... kama ilivyo kwenye Muswada."*

Kifungu cha 21(1) kinachohusu kufichua taarifa za upelelezi, Kamati inashauri kuongeza *"knowingly"* kati ya neno *"not or disclose."* Kifungu hiki sasa kisomeke; *"A person shall not knowingly disclose details of a criminal investigation, which require confidentiality."*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kifungu cha 23(2) kinahusu ukusanyaji kupitia mtandao. Katika kifungu hiki, Kamati inapendekeza adhabu iongezwe, badala ya kifungu cha mwaka mmoja kiwe kifungu cha miaka mitano na kifungu hiki kisome: *"A person who contravenes subsection (1), commits an offence and is liable on conviction to a fine not less than three million shillings or to imprisonment for term not less than five years or both."*

Aidha, Kamati inashauri kuweka utaratibu wa Serikali kuchukua hatua za ufuatiliaji kabla mtu aliyenyanaswa kuripoti ili hii ihusishe mfumo wa kuweza kumtambua mtu anayesambaza picha ama taarifa hizo. Hili likifanyika litapunguza sana makosa ya namna hii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mamlaka ya Mahakama; sehemu hii ya Muswada haikuwa na marekebisho yoyote.

Sehemu Nne, upekuzi na ukamataji; Kifungu cha 35, Kamati inashauri kufanyiwa marekebisho ya maneno ili kuleta maana inayokusudiwa kwa kufuta neno *"plocce"* na badala yake lisomeke neno *"police."*

Sehemu ya Tano, wajibu wa mtoa huduma; Kifungu cha 39 kinachohusu kutowajibika kufanya ufuatiliaji. Kifungu kidogo cha kwanza, Kamati inaona kifungu hicho kwa kiasi kikubwa kimtoa nafasi ya mtoa huduma kutowajibika. Kifungu hiki kirekebishwe kwa kumfanya mtoa huduma aweze kuwa na wajibu, kwani itasaidia kupunguza baadhi ya makosa. Kamati inapendekeza irekebishwe kama ifuatavyo:-

(a) kufutwa kwa neno *"no"* ambalo lipo katika mstari wa pembeni na badala lisemoke *"monitoring obligation."*

(b) kifungu cha 1(a) kufutwa *"be obliged"* na isomeke *"to monitor the data which the service provider transmit or store."* Kifungu cha (2) kirekebishwe kwa kufutwa neno *"to"* na isomeke; *"The Minister may prescribe procedure for service providers."*

(d) kifungu kidogo kufuta neno *"actual"* lililopo katika kifungu kidogo cha nne na isome; *"where a service provider has knowledge of illegal information or activity, he shall..."*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kifungu cha 45(1) Kamati inashauri kuongeza maneno *"the regulator"* kati ya neno *"notify"* na *"service."* Kifungu hiki cha 45(1) kisomeke; *"A person may, through a take-down notification, notify the regulator or service provider of..."* Aidha, Kamati inashauri kuongeza kifungu cha nne na kisomeke; *"A service provider who fails to take action on the take-down notification said under this act, is liable for the unlawful activity contained in the take-down notification."*

Sehemu ya Sita, masharti ya jumla; sehemu hii ya Muswada haikuwa na marekebisho yoyote na Sehemu ya Saba; sehemu hii ya Muswada haikuwa na marekebisho yoyote.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Mwenyekiti, maoni ya jumla; Kamati inaipongeza Serikali kwa kuleta Muswada huu wa Sheria ya Makosa ya Mtandao kwani hii ilikuwa ni jambo ambalo Kamati ilikuwa inalishauri mara kwa mara. Sheria hii ni nzuri sana iwapo itasimamiwa na kutekelezwa ipasavyo. *(Makofi)*

Naomba nirudie maneno haya, Sheria hii ni nzuri sana iwapo itasimamiwa na kutekelezwa ipasavyo. *(Makofi)*

Pia Kamati inashauri elimu itolewe kwa Wananchi wakati Sheria hii itakapokuwa inatumika ili Wananchi wajue haki zao na wajibu wao, zinazosimamiwa na sheria hii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kamati inaamini kuwa, Muswada huu umebeba maoni mengi ya Wadau. Kamati inaamini kuwa, Muswada huu ni muhimu sana; hivyo, tunaishauri Serikali itunge Kanuni haraka iwezekanavyo ili kurahisisha utekelezaji wa Sheria hii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwisho, kwa niaba ya Kamati ya Bunge ya Miundombinu, napenda kukushukuru wewe binafsi, kwa kunipa nafasi ya kuwasilisha maoni ya Kamati yangu. Aidha, napenda kumshukuru Mheshimiwa Prof. Makame Mbarawa - Waziri wa Mawasiliano, Sayansi na Teknolojia, Naibu Waziri - Mheshimiwa January Yusufu Makamba na Wataalam wa Wizara wakiongozwa na Katibu Mkuu - Patrick Makungu na Naibu Katibu Mkuu - John Mgado, kwa ushirikiano walioipatia Kamati yetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa namna ya pekee, naomba niwashukuru Wajumbe wa Kamati yangu ya Miundombinu, kwa michango na mapendekezo yaliyoboresha Muswada huu. Nawashukuru pia Watendaji wote wa Ofisi ya Bunge, kwa ushirikiano wao mzuri wakiongozwa na Katibu wa Bunge Dkt. Thomas D. Kashilillah, kwa kuwezesha Kamati yangu kutekeleza majukumu yake ipasavyo. Vilevile Makatibu wa Kamati; Ndugu Hosiana John na Ndugu Francisca Haule, kwa kuratibu shughuli za Kamati.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Wajumbe wa Kamati ya Bunge ya Miundombinu, naomba kuwasilisha. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Waheshimiwa Wabunge, kesho Kambi ya Upinzani watatoa maoni yao kwa Miswada yote miwili. Kwa kitendo hiki cha kuendelea na kazi mpaka sasa hivi, kesho tutapata wachangiaji zaidi ya saba wa kuweza na wao kupata nafasi ya kuchangia ili na wao watoe maoni yao.

Naahirisha shughuli za Bunge mpaka kesho saa tatu asubuhi.

*(Saa 2.50 usiku Bunge liliahirishwa hadi Siku ya Jumatano,
Tarehe 01 Aprili, 2015 Saa Tatu Asubuhi)*

Nakala ya Mtandao (Online Document)